

16—21 februari

Debatter m. m.

Fredagen den 16 februari

Sid.

Svar på frågor av:

herr Gustafson i Göteborg ang. källskatteavdragen under januari och februari månader 1962	5
herr Hamrin i Jönköping i anledning av förslag om utskänkning av starksprit i tågens restaurangvagnar	6

Tisdagen den 20 februari

Meddelande ang. sammanträdestider	11
Interpellationer av:	
herr Heckscher ang. utredning om de tekniska och ekonomiska problemen som sammanhänger med svensk produktion av kärnladdningar	11
herr Nelander ang. tillsyn m. m. av feriekurser i utlandet för svensk skolungdom	14

Onsdagen den 21 februari fm.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner	16

Onsdagen den 21 februari em.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner (forts.) . . .	98
Vissa frågor rörande de statliga företagsformerna	139
Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten	143
Viss allmän hastighetsbegränsning för motorfordon	147
Upphävande av 23 § jaktlagen	147
Införande av Interimistiska körkort	149

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 21 februari fm.

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelssammanslutningen	15

Onsdagen den 21 februari em.

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner	16
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. för flera huvudtitlar gemensamma frågor	139
— nr 15, om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten	143
— nr 16, ang. utgifter å tilläggsstat II (justitiedepartementet)	145
— nr 17, ang. utgifter å tilläggsstat II (försvarsdepartementet)	145
— nr 18, ang. utgifter å tilläggsstat II (socialdepartementet)	146
— nr 21, ang. utgifter å tilläggsstat II (handelsdepartementet)	146
— nr 22, ang. utgifter å tilläggsstat II (inrikesdepartementet)	146
— nr 24, ang. beredskapsstat för försvarsväsendet	146
— nr 25, ang. bestridande av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.	146
— nr 26, ang. fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde	146
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 5, ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter	146
— nr 6, om ändrad lydelse av 30 § 3 mom. kommunalskattelagen ...	146
— nr 7, ang. ändring i förordningen om särskild varuskatt	146
— nr 10, om skattefrihet för belopp, som utgår på grund av vissa s. k. riskgarantier	146
— nr 12, om ändring i tulltaxan, m. m.	146
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning	146
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. åtgärder i syfte att trygga justitieombudsmannaämbetets behov av kvalificerad personal	146
— nr 4, om fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål	146
— nr 5, om utredning rörande sänkning av äktenskapsåldern	146
— nr 6, om ändrad lydelse av dels 1 § lagen angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl., dels 4 § lagen om fri rättegång.	146
— nr 7, om införande av en övre åldersgräns för nämndemän	146
— nr 8, om tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t, m. m.	146
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 1, om ändring av övergångsbestämmelserna till lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling	146
— nr 2, om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen	146
— nr 3, om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1961 vid dess fyrtiofemte sammanträde fattade beslut	147

Sid.

<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. fortsatt giltighet av jordför- värvslagen	147
— nr 2, om ändring i förordningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin	147
— nr 3, ang. avstängning av skogsbilväg	147
— nr 4, rörande viss allmän hastighetsbegränsning för motorfordon .	147
— nr 5, om upphävande av 23 § jaktlagen	147
— nr 6, om införande av interimistiska körkort	149
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. utgifter å tilläggsstat II (jord- bruksärenden)	150
— nr 3, ang. försäljning av viss kronoegendom	150
— nr 4, ang. befrielse i visst fall från betalningsskyldighet till kronan	150

Fredagen den 16 februari

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Svar på fråga ang. källskatteavdragen under januari och februari månader 1962

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har frågat mig, om jag vill medverka till att löntagarna redan i år får del av den i höstas beslutade skattesänkningen beträffande inkomsterna under januari och februari månader, då det högre källskatteavdraget ännu tillämpats. Jag vill svara följande.

Riksdagens skattesänkningsbeslut fattades den 14 december 1961. Den lägre källskatten skall börja tas ut i mars månad. De omräknade källskattetablerna befinner sig under distribution nu i mitten av februari. Normalt sker utdelningen av källskattetabeller i mitten av januari månad varje år.

De nya tabellerna tillämpas så snart det med hänsyn till riksdagsbeslutet varit möjligt. Det belopp som avdragits för mycket under januari och februari 1962 utbetalas till julen 1963, då slutskattosedeln för 1962 års inkomster utfärdas. Systemet har tillämpats tidigare. Ett samtidigt ikraftträdande av skattesänkningen i taxerings- och källskattehänseende hade kunnat åstadkommas bara om skattesänkningen fått anstå till kalenderåret 1963.

Några speciella åtgärder för ändring av höstriksdagens skattebeslut och dess konsekvenser överväges inte.

Med det anförda, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Gustafsons fråga.

Vidare anförde

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga. Det utgör samtidigt svar på en framställning, som TCO har gjort till Konungen i detta ärende.

Som finansministern sade, har man under januari och februari månader gjort för stora källskatteavdrag för löntagarna. I många fall rör det sig om förhållandevis små belopp. Men för en löntagarfamilj med en inkomst av cirka 1 500 kronor i månaden kan det röra sig om 75 kronor och för en löntagarfamilj med cirka 2 000 kronor i månaden 150 kronor, som har avdragits för mycket under nämnda två månader. De får visserligen tillbaka dessa pengar men först om nära två år, d. v. s. i slutet av 1963. Skattehöjningarna i detta skattepaket, d. v. s. höjningen av omsen och bensinskatten, har de fått betala sedan den 1 januari, men motsvarande skattesänkning dröjer nära två år.

TCO ville att, om nu inte skattetablerna skulle kunna ändras, det skulle ordnas så, att arbetsgivare efter framställning från den skattskyldige skulle ha rätt att vid första löneutbetalningen i mars minska skatteavdraget med det belopp, som under januari och februari avdragits för mycket i källskatt. Jag tycker, herr talman, att detta skulle stå i god överensstämmelse med tankegångarna i uppbördsförordningen, där det sägs att jämkning enligt uppbördsförordningen må ske, därest bättre överensstämmelse mellan den preli-

Svar på fråga i anledning av förslag om utskänkning av starksprit i tågens restaurangvagnar

minära och den motsvarande slutliga skatten därigenom kan antagas uppkomma. Detta skulle onekligen bli fallet i detta sammanhang.

Jag vill fråga om inte finansministern skulle kunna se på denna sak en gång till och använda sig av de möjligheter som uppbördsförordningen torde kunna ge utrymme för.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga i anledning av förslag om utskänkning av starksprit i tågens restaurangvagnar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Hamrin i Jönköping har frågat kommunikationsministern, om han anser att det av SJ väckta förslaget om utskänkning av starksprit i tågens restaurangvagnar står i överensstämmelse med väsentliga trafikant- och nykterhetsintressen. Sedan frågan överlämnats till mig, vill jag svara följande.

Det av herr Hamrin åsyftade förslaget har framförts av järnvägsstyrelsen i remissyttrande över 1959 års utskänkingsutrednings betänkande. Förslaget får behandlas i vanlig ordning i samband med prövningen av betänkandet och övriga remissyttranden. Någon anledning att redan nu ta upp en diskussion om en av de många delfrågor som aktualiserats vid remissbehandlingen föreligger enligt min mening inte.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Hamrins fråga.

Vidare anförde

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag ber också att få tacksa för svaret — sådant det nu är, får

jag väl tillägga. Men *något* svar kan ju ibland vara bättre än inget.

Jag kan inte neka till att jag känner förvåning över att det trots allt inte blev statsrådet Skoglund som kom att stå för kommentarerna, eftersom jag ändå tillåter mig att ha den uppfattningen, att den fråga som här berörts, rimligtvis måste på ett alldeles särskilt sätt intressera just trafikministern, på vilken det ju närmast ankommer att ha uppsikt över ordning och trivsel och trygghet på våra tåg. Även om således finansministern nu inte är benägen att resonera om saken, skall jag ändå begagna tillfället att för egen del slå fast att om järnvägsstyrelsen skulle få sitt förslag om starkspritutskänkning i restaurang- och buffévagnar igenom, så kommer varken ordningen eller trivseln eller tryggheten att vinna på det, utan alldeles tvärtom allvarligt äventyras. Får man döma av den oro som kommit till uttryck bland allmänheten och också av den kraftiga opinionen i pressen, så tycks på den punkten i stort sett bara råda en mening.

Inte minst med hänsyn till det svårt krisartade, för att inte säga direkt alarmerande läge vi råkat in i på alkoholhanteringsområdet, är det anmärkningsvärt, att man på detta sätt vill gå in för att ytterligare underlätta och bredda åtkomstmöjligheterna. Faktiskt borde diskussionen just nu röra sig om ett helt annat tema, nämligen hur man på rimliga och eljest politiskt framkomliga vägar skulle åtminstone i någon mån kunna pressa konsumtionen tillbaka. Att föreställa sig att man genom att släppa även starkspriten fri på tågen skulle komma åt smygdrickandet — det har talats om det — måste väl ändå vara en villfarelse. Det tycks också de flesta vara överens om. Här bleve det nog tyvärr fråga om ett både-och, en ödesdiger komplettering.

Jag vet att många tycker, och jag har själv den meningen, att det är illa nog

Svar på fråga i anledning av förslag om utskänkning av starksprit i tågens restaurangvagnar

att serveringsvagnarna, som nu tyvärr ofta är fallet, skall blockeras av folk med utpräglade och avancerade ölvvanor. Inte minst mammor som söker sig dit med sina barn, är ytterst besvärade av den miljön. Över huvud taget skulle det vara motiverat att söka åstadkomma en reform som skapar fram barnvänligare serveringsvagnar. Detta är ett ord till kommunikationsministern, det medger jag, och inte till finansministern, men jag nämner det ändå.

Till finansministern vill jag emellertid säga att det tycktes mig, när jag framställde min fråga, som om denna sak ändå borde vara så klar, att man även på högsta ort kunde vara färdig med ett ställningstagande, ett avståndstagande, ganska omedelbart. På den punkten har jag tyvärr blivit besviken. Det finns en princip som väl alla borde vara överens om, nämligen den att alkohol och trafik i *alla* sammanhang måste hållas strikt isär. Det är den *moderna* synen, det är det tidsenliga, det rationella tänkesättet. Det bör man alldeles bestämt söka tillägna sig även inom den sektor, där SJ styr och ställer. Jag hoppas till slut optimistiskt, att också regeringen i denna fråga skall ta ställning i den andan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet den å bordet vilande motionen nr 659.

§ 4

Föredrogs den av herr *Westberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående skolungdomens rökvanor.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs den av herr *Christenson* i Malmö vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bortlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående Sveriges Radios verksamhet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs den av herr *Vigelsbo* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående prövningarna av frågor rörande järnvägsnedläggningar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Föredrogs den av herr *Börjesson* i Falköping vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående utbetalning av änke- och barnpensioner i vissa fall.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Föredrogs den av herr *Turesson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående igångsättande av byggnadsföretag för beredande av jämnare sysselsättning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs den av herr *Nelander* vid kammarens nästföregående sammanträ-

de gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående kompensationen till statsanställda för höjda folkpensionsavgifter.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs den av herr *Lindström* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående det statliga stödet till Stockholms kapplöpningssällskap.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Föredrogs den av herr *Elmwall* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående förbättring av bygdevägar och enskilda vägar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12

Föredrogs den av herr *Nordgren* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående s. k. riksmästerskap för interner vid ungdomsvårdsskolorna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 13

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelssammanslutningen;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner ävensom i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor jämte i ämnet väckta motioner,

nr 15, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten,

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1962/63,

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för svenska FN-styrkor m. m., och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter,

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 30 § 3 mom. kommunal-skattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om särskild varuskaft,

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skattefrihet för belopp, som utgår på grund av vissa s. k. riskgarantier, och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475), m. m.;

bankoutskottets utlåtande nr 3, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av en av justitieombudsmannen gjord framställning angående åtgärder i syfte att trygga justitieombudsmannaämbetets behov av kvalificerad personal,

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,

nr 5, i anledning av väckt motion om utredning rörande sänkning av äkten-skapsåldern,

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl. samt

till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 19 juni 1919 (nr 367) om fri rättegång,

nr 7, i anledning av väckt motion om införande av en övre åldersgräns för nämndemän, och

nr 8, i anledning av väckt motion om tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling,

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461), dels ock i ämnet väckta motioner, och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhängan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1961 vid dess fyrtiofemte sammanträde fattade beslut;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen) dels ock i ämnet väckt motion,

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 mars 1946 (nr 81) om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin,

nr 3, i anledning av motioner angående avstängning av skogsbilväg,

nr 4, i anledning av motioner rörande viss allmän hastighetsbegränsning för motorfordon,

nr 5, i anledning av motion om upphävande av 23 § jaktlagen, och

nr 6, i anledning av motioner rörande

de införande av interimistiska körkort;
samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tillläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, såvitt propositionen avser jordbruksärenden,

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss kronoegendom, och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i visst fall från betalningsskyldighet till kronan.

§ 14

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 1, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1962/63 för kungl. hov- och slottsstaterna.

§ 15

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammarerna:

nr 45, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 6 december 1957 (nr 668) om utlämning för brott,

nr 47, angående anslag för Flyttning av Stockholms örlogsbas (Muskövarvet) för budgetåret 1962/63 m. m.,

nr 49, om överlåtelse till Umeå stad av Norrlands dragoners kasernetablisserment och övningsområde m. m., samt

nr 50, med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbrukskasserörelsen, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarernas ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.13.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 20 februari

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talman-
nen.

§ 1

Justerades protokollen för den 13 och
den 14 innevarande februari.

§ 2

Upplästes följande till kammarerna in-
komna läkarintyg och ansökan:

Riksdagsman Einar Rimmerfors, f. 000610, är intagen härstädes fr. o. m. 15/2 1962 på grund av sjukdom och be-

räknas vara förhindrad utföra sitt riksdagsuppdrag under minst 6 veckor framåt, intygas.

Stockholm 16/2 1962

A. Palmlov
Leg. läk.

Riksdagen andra kammare

För utrikesresa anhålles om ledighet från riksdagsarbetet under dagarna 20—23 ds.

Stockholm den 19/2 1962

Gunnar Hedlund

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr Rimmerfors från och med

Interpellation ang. utredning om de tekniska och ekonomiska problem som sammanhänger med svensk produktion av kärnladdningar

den 15 innevarande februari tills vidare samt herr Hedlund den 20—23 samma månad.

§ 3

Meddelande ang. sammanträdestider

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Till kammarens ledamöter har utdelats en stencilerad sammanställning över sammanträdestider under instundande mars och april månader. Därav framgår bland annat, att påskuppehållet avses skola omfatta tiden fr. o. m. lördagen den 14 april t. o. m. tisdagen den 24 april och att något plenum icke torde komma att anordnas under tiden den 28—30 april.

Beträffande åtskilliga sammanträden har angivits alternativa klockslag, och även i fråga om övriga plena kan det finnas nödvändigt att frånga den nu uppgjorda preliminära planen. Speciellt må framhållas, att det kan bli ofrånkomligt att använda ytterligare någon fredag för arbetsplenum.

Till kammarens ledamöter har vidare utdelats en preliminär plan för behandling i kamrarna av utskottsutlåtanden under tiden fr. o. m. den 21 februari till påskuppehållet.

§ 4

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 45, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 6 december 1957 (nr 668) om utlämning för brott; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 47, angående anslag för Flyttning av Stockholm örlogsbas (Muskövarvet) för budgetåret 1962/63 m. m., och

nr 49, om överlåtelse till Umeå stad av Norrlands dragoners kasernetablissemang och övningsområde m. m.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 50, med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbruksskatterörelsen, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg ändrad lydelse av 28 § 3 mom. kommunalskattelagen, till bevillningsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 1, konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 14—18, 21, 22 och 24—26, bevillningsutskottets betänkanden nr 5—7, 10 och 12, bankoutskottets utlåtande nr 3, första lagutskottets utlåtanden nr 3—8, andra lagutskottets utlåtanden nr 1—3, tredje lagutskottets utlåtanden nr 1—6 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 2—4.

§ 6

Interpellation ang. utredning om de tekniska och ekonomiska problem som sammanhänger med svensk produktion av kärnladdningar

Ordet lämnades på begäran till

Herr HECKSCHER (h), som yttrade:

Herr talman! Det senaste året har inneburit ständiga påminnelser om hur labilt världsläget är och hur snabbt krigsrisker på olika håll i världen kan aktualiseras. Också i närheten av våra egna gränser har spänningen tidvis varit mycket stark. Under sådana omständigheter är det angeläget, att ingenting försummas för att förbereda vårt land för att möta de påfrestningar som när som helst kan tänkas komma.

Det främsta syftet för vår utrikespolitik måste vara att bevara Sveriges frihet och fred samt ge oss möjlighet att fritt fullfölja den alliansfria politik som statsmakterna valt. Den avgörande faktorn är härvid det svenska försvarets

Interpellation ang. utredning om de tekniska och ekonomiska problem som sammanhänger med svensk produktion av kärnladdningar

styrka, dess förmåga att verka fredsbevarande genom att visa eventuella angripare att ett anfall på Sverige skulle kosta mer än det är värt. Å andra sidan torde man icke någonstades tveka om att det svenska försvaret uteslutande har defensiva uppgifter.

De olika försvarsbeslut, som kommit till stånd efter det andra världskrigets slut, bygger på den självklara förutsättningen, att försvarets utformning är en fråga på mycket lång sikt. Beredskapsgraden kan i betydande utsträckning påverkas av läget vid varje särskild tidpunkt, men själva uppbyggnaden av försvarsmakten måste ske med sikte på en oviss och kanske hotande framtid. Redan under förberedelserna till 1958 års försvarsbeslut framstod anskaffningen av svenska kärnladdningar som den ojämförligt viktigaste åtgärden för att stärka försvarseffekten. Enigheten i försvarsfrågan grundades på studier av den målsättning som kunde vara möjlig inom ramen för olika kostnadsalternativ. Den samlade försvarseffekt som påräknades inom det antagna utredningsalternativet — alternativ Adam — förutsatte enligt de grundläggande militära utredningarna på något längre sikt, att kärnladdningar skulle tillföras den svenska krigsmakten.

Statsmakterna fattade icke något principbeslut i den sistnämnda frågan. Där emot bibehölls handlingsfriheten. Detta ställningstagande förutsatte, att någon försening av frågans lösning därigenom icke skulle behöva uppstå, samt byggde på förhoppningar om att de internationella nedrustningssträvandena och försöken att åstadkomma förbud mot användning av kärnvapen under väntetiden möjligen skulle kunna ge resultat. Under de år som förflutit sedan 1958 års försvarsbeslut har emellertid i sistnämnda hänseende inga framsteg skett.

Fortfarande gäller därför, att försvarets målsättning icke i längden kan upprätthållas, om den svenska krigsmak-

ten berövas möjligheten att vid angrepp mot Sverige i defensivt syfte även använda kärnvapen. Övervägande skäl talar nämligen för att vi måste räkna med risken av att en angripare skulle komma att använda kärnvapen även mot oss. Vidareutvecklingen och differentieringen av kärnvapen fortsätter hos stormakterna, bl. a. när det gäller att kunna föra strid med understöd av lätta kärnvapenladdningar. Det vore orealistiskt att lita på att en stormakt i krig mot en liten stat skulle underlåta att använda dylika vapen. Kärnladdningar med effekter av 0,001 kiloton, till vilka de vapenbärare, som ingår i ett »konventionellt» försvar, kan användas, är numera ej ovanliga. I synnerhet om den angripne saknar motsvarande resurser skulle dylika stridsmedel ge angriparen mycket stora fördelar. Med hänsyn till den långa gräns Sverige har att försvara är detta särskilt allvarligt just ur vår synpunkt.

Kravet på att handlingsfriheten skall bevaras, när det gäller svensk produktion av kärnvapen, kvarstår därför med snarast ökad styrka. Detta betyder icke i och för sig, att det är nödvändigt att omedelbart fatta beslut om produktion av svenska kärnvapen, men däremot att handlingsfriheten i så måtto skall bevaras, att ett sådant beslut fortfarande skulle vara möjligt att genomföra utan alltför långt dröjsmål.

I samband med överlämnandet av ÖB 62 har överbefälhavaren i skrivelse till Kungl. Maj:t åter konstaterat, att frågan om svenska kärnladdningar alltför länge är av grundläggande betydelse. Han gör därutöver ett konstaterande, som är ägnat att inge allvarlig oro, nämligen att möjligheterna att lösa kärnvapenfrågan genom inhemsk produktion redan nu förskjutits framåt i tiden. 1957 års ÖB-förslag räknade med att sådan produktion skulle vara möjlig i slutet av 1960-talet. I realiteten har redan nu uppstått en försening; den första tid-

Interpellation ang. utredning om de tekniska och ekonomiska problem som sammanhänger med svensk produktion av kärnladdningar

punkt, då svenska kärnladdningar skulle kunna vara i produktion, anges nu till år 1970. Förseningen inger allvarliga betänkligheter, och det är därför med hänsyn till den framtida handlingsfriheten av största vikt, att någon ytterligare försening icke behöver uppstå.

Med anledning härav har överbefälhavaren i särskild skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt om bemyndigande att få tillsätta en utredning med uppgift att »dels sammanställa och fullfölja de tekniska och ekonomiska undersökningar, som erfordras i första hand som underlag för fortsatta åtgärder i syfte att möjliggöra ett framtida ställningstagande utan ytterligare förseningar och i andra hand som underlag för ett beslut om anskaffning av kärnladdningar för taktiska ändamål, dels utreda administrativa och organisatoriska frågor i samband med ett sådant anskaffningsprogram». Det bör understrykas, att denna utredning avser att möjliggöra bevarande av handlingsfriheten utan onödiga dröjsmål.

Behovet av kärnladdningar för det svenska försvaret gäller självfallet under förutsättning att vårt land icke på annat sätt kan vinna säkerhet mot anfall med kärnvapen mot oss. Möjligheterna till en internationell nedrustning, som skulle kunna skapa sådan säkerhet, måste emellertid i nuläget tyvärr bedömas som mycket små. Den internationella nedrustningskonferens som inleds i Genève den 14 mars under deltagande av 18 stater, däribland även Sverige, väntas knappast inom överskådlig framtid ge konkreta resultat. Ej heller är det sannolikt att det i FN framförda förslaget om en s. k. kärnvapenfri klubb, till vilket den svenska regeringen nyligen tagit ställning, leder till någon snabb nedrustning av kärnvapen.

De villkor, som regeringen med stöd av de i utrikesnämnden företrädde partierna uppställt för att Sverige skall kunna ingå i en kärnvapenfri zon, förut-

sätter bl. a. att detta skall kunna ske på ett sådant sätt, att maktbalansen därigenom icke rubbas och att kärnvapenmakterna ingår överenskommelse om att avstå från vidare försök med kärnvapen. Medgivandet förutsätter vidare, att resultat kan uppnås före utgången av år 1963. Efter denna tidpunkt förbehåller sig vårt land att i belysning av då rådande förhållanden på nytt pröva frågan. Skulle å andra sidan mot förmodan ett positivt resultat kunna uppnås begränsas åtagandet till en tid av 5 år, d. v. s. till utgången av år 1968.

Såsom tidigare framhållits kan produktion av svenska kärnladdningar icke tänkas komma i gång förrän år 1970 och naturligtvis än mindre före utgången av de i svenska regeringens svar till FN angivna tidsgränserna 1968 och 1963. Allt vad som under denna tid i vårt land kan komma i fråga är forsknings- och förberedelsearbeten. Det är därför, såsom även framhållits från utrikesdepartementets sida i samband med publiceringen av det svenska svaret, uppenbart att forskningsarbete och andra förberedelser inom vårt land på intet sätt berörs av den ståndpunkt regeringen intagit till den i FN utsända frågan. Sådant förberedelsearbete kan när som helst avbrytas, om riskerna för att kärnvapen kunde komma att användas i krig mot förmodan skulle undanröjas. Den civila atomkraftproduktionen kan i så fall dra nytta av de förberedelser som gjorts.

Den framställning i kärnvapenfrågan, som överbefälhavaren enligt vad som nyss nämnts ingivit till Kungl. Maj:t, har icke överlämnats till 1962 års försvarskommitté. Det får därför förutsättas, att kommittén icke kommer att taga upp denna fråga till behandling utan att den handlägges i annan ordning. Det är emellertid utomordentligt angeläget, att överbefälhavaren erhåller det av honom begärda utredningsbemyndigandet. Syftet med utredningen är ju nämligen att bevara den svenska handlingsfrihe-

Interpellation ang. tillsyn m. m. av feriekurser i utlandet för svensk skolungdom

ten genom att hindra ytterligare förse-
ningar för den händelse beslut skulle
fattas att inom Sverige producera kärn-
laddningar. Med återopande av vad som
ovan anförts anhåller jag därför om
kammarens tillstånd att till herr stats-
rådet och chefen för försvarsdeparte-
mentet få rikta följande fråga:

Ämnar herr statsrådet snarast bemyn-
diga överbefälhavaren att företa den av
honom begärda särskilda utredningen
om de tekniska och ekonomiska problem
som sammanhänger med svensk produktion
av kärnladdningar?

Denna anhållan bordlades.

§ 7**Interpellation ang. tillsyn m. m. av feriekurser i utlandet för svensk skolungdom**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **NELANDER** (fp), som yttrade:

Herr talman! Varje år reser omkring
15 000 svenska skolungdomar utomlands
för att lära språk. Närmare hälften av
dessa skolungdomar deltagar i feriekurser
som arrangeras av icke kontrollerade
privata organisationer. Flertalet av
dessa feriekurser är utan tvekan välar-
rangerade, men undantag finns. Det om-
talas inte sällan i dagspressen hur
svenska pojkar och flickor far illa under
sina utlandsresor, och ofta beror detta
på att arrangemangen kring resorna va-
rit otillfredsställande.

Föräldrar som sänder sina barn utom-
lands under ferierna är helt naturligt
angelägna om att ungdomarna blir väl
omhändertagna och att de får ett gott
utbyte av studierna och av utlandsvistel-
sen i övrigt. Det är därför ett självklart
önskemål från föräldrarnas sida, att
ferieresorna arrangeras under så be-
tryggande former som möjligt. Detta
krav har Målsmännens riksförbund sökt
tillgodose genom att bedriva ett nära
samarbete med sådana organisationer
där insynen är garanterad.

Den bristande kontrollen över skol-
ungdomsresorna föranledde statsmakter-
na att år 1938 låta inrätta en nämnd för
handhavande av dessa frågor, central-
nämnden för skolungdomsutbytet med
utlandet. Nämnden avsågs få dels funge-
ra som rådgivande instans, dels själv ar-
rangera skolungdomsresor. Central-
nämndens arrangemang har varit föredömliga. För utbytesledare utfärdar
nämnden instruktioner som bl. a. inne-
håller föreskrifter om undervisningens
organisation och om elevernas uppfö-
rande. Centralnämnden har emellertid
endast hand om en begränsad del av
skolungdomsutbytet och saknar möjlig-
het att ingripa för att åstadkomma bätt-
re förhållanden i andra organisationer
med liknande verksamhet. Mot denna
bakgrund föreslog skolöverstyrelsen i
skrivelse till ecklesiastikdepartementet
den 26 augusti 1957, att centralnämnden
måtte bemyndigas att utfärda vissa
anvisningar rörande feriekurser och ut-
öva tillsyn över de kurser, vilkas hu-
vudmän var villiga följa anvisningarna.
Detta förslag avvisades.

Kravet på ökad insyn i ferieresorna
har under senare år vuxit allt starkare,
och skolöverstyrelsen har vid flera till-
fällen understrukt detta krav, dock utan
att möta positivt bedömande från eckle-
siastikministerns sida. Den 24 november
1960 anhöll skolöverstyrelsen om med-
givande för studieförbundet Folkuniver-
sitetets feriekurser i utlandet att stå un-
der överstyrelsens inseende. Den 26 juni
1961 föreslog skolöverstyrelsen, att
Kungl. Maj:t skulle utreda formerna för
tillsyn m. m. av feriekurser i utlandet
för svenska barn. Vid båda dessa till-
fällen har ecklesiastikministern ställt
sig avvisande.

Denna avvisande hållning har väckt
förvåning. En negativ hållning i dessa
frågor rimmar illa med den allmänna
föresatsen att bereda ungdomen så god
fostran och vård som möjligt. Jag vill
därför anhålla om kammarens tillstånd
att till statsrådet och chefen för eckle-

siastikdepartementet få ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet på nytt överväga att medverka till att skolöverstyrelsen får möjlighet att till föräldrarnas ledning utfärda garanti eller råd beträffande feriekurser, som arrangeras i utlandet för svensk skolorning?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 43, angående vissa anslag

för budgetåret 1962/63 till de tekniska högskolorna, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.07.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 21 februari

Kl. 10.00

§ 1

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 43, angående vissa anslag för budgetåret 1962/63 till de tekniska högskolorna.

§ 2

Föredrogs den av herr *Heckscher* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående utredning om de tekniska och ekonomiska problem som sammanhänger med svensk produktion av kärnladdningar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Föredrogs den av herr *Nelander* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr

statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående tillsyn m. m. av feriekurser i utlandet för svensk skolorning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelssammanslutningen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 63, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelssammanslutningen.

§ 6

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 1 november 1961 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 180, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden den 13 oktober 1961, föreslagit riksdagen att *dels* antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, *dels ock* godkänna av föredragande departementschefen förordade principer för uppgörande av planer för kommunindelning. Sedermera hade riksdagen beslutat uppskjuta behandlingen av propositionen till 1962 års riksdag.

Den huvudsakliga innebörden av Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade i propositionen sammanfattats sålunda:

I propositionen föreslås att en översyn av rikets indelning i borgerliga kommuner skall göras efter vissa angivna riktlinjer.

En grundläggande princip är, att de nya kommunerna skall utgöras av näringsgeografiskt sammanhängande regioner, om inte särskilda förhållanden föranleder undantag. Invånarantalet blir därvid i många fall av endast sekundär betydelse. Som riktpunkt anges dock att kommun bör ha minst 8 000 invånare år 1975.

För varje län skall länsstyrelsen efter samråd med företrädare för kommunerna och de av kommunindelningsfrågor särskilt berörda myndigheterna i länet upprätta förslag till plan för länets indelning i kommuner. Planen skall fastställas av Kungl. Maj:t. I första hand

skall planeringen gå ut på att sammanföra hela nuvarande kommuner till kommunblock av lämplig sammansättning för att bilda nya kommuner. Om en avgjort bättre lösning vinnes genom att någon kommun delas, bör detta kunna planeras, varvid dock församlingsgräns skall följas. Länsgränser och andra indelningsgränser bör inte hindra att planeringen görs på det med hänsyn till kommunerna mest ändamålsenliga sättet. Samordning med övriga indelningar avses komma till stånd genom att dessa anpassas till kommunindelningen.

Planerna förutsätts bli vägledande för kommande ansökningar om sammanläggning av kommuner och även för det interkommunala samarbetets inriktning. En samarbetsnämnd inom varje kommunblock förväntas komma att bildas på kommunernas eget initiativ eller vid behov på initiativ av länsstyrelsen.

Med hänsyn till den betydelse planerna sålunda förutses få för kommande ärenden om ändring i den kommunala indelningen föreslås att föreskrifter om planernas upprättande och fastställelse skall upptagas i lagen om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning. Planerna avses skola hållas fortlöpande aktuella genom att vid behov ändringar däri intages i samma ordning som vid upprättandet av planerna. Lagändringen föreslås träda i kraft snarast möjligt. Förslag till kommunindelningsplan skall länsstyrelsen överlämna för fastställelse senast den 31 december 1962.

I samband med propositionen hade utskottet förehaft följande i anledning av propositionen vid 1961 års riksdag väckta, till utskottet hänvisade motioner, vilkas behandling uppskjutits till 1962 års riksdag, nämligen:

motionerna inom första kammaren
nr 708 av herr Edström,

nr 709 av herr Spetz,

nr 710 av herr Wärnberg,

nr 713 av herr Andersson, Axel Johannes, m. fl.,

nr 714 av herr Hagberg m. fl. och

nr 715 av herr Johansson, Ivar, m. fl.,
såvitt denna motion avsåge under punk-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

terna I och II b) framställda yrkanden, ävensom

motionerna inom andra kammaren
nr 853 av herr Nelander,
nr 854 av herr Nyberg m. fl.,
nr 857 av herr Berg,
nr 858 av herr Hamrin i Kalmar m. fl.,
nr 859 av herr Heckscher m. fl. och
nr 860 av herr Hansson i Skegrie
m. fl., såvitt denna motion avsåge under punkterna I och II b) framställda yrkanden.

Utskottet hade i samband med propositionen jämväl förehåft följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

dels de vid 1961 års riksdags vårsession väckta motionerna nr 14 inom första kammaren, av herr Ferdinand Nilsson m. fl., och nr 24 inom andra kammaren, av herr Svensson i Vä m. fl., vilkas behandling likaledes uppskjutits till 1962 års riksdag,

dels ock de vid 1962 års riksdag väckta motionerna inom första kammaren
nr 244 av herr Nilsson, Yngve,
nr 246 av herrar Öhman och Lager
samt
nr 385 av herr Kaijser ävensom
motionerna inom andra kammaren
nr 247 av herrar Nilsson i Bästekille
och Turesson samt
nr 299 av herr Hagberg m. fl.

Följande yrkanden hade framställts i förevarande motioner, nämligen:

i de likalydande motionerna I: 715 och II: 860, såvitt avsåge under punkterna I och II b) framställda yrkanden, att riksdagen måtte avslå propositionen samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt utreda olika möjligheter till stärkande av den kommunala självstyrelsen i enlighet med vad i motionerna anförts;

i de likalydande motionerna I: 709 och II: 854 att riksdagen måtte 1) avslå propositionen, 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning angående en lämplig fördelning av olika huvudmannaskap mellan stat, landsting och kom-

muner och att i samband därmed även en översyn gjordes av landstingens organisation samt 3) uttala att frågan om en ny kommunindelning toges upp till förnyat övervägande efter det att den under 2) begärda utredningen verkstälts och föranlett beslut;

i de likalydande motionerna I: 14 och II: 24 att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa dels att den vid tidpunkten för motionernas väckande pågående utredningen om ändrad kommunindelning skulle erhålla i uppdrag att även förutsättningslöst ompröva fördelningen av uppgifter mellan stat, landsting och primärkommuner under särskilt beaktande av uppgifter som lämpligen borde överflyttas från primärkommuner till staten, ev. landstinget, och dels att i avvaktan på fastställande av de kommunala uppgifternas omfattning måtte med långsiktig planering för kommunala indelningsändringar anstå, då införande av enhetsskolans högstadium enligt statsmakternas intentioner som regel icke erfordrade ändring av kommunindelningen och även i övrigt anledning till forcering av sådan planläggning icke torde föreligga;

i de likalydande motionerna I: 244 och II: 247 att riksdagen måtte besluta uppskjuta frågan om en översyn av rikets indelning i primärkommuner tills större klarhet vunnits i ännu ej avgjorda eller utredda frågor, vilka vore av vital betydelse för en ny kommunindelning;

i de likalydande motionerna I: 714 och II: 859

»A. att riksdagen måtte

1. antaga det vid propositionen förgade förslaget till lag angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning med den ändring att 2 a § erhåller följande lydelse:

För varje län skall finnas en av länsstyrelsen fastställd plan, som utvisar den med hänsyn till befolknings-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

förhållandena och den ekonomiska utvecklingen ävensom de kommunala förvaltningsuppgifternas omfattning och beskaffenhet samt förhållandena i övrigt lämpligaste indelningen av länet i kommuner. Där särskilda skäl tala för att enskilda kommuner ej lämpligen böra infogas i ett regionområde, skall hänsyn härtill tagas. Vidare skall iakttas, att landsbygdsområden såvitt möjligt böra sammanföras med varandra kring mindre tätorter och icke annat än i särskilda fall läggas samman med större städer.

Innan förslag till sådan plan eller ändring därav upprättas av länsstyrelsen, skall denna hava samråd med företrädare för kommunerna och de av kommunindelningsfrågor särskilt berörda myndigheterna i länet. Länsstyrelsen skall före fastställandet bereda kommunerna och landstingens förvaltningsutskott tillfälle att inom 3 månader inkomma med yttrande över förslaget.

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t

a) hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast låta verkställa utredning och för riksdagen framlägga förslag rörande vilka förvaltningsuppgifter, som kan och bör avlyftas primärkommunerna;

b) hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, med utgångspunkt från principen att kommunerna ej skall belastas med kostnader över vilka de ej har någon bestämmanderätt, snarast låta verkställa utredning och för riksdagen framlägga förslag om hur kostnaderna för förvaltningsuppgifterna skall fördelas mellan stat, landsting och primärkommuner;

c) uttala, att enligt riksdagens mening Kungl. Maj:t icke bör för närvarande taga ställning till frågan, huruvida och när nya förslag skall föreläggas riksdagen i kommunindelningsfrågan;

B. eller att, därest förslagen under A. icke vinner bifall, riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 180.»;

i de likalydande motionerna I: 713 och II: 858 1) att riksdagen vid sin behandling av propositionen i skrivelse till

Kungl. Maj:t måtte begära en sådan översyn av de lagar och andra bestämmelser som reglerade den kommunala verksamheten att en anpassning skedde till de nya förhållanden som komme att gälla efter en revision av rikets indelning i primärkommuner, 2) att den i övergångsbestämmelserna till 2 a § angivna datumgränsen den 31 december 1962 förskötes så mycket att länsstyrelserna finge tillräcklig tid att förarbeta och färdigställa indelningsplanerna samt att riksdagen uttalade att dispensgivningen från datumgränsen tillämpades med generositet samt 3) att riksdagen i denna skrivelse även ville ge till känna vad som i övrigt anförts i motionerna beträffande åtgärder, ägnade att inom ramen för en ny kommunindelning skapa förutsättningar för en effektivt fungerande kommunal självstyrelse med bevarat och förstärkt medborgarinflytande i fråga om kommunens angelägenheter;

i de likalydande motionerna nr I: 708 och II: 853 att riksdagen vid sitt ställningstagande till propositionen måtte beakta i motionerna anförda synpunkter angående storleken av minsta befolkningsunderlaget för kommunblocken, lokaliseringspolitikens inriktning samt länsstyrelsernas samråd med andra myndigheter vid planeringsarbetet;

i motionen I: 385 att riksdagen för sin del måtte antaga en fristående författning av kommunallags natur, som dels reglerade den ordning i vilken områden vilka ur geografiska, näringsgeografiska och andra synpunkter lämpade sig som territoriellt underlag för nya kommuner borde fastställas, dels be-myndigade kommuner tillhörande dylika områden att tillsätta samarbetsnämnder av i motionen angivet slag ävensom att konstitutionsutskottet måtte utarbeta härför erforderliga lagbestämmelser;

i motionen I: 710 att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte besluta uttala, att några påtryckningsåt-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

gärder från statsmakternas sida ej finge vidtagas i syfte att inskränka frivilligheten vid inträde i såväl nya kommunbildningar som samarbetsnämnder;

i de likalydande motionerna I: 246 och II: 299 att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t låte utreda frågan om ökat medborgarinflytande över den kommunala verksamheten genom val av stadsdels- respektive kommunedelsråd och inkomma med härav föranledda preciserade förslag, även innefattande nödvändiga förändringar av gällande kommunallag; samt

i motionen II: 857 att i 1932 års lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende måtte intagas en ny bestämmelse med innebörd att, då råd-

husrätt indroges på grund av stads sammanslagning med annan kommun enligt fastställd plan för kommunindelning inom länet, statsverket övertog stadens skyldighet att utgiva avlöning åt tjänsteman vid rådhusrätten och pension åt honom och hans familj från och med dagen för sammanslagningens ikraftträdande.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen i anledning av förevarande proposition, nr 180, måtte

a) för sin del antaga följande i propositionen framlagda lagförslag, med den ändringen att ikraftträdande- och övergångsbestämmelsen erhöles nedanstående, såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ändring i kommunal och ekklesiastik indelning

Härigenom förordnas, att i lagen den 13 juni 1919 om ändring i kommunal och ekklesiastik indelning skall införas en ny paragraf, betecknad 2 a §, av nedan angiven lydelse.

2 a §.

För varje län skall finnas en av Konungen fastställd plan, som utvisar den med hänsyn till befolkningsförhållandena och den ekonomiska utvecklingen ävensom de kommunala förvaltningsuppgifternas omfattning och beskaffenhet samt förhållandena i övrigt lämpligaste indelningen av länet i kommuner.

Förslag till sådan plan eller ändring därav upprättas av länsstyrelsen efter samråd med företrädare för kommunerna och de av kommunindelningsfrågor särskilt berörda myndigheterna i länet. Länsstyrelsen skall bereda kommunerna och landstingets förvaltningsutskott tillfälle att inom tre månader inkomma med yttrande över förslaget och efter utgången av denna frist översända förslaget jämte övriga handlingar i ärendet till Konungen.

(Kungl. Maj:ts förslag)

Denna lag träder i kraft *dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling*. Förslag som avses i 2 a § skall, i den mån Konungen icke förordnar annat, av länsstyrelsen första gången översändas till Konungen senast *den 31 december 1962*.

(Utskottets förslag)

Denna lag träder i kraft *den 1 april 1962*. Förslag som avses i 2 a § skall, i den mån Konungen icke förordnar annat, av länsstyrelsen första gången översändas till Konungen senast *den 31 mars 1963*.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

b) godkänna de i utskottets motivering upptagna principerna för uppgörande av planer för kommunindelning;

2) att följande motioner, nämligen dels de vid 1961 års riksdag väckta motionerna

a) I: 14 och II: 24,

b) I: 708 och II: 853,

c) I: 709 och II: 854,

d) I: 710,

e) I: 713 och II: 858,

f) I: 714 och II: 859,

g) I: 715 och II: 860, såvitt dessa avsåge under punkterna I och II b) framställda yrkanden, samt

h) II: 857,

dels ock de vid innevarande års riksdag väckta motionerna

i) I: 244 och II: 247,

j) I: 246 och II: 299, samt

k) I: 385,

måtte anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Hamrin* i Jönköping, som på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 180;

2) av herrar *Sveningsson*, *Virgin*, *Magnusson* i Tumhult och *Hedin* vilka ansett,

dels att utskottets yttrande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse;

dels ock att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

A. 1) avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 180 år 1961;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om en ny kommunindelning måtte återupptagas när utredningar verkställts rörande fördelningen mellan stat, landsting och primärkommuner av förvaltningsuppgifterna och kostnaderna härför, när nu avslutat offentligt utredningsarbete angående polisväsendet, socialförsäkringarna och stadsdomstolarna föranlett riksdagens beslut samt när pågående offentligt utredningsarbete berörande ett fler-

tal förhållanden med anknytning till kommunindelningsfrågan i huvudsak avslutats; eller

B. därest yrkandet under A. 1) ovan icke vunne riksdagens bifall

1) antaga det till propositionen fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning med den ändring av 2 a §, som yrkades i de vid 1961 års riksdag väckta likalydande motionerna nr I: 714 av herr Hagberg m. fl. och II: 859 av herr Heckscher m. fl.;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att enligt riksdagens mening ställning icke borde för närvarande tagas till frågan, huruvida och när nya förslag skulle föreläggas riksdagen i kommunindelningsfrågan;

C. med bifall i ifrågavarande del till de vid 1961 års riksdag väckta likalydande motionerna nr I: 714 av herr Hagberg m. fl. och II: 859 av herr Heckscher m. fl. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa,

1) att Kungl. Maj:t måtte snarast låta verkställa utredning och för riksdagen framlägga förslag rörande vilka förvaltningsuppgifter som kunde och borde avlyftas primärkommunerna;

2) att Kungl. Maj:t måtte, med utgångspunkt från principen att kommunerna ej skulle belastas med kostnader över vilka de ej hade någon bestämmanderätt, snarast låta verkställa utredning och för riksdagen framlägga förslag om hur kostnaderna för förvaltningsuppgifterna skulle fördelas mellan stat, landsting och primärkommuner;

D. under förutsättning att yrkandet under A. 1) ovan bifölles

1) avslå följande motioner, nämligen dels de vid 1961 års riksdag väckta motionerna

a) I: 708 och II: 853,

b) I: 710,

c) I: 713 och II: 858,

d) I: 714 och II: 859, samt

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

e) II: 857,
dels ock den vid innevarande års riksdag väckta motionen

f) I: 385,
såvitt dessa motioner avsåge yrkanden om bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 180 år 1961;

2) anse följande motioner, nämligen dels de vid 1961 års riksdag väckta motionerna

a) I: 14 och II: 24,

b) I: 708 och II: 853,

c) I: 710,

d) I: 713 och II: 858,

e) I: 714 och II: 859,

f) II: 857,

g) I: 709 och II: 854, samt

h) I: 715 och II: 860 [under punkterna I och II b) framställda yrkanden],

dels ock de vid innevarande års riksdag väckta motionerna

i) I: 244 och II: 247,

j) I: 246 och II: 299, samt

k) I: 385,

såvitt dessa motioner icke avsåge yrkanden om bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 180 år 1961, besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt;

E. under förutsättning att yrkandet under A. 1) ovan icke bifölles anse följande motioner, nämligen dels de vid 1961 års riksdag väckta motionerna

a) I: 14 och II: 24,

b) I: 708 och II: 853,

c) I: 709 och II: 854,

d) I: 710,

e) I: 713 och II: 858,

f) I: 714 och II: 859,

g) I: 715 och II: 860 [under punkterna I och II b) framställda yrkanden], samt

h) II: 857,

dels ock de vid innevarande års riksdag väckta motionerna

i) I: 244 och II: 247,

j) I: 246 och II: 299, samt

k) I: 385,

besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt;

3) av herrar *Harald Pettersson* och *Boo*, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande bort ha i denna reservation angiven lydelse;

dels ock att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av förevarande proposition, nr 180, måtte

a) med bifall till motionerna I: 715 och II: 860 samt I: 709 och II: 854 till 1961 års riksdag, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, för sin del avslå det i propositionen framlagda lagförslaget;*

b) godkänna de i denna reservation angivna principerna för frivilliga kommunsammanläggningar;

2) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 715 och II: 860 till 1961 års riksdag samt i anledning av motionerna I: 14 och II: 24 samt I: 709 och II: 854 till 1961 års riksdag, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt utreda olika möjligheter till stärkande av den kommunala självstyrelsen;

3) att följande motioner, nämligen dels de vid 1961 års riksdag väckta motionerna

a) I: 14 och II: 24,

b) I: 708 och II: 853,

c) I: 709 och II: 854,

d) I: 710,

e) I: 713 och II: 858,

f) I: 714 och II: 859,

g) II: 857,

dels ock de vid innevarande års riksdag väckta motionerna

h) I: 244 och II: 247,

i) I: 246 och II: 299, samt

j) I: 385,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade med vad dessa reservanter anfört och hemställt, icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herr *Alemyr*.

* Beträffande den avsedda innebörden av denna hemställan, se herr Eliassons i Sundborn anförande s. 44.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h):

Herr talman! Bland de frågor riksdagen har att behandla är det få som omfattas med så stort allmänt intresse som den vi nu har att ta ställning till. Att ändra kommungränserna är med hänsyn till svårigheterna att överblicka konsekvenserna ingalunda någon lätt uppgift — det har vi i livligt minne från den senaste indelningen för ett tiotal år sedan, då hävdvunna kommungränser, ofta sammanfallande med de urgamla sockengränserna, fick vika för den generella storkommunsindelningen. När frågan därför efter föga mer än ett decennium ånyo aktualiserats, förstår man att inte endast kommunalmännen utan även de enskilda kommunmedlemmarna med särskild uppmärksamhet följer riksdagens åtgöranden på området.

Endast kort tid har således förflutit, sedan den senaste kommunindelningen företogs, och utvecklingen har gått snabbt även på det kommunala området. På vissa håll synes man inte heller vara oberägen för en viss justering av de nuvarande kommungränserna, men förhållandena är olika för skilda delar av landet, och vad som kan förefalla behövt för en landsdel är inte alltid nödvändigt för en annan. Man får inte heller förglömma, att en ny kommunindelning innebär ett djupt ingrepp i samhällslivet och inte kan genomföras utan betydande omdaningsprocesser med åtföljande stora kapitalinvesteringar.

Jag vill i detta sammanhang erinra om huruom ett stort antal av de nuvarande kommunerna planerat för lång tid framåt och redan från början investerat stora kapital i skolbyggnader och ålderdomshem m. m. Man har med andra ord inom kommunerna nedlagt ett synnerligen berömvärt arbete för att åstadkomma en god standard, och i de flesta fall har man uppnått goda resul-

tat, som väl tillgodoser de föreliggande behoven under mycket lång tid framöver. Och beaktar man vidare att det pågår flera utredningar, som på ett eller annat sätt står i samband med indelningsfrågan, finns det goda skäl för att riksdagen går in för ett uppskov med reformen, särskilt som det redan nu föreligger möjligheter till samarbete mellan kommunerna. En fråga, som bör utredas fortast möjligt och som tillika talar starkt för ett uppskov med indelningen, är fördelningen av uppgifterna mellan stat, landsting och primärkommuner ävensom fördelningen av kostnaderna för förvaltningsuppgifterna mellan desamma.

Jag kan inte finna annat än att man utan några som helst olägenheter bör kunna skjuta på hela indelningsfrågan och avvakta utredningsresultaten. Det väsentliga är, inte att skapa nya kommuner, utan att en ny kommunindelning sker efter så grundlig omprövning som möjligt, så att den kan bli bestående under en längre tidsperiod och vi icke behöver riskera några halvmesyrer. En kommunreform måste ses på lång sikt och icke endast för en tidrymd av några år. Jag har givetvis full förståelse för svårigheterna att åstadkomma kommunenheter, som kan bibehållas för alla tider, men vi måste på olika sätt söka förebygga en upprepning av vad som skett på detta område under de senaste tio åren. Kommunalmännen måste nämligen ha möjlighet till långtidsplanering, om det skall vara lönande med kommunala investeringar.

Jag vill med detta ha sagt att även i de fall, då en justering av den nuvarande kommunindelningen kan vara befogad, så är ett uppskov att föredra, tills större klarhet vunnits på en hel del områden. Det är ju hela frågekomplex som först måste utredas, och utöver vad jag redan erinrat om vill jag framhålla, att vi alltjämt vet för litet om en kommande ny länsindelning. Men ingen vill väl bestrida att en sådan indelning är i

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

vardande, och det är ytterligare ett skäl för att vänta med kommunindelningsreformen.

Om man vidare betraktar kommunindelningsfrågans stora omfattning, är forceringen av densamma ganska anmärkningsvärd. Först överlämnades frågan till en snabbutredning, vars betänkande utsändes med en osedvanligt kort remisstid, vilken inte förlängdes förrän efter stort missnöje och påstötningar från kommunala myndigheter. Även behandlingen i fortsättningen har givit intryck av onödig forcering, och man måste fråga sig vad som är den egentliga orsaken till denna brådskande behandling.

Det har talats mycket under senare tid om att den nya kommunindelningen skall ske efter den s. k. frivilliglinjen, d. v. s. genom kommunernas frivilliga medverkan. Inrikesministern har vid skilda tillfällen hävdats samma mening. I propositionen säger inrikesministern bl. a. att tvångsåtgärder enligt hans uppfattning inte är påkallade i nuvarande läge. Men när man läser såväl propositionen som utskottsmajoritetens förslag litet närmare, finner man att båda dera föreskriver att de upprättade kommunindelningsplanerna skall fastställas av Kungl. Maj:t. Detta anser jag strida mot frivillighetsprincipen. Jag har givetvis ingenting att erinra mot en absolut frivillig kommunsammanslagning när initiativet togs av kommunerna själva, men jag kan omöjligen tänka mig att Kungl. Maj:ts fastställande av planerna kommer att inskränka sig till enbart en formalitet. Denna uppgift bör därför efter verkställda utredningar kunna anförtros åt länsstyrelserna, som har den direkta kontakten med kommunerna.

Innan jag övergår till att ställa yrkande, vill jag framhålla, att, även om fördelar kan vinnas i vissa fall, har det också sina avvisidor med stora kommuner, särskilt genom att en mängd kommunala förtroendemän kommer att försvinna. Vi har visserligen ingen an-

ledning att inte hysa respekt för det arbete, som utföres av våra kommunala tjänstemän, men samtidigt får vi inte förglömma vad de kommunala förtroendemännen betytt för sina orters utveckling. Såsom kontaktmän mellan allmänheten och myndigheterna torde de aldrig kunna ersättas.

Jag vill tillägga att högerpartiet närmare preciserat sitt ställningstagande i de vid förra årets riksdag avlämnade partimotionerna i här berörda fråga samt att den vid utskottsutlåtandet fogade högerreservationen helt bygger på ifrågavarande motioner.

Till slut vill jag, herr talman, i ett avseende komplettera det yrkande vi framställt i vår med nr 2 betecknade reservation till utskottsutlåtandet. Under punkt B. 1 hemställer vi att riksdagen skall antaga det förslag till lydelse av 2 a § i lagen om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning som framförts i våra vid 1961 års riksdag väckta partimotioner. Konstitutionsutskottet har för sin del godtagit den lydelse av paragrafen som föreslogs i propositionen men velat skjuta på ikraftträdandet. Vi reserverar oss ingenting att invända mot utskottets yrkande i den senare delen, men för att inte något missförstånd skall behöva uppkomma i detta avseende hemställer jag att yrkandet under punkt B. 1 får följande lydelse:

»1) antaga det till propositionen fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning med den ändringen att dels 2 a § erhåller den lydelse som framgår av de vid 1961 års riksdag väckta likalydande motionerna nr I: 714 av herr Hagberg m. fl. och nr II: 859 av herr Heckscher m. fl., dels att ikraftträdande- och övergångsbestämmelsen erhåller den lydelse som framgår av utskottets hemställan.»

Med denna komplettering yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

nr 2 till konstitutionsutskottets utlåtande nr 1.

Herr BOO (cp):

Herr talman! Det ärende som innefattas i föreliggande utskottsutlåtande har på ett alldeles särskilt sätt engagerat och intresserat svenska folket. Detta är rätt naturligt eftersom kommunindelningsfrågan och principerna för dess lösning i mycket hög grad berör den enskilda människan ute i bygderna och hennes möjligheter i olika avseenden. Det gäller den serviceverksamhet kommunerna har att besörja för de inom området boende. Det gäller också den enskildes utkomstmöjligheter och skapandet av den miljö hon eller han vill eftersträva för sig själv och sin familj. Frågan berör alltså över huvud taget den enskildes situation i samhället.

Dessutom påverkar principerna för kommunindelningsfrågans lösning medborgarnas möjligheter att inom den kommunala självstyrelsens ram aktivt och direkt delta i samhällsarbetet. Denna möjlighet till aktivitet har gjort att den kommunala självstyrelsen varit ett så utomordentligt värdefullt inslag i vår demokrati.

Det måste vara en angelägen uppgift att se till att dessa förutsättningar i framtiden inte på något sätt förfuskas. Kommunindelningsfrågan kan därför inte begränsas till den funktionella delen i kommunernas verksamhet, utan man måste mycket noga iakttä den framtida innebörden i den kommunala verksamheten.

Den rad av problem som sammanhänger med detta har inte på ett tillfredsställande sätt analyserats och klarlagts i den utredning som ligger till grund för propositionen. En mycket stor hemlighetsfullhet och brådska var i stället det utmärkande för ärendets behandling från början. Det var även detta som i viss utsträckning blev en varning för

de aktivt kommunalt arbetande, så att de intresserade sig särskilt för frågan.

När statsrådet och chefen för inrikesdepartementet som svar på en interpellation i denna kammare i december 1959 meddelade att en arbetsgrupp inom departementet sysslade med problem som sammanhänge med kommunindelningsfrågan, så var detta en nyhet för de flesta. Vad arbetsgruppen utförde för analyser av hela detta stora frågekomplex har inte utåt redovisats.

När departementschefen i juni och november 1960 bemyndigades att tillkalla sakkunniga, så trodde man att detta skulle garantera en fullständig analys av detta omfattande frågekomplex. Men brådskan var tydligen enorm, och redan den 1 februari 1961 var indelningssakkunniga färdiga med sitt betänkande »Principer för en ny kommunindelning».

Att tiden för utredningen var knapp förstår alla, och det framgår särskilt tydligt av det yttrande som fogats till betänkandet av två av de sakkunniga. Jag har mycket liten erfarenhet av det sätt på vilket statliga utredningar arbetar, och jag har framför allt ingenting emot att de arbetar snabbt, men att man på denna korta tid skulle kunna klara sitt uppdrag med utförliga analyser är självfallet helt omöjligt. Man får nästan en känsla av att de sakkunniga parlamentarikerna närmast skulle tjäna som en politisk gisslan. Med detta har jag givetvis inte velat kritisera de sakkunniga, utan jag har bara velat belysa den onormala brådska som ärendet har varit inrutat med.

Denna brådska fortsatte med en från början mycket knappt tilltagen remisstid för betänkandet. Man fick då ute i bygderna en bestämd känsla av att många kommunalmän resignerade och skulle förbli passiva. När sedan efter framställningar och interpellation i riksdagen remisstiden förlängdes, repade dessa kommunalmän mod, och de uttalanden som avfattats av många re-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

presentanter för glesbygdskommunerna visar fullt klart den kommunala självstyrelsens förankring ute i våra bygder och avspeglar samtidigt den oro som många kände inför de nya propäerna.

En följd av detta förfarande är att vi nu på riksdagens bord har förslag om principer för den framtida kommunala indelningen. Förslaget grundar sig på den s. k. näringsgeografiska principen, som också kallas centralorts- och regionsprincipen. Det är emellertid inte klarlagt i vad mån det är nödvändigt eller ändamålsenligt att låta sådana schematiskt inrutade områden bilda underlag för nya kommuner. Argumenten för att den näringspolitiska utvecklingen i ett sådant område alltid skulle främjas av att området bildar en kommun är synnerligen svaga. Det är om möjligt än mindre klarlagt i vilken mån sådana områden är lämpliga som underlag för den mångfald av uppgifter som kommer att åvila kommunerna. Den tilltagna minimisiffran, ett befolkningstal 1975 på minst 8 000 invånare, är synnerligen löst motiverad. Några närmare överväganden eller analyser som utvisar att just detta tal skulle vara det riktiga har ej gjorts.

Utskottsmajoriteten framhåller att förslaget stärker den kommunala självstyrelsen. Man kan fråga sig vad en sådan uppfattning grundas på. Remissinstanserna är inte eniga därvidlag. De kritiska synpunkterna med tanke på självstyrelsen överväger, men jag vill inte förneka att det också finns de som anser att förslaget från den utgångspunkten kan betecknas som positivt. Skall man över huvud taget dra någon slutsats, som majoriteten gör, måste man grundligare penetrera spörsmålen. Man borde förutsättningslöst ha frågat: Vilka olika åtgärder kan vi vidta för att lösa dessa spörsmål med inte bara en bibehållen utan också en stärkt kommunal självstyrelse? Sådana överväganden har nu inte gjorts.

Man har slagit in på denna s. k. cen-

tralortsprincip och sagt att den stärker den kommunala självstyrelsen, och sedan får övriga åtgärder anpassas efter den principen. Man har helt förbigått vilken roll en förbättrad skatteutjämning kan spela i detta sammanhang, och likaså har man förbigått frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Man har inte analyserat hur olika befolkningstal och olika geografiska avstånd inom en kommun inverkar på de olika kommunala uppgifterna.

I fråga om lokaliseringspolitiken, som måste tillmätas synnerligen stor betydelse i detta sammanhang, har man utgått från att en god lokalisering av näringsliv och befolkning främjas av den näringsgeografiska princip som skall vara grundläggande för den nya kommunindelningen.

Självfallet kan inte de näringsgeografiska betingelserna förbises vid utformningen av lokaliseringspolitiken. Alla är överens om att de spelar en betydande roll. Men är det därför säkert att den lokaliseringspolitik är den bästa och mest ändamålsenliga, som innebär en koncentration till en centralort inom området? Såvitt jag förstår kan det enligt majoritetens förslag bli så att i och för sig livskraftiga och bevisligen utvecklingsbara orter i en bygd kan komma att sättas på svältkost. Detta gäller inte bara i fråga om lokaliseringen av allmänna inrättningar och institutioner utan i fråga om lokaliseringspolitiska åtgärder över huvud taget. Just på denna punkt är man på många håll synnerligen betänksam och kritisk mot den princip som utskottsmajoriteten bygger sitt förslag på.

Utskottsmajoriteten betonar starkt att förslaget innebär frivillighet för kommunerna. Ett närmare studium av utlåtandet visar emellertid att det är ganska klen beställt med frivilligheten. Indelningen av landet i s. k. kommunblock blir ju obligatorisk. Målet är att dessa block framgent skall utgöra kom-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

muner. Regelmässigt blir det alltså så, att kommunerna har att välja tidpunkt för den definitiva sammanslagningen. Innebörden i förslaget är sålunda att statsmakterna kommer att bestämma, och det är endast beträffande tidpunkten som kommunerna får möjlighet att inverka på något sätt. Någon frihet att välja andra alternativ eller förfara på annat sätt kommer inte att föreligga.

I detta sammanhang bör också uppmärksammas att departementschefen i propositionen har förutsett att ytterligare åtgärder skall kunna övervägas år 1967, om de nu vidtagna åtgärderna inte skulle ha lett till åsyftat resultat vid den tidpunkten. Detta kan inte tolkas på annat sätt än att man är beredd att tillgripa hårdare åtgärder för att få en definitiv sammanslagning vid en så tidig tidpunkt som möjligt. Utskottsmajoriteten har för sin del inte tagit avstånd från den delen av propositionen.

Dessutom kan det vara angeläget att påpeka en annan sak. Om någon påstår att propositionen innebär en högre grad av frivillighet än det förslag som de indelningssakkunniga på sin tid framlade, så finns det anledning att göra några jämförelser. Indelningssakkunniga föreslog en lagstiftning om obligatorisk samarbetsnämnd. Detta har frångåtts i propositionen. Men eftersom propositionen bygger på en lag om obligatoriska samarbetsområden, betyder detta i praktiken att man också inom dessa områden får samarbetsnämnder. Även om man säger att det är frivilligt för kommunerna att delta i samarbetsnämnderna, så är det väl ändå klart för alla, att den kommun som är hänvisad till ett samarbetsområde inte gärna kan stå utanför samarbetsnämnden inom området, även om denna är av fakultativ art. Där finns sålunda ingen som helst uppmjukning, utan det tvång som låg i indelningssakkunnigas förslag finns kvar i propositionen.

Herr talman! Jag har här redovisat några av de många kritiska synpunk-

ter som kan anläggas på det sätt på vilket frågan om en ny kommunal indelning har forcerats. Likaså har jag redovisat något av vår syn på de motiveringar som utskottsmajoriteten i väsentliga avsnitt grundar sitt ställningstagande på och det mycket starka tvång förslaget innebär för enskilda kommuner. Detta är för oss omöjligt att acceptera, och följdriktigt har vi yrkat avslag på propositionens förslag till lagstiftning på detta område.

Men detta innebär självfallet inte att vi är negativt inställda till en frivillig sammanslagning av kommuner. Med de vidgade uppgifter kommunerna har fått och kommer att få betraktar vi det som naturligt att större effektivitet i det kommunala arbetet många gånger kan ernås genom en naturlig sammanläggning av kommuner. Men initiativet till sådana sammanslagningar bör komma från de berörda kommunerna själva. Då finns det också förutsättningar för en redan från början nödvändig gemenskap inom de områden som skall bilda nya kommuner. Att kommunerna själva är väl införstådda med detta framgår också av den redovisning som finns i kommunindelningssakkunnigas betänkande, där det meddelas att 200 kommuner för närvarande har upptagit diskussioner om ett eventuellt samgående. Med anledning därav måste man fråga sig, varför statsmakterna i detta läge måste sätta in påtryckningsåtgärder i form av lagstiftning beträffande samarbetsområden. I stället torde det stå klart att alla åtgärder som kan uppmuntra och hjälpa kommunerna till en effektiv verksamhet borde ha vidtagits.

Jag har tidigare nämnt värdet av en kommunalskatteutjämning. Jag vill i det sammanhanget säga att om 1958 års skatteutjämningskommitté hade haft bara hälften så bråttom som indelningssakkunniga, skulle detta säkert ha hälsats med dubbelt så stor tillfredsställelse ute i bygderna mot vad som blev fallet med det förslag som indelnings-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

sakkunniga framlade. Den åsikt som från många håll har framförts om att en sammanslagning av två eller flera skattesvaga kommuner ingalunda löser det ekonomiska trycket för människorna i dessa områden är självfallet riktigt. Även utvecklingen när det gäller kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna är ur kommunernas synpunkt mycket otillfredsställande. Jag behöver endast peka på den skiftande börda som drabbar människor i olika kommuner när det gäller den kommunala andelen av folkpensionskostnaderna. Denna andel varierar från 30 öre till cirka 4 kronor per utdebiteringskrona. Samma sak gäller det obligatoriska skolväsendet, där variationerna är om möjligt ännu större.

Det skulle vara mycket att tillägga och ta upp till diskussion inom detta stora frågekomplex. Men jag vet att dessa ting kommer att beröras av andra talare från centerpartiet, och därför nöjer jag mig med vad jag sagt i detta avsnitt.

Låt mig till sist, herr talman, endast betona ytterligare en sak.

Ställningstagandena i propositionen bygger på slutsatsen att den befolkningsskoncentration som pågår skulle vara den naturliga även i framtiden. Jag måste ställa frågan: Kommer så verkligen att bli fallet? Det kan enligt vår mening inte hållas för säkert att människornas spontana önsknings i framtiden kommer att gå parallellt med denna koncentrationsprocess. Det är tvärtom sannolikt att befolkningsomflyttningen efter hand, såsom skett i USA, går i motsatt riktning. Detta bör observeras, så att inte lokaliseringsspolitiska och andra åtgärder i framtiden visar sig ha skapat en annan miljö än den människorna vill ha och också behöver. Gjorda prognoser rörande befolkningsutvecklingen skall beaktas, men de skall inte slaviskt följas utan bör också tjäna som varningsmärken, vilka kan ge anledning till bedömning-

ar som neutraliserar icke önskvärda verkningar.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation nr 3.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Innan jag går att något ange de skäl och överväganden som ligger bakom den med nr 1 betecknade reservationen, skall jag be att få fästa uppmärksamheten på den något särregna utvecklingskurva som detta ärende beskrivit på sin väg från sakkunnigutredningar via departement och utskottsbehandling fram till dagens situation.

Man skulle väl rent av kunna påstå att det här föreligger något av ett skolexempel på innebörden i det psykologiska förlopp som brukar anges med de bekanta orden att »beslutsamhetens friska hy» så småningom övergår i »eftertankens kranka blekhet». Som regel associerar man väl i sådana sammanhang tanken med fortskridande individuella processer, men i det här aktuella fallet tycks det som om det med viss framgång skulle kunna tillämpas också på kollektiva storheter eller enheter, på departement och riksdagsutskott.

Det är nämligen inget tvivel om att den första ansatsen till denna förnyade kommunindelningsrevision gjordes i en anda av yttersta beslutsamhet. De indelningssakkunniga enades — efter en i svenskt utredningsväsende förmodligen rekordsnabb penetrering av frågan — om ett förslag som i rätt hög grad var färgat av föreställningen om att en nyordning med nödvändighet förutsatte ingripanden av mer eller mindre tvångsmässig natur från statsmakternas sida. Sålunda föreskrevs bl. a. att inom varje kommunblock ett särskilt samarbetsorgan obligatoriskt skulle inrättas, och dettas uppgifter skulle regleras genom lag. Kommunerna skulle vara direkt skyldiga att utse ledamöter i samarbetsnämnden till det antal som vid oenig-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

het mellan kommunerna skulle bestämmas av länsstyrelsen.

Så vandrade ärendet vidare till chefen för inrikesdepartementet, remissinstanserna kopplades på och det stod strax klart att någon tvångsvis genomförd nydaning efter 1952 års modell rimligtvis inte kunde komma i fråga. Det gjordes följaktligen i regeringspropositionen vissa eftergifter för den s. k. frivilliglinjen. Reträtten från obligatoriet blev tydligt markerad.

Från de synpunkter som det är naturligt att anlägga för en — jag vågar påstå — utbredd opinion ute i bygderna var detta ett väsentligt och glädjande framsteg. Det skall också villigt medges att den utskottskompromiss som nu åstadkommits innebär en ytterligare uppmjukning på några punkter — särskilt betydelsefullt är naturligtvis att den passus bortfallit vilken stipulerade, att 1967 års riksdag skulle göras underkunnig om hur följsamma eller lydaktiga kommunerna varit (vid risk — får man förmoda — att annars strängare medel skulle komma att tillgripas).

Det har alltså här skett en fortskridande uttunning av och en glidning i ståndpunkterna, som gör att det med visst fog kan sägas att det ursprungliga förslaget mist en del taggar och klor och att följaktligen vem som helst borde kunna vara med om att tillstyrka en reform med så diffusa konturer. Men det finns likväl starka skäl till tveksamhet. Det kan också här förtjäna erinras om att mindre än hälften av de kommuner, som på sin tid yttrade sig över indelningssakkunnigas betänkande, ställde sig positiva till tanken på ett upprivande av de nuvarande kommungränserna — sannerligen inget övertygande bevis för att man ute i landet gick omkring och suktade efter nya indelningsplaner! Inte mindre än 237 kommuner förklarade rent ut att något behov av en allmän indelningsreform ingalunda förelåg, och att märka är att denna uppfattning var särskilt starkt företrädd

bland de mindre kommunerna. Alltså: de landsändar, de människor, som i speciell grad gjordes till föremål för statsmakternas välvilja och omtanke, värdje sig häftigast just mot denna samma välvilja och omtanke. Mot den bakgrunden framstår det ju också som naturligt och logiskt att reformplanerna kommit att något skruvas ned.

Men det kan också sägas, att mot den bakgrunden verkar det över huvud taget opåkallat att forcera fram en lösning, om också i de påtagligt modifierade former som det nu är fråga om. Jag brukar för mitt enkla vidkommande i allmänhet inte ha någon svårighet att ge den nuvarande inrikesministern erkännande för ett gott handlag med frågorna många gånger, men i detta fall måste jag säga att statsrådet i iveren att driva på utvecklingen i en viss riktning betänkligt förhastat sig. Man har på olika sätt sökt förklara den brådska som kännetecknat handläggningen av detta ärende, och det har pekats på den roll som pådrivare som skolplanerarna spelat i detta sammanhang. Men i det fallet gör man som regel på det lokala planet stora ögon, när man ju ändå måste konstatera, att den nya grundskolan tydligen löser sina organisationsproblem ganska förträffligt oberoende eller i trots av alla kommunala indelningsändringar.

Varför — kan man fråga sig — kunde då inte denna numera så nedtonade reform ha definitivt lagts på is, medan man gått de inte så få remissinstanser till mötes som bestämt yrkat på att frågan om den lämpligaste fördelningen av arbetsuppgifter och huvudmannaskap mellan stat, landsting och primärkommuner först hunnit grundligt utredas? Här nämndes nyss skolans ställning och behov. Var står det skrivet att den ansvarsfördelning som i det fallet gäller skulle vara den enda vettiga, den för alla tider giltiga? Här pågår ju för övrigt på en rad områden en omprövning av just frågan om huvudmannaskapet, och

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

lösningar söks i olika riktningar. I fjol gällde det provinsialläkarväsendet, som det ansågs böra ankomma på landstingen att ta sig an. I tur står mentalsjukvården, medan polisväsendet uppenbarligen går åt annat håll. Men allt medan denna stora omställningsprocess som bäst är i gång, skall kommunkartan göras om med nya gränsdragningar och ny oro, ny irritation som följd. Jag har för min del svårt att inse att detta kan vara någon rationell och välbetäckt åtgärd och har bl. a. av den orsaken inte kunnat biträda utskottskompromissen. Därtill kommer också att inrikesministern just står i begrepp att sätta i gång en utredning med uppgift att närmare pröva frågan om landstingens organisation och arbetsuppgifter. Bör det ändå inte vara anledning att avvakta utgången också av den omprövningen, innan ytterligare steg tas mot större kommunala enheter?

Det bör väl också stå tillräckligt klart, att även om primärkommunerna skulle finna det med sina intressen förenligt att släppa en del av de nuvarande uppgifterna ifrån sig, skulle ändå tillräckligt mycket återstå och kanske just sådant som har mest att betyda för utformningen av den mindre ortens eller den mindre kommunens egenart, traditioner och miljö. Frågan om stordrift kontra kommunal planering i mindre förvaltningsenheter tål nog, menar jag, att granskas från mer än en synpunkt, innan man kan vara färdig med ett slutgiltigt svar. Det är väl t. ex. inget tvivel om att de sociala frågorna många gånger löses på ett långt bättre sätt i de mindre kommunerna än i de stora. Man förstår också mer än väl den kraftiga reaktion som ute i kommunerna följde på de indelningssakkunnigas hävdande av den motsatta uppfattningen.

Men får jag också till sist, herr talman, nämna något om de risker för den kommunala demokratiens fortbestånd, som ligger förborgade i en utveckling av det slag som redan är på gång och

som än mer markeras genom den i regeringsförslaget skisserade långtidsplaneringen. Det kan med allt fog göras gällande, att den gamla fina svenska bygdedemokratien med dess djupa förankring och vida förgreningar i en lekmannaopinion, bland människor som hyser den mest intima förtroenhet och upplever den allra starkaste samhörighet med den egna orten, representerar något av det allra yppersta i vårt folkstyre, något i grunden ganska omistligt.

Nu skall jag visst inte förneka att de värden det här är fråga om kan hotas eller äventyras, vilken utvecklingslinje i förvaltningshänseende man än söker, vare sig man söker en utveckling mot större enheter eller en utveckling med bibehållande i princip av ett system med möjligheter även för mindre kommunala enheter att existera. Men just den omständigheten, att man här är så medveten om den fara som hotar, måste leda till en alldeles bestämd slutsats, som varken departementschefen eller utskottsmajoriteten dragit, nämligen att den centrala uppgiften på detta område borde vara att i botten ompröva vad som kan och bör göras för att i en omdaningsperiod säkerställa bredast möjliga medborgarinflytande vid samhällsfrågornas lösning och även insyn i det stora förvaltningsmaskineriet.

Det ter sig för mig som ett hälsotecken, som något av det i sammanhanget mest glädjande, att man i remissvaren just på denna punkt visat sig vara så på sin vakt. Utskottet ger till känna sin tillfredsställelse över departementschefens löfte att genom återkommande överläggningar med företrädare för kommunerna söka få till stånd åtgärder som kan vara ägnade att stärka den kommunala demokratien. Den tillfredsställelsen kan man naturligtvis dela. Det gör också jag, men det kan sägas att denna fråga är så stor och till sin innebörd så allvarlig, att den väl motiverar en specialöversyn och en specialutredning i ett vidare sammanhang. Det mås-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

te enligt mitt sätt att se ske, innan vi tar några nya steg i kommunindelningsfrågan.

Herr talman! Jag skall nöja mig med dessa påminnelser och sluta med att yrka bifall till reservation nr 1 i konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, vilket alltså innebär yrkande om avslag på den föreliggande propositionen.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! De befolkningssiffror som regelmässigt publiceras den 2 januari varje år talar sitt tydligt språk om vad som pågår i vårt land.

Vi har en ström av människor från landsbygden till städer och tätorter. Landsortskommunernas befolkningssiffror sjunker år efter år, med undantag endast för kranskommunerna runt de starkt expanderande industriorterna.

Det är bra att vara optimist, herr Boo, men det är bättre att vara realist. Herr Boo trodde att denna befolkningsutveckling snart skulle förändras och utbytas i en utflytningsström mot landsbygden. Jag vet inte vilken kapacitet herr Boo är på detta område, men jag tror ändå jag vill ge Jordbrukets utredningsinstitut ett visst företräde i detta sammanhang. Institutet förutsätter att antalet jordbruksföretag fram till 1970 kommer att reduceras med inte mindre än 70 000. Om det finns fyra personer i genomsnitt i dessa jordbruk, skulle alltså enbart denna nedläggning innebära en folkminskning med 280 000 fram till år 1970.

Utglesningen av landsbygdskommunerna utgör ett bekymmer inte minst för kommunalmännen. Skatteunderlaget minskar, och möjligheterna till kommunala insatser begränsas samtidigt som allmänhetens krav på service på olika områden växer. Den kommunala demokratin, som vi alla är anhängare av, får allt svårare att under dessa förutsättningar fylla sin funktion. Det är klart att statliga skattelindringsbidrag kan lätta bördorna för de svagaste kom-

munerna. Det tillkommer inte konstitutionsutskottet att behandla skattefrågorna. Vi har ändock i utlåtandet uttalat vår tillfredsställelse över att ett förslag om höjning av dessa bidrag till kommunerna skall komma.

En annan väg att förbättra betingelserna för de svaga kommunernas verksamhet är att flytta över uppgifter från primärkommunerna till landsting och stat. Härigenom vinnes en viss skatteutjämnande effekt. I remissvaren, i motionerna, i reservationerna liksom i den allmänna debatten har anförts att man helt eller delvis skulle kunna lösa kommunfrågorna bara genom att flytta över uppgifter från kommunerna till andra huvudmän. Utskottets majoritet tror emellertid inte, att man en gång för alla kan utreda och besluta vare sig om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun eller var huvudmannaskapet skall ligga för olika uppgifter. Vi lever ju ändå i ett dynamiskt och inte i ett statiskt samhälle! I ett föränderligt samhälle tillkommer det ständigt nya uppgifter, och förutsättningarna för olika organ att lösa dessa uppgifter kan växla undan för undan. I dagens läge har vi en utveckling som går i båda riktningarna. Inom kort får vi förmodligen ett förstatligat polisväsende. Ett beslut har också fattats om att provinsialläkarväsendet skall decentraliseras och detsamma kommer troligen att ske beträffande mentalsjukvården.

Det är emellertid på en punkt där jag mycket bestämt reagerar mot tanken på att beröva primärkommunerna vissa av deras nuvarande arbetsuppgifter. Man förordar nämligen att grundskolan helt eller delvis skall överföras till landsting eller till länsstyrelse, vilket också föreslagits i vissa yttranden. Äntligen har vi i vårt land fått en enhetlig kommunal skolledning som verkligen kan planera för hela skolväsendet i orten. Då är man emellertid genast beredd att riva sönder denna enhetliga skolledning. Man har antytt möjligheten att högsta-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

diet skulle överföras från primärkommunerna till landsting eller länsstyrelse. Under de 13 år jag haft äran tillhöra denna kammare har jag knappast hört ett så verklighetsfrämmande förslag som att dra en gräns rakt igenom den obligatoriska skolan och låta två stadier av skolan ha kommunen som huvudman, medan högstadiet, vilket oftast är inrymt i samma skolbyggnad, får en helt annan huvudman. Hos de centrala skolmyndigheterna finns ingen förståelse för reformer av det slaget. Skolöverstyrelsen har i stället mycket bestämt hävdat att grundskolan skall förankras i bygdens liv, och det sker bäst genom att primärkommunen fortsätter att handha denna uppgift.

Jag måste i detta sammanhang säga att det är ett underligt sätt att »slå vakt» om den kommunala demokratin, när man försöker beröva primärkommunerna en av deras väsentligaste uppgifter. Man ställer osökt frågan: Om vi inte får någon kommunsammanslagning och om befolkningsförflyttningen fortsätter, vad är det då för väsentliga uppgifter som herrarna tänker beröva kommunerna under det missriktade talesättet att man vill stärka den kommunala självstyrelsen?

Nu sägs det att skolfrågan inte motiverar några större kommuner. Det är ett uttalande som kan diskuteras. Planeringen av högstadierna innebär ju att inte mindre än 85 procent av landets kommuner skall samverka, antingen i kommunförbund eller genom civilrättsliga avtal. Det är en lösning som är möjlig, men inte är det väl någon finare form av demokrati. Man måste ha rätt blygsamma anspråk på kommunal självstyrelse för att säga att detta är en tillfredsställande ordning. De civilrättsliga avtalen skulle innebära att värdkommunerna helt komme att avgöra hur skolan skulle handhas, och gästkommunernas enda kommunala insats bleve att betala de räkningar som värdkommunerna skickade ut. Är det

den sortens kommunala självstyrelse som herrarna vill ha, kan ni ge klart besked om det!

Kanske man ändå inte skall överdriva betydelsen av det ställningstagande riksdagen i dag står inför. Redan 1960 pågick det i närmare 200 kommuner överläggningar om en sammanläggning. Även utan statsmakternas medverkan eller pådrivande får vi en kommunreform i vårt land. Jag hoppas ändå att inte kärleken till friheten och frivilligheten, som prisats så vackert i de tre anföranden vi nyss hört, är så stark att man vill förbjuda frivilliga sammanläggningar av kommuner.

Men kärnfrågan är ju om vi skall ha slumpmässiga sammanläggningar av kommuner eller inte. Vad som behövs och vad som här förordats är att man i varje län skall ha en plan för hur det kommunala samarbetet skall inriktas, en plan som också skall ligga till grund för de kommunsammanslagningar som kommunerna själva kommer att begära. Dessa länsplaner skall göras upp i samråd med bl. a. vederbörande kommuner. Ligger det något tvång i detta? Ja, om jag fattade herr Magnusson i Tumhult rätt fanns där ett moment av tvång. Jag kan inte fatta annat än att det är ett tvång för länsstyrelserna att arbeta, ett tvång för kungen att fastställa dessa planer. Men när vi har talat om frivillighet och tvång, har vi närmast tänkt på kommunernas frivillighet och inte på länsstyrelsernas och kungens.

Jag skall inte ta upp en diskussion med herr Boo om frivillighet och tvång; efter det anförande han höll här förutsätter jag att det är fullkomligt hopplöst. De sakkunniga hade ju föreslagit obligatoriska samarbetsnämnder, medan departementschefen och utskottet rekommenderat frivilliga samarbetsnämnder. Detta kan herr Boo inte finna vara en utveckling i riktning mot ökad frivillighet, och om det inte går att fatta detta, måste jag avstå från att

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

föra en debatt med herr Boo om frivillighet och tvång. Den ståndpunkt som inrikesministern har tagit i fråga om samarbetsnämnderna tror jag är riktig. Förutsättningen för att det skall komma ut någonting av värde av samarbetet inom blocken är ju ändå att det finns en vilja bland kommunalmännen att verkligen åstadkomma någonting, och om viljan att göra någonting kan man inte lagstifta.

Nu går meningarna isär om hur grunderna för dessa kommunblock skall se ut. Förslaget innebär att man skall bygga upp kommunblocken omkring centralorter. Man skall eftersträva näringsgeografiskt sammanhängande regioner. Det är alltså fråga om områden, vilka ekonomiskt, kommersiellt och kommunikationsmässigt hör samman.

Det har höjts röster emot denna princip, bland dem herr Boos. I högerns partimotion, underskriven bl. a. av den nye högerledaren herr Heckscher, förklaras att man inte i nödan skall sammanlagga landsbygd och stad. Man kan fråga vad orden »i onödan» innebär. Motiveringen för detta är att det föreligger risk för att motsättningar kommer att uppstå mellan representanter från å ena sidan tätorter och från å andra sidan landsbygd. Men det är ändå rätt märkligt att herr Heckscher är så rädd för att justera de tioåriga kommungränser som vi har. Herr Heckscher, som har rest land och rike kring i en kampanj där han talat om att vi skall säga ja till Europa, att vi skall sätta ut nationsgränserna, vågar sig inte på dessa tioåriga kommungränser! Herr Heckscher känner ingen som helst oro över hur vi skall kunna samarbeta med folk utomlands, vilka är så väsentligt annorlunda än det svenska folket, men han tror inte ett ögonblick att städernas och landsbygdens kommunalmän skall kunna förstå varandra på det svenska språket. Det är optimism över alla gränser när det gäller tron på samarbetsmöjligheterna med tyskar, frans-

män och italienare, ja, kanske till och med med spanjorer, men en nattsvart pessimism i fråga om samarbetsmöjligheterna i en svensk kommun, i vilken ingår både tätort och landsbygd. Ja, herr Heckscher får väl själv försöka förklara detta märkliga fenomen.

Det sägs ju att den kommunala demokratin hotas av den reform som här förestår och att det därför behövs utredningar. Jag skall inte yttra mig om den kommunala demokratiens problem i storstäder som Stockholm, Paris, Göteborg, Malmö etc. Därtill finns ingen anledning, eftersom denna kommunreform inte syftar till att skapa något nytt Storstockholm i någon annan del av landet. Målsättningen är mycket anspråkslösare. Man nöjer sig med att som riktpunkt sätta att man 1975 skall ha en befolkning på lägst 8 000 invånare i varje kommun. Är det någon som kan hävda att denna befolkningssiffra är så fantastisk, att den utesluter en gemenskap mellan medborgarna inom ett sådant område eller att den skulle innebära att vi får så stora kommuner, att kommunalmännens möjligheter att hålla en rimlig kontakt med väljarna och med invånarna i allmänhet skulle vara omöjliggjorda?

Våra nuvarande kommuner varierar betydligt både i fråga om yta och i fråga om folkmängd. I regel är väl situationen den, att Norrlands kommuner är ytmässigt större än Syd- och Mellansveriges. Är det någon som vill påstå, att den kommunala demokratin i de norrländska kommunerna därför generellt sett skulle vara av ett sämre slag än den kommunala demokrati, som vi har i Syd- och Mellansverige? Eller är det någon som vill säga, att eftersom Gränna har en befolkning på 3 000 invånare, medan Strängnäs befolkning är uppe vid 8 000, måste det helt naturligt innebära, att man har en bättre kommunal demokrati i Gränna än i Strängnäs? Är det någon som ett ögonblick vill påstå, att den kommunala demo-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

kratien i vårt land försvagades genom 1952 års kommunreform? Är det någon som har en sådan mening, bör han rimligen föreslå, att vi går tillbaka till den kommunindelning, som rädde fram till den 31 december 1951.

Vad händer då, om man nu väljer den negativa linjen? Jag tror att inte bara de 200 kommuner, som redan förhandlar om en sammanläggning, utan även många, många andra slår in på samma väg. Men en del avfolkningskommuner med svagt skatteunderlag ställes utanför. Deras behov av samarbete är inte mindre, men av ekonomiska skäl betraktas dessa kommuner som mindre åtråvärda. Det blir alltså dessa kommuners mindre angenäma öde att få stå utanför, om högerns och centerpartiets negativa linje vinner. Här kan man faktiskt tala om tredje mans rätt. Ja, det är naturligtvis orättvist att säga högern och centerpartiet och betrakta dem som en enhet. Alla känner ju till den splittning, som råder både inom centerpartiet och högerpartiet i denna fråga. Det mest intressanta därvidlag är att konstatera, att de centerpartister och högermän, som har haft särskild anledning att mera ingående intressera sig för dessa frågor, inte delar den negativa attityd, som kommer till uttryck i centerpartiets och högerpartiets gruppmotioner.

Herr Larsson i Luttra, en värderad medlem av konstitutionsutskottet, som vi tyvärr inte har fått se i utskottet på rätt lång tid av skäl som vi alla förstår, har helt biträtt de sakkunnigas förslag till och med i vad det avser obligatoriska samarbetsnämnder.

Herr Andersson i Brämhult, biträdande gruppleddare för centerpartiet i första kammaren och inom alla läger betraktad som expert på lokaliseringsfrågor, har i en tidningsintervju förklarat: »Vi kan helt enkelt inte säga nej till en förnuftig kommunindelning. I så fall har vi gjort ett bestämt avsteg från vår politiska uppgift.» Och så fortsätter cen-

terpartiets biträdande gruppleddare i första kammaren: »Centerpartiets motion är negativ till sitt syfte och skjuter ifrån sig hela problemet.» Ja, det är en hård dom över centerpartiets gruppmotion, men är det någon som kan säga att den är orättvis?

Högern hade två representanter bland de sakkunniga i utredningen om en kommunreform. Det var herr Nilsson i Göingegården samt konsul C. I. Petri. Den sistnämnde kanske rent formellt kan betraktas som en representant från Svenska stadsförbundet, men hans politiska färg råder det väl inget som helst tvivel om. Dessa kommunalt erfarna högermän, liksom övriga sakkunniga, fann de tankegångar riktiga, som partigruppen under herr Heckschers ledning nu underkänner. Det finns skäl att fråga, om det är något annat än saksak, som har fällt utslaget. Är det månne så, herr Heckscher, att högerns rädsla för att låta centern operera ensam i höst har varit det avgörande i denna fråga? Det är naturligtvis en bekväm utväg att låta andra partier bestämma sitt handlande. Men det är inte mycket att hurra för när det gäller ett parti, som brukar gå ut under parollen: »Partiet att lita på.» Kanhända är det möjligt att vinna tillfälliga framgångar genom att spela ut motsättningar mellan stad och land och vägra att ta ansvar för ett beslut, som inte är populärt bland hundra procent av Sveriges kommunalmän. Men därigenom skapar man ju ingenting av värde. Ingenting talar för att man med denna negativa metod klarar av den kommunala självstyrelsens problem.

Innan jag lämnar talarstolen, skall jag säga några ord till herr Hamrin i Jönköping. Herr Hamrin har råkat ut för den malör, som vi tidningsmän ibland kan råka ut för. Han har nämligen »skrivit fast» sig på ett sådant sätt, att det inte fanns någon väg tillbaka, när överenskommelsen mellan social-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

demokrater och folkpartister blev ett faktum.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Linköping sade sig inte förstå mitt resonemang om att människornas spontana önskan i framtiden beträffande bostadsorter kanske kommer att gå i motsatt riktning mot den befolkningskoncentration vi i dag har. Efter herr Anderssons fortsatta resonemang har jag klart för mig, att han inte förstår detta uttryck för människornas önskan i framtiden.

Herr Andersson tar vidare fram Jordbrukets utredningsinstituts utredning beträffande arbetskraftsbehovet inom jordbruket i framtiden och menar att denna går stick i stäv mot det resonemang jag förde. Detta bevisar ytterligare att herr Andersson inte på något sätt begriper att människor i framtiden — även om de inte är sysselsatta inom jordbruket — kan vilja bo utanför centralorten. Jag har icke någon gång påstått att vi menar att människorna i framtiden skall bo utanför centralorten, om de inte arbetar i jordbruket. Men jag tycker det är självklart att den arbetskraft, som genom rationaliseringsprocessen friställs inom jordbruket om möjligt skall kunna få annan sysselsättning inom samma bygd. Det är centerpartiets näringspolitiska målsättning att människor ute i glesbygderna så långt möjligt skall få arbetstillfällen och kunna bo kvar i den miljö som de själva önskar och som kanske är den bästa för dem och deras familjer. Jag är inte främmande för att de, även om de arbetar i centralorten, i framtiden i mycket högre utsträckning än nu kommer att vilja bo i glesbygd.

Det är detta, herr Andersson, jag avsåg, och jag ville nu bara ha sagt att herr Andersson tydligen inte kunde

förstå mig, och det är ju inte underligt — så tätortsblandad som herr Andersson visat sig vara.

Herr Andersson påstår vidare att jag inte kan se nyanserna mellan vad som är frivilligt och icke frivilligt i propositionens och utredningsförslagets skrivelser rörande obligatoriska samarbetsnämnder. Vad jag sade, herr Andersson, var att om vi ändå får obligatoriska samarbetsområden — vilken förnuftig kommunalman vill då yrka på att hans kommun skall stå utanför de fakultativa samarbetsnämnder som eventuellt kan komma till. Jag tror att ingen ansvarig kan göra det, och detta betyder att det är fråga om en frihet som ej kan begagnas.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Anderssons i Linköping inlägg understryker på ett jag vill påstå nästan groteskt sätt, hur en fråga kan politiskt inflammas, som i och för sig inte ligger till så, att det skulle behöva ske. Jag har den uppfattningen att denna fråga ligger särskilt väl till för individuella bedömningar och prövningar, där man alldeles oberoende av partiinställning kan ha en mening.

Nu begärde jag ordet närmast för att säga, att herr Andersson i Linköping var inne på ganska betänkliga vägar, när han liksom ville nedvärdera de risker för den kommunala demokratin, för lekmannainflytandet som dock göms i denna utveckling. Herr Andersson vandrar därvidlag alldeles bestämt inte sådana vägar, där inrikesministern kan följa med honom, eftersom inrikesministern klart säger ifrån att här föreligger allvarliga risker och att här är frågor som fortlöpande måste prövas, om principerna för den nya indelningen genomföres.

Min tes är att vilken väg vi i förvaltningshänseende än kan komma att välja, föreligger dessa risker, och just det-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

ta, synes det mig, motiverar att man som en primär uppgift behandlar frågan om hur vi för framtiden skall kunna rädda över vår gamla svenska byggedemokrati och hålla den levande.

Frågan om fördelning av huvudmannaskapet mellan stat, landsting och kommuner tycker jag också är relevant i högsta grad i detta sammanhang. Herr Andersson i Linköping bet sig fast vid skolans problem. Varför skall man stanna där, när en hel rad andra problem är i stöpsleven, vilket visar att gränserna kan vara flytande? Jag menar att vi också av den anledningen kan vila på hanen.

Herr ANDERSSON i Linköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag säga några ord om den kommunala demokratien och förtroendemän kontra tjänstemän.

Det är uppenbart att det pågår en utveckling i vårt land, som bl. a. innebär att den kommunala självstyrelsens handhavande blir en alltmer komplicerad uppgift. Därför blir det allt vanligare med anställd personal. Men att de förtroendevalda släpper detaljarbetet och den expeditionella sidan av kommunalförvaltningen behöver ju inte betyda att förtroendemannens ställning försvagas eller den kommunala självstyrelsen urholkas. Först då kan kommunalmännen koncentrera sig på det väsentligaste, när de slipper ifrån att skriva protokoll och på amatörmässigt sätt söka klara bokföringsproblem och mycket annat arbete av liknande karaktär.

Till herr Boo vill jag bara säga att jag också tror att kranskommunerna växer. Ingenting i mitt första inlägg tyder väl på någon annan mening. Men de växer genom att en stor del av de människor som har sin anställning inom tätorten bor omedelbart utanför kommungränsen. Med denna tätort känner vederbörande i regel en stark gemenskap. Det är ingenting onaturligt att bo-

stadsorten och tätorten förenas i en gemensam kommun. Men en sak är väl ändå uppenbar: i sådana fall behövs det planering av bebyggelse, en samplanering mellan tätortskommun och kranskommun, vilket också sker i mycket stor utsträckning och vilket betyder att kranskommunen bara har att konstatera vad tätortens experter har kommit fram till. Man kan ställa frågan: Är det en rimlig kommunalindelning att dra en gräns rakt igenom ett tätbebyggt område, som man ofta har med den bebyggelse som har växt upp i kranskommunerna runt omkring starkt expanderande industriorter?

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Herr Ingemar Andersson undrade om det var annat än sakskalet som bestämde min ståndpunkt. På det får jag på detta stadium bara svara: Vi får vänta och se tills han har fått höra sakskalet. Jag har för min del ingalunda något nypåkommet intresse för denna fråga, vilket herr Andersson skulle kunna övertyga sig om t. ex. genom att läsa en del av det som skrevs i samband med 1946 års indelningsreform. Jag hade vid den tiden genom min dåvarande tjänst anledning att i mycket hög grad intressera mig för problem av denna typ.

När 1946 års förslag om 1952 års kommunindelningsreform kom till, uppfattades det som en oerhört stor omvälvning. Herr Andersson minns säkert lika bra som jag att när socialvårdskommittén på sin tid kom med förslaget om särskilda socialvårdskommuner, så var det motiverat av att man över huvud taget inte kunde tänka sig att göra något så ingripande som en allmän ändring av rikets indelning i kommuner. Den gången gjorde man en särskild lagstiftning just med motiveringen att denna oerhört stora och oerhört ingripande indelningsändring hade engångskaraktär. Det fanns därför ingen anledning, menade man, att ta upp den frå-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

gan i den allmänna lagstiftningen. Man diskuterade i vad mån kommunindelningsslagen skulle kunna användas för ändamålet, men eftersom det var fråga om en engångsåtgärd ville man inte gå den vägen.

Jag tycker dessutom att herr Andersson är litet hård mot sådana indelningsändringar som kommer till stånd med stöd av lagen om kommunal indelning, när han säger att de är slumpmässiga. Är det slumpmässiga indelningsändringar man gör när man följer denna vanliga lag om indelningsändringar? Jag har alltid föreställt mig att också ändringar av den typen gjordes med en viss eftertanke, och jag är inte säker på att statsrådet och chefen för inrikesdepartementet är så särskilt förtjust åt beteckningen »slumpmässiga» på de beslut han i det sammanhanget kan ha anledning fatta. I själva verket är det väl så att den gällande lagen ger mycket stora möjligheter till även en planmässig omläggning av den kommunala indelningen på sådana platser och i sådana områden där detta är oundgängligen nödvändigt.

Man får emellertid kanske det intrycket när man ser på vilket sätt detta ärende handlagts, att medan man 1946 tyckte att det hela var så ingripande och märkvärdigt att man knappast var säker på att det över huvud taget skulle gå att genomföra, så har man nu efter framgången med 1946 års reform gripits av den uppfattningen att man kan göra detta när som helst — det var så bra och trevligt, så det kan man upprepa. Är meningen att få en allmän omläggning av den kommunala indelningen så där en gång vart eller vartannat årtionde, så är det väl mycket tveksamt om man över huvud taget skall använda ett förfarande av den där typen.

Denna uppfattning, att det hela är så självklart, enkelt och lätt, får också visst stöd av utskottsutlåtandet. I motsats mot vad jag trodde var vanligt

har utskottsmajoriteten över huvud taget inte brytt sig om att argumentera mot motionerna. Bortsett från reciten framgår det över huvud taget inte att det har väckts några motioner. Utan varje motivering tar man sedan i klämman och yrkar avslag på dem. Det tyder kanske också på om inte ett visst övermod så i varje fall brist på intresse för diskussion.

Jag skall gärna erkänna att 1952 års reform, som föreslogs 1946, var otillräcklig; vi har fortfarande kommuner som icke är bärkraftiga. Och jag skall gärna medge att om man den gången hade gått något längre, om man hade siktat på en kommunstorlek av den omfattning som t. ex. socialvårdskommittén tänkte sig när den talade om sina socialvårdskommuner, så skulle vi i dag ha befunnit oss i ett bättre läge än vi gör. Detta innefattar ingen kritik mot dem som stod bakom 1946 års beslut och inte heller mot det sätt på vilket beslutet tillämpats i inrikesdepartementet. Det beror helt enkelt på att man då inte kunde se in i framtiden. Har man sedan 1946 lärt sig att spå? Har man någon som helst säkerhet för att de beslut man nu fattar, de planer man nu gör upp, kommer att vara mera verklighetsbetonade än de man sysslade med i slutet av 1940-talet och början av 1950-talet? Jag tror uppriktigt sagt inte att spådomskonsten utvecklats sig i någon nämnvärd grad sedan dess.

I detta sammanhang vill jag nämna ytterligare ett par saker. För det första: 1946 års förslag syftade främst till att man skulle få större landskommuner genom en sammanläggning av landskommuner. Nu är det — som även framgick av herr Ingemar Anderssons anförande — i första hand fråga om en sammanläggning av landskommuner med städer. Det är en avgörande olikhet i de båda planernas karaktär.

För det andra: Tätta förändringar har i detta sammanhang sina risker. Herr Ingemar Andersson har åberopat skol-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

väsendet som motivering för denna kommunindelning. Ja, antag att man med denna kommunindelning — fastän det kommit fram att det även finns andra vägar att gå — får fram en kommunstorlek som passar för skolväsendet. 1946 talade man om en viss kommunstorlek som skulle passa för socialvården. Om några år säger man att man behöver en kommunstorlek som passar för handläggning av ärenden rörande vatten och avlopp o. s. v. Varje gång man går över från ett arbetsområde till ett annat kommer man fram till en ny kommunstorlek. Det kan därför enligt min uppfattning finnas skäl att kosta på sig ett uppskov med denna fråga för litet bättre eftertanke än vad det hittills har funnits utrymme för.

Frågan om den ekonomiska bärkraften i kommunerna är otvivelaktigt en central fråga. Men bärkraften måste ses mot bakgrunden av vilka uppgifter kommunen har att lösa. Bärkraft kan man inte tala om så att säga i lufttomt rum. Skall kommunerna ha större uppgifter ställs större krav på den ekonomiska bärkraften, tas vissa uppgifter bort för kommunerna ställs mindre krav på bärkraften. Arbetsfördelningen mellan stat och kommun och mellan olika slag av kommuner borde klaras upp först, och därefter kan man bilda sig en uppfattning om vilken grund för den kommunala indelningen som blir lämpligast. Om man hade tänkt igenom det problemet mera fullständigt, hade man kanske kommit fram till andra lösningar — kanske rent av andra slags lösningar — än de som för närvarande är aktuella mot bakgrunden av 1946 års kommunreform.

Nu säges att här är bara fråga om att göra upp planer. Men vi vet allesamman hur det är med sådana planer. De får en nästan sakral karaktär. Har det gjorts upp en plan av denna typ är den helig. Då skall allt annat bedömas mot bakgrunden av den planen. Även om den egentligen inte har formellt bindan-

de karaktär får den ändå psykologiskt denna inverkan.

Herr Ingemar Andersson drog en parallell med Europasamarbetet och sade: »Hur kan man vara så rädd för att ta bort några kommuner, om man vill ha ett vidgat samarbete i Europa?» Herr talman! Jag har mig veterligt inte sträckt mig så långt att jag velat avskaffa detta land. Jag har tänkt mig att detta land skall kunna samarbeta på många områden med andra länder och att det samarbetet skall kunna bli mera vidsträckt än hittills. Men det är inte detta det är frågan om nu. Här är fråga om att avskaffa enheter som nu existerar, att låta kommuner upphöra. Europasamarbetet är över huvud taget inte jämförligt med det samarbete det här är fråga om.

Det sägs naturligtvis en hel del om den kommunala självstyrelsen som är en smula sentimentalt. Men jag kan inte hjälpa att jag ändå tror — trots att jag inte har statsrådet Johanssons eller herr Ingemar Anderssons kommunala erfarenhet — att den kommunala självstyrelsen har ganska stor betydelse. Till den kommunala självstyrelsen hör frågan om ekonomisk bärkraft. Det är riktigt. Utan ekonomisk bärkraft har man ingen självstyrelse. Men vi skall komma ihåg att kommunal självstyrelse fanns här i landet långt innan demokratien slog igenom i riksstyrelsen. Den kommunala självstyrelsen skapade också den politiska demokratiens grundvalar. Denna kommunala självstyrelse innebar ett tämligen direkt medborgarinflytande på samhällets styrelse, och den innebar utrymme för olikheter mellan olika lokala enheter. Man kunde lösa ett problem på ett sätt i ett område, på ett annat sätt i ett annat område. Denna kommunala självstyrelse bygger i hög grad på samhörighetskänslan.

1952 års kommunindelningsreform innebar att samhörighetskänslan slogs sönder i en del existerande kommuner. Man är nu sysselsatt med att mödosamt

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

bygga upp en liknande samhörighetskänsla i de nya kommunerna. På många håll har man lyckats, på andra håll är man ännu inte färdig därmed. Och så skall man plötsligt, mitt i den process då samhörighetskänslan håller på att växa fram i de 1952 nybildade kommunerna, säga att nu duger inte dessa kommuner, nu skall vi ha andra enheter. Nu skall vi ha samhörighetskänsla på annan lokal grund. Det är stor risk för att täta förändringar av den typen medför att den samhörighetskänsla, som är en nödvändig förutsättning för lokal självstyrelse, kommer att gå förlorad.

Det påstås ibland att det inte längre finns någon kommunal självstyrelse kvar. Jag tror inte att det är så illa, men genomför man kommunreformer alltför ofta kommer man i längden inte att ha kvar något av den samhörighetskänsla varförutan den kommunala självstyrelsen bara är ett tomt ord.

Det är ingen tvekan om att de små kommunerna har betydligt mera självstyrelse i form av medinflytande på kommunens arbete än de större kommunerna. Men, säger man, effektiviteten i förvaltningen är så mycket sämre i de små kommunerna. Jag är inte övertygad om att det är på det sättet. Dessutom skulle jag vilja varna litet grand för vad man skulle kunna kalla »socialingenjörer», sådana där personer som vill se alla samhällsproblem som rent tekniska problem som det endast gäller att lösa på ett sådant sätt att det blir så effektivt som möjligt. Jag förstår att personer med den inställningen är en smula otåliga över det sätt på vilket en del kommunalmän och kommunala tjänstemän i de mindre kommunerna arbetar. Men jag undrar om inte den tekniska effektiviteten på detta område i grund och botten många gånger spelar en mindre roll än den kontakt mellan allmänheten och myndigheterna som lättare kan uppstå i en mindre kommun.

Jag vill med detta — det är jag ange-

lägen om att understryka — inte ha sagt någonting om att det i och för sig skulle vara farligt med kommunala tjänstemän. Herr Ingemar Andersson var inne på den frågan. Jag har ägnat en så stor del av mitt liv åt att utbilda kommunala tjänstemän att jag inte kan misstänkas för att ha bekymmer i den vägen. Däremot vet jag just därför att jag sysslat med att utbilda kommunala tjänstemän och inte tappat kontakten med dem sedan de blivit utbildade, att den kommunala tjänstemannens roll i oerhörd hög grad varierar beroende på om förtroendemännen ger honom ordentliga direktiv eller om deras inställning bara är den att de vill veta vad kamrern kan föreslå. Det är en inställning som ofta finns där samhörighetskänslan inte är tillräckligt utvecklad. I och för sig ger naturligtvis inte folkvalda och ständigt omvalda byråkrater något större medborgerligt inflytande än kommunalkamrerare. Om det däremot finns ett levande kommunalt intresse i kommunen, så kommer både tjänstemän och förtroendemen att på ett helt annat sätt bli bärare av den kommunala självstyrelsen än i en snabbt växande stad där inte en sådan samhörighetskänsla finns.

Herr Ingemar Andersson sade att detta förslag inte berör storstäderna. Han nämnde Stockholm, Malmö och Göteborg som växande storstäder. Jag vet inte varför han inte också nämnde Linköping som är en snabbt växande stad och på väg att bli en storstad. Berör detta inte heller Linköpings problem? Jag tror att det gör det. Jag tror att hela centralortsprincipen, den princip som man avser att tillämpa, där i regel en större stad kommer att bli centralort, i själva verket innebär förändringar, kanske inte för dem som bor i de större städerna men väl för dem som kommer dit.

Jag skall nämna ett par exempel. Hur går det när landsbygdsområden läggs till större städer? I Spånga och Hässel-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

by har man i realiteten ingen kommunal självstyrelse. Fråga handelsträdgårdsmästarna i Hässelby, så får ni veta det. I Västra Frölunda som sammanlagts med Göteborg har man inte heller någon kommunal självstyrelse. Fråga invånarna i Sunnersta utanför Uppsala hur mycket av självstyrelse de har. Om man tar ett relativt litet område — en mindre landskommun — och lägger det till en större stad blir resultatet att invånarna i denna ytterkommun i verkligheten inte längre får något inflytande på hur deras angelägenheter skall skötas, därför att den större kommunen har en så fullständigt dominerande ställning att det mindre områdets särintressen kommer bort i det större sammanhanget.

Herr talman! Jag är för min del inte, och jag tror inte heller någon av oss i högerpartiet är det, motståndare till varje ändring av den nuvarande kommunala indelningen. Det är förmodligen i längden ofrånkomligt att det sker ändringar på det planet, men dessa ändringar måste syfta längre än till att bara åstadkomma en sammanläggning av områden som just i nuvarande situation tycks ha en viss ekonomisk anknytning till varandra. Man måste syfta till att bevara den kommunala självstyrelsen i mening av verkligt medborgarinflytande. Man måste därför först och främst bygga på en genomtänkt arbetsfördelning mellan stat och kommun och olika typer av kommuner. Det är på den grunden, vare sig herr Andersson godkänner den som sakskäl eller inte, som jag för min del ber att få instämma i det yrkande som framställts av herr Magnusson i Tumhult.

Herr ANDERSSON i Linköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Medan herr Heckscher är i farten med att prestera sina sakskäl, kanske han kan förklara en sak. I konstitutionsutskottet finns det bland undertecknarna av reservationerna två

ledamöter i Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott som har tillstyrkt kommunindelningsförslaget. De har varit med om ett yttrande, i vilket det uttalas att man skall akta sig för att göra kommunerna för små. Kan herr Heckscher ge något sakskäl för att dessa män, som i landstinget haft denna attityd, har en annan mening, när de behandlar denna fråga i konstitutionsutskottet?

Det var rätt intressant att höra herr Heckschers påstående att Sverige inte skulle bli ett landskap i det nya Europa. Jag råkar ha en annons här, undertecknad av högerpartiet, som talar om att vi måste bestämma oss. Där står det: Vi bör och kan vara med i den europeiska ekonomiska gemenskapen därför att vårt land alltmer blir ett landskap i Europa.

Jag skulle vilja fråga herr Heckscher, vilken av ståndpunkterna som är den riktiga, den som herr Heckscher anförde för en stund sedan i talarstolen eller den som finns i denna annons.

Sedan kanske jag får be herr Heckscher att nästa gång referera vad som föreslås och vad som sägs litet mer korrekt. Han talar om när vi skall avskaffa kommunerna. Vem föreslår att kommuner skall avskaffas? Vi skall skapa möjligheter för kommuner inom ett visst område att samarbeta, och om det ur det samarbetet växer fram en önskan om sammanläggning skall de också få göra en sådan. Då tycker jag det är oriktigt att tala om att vi i så fall avskaffar kommunerna.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Linköping kanske själv har det litet svårt med referaten ibland. Jag har aldrig förnekat att Sverige skulle vara ett landskap i Europa, men jag har sagt att det inte var meningen att avskaffa landet.

Därmed är jag inne på den andra punkten. Jag har inte heller påstått att konstitutionsutskottet vill avskaffa kom-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

munerna, men däremot har jag sagt att en sammanläggning av kommuner av den typ som det här är fråga om innebär att vissa kommuner avskaffas. De smärre kommuner som läggs ihop med större städer — Linköping eller andra — har därefter icke någon kommunal självstyrelse, därför att de så fullständigt försviner i den större enheten.

Vad beträffar förhållandena i Skaraborgs läns förvaltningsutskott måste jag tyvärr avsäga mig all möjlighet att replikera herr Andersson i Linköping. Jag är däremot i sak överens om att kommunerna inte bör vara för små. Om det inte innebär något värre föreställer jag mig att vi litet var kan vara ense på den punkten.

Herr **ANDERSSON** i Linköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Heckscher tycks inte veta vad detta förslag innebär. Det betyder icke att någon kommun mot sin vilja skall läggas till vare sig Linköping eller någon annan stad. Här är endast fråga om att upprätta vissa planer, och den fortsatta utvecklingen blir helt beroende av vilken ställning vederbörande kommun själv intar. Det borde ändå herr professorn ha kunnat läsa fram.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att det tills vidare är fråga om sådana samarbetsplaner, men det finns mycket stora möjligheter för myndigheter som så önskar att sedan locka kommunerna till en sammanläggning som innebär att de försvinner.

Herr **ELIASSON** i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag skall till en början inte ta upp några repliker till herr Andersson i Linköping, utan jag ber att få återkomma till honom i slutet av mitt anförande.

Skall det gå till på detta sätt när man vill genomföra en genomgripande re-

form av den kommunala indelningen? Den frågan tycker jag att man har all anledning att ställa. Vid mer eller mindre högtidliga tillfällen brukar riksdagsmän och andra företrädare för de demokratiska partierna i högstämda ordalag tala om den kommunala självstyrelsens betydelse och betyga sitt intresse för att denna självstyrelse skall bevaras och utvecklas som en grundval för vår demokrati.

Visst finns det mellan partierna skillnader i uppfattning om hur man bäst skall kunna bevara och stärka den kommunala självstyrelsen, men, herr talman, på en punkt borde man ändå ha kunnat vara ense, nämligen om att skall man genomföra en reform som syftar till en genomgripande förändring av vår kommunala indelning genom att kommunernas antal i vårt land reduceras med 60—70 procent, är det minsta som kan begäras att de utredningar som skall föregå reformen skall vara grundligt genomförda och att ett beslut i riksdagen inte skall grundas på en forcering av hela frågan.

De indelningssakkunniga hade några få månader på sig att ta ställning till detta utomordentligt viktiga komplex av frågor, och den remisstid som kommunerna från början fick väckte synnerligen starka invändningar. Den förlängdes efter kritik bl. a. från centerhåll här i riksdagen.

De argument som har anförts för att man nu måste besluta en sådan reform har inte övertygat. Talet om att denna reform skulle vara nödvändig för genomförandet av enhetsskolans högstadium har underkänts i sak av både skolmyndigheterna och skolberedningen. Högstadiets lokalisering måste bedömas främst med hänsyn till önskemålet att eleverna inte skall få för långa restider. Ett annat argument har varit att behovet av interkommunalt samarbete ökar och att detta samarbete har visat sig tungrovt och även från andra synpunkter framstår som ett sämre alternativ

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

än kommunsammanslagning. Men, herr talman, om man vill göra gällande att det bland kommunalmännen finns en utbredd uppfattning att denna form av samarbete inte är lämplig i längden och att kommunsammanslagning vore att föredra, skulle man då inte kunna låta reformen få mogna fram utan lock och pock från myndigheternas sida?

Jag vill understryka att vi från centerhåll ingalunda motsätter oss en frivillig kommunsammanslagning. För oss är det självklart att om två eller tre kommuner har kommit till den uppfattningen att de bör gå samman, skall de också ha möjlighet därtill. Denna möjlighet finns redan i vår nuvarande indelningslag. Det behövs inte någon lagändring för den sakens skull.

Vad som föreslås i propositionen och i utskottsutlåtandet, bakom vilket står socialdemokraternas och tre fjärdedelar av folkpartiets utskottsledamöter, är att riksdagen skall ange principerna för en genomgripande ny kommunindelning och genom olika åtgärder söka påskynda denna. Huvudregeln blir enligt både propositionen och utskottsförslaget en inriktning mot kommuner med minst 8 000 invånare år 1975. Inom kommunblocken bör samarbetsnämnder tillsättas. Vi måste räkna med att dessa nämnders yttranden över vissa kommunala investeringsönskemål kommer att tillmätas stor betydelse av de statsbidragsbeviljande myndigheterna och därmed verka påskyndande på kommunsammanslagningen.

I motioner från centerhåll har vi understrukit att denna fråga inte bör forceras. Enligt vår mening bör inte riksdagen ta ställning till frågan om nya principer för den kommunala indelningen, innan man ordentligt har utrett vissa betydelsefulla frågor och beslut fattats om den framtida kostnadsfördelningen mellan stat och kommun samt om en effektiv skatteutjämning.

Jag vill här erinra om att det pågår en lokaliseringsutredning. Den har till

syfte att framlägga förslag om utformningen av den framtida lokaliseringspolitiken. Det är ju en fråga som är av allra största betydelse för möjligheterna att främja ett rikare och mera differentierat näringsliv ute i kommunerna.

En annan fråga är den framtida uppgiftsfördelningen mellan staten, landstingen och primärkommunerna. Ett mycket stort antal av kommunerna har i remissyttranden ansett att den borde vara ett alternativ till kommunsammanslagningen. Visst finns det skilda uppfattningar om lämpligheten av att genomföra en mera omfattande omfördelning av uppgifterna mellan exempelvis staten och primärkommunerna. Men det borde i varje fall inte hindra, att man tog upp denna fråga till en ordentlig utredning, innan man fastställde principerna för en ny kommunindelning. Det är ju, herr talman, inget tvivel om att det största problemet i nuvarande läge är kommunernas svårigheter att ekonomiskt klara de allmänna förvaltningsåtgärder som de har pålagts. Det är också detta förhållande som har åberopats som ett starkt motiv för en mera omfattande kommunsammanslagning.

Under det senaste årtiondet har kommunerna fått väsentligt vidgade uppgifter. Det gäller särskilt på skolans, hälsovårdens, byggnadsväsendets och socialvårdens områden. Det ställs — där om är väl alla ense — betydligt större krav på kommunal service i dag från invånarnas och företagsamhetens sida än det gjordes tidigare. Men det råder heller ingen tvekan om att många kommuners svårigheter att klara detta problem på ett tillfredsställande sätt främst beror på att vi har en för kommunerna ogynnsam kostnadsförskjutning, att en kostnadsöverflyttning har ägt rum från stat till kommun och att vi har starka variationer i det kommunala skatteunderlaget, som man inte har kompenserat med en tillräcklig skatteutjämning.

Det är uppenbart att skatteutjäm-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

ningsproblemet inte kan lösas genom en kommunsammanslagning. Jag vill inte alls bestrida, att det kan uppstå förändringar till det bättre på sina håll i fråga om genomsnittligt skatteunderlag, om man genomför en kommunsammanslagning. I många fall blir emellertid effekten mycket obetydlig. Faktum är, att även om man skulle gå så långt, att man sammanslog kommunerna till områden som motsvarar våra landsting, kommer ändå skatteunderlaget att variera från ungefär 70 beskattningsbara hundralappar per invånare här i Stockholm till omkring 30 i en del landstingsområden.

Jag har haft tillfälle att säga det tidigare i denna kammare och jag vill upprepa att jag anser det vara en orimlighet att statsmakterna lägger på kommunerna allt större uppgifter som är obligatoriska för dem, uppgifter som gäller områden, på vilka vi här i riksdagen betraktar det som självklart att medborgarna skall ha likvärdiga förmåner. Samtidigt ser vi inte till att kommunerna har möjlighet att klara uppgifterna på ett sätt som tillgodoser kraven på rättvisa och likställighet. Jag tycker det är så mycket märkligare som i varje fall majoriteten i riksdagen väl ändå inte kan undgå att uppmärksamma, att för flertalet av medborgarna i detta land den kommunala beskattningen är tyngre än den statliga beskattningen.

Vi har i många sammanhang hört — och det ligger något i detta — att vi har kommit så långt i vårt land jämfört med andra länder, när det gäller att skapa likvärdiga förutsättningar för medborgarna. Bakom denna fasad finns emellertid en del som inte precis tyder på att man dragit konsekvenserna av sin reformvillighet. Har det verkligen varit likställighet mellan medborgarna när det gäller förmåner och betalningen av dessa? Det är självklart, att vi aldrig kan uppnå full likställighet, men vi har ännu långt kvar till målet. Finns

det någon rättvisa i att samma behovsprovade folkpensionsförmåner i den ena kommunen kostar 30 öre per beskattningsbar hundralapp av inkomsten och i den andra kommunen tio gånger mera?

Vi vill alla att barnen i detta land skall ha samma möjligheter till utbildning oavsett var föräldrarna bor och oavsett föräldrarnas ekonomi. Har man dragit konsekvenserna av det på den finansiella sidan? Varför skall den som råkar bo i kommun A, där skatteunderlaget är svagt på grund av en ogynnsam åldersfördelning och flertalet inkomsttagare tillhör låginkomstgrupperna, betala 5 kronor per beskattningsbar hundralapp av inkomsten, medan den som bor i kommun B bara behöver betala 1 krona för samma obligatoriska skola?

Den kommunala utdebiteringen här i landet varierar i stort sett mellan 11 och 21 kronor per skattekrona, och ofta är väl den sociala och kulturella standarden inte lägre i kommuner med mindre utdebitering än i kommuner med hög kommunalskatt. Snarare tvärtom. Och där har variationerna stor genomslagskraft när det gäller skatteutgifterna för den enskilde. Om vi går till de två ytterlighetsexemplen, så betyder detta att en person med 12 000 kronor i årsinkomst kan få 50 kronors skillnad i skatt per månad, beroende på var han är bosatt. Har han 24 000 kronor i inkomst, så kan det skilja på mer än en hundralapp i månaden beroende på bostadsorten.

Det är med hänsyn till dessa omständigheter och med tanke på att omkring tre fjärdedelar av kommunernas utgifter bestämmes av statliga beslut som centerpartiet kräver ett successivt återställande av den tidigare kostnadsfördelningen mellan stat och kommun och en effektiv skatteutjämning. Jag skall emellertid inte fördjupa mig mera i dessa problem, eftersom vi tack vare ett motionsyrkande från vårt håll får

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

tillfälle att diskutera de frågorna vid en senare tidpunkt här i riksdagen.

Med det anförda har jag velat understryka att den kommunalekonomiska frågan enligt vår mening är den som det är mest angeläget att lösa just nu. Där behövs en genomgripande reform. Det är troligen ingen överdrift att säga att det inte finns någon reform som innebär större möjligheter att bevara och stärka den kommunala självstyrelsen.

Det är glädjande att centerpartiets synpunkter på skatteutjämningsfrågan och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun vinner ökad uppmärksamhet både här i riksdagen och i den allmänna politiska debatten. Tyvärr har dock varken propositionen eller utskottsmajoriteten tillmötesgått våra önskemål om att först ta standpunkt till denna viktiga fråga — och till lokaliseringspolitiken och vissa andra spörsmål, där utredning behöver företas — innan vi här i riksdagen tar upp frågan om principerna för en ny kommunal indelning.

Herr Andersson i Linköping sade att vår standpunkt är negativ. Varför det? Ligger det något negativt i att hålla på en frivillig kommunsammanslagning, när herr Andersson själv gör gällande att förslaget bara gäller en sådan frivillig sammanslagning? (Hm! sade greven.) Vi har en frivillig kommunsammanslagningsmöjlighet i dag, herr Andersson, och kommunerna har full frihet att ta standpunkt i det fallet. Då behöver vi väl inte genomföra en ny lag för att få ännu mera frivillighet. Den finns ju redan!

På vårt håll har vi den uppfattningen att vi inte skall motsätta oss en önskan hos kommunerna att gå samman — och det finns åtskilliga kommuner som vill göra det. Men problemet ligger inte där, utan det ligger enligt vår mening däri att vi inte skall ta standpunkt till detta spörsmål innan de frågor utretts som har samband med kommunernas ställning och deras möjligheter att kla-

ra sina uppgifter i framtiden. Och jag kan inte förstå att anledning förelegat att framlägga detta förslag under sådan brådska som skett. Inte heller kan jag finna att vi skulle ha förlorat någonting på den ordning vi vill rekommendera. Den skulle tvärtom givit möjligheter att få olika frågor mera allsidigt och förutsättningslöst belysta, till gagn för vår kommunala självstyrelse.

Vidare tycker jag det är att gå väl långt, när man som herr Andersson i Linköping gör gällande, att hos den som inte har samma mening som utskottsmajoriteten dikteras uppfattningen av andra skäl än sakliga. Betyder det att det finns herr Andersson i Linköping närstående personer, som drar slutsatsen att andra partier handlar utifrån samma motiv som hans eget, eller vad är det för skäl som motiverar ett sådant uttalande?

Herr Andersson i Linköping nämnde också den kommunala effektiviteten. Det är väl alldeles uppenbart att man inte kan ta så lätt på detta problem som herr Andersson tydligen gjorde och bara säga att ju mindre kommunerna är, desto mindre effektivitet har de när det gäller den kommunala demokratin. Man fick närmast en känsla av att ju större kommunen är, desto högre effektivitet kan den få. Jag vet inte om det var Norrköping som därvid föresvävade herr Andersson som ett ideal för den kommunala demokratin, eller om det möjligen var Stockholm.

Nå, nu överdriver kanske också jag en smula. Men det är uppenbart att om man slår samman tre, fyra kommuner med en stad, så kan vi inte bortse från att det betyder mycket stora svårigheter för kommunrepresentanterna att delta i beslut rörande frågor som gäller problem inne i staden, som de inte har tillräcklig inblick i. Och samtidigt saknar väl också de som bor inne i staden tillräcklig inblick i de speciella förhållanden som råder ute i periferien. I vissa fall betyder väl sådana sammanslag-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

ningar att man inte når något idealtillstånd, och därför bör det vara ett önskemål att så långt möjligt är bevara små aktiva enheter i vår demokrati, om den skall vara funktionsduglig.

Om vi också har olika meningar om hur långt vi skall sikta när det gäller kommunsammanslagningen och om hur stora kommunerna bör vara, är det ändå angeläget att vi är överens om principerna och om det i och för sig önskvärda att enheterna inte bli större än nödvändigt. Därigenom underlättar vi kontakten mellan förtroendemännen och allmänheten och ger förtroendemännen större möjligheter att överblicka frågorna. Därmed drar jag inte slutsatsen att vi skall gå tillbaka till kommuner på 67 invånare. Men jag tror inte att man kommer ifrån detta problem med att säga att om vi gör en sammanslagning så betyder det ökad effektivitet på många håll.

Herr Andersson i Linköping tog upp frågan om splittringen i partierna. Jag kan inte finna att man har anledning att kritisera att det finns en viss frihet i partierna för vederbörande riksdagsmän att själva ta ställning som samvetet bjuder. Här är det uppenbart att det finns olika meningar inom folkpartiet, högern och centerpartiet och även inom socialdemokratien. Det finns i varje fall kommunalmän som säkert har lika goda kommunala erfarenheter och möjligheter att överblicka detta problem som herr Andersson i Linköping men som inte känner sig övertygade om att denna reform bör forceras fram på detta sätt. Vad vårt parti beträffar finns det ingen av oss som på något sätt vill underkänna sakkunskapen och erfarenheten hos de ledamöter som åberopats här och som har en mening som avviker från majoritetens. Men jag vill bara här slå fast, att den ståndpunkt vårt parti har tagit i denna fråga grundar sig på en enhällig partistämman och beslut vid riksstämman i Uppsala i fjol, så den borde inte vara någon överraskning.

När herr Andersson talar om att man skall tänka på de skattesvaga kommunerna, har jag en viss känsla av att herr Andersson vill liksom på mjuka tassar gå förbi det verkliga kommunalekonomiska problemet i detta sammanhang. Jag förmodar att herr Andersson inte menar att den enda rekommendation som skall finnas här är att man skall genomföra en kommunsammanslagning, utan man måste väl ta upp hela skatteutjämningsproblemet till en radikal omprövning.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 3 av herrar Harald Pettersson och Boo. Den reservationen innebär självfallet inte bara avslag på lagförslaget i propositionen utan också avslag på propositionen i dess helhet.

Herr ANDERSSON i Linköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Konstitutionsutskottet är ju inte ett skatteutskott. Vi har inte kunnat sträcka oss längre än till att uttala vår tillfredsställelse över att det aviseras ett förslag om en större skatteleindring för kommuner med hög kommunalskatt.

Herr Eliasson måste emellertid ha missförstått mig på en punkt. Jag har inte kritiserat vare sig centerpartiet eller högern för att det där finns olika meningar. Det finns även olika meningar inom det parti jag har äran att representera. Jag bara konstaterar denna djupgående splittring och att just de som har haft tillfälle att mera inträngande syssla med dessa frågor på det centrala planet har kommit till en ståndpunkt som är diametralt motsatt den respektive partier intagit.

Herr Eliasson var irriterad över att jag ifrågasatte att det varit någonting annat än sakskäl som påverkat de två gruppernas ställningstagande. Ja, kan herr Eliasson ge mig en rimlig förklaring till att personer, som sitter ute i landstingens förvaltningsutskott, till-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

styrker de sakkunnigas förslag men att de sedan, när de kommer till riksdagen och sitter i konstitutionsutskottet, beslutar att inta en helt annan ståndpunkt?

Jag tar inte alls, som här antytts, lätt på den kommunala demokratin. Jag har aldrig påstått att de stora kommunerna har en bättre kommunal demokrati än de små. Jag har bara sagt att vi skall vara försiktiga med att dra några bestämda slutsatser. Jag ifrågasatte om någon verkligen vill påstå att det generellt är en sämre kommunal demokrati i Norrlands kommuner därför att de regelmässigt är större till arealen än Syd- och Mellansveriges.

Det är möjligt att jag yttrade att centerpartiets ståndpunkt var negativ. Men i första hand, herr Eliasson, var det bara ett referat över vad biträdande ledaren i centerpartiets förstakammargrupp, herr Andersson i Brämhult, hade anfört i en intervju i Stockholms-Tidningen.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket väl medveten om att konstitutionsutskottet inte sysslar direkt med skatten, men det är inte det frågan gäller. Konstitutionsutskottet har att bedöma behovet av och nu ta ställning till principerna för en kommunsammanslagning med hänvisning till de resurser kommunerna har och de uppgifter de skall ha. Man kan väl inte koppla bort den ekonomiska sidan från det resonemanget.

Herr Andersson retirerade på en punkt, och det var säkert klokt. Det går ju inte att här göra gällande att de som inte delar utskottsmajoritetens ståndpunkt inte skulle ledas av sakskalet.

Jag skall gå tillbaka till mina anteckningar om herr Anderssons anförande. Herr Andersson frågar: Varför följer man då inte dem som haft tillfälle att i indelningssakkunniga såsom företrädare för partierna ta ställning? Innebär

det att herr Andersson menar att de socialdemokrater, som också har stor kommunal erfarenhet och som inte godtar förslaget från de sakkunniga, drivits av några partitaktiska hänsyn och inte av sakskalet?

Jag menar: Vi kan väl ha olika mening utan att ifrågasätta varandras ärliga vilja att lösa problemen på bästa sätt.

Och, herr Andersson: Det är inte centerpartiets fel att det blivit strid i denna fråga. Det är inte centerpartiet som forcerat fram en lösning, utan att avvakta vissa utredningar, utan att avvakta beslut i skattefrågan. Jag tror, att om vi hade haft dessa frågor klara skulle sikten ha varit betydligt bättre när det gäller att bedöma detta problem — vi skulle ha haft ett fullständigare material att bygga våra slutsatser på.

Jag skall inte gå in på detta resonemang om landstinget, ty jag vet inte vilket landsting herr Andersson i Linköping talar om. Jag vill påpeka att Landstingsförbundet i sitt yttrande instämde med många landsting, men jag kan inte erinra mig att det innebar ett definitivt ställningstagande.

Vidare undrar herr Andersson om jag menar, att man har en sämre form av demokrati i Norrland, där kommunerna hyser 6 000—7 000 invånare, än hemma hos mig i Sundborn, där vi inte har fullt 2 000 men är en kommun på uppgång såsom gränskommun till Falun. Det vill jag inte göra gällande. Men man får inte bortse från att en kommunsammanslagning leder till att en gemenskap brytes, och därför måste denna fråga bedömas med en viss försiktighet.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Riktlinjer för det interkommunala samarbetet och vägledning vid behandlingen av kommande ansökningar om sammanläggning av kommuner — det är kortfattat vad som fram-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

förs i propositionen. Dessa riktlinjer och denna vägledning bygger på gällande indelningslagstiftning och finns inbyggda i denna och är inte av principiell innebörd, eftersom det inte påyrkas någon ändring i fråga om kommunernas helt avgörande roll vid bedömningen av frågans sammanläggning eller inte.

Det är väl ganska klart, att vid uppdragandet av riktlinjerna och utarbetandet av vägledningen på ett område som i så hög grad berör kommunalmännen, förtroendemännen ute i kommunerna, har det varit angeläget att så långt möjligt utföra arbetet i samförstånd med och under diskussioner med kommunalmännen själva. När utredningsarbetet togs upp i departementet vände vi oss först till Landskommunernas förbunds styrelse för att efterhöra om man där ansåg att utvecklingen kunde bedömas så, att det fanns anledning att ta upp en diskussion och göra en förutsättningslös utredning av spörsmålet. Jag hade tillfälle att tala vid Landskommunernas förbunds årsmöte på hösten 1959 och gav där uttryck åt min uppfattning samt redovisade något av den diskussion som förts i pressen, ute i kommunerna och vid sammankomster inte minst med organisationer, exempelvis länsavdelningar av Landskommunernas förbund. Jag framförde som min mening, att man borde ta upp frågan om just riktlinjer för de framtida indelningsändringarna.

Mina propåer vid det tillfället mötte ingen gensaga. Landskommunernas förbunds styrelse var helt ense med mig om att utredningsarbetet borde sättas i gång. Ingen gjorde vid mötet några invändningar mot denna tankegång.

Utredningsarbetet sattes så efter hand i gång. När frågan behandlats av indelningssakkunniga — ett utredningsarbete som visade sig kunna samla kommunalmännen kring ett enhälligt förslag, oberoende av parti — ägde remisshandling rum. Man kan säga att den re-

misstid som från början utmättes var relativt kort. Det berodde på att vi ansåg att utarbetandet av dessa riktlinjer och denna vägledning var en brådskande angelägenhet som vi, om det varit möjligt, gärna velat ha fram till förra årets vårriksdag. Men de önskemål om en längre tid för penetrering av frågan som framfördes från kommunernas sida utgjorde för oss självfallet anledning att utsträcka tiden.

Vi hade tillfredsställelsen kunna konstatera, att av de 868 kommuner som yttrade sig gav 500 uttryck åt önskemål, att vi skulle ha gått längre än vi gjort i propositionen. Samtliga länsstyrelser utom en tillstyrkte utredningsförslaget. Av de centrala instanserna lämnade Landskommunernas förbunds styrelse, Landstingsförbundets styrelse och Stadsförbundets styrelse tillstyrkande remissyttranden. I Landskommunernas förbunds styrelse reserverade sig tre av centerpartirepresentanterna, men i övrigt var man enig. Bland dem som tillstyrkte var högerns företrädare i Landskommunernas förbund, herr Nilsson i Göingegården, även ledamot av denna kammare, och han har ju också varit med i utredningsarbetet. Man var alltså helt överens och gav uttryck för en mycket positiv reaktion till vad indelningssakkunniga hade föreslagit.

Jag vill också framhålla, att det finns väl ingen fråga under senare tid som varit föremål för en så öppen och fri diskussion som denna. Här talar man om hemlighetsmakeri, precis som om vi skulle dölja denna fråga långt inne i kanslihusets skrymslen av ängslan för att den skulle bli föremål för en öppen och fri debatt och kritik. Men vad är det vi gjort? Vi har ju hela tiden haft en öppen diskussion ute på fältet.

Jag vågar säga att jag under dessa två år med och inför cirka 5 000 kommunalmän har diskuterat denna angelägenhet, för att lyssna, för att informera och för att efterhöra stämningarna och opinionsuttrycken och så långt det är möj-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

ligt sedan ta hänsyn till dem. De modifierationer av indelningssakkunnigas betänkande som gjorts i propositionen är på ett sätt ett uttryck för denna lyhördhet för den kommunala opinionen, som jag ändå har en viss samhörighet med och ganska väl känner.

Jag tror att det skulle vara mycket svårt att sprida den uppfattningen att det har rätt hemlighetsmakeri i denna fråga och att man inte tillräckligt har sökt att pejla opinionen ute bland kommunalmännen. Visa mig någon fråga, i vilken man har gått längre i den vägen än vi har gjort här!

Det sägs från en del håll att inrikesministern har tvingats till reträtter från position till position. Jag kan stå för att det är lyhördheten för kommunalmännens önskemål, som har gjort att jag på flera punkter har velat tillmötesgå framför allt anspråken på frivillighet. Jag har dock inte velat ge vika en tum när det gäller grundvalen för de framtida principiella riktlinjerna, nämligen att vi skall söka bygga upp våra framtida kommuner på näringsgeografiskt sammanhängande områden. Det är detta som är det väsentligaste i det förslag som här föreligger.

Jag delar också helt herr Heckschers uppfattning att samhörigheten mellan människorna i våra kommuner är något av det väsentligaste i detta sammanhang. Vi tror att det finns en samhörighet inom de näringsgeografiskt sammanhängande områdena, och detta har utredningsmässigt analyserats inte bara av indelningssakkunniga utan under praktiskt taget hela efterkrigstiden — framför allt är det arbetsmarknadsstyrelsens arbete på detta område som har varit vägledande. Allt detta pekar på att de näringsgeografiskt sammanhängande områdena med en centralort eller en tätort utgör ett utomordentligt underlag för kontakterna och samhörigheten mellan människorna. Dessa områden bör kunna fungera som en utom-

ordentligt god grund att bygga en ny kommunsamhörighet på.

Jag sade nyss att vi bibehåller den nuvarande indelningslagstiftningen och bygger vidare på den. Jag upprepar detta eftersom herr Heckscher i sitt anförande kom in på just denna problematik. Han gick tillbaka i tiden och hänvisade till 1946 års utredning och de beslut som då fattades, vilka genomfördes år 1952. Man bibehöll dock härvid och byggde ut indelningslagstiftningen. Man förutsåg att det också efter 1952 års reform skulle uppstå behov av samarbete och sammanläggningar mellan kommunerna. Det var alltså i och för sig ingenting nytt.

När herr Heckscher hänvisar till 1945 års utredning av kommunindelningsskommittén tycker jag dock att han även skulle ha kunnat gå något längre tillbaka i tiden. Herr Heckscher hade kunnat nämna den år 1937 tillkallade socialvårdsskommittén, vilken — som herr Heckscher mycket riktigt sade — resulterade i ett betänkande om socialvårdskommuner, vilket framlades år 1942. Det finns dock i direktiven för 1937 års utredning några intressanta saker, som jag gärna vill hänvisa till.

I dessa direktiv sade den dåvarande socialministern, att frågan om statens övertagande av fattigvården sedan lång tid tillbaka då och då har varit föremål för offentlig debatt eller yrkanden i motioner och framställningar. Huvudmotivet hade varit att kommunerna icke på ett tillfredsställande sätt förmått omhänderta denna verksamhet. De var för små förvaltningenheter, och deras ekonomiska bärkraft gjorde att understödsstandarden blev mycket ojämn inom olika kommuner.

Socialministern sade vidare att det i den allmänna debatten även framförts det principiella argumentet, att fattigvården är en statens angelägenhet och att av denna anledning kostnaden härför icke borde belasta kommunen. Han säger vidare att detta icke är nå-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

gon ny diskussion. Det är en diskussion som i realiteten har pågått sedan ett århundrade. Socialministern redovisar att man redan under debatten vid 1840—1841 års riksdagar tog upp detta spörsmål.

Det omtalas också att det vid 1918 års riksdag i samband med en proposition med förslag till ny fattigvårdslagstiftning avlämnades motioner i denna fråga. En av motionärerna framhöll att man beträffande huvudmannaskapet för fattigvården kunde välja mellan olika vägar. Antingen skulle detta vara en primärkommunal uppgift eller också skulle detta överflyttas på landstingen — en diskussion som även gick igen i mitten på 30-talet, då man menade att fattigvården lämpligen borde kunna flyttas över på landstingen. Primärkommunerna skulle befrias från den.

Jag har velat dra fram detta, ty i den aktuella diskussionen om kommunindelningen, om de primärkommunala uppgifterna och om fördelningen av uppgifterna mellan stat, landsting och kommun är det inte någonting nytt att man i ett läge där vissa av kommunerna har ekonomiska svårigheter att klara skoluppgifterna — befolkningsunderlaget är för litet — har lekt med tanken att flytta över dessa till landsting eller stat. Samma diskussion förde man för 25 år sedan i fråga om fattigvården.

Här kommer man in på en ganska väsentlig fråga, nämligen spörsmålet om man kan åstadkomma en för alla tider gällande fördelning mellan landsting och primärkommun i fråga om de samhällseliga uppgifterna. Jag skulle vilja referera till Per Edvin Skölds handbok i kommunalkunskap, som han skrev för ungefär trettio år sedan och där han om dessa spörsmål säger att han inte tror att det är möjligt att dra någon bestämd gräns mellan statligt och kommunalt. Detta är inte så märkligt, säger han, ty till syvende og sist är all verksamhet inom stat och kommun ett utflöde av samma makt. Den samhälls-

politik vi bedriver skall vara till gagn för människorna, och avgörande när vi bestämmer oss för vad som skall handläggas av landsting eller kommun är vad som är mest ändamålsenligt för människorna. Kontakterna, närheten till människorna gör ju att vi tycker att det är angeläget att lägga betydelsefulla uppgifter på kommunerna. De sköts bäst av kommunerna. Men uppgifternas karaktär kan ändras under utvecklingens gång, och då får man under hand överväga, om det som en gång beslutades nu är det riktiga, om inte utvecklingen fört oss dithän att man bör diskutera en ändring. Detta är naturligtvis ingenting märkligt.

Sedan århundraden tillbaka har staten svarat för provinsialläkarväsendet i vårt land. Detsamma gäller mentalsjukvården. Utvecklingen inom sjukvården har gått dithän att en samordning har kommit att framstå såsom utomordentligt betydelsefull för människorna. En samordning av all sjukvård, den somatiska och mentala, är av mycket stor betydelse för de vårdbehövande människorna. I ett sådant läge prövar vi frågan om huvudmannaskapet. Vid förra höstriktsdagen beslutade vi att provinsialläkarväsendet skulle överflyttas till landstingen. Vi har också fattat ett principiellt beslut om överflyttning av huvudmannaskapet för mentalsjukvården till landstingen.

Dessa exempel visar alltså hur utvecklingen gett oss anledning till en diskussion om vad som är lämpligt och ändamålsenligt. Även i fråga om polisväsendet har utvecklingen gett oss anledning till en förnyad diskussion om den mest ändamålsenliga lösningen av frågan om huvudmannaskapet. Den utredning som arbetat med denna fråga har kommit till den uppfattningen att staten bör överta polisväsendet, som alltså skulle avlyftas från primärkommunerna. Jag vågar säga att vi i regeringen delar denna uppfattning, och om ungefär en månad kommer vi att lägga

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

fram proposition med förslag i den riktningen.

Här ser vi alltså hur en diskussion om uppgifternas fördelning kan gå antingen i decentraliserande eller centraliserande riktning. Detta är ingenting märkligt, och jag vill bestämt hävda den uppfattningen, att man inte en gång för alla kan låsa uppgifterna vid bestämda huvudmannaskap, utan man får pröva frågan efter hand och man får ta ställning med hänsyn till vad som kan vara mest ändamålsenligt.

Socialvårdskommittén kom ju till det resultatet, att fattigvården bör vara en primärkommunal uppgift. I skoldiskussionen har det inte rätt någon tvekan om att skolan bör vara en primärkommunal uppgift. Härför uttalade sig 1946 års skolutredning mycket bestämt, och dåvarande ecklesiastikministern delade den uppfattningen och förelade även riksdagen förslag i den riktningen. Någon erinran från riksdagens sida förekom inte i detta avseende. Inte heller när man haft att ta ställning till frågan om försöksverksamhet på enhetsskolans område har det rätt någon tvekan om var huvudmannaskapet skulle ligga. När man i den nu aktuella debatten fört fram tanken på en ändring härvidlag har det mötts av mycket bestämda gensagor från skolberedningen, från Landskommunernas förbund och över huvud taget alla centrala instanser som med hänvisning till skolans mycket betydelsefulla uppgift för människorna hävdar att detta bör vara en primärkommunal uppgift.

Det har sagts att skolproblemet som sådant inte påverkar indelningsfrågan. Det kan man i och för sig säga, ty betalningsmässigt kan man lösa dessa problem på det sätt som herr Andersson i Linköping påvisat. I en liten skrift som utgivits av folkpartiet har Gunnar Helén, som ju sysslat med dessa frågor i skolberedningen, sagt att det inte behövs någon kommunindelning för skolan utan att den frågan kan lösas genom

kommunal samverkan. Den kommun, i vilken skolan ligger, äger rätt att skicka räkning till de kringliggande kommunerna, och dessa är skyldiga att betala. Men, säger herr Helén i sin uppsats, kvar står givetvis det förhållandet att genomförandet av den nioåriga grundskolan ger ökad tyngd åt önskemålet om större kommunala enheter. Skulle den diskussion och det utredningsarbete som pågår leda till att större enheter skapades, innebure det fördelar också ur skolans synpunkt.

Ett huvudskäl för detta är, säger han, att det är principiellt otillfredsställande att endast den kommun där skolan är belägen får direkt inflytande på skolväsendets utformning och förvaltning. Först sedan man genomfört en sammanläggning av flera kommuner, eventuellt inom ett område som svarar mot ett skoldistrikt, får kommunerna ett lika och gemensamt ansvar för den skola de skall bygga.

Socialvårdskommittén, som tillsattes år 1937 och avgav sitt betänkande år 1942, förde fram tanken på specialkommuner. Kommittén fann, som herr Heckscher säger, att de dåvarande kommunerna var för små för att klara socialvårdsuppgifterna. Kommittén vågade sig inte på att rekommendera en sammanläggning av kommunerna utan ville gå en medelväg och tillskapa speciella socialvårdskommuner som skulle ha socialvårdsfullmäktige och en socialvårdsnämnd. Dessa instanser skulle vara de beslutande organen vad beträffar socialvårdens organisation, socialutgifter o. s. v. Kommittén framlade i sitt betänkande ett lagförslag som innebär att kommunalfullmäktige — sedan ärendena beretts av kommunalnämnd — skulle fungera som utdebiteringsinstitut. Kommunalnämnden hade att ta emot besked från socialvårdsfullmäktige om kostnaderna och hade bara till uppgift att föreslå kommunalfullmäktige hur mycket som skulle utdebiteras för att täcka socialvårdsutgifterna.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Kommunalmännen reagerade mot detta. Lyckligtvis, säger Landskommunernas förbund i sitt yttrande nu, avfördes denna tanke från den aktuella debatten därför att den innebar ett grundskott mot den kommunala självstyrelsen. Reformen skulle komma att häva sambandet mellan beslut om åtgärder för människornas sociala service och de ekonomiska konsekvenserna av dessa beslut, sambandet med den beskattningsrätt som är grundvalen för den kommunala självstyrelsen.

Här kommer vi in på en utomordentligt viktig principfråga. Den dåvarande regeringen avvisade tankegången. Den förde inte ens fram förslaget utan resonerade så, att en rationell lösning som tillvaratog den kommunala självstyrelsen fordrade större kommunala enheter, *ungefärligen* omfattande de områden som var avsedda som socialvårdskommuner. I detta sitt ställningstagande vann regeringen också förståelse hos kommunalmännen.

Jag poängterar mycket starkt detta att den diskussion som fördes om specialkommunerna under början av 1940-talet alltså slutade med att man principiellt tog avstånd från tanken att flytta över viktiga primärkommunala uppgifter till andra instanser och därmed undergräva den kommunala självbestämmanderätten. I stället tillsattes en utredning om kommunsammanläggning med de resultat vi alla känner.

Det kan ju diskuteras om det resultat man uppnådde vid 1950 års riksdag var tillfredsställande eller inte. Det var en utomordentligt långtgående reform om man beaktar utgångsläget, de ca 2 500 kommuner som vi då hade och som hade bestått praktiskt taget oförändrade sedan 1860-talet. Att bryta gemenskaperna var självfallet en påfrestande uppgift. Vad man kan säga är att man saknar försök till att bedöma om de kommuner som tillskapades genom reformen verkligen hade förutsättningar att under den pågående urbaniseringen

av vårt samhälle bli bestående enheter med tillräckligt befolkningsunderlag och ekonomiska resurser för att kunna fungera. Jag vill inte säga detta som kritik mot vad som då gjordes. Jag har vid flera tillfällen gett mitt erkännande av det säkerligen mycket svåra arbete som utfördes av dem som då sysslade med dessa problem, men när vi nu efteråt ser på reformen måste vi nog konstatera att det hade varit önskvärt att man gjort försök till en sådan bedömning och därmed nått längre än man nu gjorde.

Vad som inträffat sedan 1950-talets början och den utveckling vi ser framför oss under de år som kommer innebär ju att omflyttningen av människor från landsbygden till städer och industriorter fortgår i accelererad takt.

Vi har nu ungefär 73 procent av vår befolkning boende i tätorter och 27 procent boende på vår landsbygd och har att räkna med att denna utveckling kommer att fortgå, så att vi omkring 1970—1975 kommer att ha ungefär 80 procent i tätorterna och 20 procent på landsbygden. Möjligen kan man invända att det inte går att göra sådana beräkningar. De bygger dock på en pågående förändring inom vårt jordbruk, en rationaliseringsprocess, och en påbörjad motsvarande process inom skogsbruket med friställning av arbetskraft inom båda dessa betydelsefulla områden. Det är en medveten politik som förs i denna riktning med en godtagen politisk målsättning om vårt jordbruks framtida struktur. Är vi beredda att ändra på detta?

Är det någon som tror, att denna utvecklingsprocess plötsligt vänder och att människorna strömmar tillbaka till jordbruket? Är det någon som tror att möjligheter föreligger att förhindra en motsvarande process av vad som sker inom skogsbruket med användning av tekniska och maskinella hjälpmedel i ökad omfattning? Våra stora skogsbolag har i sina utredningar kommit fram till

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

en beräkning som visar att man i framtiden kan minska antalet sysselsatta inom skogsbruket med upp till 40—50 procent. Ingen har här tidigare sagt sig tro på att denna utveckling plötsligt kommer att vända. Man hänvisar också till utvecklingen i USA och säger att det där går en strömning från städerna till landsorten.

Men var är dessa människor sysselsatta? Var är de sysselsatta som i USA flyttar från den centrala delen av städerna ut till den omgivande bygden? Och varför flyttar de ut dit? Jo, inte därför att de skall sysselsätta sig i jordbruk eller skogsbruk som de lämnat, utan därför att de med det moderna kommunikationsväsendets utveckling har funnit det möjligt att bo på ett något längre avstånd från arbetsplatsen än de kunde göra tidigare. Detta tror jag också är en utveckling som kommer i vårt land och som vi skall försöka stimulera. Jag tillåter mig att påpeka att socialministern i sin proposition om bostadsbyggandet har signalerat ökade möjligheter för småstuge- och villabyggelse med fördelaktigare villkor för de människor som vill bo utanför den direkta tätortsbebyggelsen. Den är direkt stimulerande i den riktning om vilken vi här talar. Den tror jag också på. Att vi också skall bygga på våra kommunikationer och samfärdsmedel för att underlätta och understödja denna utveckling är jag helt överens med många om. Och det är vad som sker. I detta avseende föreligger inga delade meningar.

Men vad som så att säga är förutsättningen för människorna är deras möjligheter till arbete och utkomst, att de kan söka arbete där det står att finna. Det är den processen — koncentrationstendenserna inom vårt näringsliv — som har varit avgörande för hela denna urbaniseringsprocess.

Det är klart att man här kan diskutera om utvecklingen varit alldeles riktig, men vi för i detta avseende en ganska

liberal politik. Vi överlämnar i huvudsak åt näringslivet självt att söka bedöma vad som ur företagsekonomiska och andra synpunkter är den gynnsammaste lokaliseringen. I vissa fall kan arbetsmarknadsstyrelsen försöka påverka företag till en viss lokalisering. Det har skett under hela efterkrigstiden. Genom arbetsmarknadsstyrelsens medverkan har ungefär 70 företag flyttats ut från stockholmsområdet till andra delar av vårt land, där de nu sysselsätter i det närmaste 10 000 anställda. Man kan alltså i viss omfattning påverka denna sak. Det har varit fråga om en rådgivande och i viss mån stimulerande verksamhet från arbetsmarknadsstyrelsens sida. Jag tror att denna kan gå längre, men observera att man aldrig från arbetsmarknadsstyrelsens sida har kunnat komma ifrån det som är huvudskälet för näringslivet i dess önskemål om en lokalisering, nämligen att det också skall kunna få möjlighet att få arbetskraft, tjänstemän och arbetare till de företag man byggt upp. Därvidlag har från företagets sida uttalats, att de måste söka sig till kommuner som åt tjänstemän och arbetare kan erbjuda en service, som svarar mot de önskemål den moderna människan har i fråga om undervisning för barnen, socialvård, sjukvård o. s. v. Det är ju detta som är anledningen till att vi har fått en koncentration av verksamheterna till vissa bestämda områden i vårt land.

Är vi beredda att gripa in på detta område? Eller skall jag kanske vända på frågan och ställa den på följande sätt: Vad har dessa koncentrationstendenser under efterkrigstiden och fram till nu givit för resultat i ekonomiskt avseende för vårt land och för vårt folk? Ja, jag behöver bara ange att när vi år 1938 hade en nationalprodukt som kunde mätas till 29 miljarder kronor i 1959 års penningvärde, var motsvarande siffra för år 1960 64 miljarder. År 1961 kunde nationalprodukten räknas till 67 miljarder kronor. Våra förväntningar och för-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

hoppningar för framtiden går i den riktningen att vi under en 10—15-årsperiod på nytt skall kunna fördubbla våra gemensamma inkomster. Men vilka är förutsättningarna för de inteckningar i framtiden vi tar i fråga om socialvård, folkpensionering och trygghetspolitiken över huvud taget? De är att vårt näringsliv får tillfälle att utvecklas på samma sätt som hittills. Vid denna utveckling har vi att förvänta en ökande konkurrens för just företagsamheten själv. Vi har varit beredda att medverka till olika åtgärder och till att stimulera näringslivet. Men vi får också vara beredda på att den omflyttningsprocess, som pågått sedan lång tid tillbaka, i mycket hög grad kommer att fortsätta i ungefär samma banor.

Jag är fullt medveten om att vi naturligtvis kommer till en punkt, där vi, när det gäller vissa av våra landsdelar, får det utomordentligt besvärligt. Man kan säga att vi befinner oss i en situation, då frågan om vården av våra tillgångar, skogen och jordbruket, kommer in i ett kritiskt läge. Kan vi få tillräckligt med människor att stanna kvar i jord- och skogsbruket? Det är en allvarlig fråga och vi måste där vara på det klara med nödvändigheten att kunna erbjuda de människor, som vi önskar skall stanna kvar i jord- och skogsbruket, villkor som är någorlunda likartade dem som gäller för människor som bor i eller flyttar in till våra städer och tätorter. I dessa villkor måste också ingå möjligheterna att på någorlunda rimliga avstånd kunna få den samhällsliga service, som vi bygger upp i fråga om undervisning, sjukvård, socialvård o. s. v.

Därmed vill jag gärna belysa de nya problem, som vi möter och måste fullfölja i fråga om lokaliseringspolitiken. Jag tror att det blir nödvändigt med en aktivare lokaliseringspolitik för att så att säga skapa garantier för att vi i olika landsdelar får de ekonomiska och kulturella stödjumpunkter, som är nödvän-

diga för att vi över huvud taget skall kunna klara vad jag vill beteckna som vården av våra tillgångar: att få tillräckligt med människor kvar i det nödvändiga jord- och skogsbruket.

Hur denna lokaliseringspolitik skall utformas vågar jag inte nu gå in på; vi utreder för närvarande den frågan. Det är möjligt att man kan komma till det resultatet att samhället får vara berett att ta på sig vissa kostnader till stimulerande åtgärder för näringslivet med hänsyn till ur enskilda företags synpunkt oförmånliga lokaliseringar. Det är möjligt att man via samhället får se till, att verksamheter byggs upp för att klara dessa problem. Det är frågor, som vi kommer att ställas inför under den allra närmaste framtiden.

Den utveckling som vi har haft har inte bara inneburit att människor flyttat från landsbygden och in till städer och tätorter; den har självfallet också i mycket stor utsträckning påverkat de ekonomiska förutsättningarna och det ekonomiska underlaget för våra kommuner. Mycket kortfattat kan jag väl säga, att 1961 års taxeringar visade att genomsnittliga skatteunderlaget för alla våra kommuner var ungefär 48 skattekronor per invånare. För städernas vidkommande var genomsnittet 59 kronor. En del av våra städer toppar statistiken. Vi har exempelvis Kiruna med sina 136 skattekronor per invånare och Djurs-holm med sina 107. En del städer har ungefär 80—82 skattekronor per invånare, Stockholms stad har ungefär 78. Men vi hade samtidigt 24 kommuner med under 20 skattekronor per invånare. Vi hade 106 kommuner med mellan 20 och 25 och 220 kommuner hade mellan 25 och 30 skattekronor per invånare. Vi hade 350 kommuner med ett skatteunderlag lägre än 30 skattekronor per invånare samtidigt som genomsnittet för alla våra kommuner som sagt utgjorde 48 och för städerna 59. Det är dessa markanta skillnader i fråga om kommunernas ekonomiska underlag som gör

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

att skillnaderna mellan kommunernas förutsättningar att bereda sina invånare önskad service blir så stora.

Då uppställer sig naturligtvis denna fråga: Kan vi stillatigande åse denna utveckling? Det är klart att vi kan bemästra en del — jag säger en del — av problemen genom en skatteutjämning. Ett förslag om skatteutjämning kommer, herr Eliasson i Sundborn, om ungefär fjorton dagar från finansministern, så det behövs inga propåer från centerpartiets sida om den saken. Finansministern har begärt att få ett förslag från skatteutjämningskommittén snabbare än vad denna kommitté kanske tänkt sig. Det blir därför nu en provisorielösning. Men vi kan av utredningens förslag läsa ut, att det förslag, som kommer att föreläggas riksdagen av finansministern, torde innebära att skatteutjämnings- eller skattelindringsbidraget kommer att höjas från ungefär 15 till minst 42—43 miljoner kronor. Jag skall anföra endast ett par siffror som visar vad det kommer att betyda.

Norrbottnens län får en ökning under nästkommande år med 10,5 miljoner kronor. För Västerbotten blir ökningen ungefär 5,5 miljoner. Jämtland får en ökning på 3 600 000 kronor. Västernorrland, som nu bara har 179 000 kronor i skattelindringsbidrag, får 3 332 000 kronor. Och det är inte bara de norrländska kommunerna, som kommer i åtnjutande av dessa ökade skatteutjämningsbidrag, utan det är också kommuner i de södra landsdelarna. Kalmar län kommer att få 1 213 000 kronor, Gotland får 1 700 000 kronor och Blekinge något över 1 000 000 kronor — för att nämna några av våra sydsvenska län.

Om jag sedan skulle redovisa något av vad det betyder för kommunerna, är det klart att jag gärna väljer resultaten för de norrländska kommunerna. Där uppe är ju utdebiteringen störst och skatteunderlaget minst liksom kostnaderna för såväl folkpensioner som skolväsen där är störst. Men en sådan kom-

mun som Karesuando som skulle ha en utdebitering på 27 kronor, får skattelindringsbidrag med något över 14 skattekronor per invånare och får betala ungefär 13 kronor själv. I Korpi-lombolo är förhållandet ungefär detsamma. Man uppnår på detta sätt en viss utjämning av kostnaderna, men det påverkar inte i och för sig skatteunderlaget. Det förhållandet att Karesuando nu har ungefär 11 skattekronor per invånare, jämfört med Kirunas 136 skattekronor ändras inte härigenom. Man kan i dessa kommuner lösa en del av de kommunala uppgifterna; folkpensionering, skolutbyggnad, men möjligheterna att i övrigt bygga upp en kommunal service som standardmässigt kan mäta sig med vad som åstadkommits i Kiruna — om jag får anföra det exemplet — är obefintliga. I den mån man beslutar om nya utgifter och en högre utdebitering än 27 kronor, får man vara med och betala en växande andel av de nya utgifterna. På det sättet förlamas handlingskraften hos dessa kommuner. Något av det väsentligaste i detta sammanhang är ju emellertid förutsättningarna, möjligheterna att fullgöra serviceuppgifter åt människorna i kommunen. Skillnaderna i detta hänseende har blivit så utomordentligt stora kommunerna emellan, att man inte längre finner sig i den nuvarande ordningen.

Det är inte bara det att man begär skatteutjämningsbidrag — detta kan i sammanhanget betraktas som sekundärt, även om jag finner det viktigt nog och anser att det skall genomföras — utan kommunalmännen har kommit till det resultatet att kommunerna måste samverka om betydelsefulla uppgifter och lägga samman kommuner till större och bärkraftigare enheter för att kunna klara frågan om service åt människorna. Det är dessa sammanläggningssträvanden ute bland kommunerna, detta frivilliga samarbete och dessa önskemål om sammanläggningar i växande antal, som föranlett det som så många kallar

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

brådska i dessa ärenden. Jag avvisar talet om brådska och forcering. Jag har redan hänvisat till en tjugoförårig diskussion omkring dessa problem, med grundläggande utredningar om specialkommuner och den kommunala självstyrelsens utomordentliga värde. Arbetsmarknadsstyrelsen sysslade under hela 1950-talet med frågan om näringsgeografiska områden. Det är ingenting nytt som indelningssakkunniga presenterar, utan problemet har diskuterats under hela 1950-talet. Vad som är det nya och viktiga är dessa samarbets- och sammanläggningssträvanden, vilka ger oss anledning att ställa oss frågan: Vad blir slutprodukten? Är de önskemål om sammanläggning som framställts sådana, att vi kan se framför oss kompletteringar som småningom resulterar i tillfredsställande kommunbildningar? Eller är det nödvändigt med riktlinjer, vägledning för detta frivilliga arbete? Det är det utredningen har rört sig om. Det är det som har diskuterats under de senaste åren och som förordas i propositionen.

Nu har det väckt uppmärksamhet att det i propositionen säges att regeringen skall till 1967 års riksdag redovisa resultatet av pågående eller förväntade samarbets- och sammanläggningssträvandena. Jag trodde att det skulle vara ett önskemål från riksdagens sida att få ta del av hur detta utvecklats. Jag har också i propositionen framhållit, att man då kan få överväga huruvida det behöver vidtas ytterligare åtgärder — åtgärder som alltså riksdagen skulle pröva. Nu vill man stryka årtal 1967, och det har jag ingenting emot. Regeringen har alltid initiativrätt — ingen har föreslagit att den skall tas bort.

Detta har alltså mera varit att betrakta som ett tillmötesgående av riksdagen från vår sida. Samtidigt har i propositionen gjorts det uttalandet att det kanske vore lämpligt att inte ha extra kommunalval alltför ofta. Vi har alltså fört

fram för riksdagens bedömande frågan om de extra kommunalvalen eventuellt skulle samordnas med ordinarie andra-kammarval; med andra ord att det under 1963 inte skulle medges sammanläggningar av kommuner, utan man skulle vänta därmed till 1964 för att slippa en extra valrörelse med de extra anordningar som föranleds av sådana sammanläggningar. Vi har sagt att då är det väl lämpligt att vänta med att lämna redovisning till riksdagen till efter 1966, när det är ordinarie kommunalval igen.

Ännu underligare tycker jag det är att höra min vän Magnusson i Tumhult säga att han känner en fruktansvärd ängslan över att det har föreslagits att Kungl. Maj:t skall fastställa planerna för de olika länen. Det är den verkliga tvångsåtgärden, säger herr Magnusson i Tumhult. Ja, jag kanske är enfaldig, men jag trodde att också detta var någonting av en garanti för kommunerna. Det tilltänkta tillvägagångssättet innebär ju att länsstyrelserna i samverkan med kommunalmännen skall göra upp planer för hur länen lämpligen bör indelas i näringsgeografiskt sammanhängande områden eller regioner, inom vilka samarbetet mellan kommunerna bör koncentreras och de önskvärda sammanläggningarna företagas.

När länsstyrelserna gjort upp sina planer skall dessa gå till Kungl. Maj:t för fastställelse. Därmed skulle vi ge kommunalmännen möjligheter att sedan de fått se en länsstyrelses plan vända sig till regeringen och begära en viss revision av den om de så önskar. Nu vill herr Magnusson i Tumhult, och därmed högern förmodar jag, låta länsstyrelserna bli den avgörande instansen. Jag känner glädje över den uppskattning av länsstyrelserna som därigenom kommer till uttryck från högerns sida; jag har ju själv ett nära samarbete med länsstyrelserna. Men jag är inte övertygad om att kommunalmännen i allmänhet är lika tillfreds över att de inte

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

på det sätt som föreslagits i propositionen skall ha så att säga en reservationsmöjlighet, en möjlighet att innan länsstyrelsens plan spikats få resonera om sina önskemål och sina förutsättningar. Jag hoppas innerligt att riksdagen med hänsyn till kommunalmännens intresse skall avvisa denna högerens propå.

Vi kommer naturligtvis att ställas inför en rad praktiska problem när det gäller de sammanläggningsärenden som föreligger. I vår kan förväntas ungefär 20 sammanläggningsärenden. Vi har tagit ställning till ett par, och jag tror att fem just nu ligger i departementet, ett tiotal i kammarkollegiet och fortfarande några stycken ute i länsstyrelserna. Det gäller alltså här önskemål från kommunalmännens sida. Man har frivilligt fattat beslut om ett samarbete som man önskar föra fram till sammanläggning av kommuner.

Herr Heckscher sade nyss att herr Andersson i Linköping borde ta sin hemstad som ett exempel. Jag hade varit rätt intresserad av det. Jag har nämligen två ärenden som berör Linköping. En liten kommun har begärt att få läggas samman med staden, och Linköping har sagt ja. Man har alltså varit överens om en sammanläggning. Herr Heckscher säger att i samma ögonblick som en liten kommun lägges in i en stor, försvinner den kommunala självstyrelsen. Men blir inte denna lilla kommun delaktig av den självstyrelse som Linköping har i detta fall? Eller vill herr Heckscher förmena att man i Linköping saknar kommunal självstyrelse? Naturligtvis inte. Vi är alltså överens. Det måste vara på samma sätt när det gäller Hägersten och Vällingby: i och med att de kommit in i gemenskapen, har de blivit delaktiga i den självstyrelse som tillkommer de övriga invånarna i Stockholm.

Man bör alltså vara litet försiktig med att driva en sådan tes som att den kommunala självstyrelsen upphör i det ögonblick en mindre enhet läggs till en

större. Den kommunala självstyrelsen består ju fortfarande, och jag vill påstå att genom skapandet av större och bärkraftigare kommunala enheter förstärks den kommunala självbestämmanderätten, man får ett underlag för självstyrelsen som är utomordentligt viktigt och utan vilket den kommunala självstyrelsen blir av utomordentligt ringa värde.

Det andra ärendet som berör linköpingsområdet gäller två andra kommuner, som begär att få läggas samman. En del av denna kommun, en församling som vetter mot Linköping, har vänt sig mot planerna på en sammanläggning av de två landsbygdskommunerna och vill sammanföras med annan kommun. Då uppstår problemet: Skall man dela en tidigare kommun? Det har i propositionen förts fram den tanken, att i den mån man genom ett frågeinstitut kan klara ut att medborgarna i en del av en kommun har önskemål som går i en särskild riktning och delningen kan göras efter en tidigare kommungräns, så bör den delningen få ske. Denna principiellt mycket viktiga fråga har inte särskilt tagits upp av reservanterna i konstitutionsutskottets utlåtande. Det beklagar jag, ty jag tror att det hade varit angeläget att diskutera en rad av sådana principiellt betydelsefulla ting.

Lika betydelsefullt är förslaget i propositionen, att ett näringsgeografiskt sammanhängande område, en samarbetskommun, bör kunna bestå av kommuner i skilda län, om förutsättningar därför finns. Därmed räknar vi med att antingen få sekundärkommuner eller framdeles någon ändring av länsgränserna. Utskottet och reservanterna har gått förbi saken utan att säga något därom. Vi måste naturligtvis uppfatta detta så, att man godtagit dessa principiellt viktiga förslag som regeringen fört fram till riksdagen — tystnaden får väl anses vara vältalig i detta fall. Om riksdagen, som jag förväntar mig, följer propositionen kommer vi

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

alltså att handla i överensstämmelse därmed.

Vi har inget emot att man i någon mån framflyttar tidpunkten för länsstyrelsernas arbete — det hela är inte mera brådskande än att vi kan göra det. Alla som talar om den brådska som visats kan vända sig till partiledarna och få bekräftat att när partiledarna vände sig till statsministern och han tillkallade mig för ett resonemang om uppskov med behandlingen av denna fråga, så sade vi att det är klart att vi skall tillmötesgå partiernas önskemål att få längre tid på sig för en reell behandling av ett så viktigt spörsmål.

Det var inte jag, utan partiledarna som sade att frågan borde kunna avgöras den 7 februari. — Jag tror att herr Heckscher kommer ihåg det. I dag är det den 21 februari. Jag gnäller inte alls över att det blivit ett uppskov på 14 dagar. Även om det blivit ett längre uppskov skulle vi ha kunnat komma överens därom, eftersom det här gäller en sak av utomordentligt stor betydelse för våra kommuner.

Låt mig emellertid göra en sammanfattning. Grundtemat i propositionen är att söka anpassa det frivilliga samarbetet mellan kommunerna och de eventuellt frivilliga sammanläggningarna till områden och regioner, som kommersiellt, ekonomiskt och kommunikationsmässigt hör samman, alltså näringsgeografiskt sammanhängande områden, för att vi därigenom skall få vissa garantier för att de nya enheter som växer fram kan förväntas ha ekonomiska och befolkningsmässiga förutsättningar att lösa de kommunala uppgifterna och ge medborgarna i skilda delar av vårt land en någorlunda likartad samhällelig service. Avgörande är således de förpliktelser som samhället i stort måste sägas ha gentemot människorna. Det är ändå för människorna vi bygger vår samhälleliga organisation och det är efter deras förhållanden som den skall anpassas. Vi försöker också här åstadkomma

en solidarisering mellan städer, tätorter och landsbygd.

Tro inte, ärade opponenter, att det bland kommunalmännen inom det socialdemokratiska partiet bara har sagts ja till kommunreformen. Nej, jag kan tala om att en rad framstående företrädare för vårt parti inom olika kommunala institutioner har sagt: Skall vi verkligen göra denna reform? Det är inte minst från kommuner, där man har en god ekonomi och saknar befolkningsmässiga problem, som sådana uttalanden har kommit. Man har resonerat som så: Varför skall vi dela med oss? Här har vi byggt upp en utomordentligt god kommunal, social och kulturell standard som vi är stolta över. I de omgivande landskommunerna har man inte haft samma möjligheter och inte kunnat göra en liknande utbyggnad. Skall vi nu dela med oss av allt detta?

Inom vårt parti har det alltså funnits en sådan opinion, och vi har också måst ta upp en diskussion om problemet. Jag är förvissad om att vi i de flesta fall har kunnat övertyga våra kommunalmän om det riktiga i den solidaritetspolitik som innebär att landsbygdens folk får garantier för en social standard som är mera likställd med den som finns i städer och tätorter.

Emellertid underlättas inte dessa strävanden på något sätt av ansträngningarna från centrens och högerns sida att så ett slags misstanke om att det här bara är fråga om tvångsåtgärder, när det skall ske sammanläggningar av kommuner. Jag hade förväntat mig att man åtminstone skulle funnit denna form av solidaritetspolitik rimlig. Den skulle ju innebära att människorna i våra städer och industriorter, som är bättre lottade än många av dem som bor på landsbygden, skulle vara beredda medverka till sådana garantier som jag här talat om. Det var från början min förhoppning att vi skulle ha kunnat lösa denna fråga i samförstånd. Det

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

gäller som jag tidigare sagt enbart att dra upp riktlinjer och utforma vägledande anvisningar för de sammanläggningsönskemål som alltid kommer fram, oberoende av vad vi här gör, eftersom kommunalmännen bedömer detta problem realistiskt och träffar sina avgöranden utifrån dessa bedömningar.

Slutligen vill jag, herr talman, gärna säga att vi givetvis är helt införstådda med att enbart kommunindelningsreformen eller det samarbete och de sammanläggningar som förestår inte löser problemet. Jag har tidigare sagt att frågan om skatteutjämning diskuterats och att finansministern inom 14 dagar kommer att framlägga en proposition i den frågan. Jag har vidare hänvisat till lokaliseringspolitiken, som jag tror måste bli aktivare. En längre gående samhällsplanering än den vi givit oss på hittills blir säkert nödvändig för kommunernas skull även för de större kommunerna, och jag är alldeles övertygad om att en sådan planering kommer att genomföras i framtiden.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var åtskilligt i statsrådets långa anförande som vi kan vara överens om. Jag tänker inte bara på hans värtaliga uttalande om näringslivets betydelse för vår sociala trygghet — det kunde vara talat ur mitt hjärta — utan även på en del andra punkter.

Jag har aldrig, såvitt jag vet, beskyllt statsrådet för något hemlighetsmakeri. Jag vill gärna erkänna det tillmötesgående som visats från regeringens sida i fråga om ärendets uppskjutande från höstsessionen till vårsessionen. Det berörde emellertid tydligen inte så mycket oppositionen, utan konstitutionsutskottets majoritet, som inte hann skriva motivering för sitt förslag att avvisa motionerna.

Jag vill också gärna understryka att jag för min del inte har den ringaste sympati för tanken på specialkommuner, som ju var aktuell 1942. Men när statsrådet kom in på frågan om näringsgeografiskt sammanhängande områden, måste jag säga att jag ändå blev bekymrad. Jag tror för min del över huvud taget inte på att det går att konstatera att vissa områden ens med lät oss säga ett optimalt invånarantal på 40 000—50 000 skall kunna vara näringsgeografiskt sammanhängande och avgränsade från övriga. Statsrådet vet säkert lika bra som jag att framstående näringsgeografer redan har förklarat att en sådan indelning är orimlig. När statsrådet säger att utvecklingen visar att visserligen kommer folk att bo kvar i kranskommunerna men att de har sin sysselsättning i de större kommunerna och att det därför är naturligt med en enda enhet, tror jag inte att statsrådet har tänkt på vad som är den avgörande frågan. Det kan i många fall vara både rimligt och riktigt med kommunal självstyrelse för ett område, där det bor folk som har sin sysselsättning utanför detta område. Det är inte alls givet att den kommunala självstyrelsen skall omfatta så stora områden som de enheter, som så att säga sysselsättningsmässigt hör samman.

Titta bara på hur det skulle bli i stockholmsregionen, om man skulle slå ihop de områden som är enhetliga ur sysselsättningssynpunkt! Om man skulle gå efter sådana principer, skulle Stockholms kommun komma att omfatta inte bara Nacka och Solna utan även kommuner långt upp i Stockholms län och utanför Södertälje. Nej, den sortens problem måste lösas genom regionplanering. Man kan inte tänka sig att få kommuner som i detta hänseende är näringsgeografiskt enhetliga.

För övrigt tycker jag att statsrådet gick mycket hastigt förbi problemet om sammanläggning av stad och landsbygd. Jag kanske får erinra om att Kiruna

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

stad, som hör till de kommuner som har viss erfarenhet på detta område — med Torne träsk som sin plaskdamm och Kebnekajse som sitt utsiktstorn — har avstyrkt åtgärder av denna typ. Jag tror, herr talman, att det är angeläget att understryka betydelsen av dessa frågor vid sidan av spørsmålet om den näringsgeografiska indelningen.

Vidare gick statsrådet ganska lätt förbi frågan om fördelningen av uppgifterna mellan stat och kommun. Han sade att diskussionen härom alltid har pågått. Naturligtvis har den det. Men man måste ju ha vissa förutsättningar för kommunindelningen. Låt mig ta ett litet exempel för att illustrera denna fråga. Grundskolan har nämnts som ett naturligt underlag för den kommunala enheten, eftersom grundskolan skall handhas av primärkommunerna. Och herr Ingemar Andersson var särskilt angelägen att stryka under att ingen velat föreslå något annat. Men hur blir det med gymnasier? Skall de bli statliga eller kommunaliseras? Den frågan har gymnasiutredningen ännu inte tagit ställning till. Skulle de kommunaliseras — vilket jag inte alls vill förorda — kommer frågan om kommunindelningen ur skolsynpunkt åter i ett nytt läge.

Varje gång en väsentlig uppgift skall flyttas, skulle det bli nödvändigt att göra en ny kommunindelning och detta skulle alltså vara en ytterst riskabel och farlig väg.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill ta upp ett par spørsmål som även herr Heckscher berörde i sitt anförande.

Det finns anledning att i detta sammanhang diskutera frågan om fördelningen av uppgifterna mellan stat, landsting och primärkommuner. Såsom inrikesministern själv framhöll, har det hänt en hel del exempelvis på polisväsendets område, där man planerar att

uppgifterna skall helt överföras på statsmakterna. Det är uppenbart att sådana åtgärder måste påverka bedömningen av de framtida kommunernas struktur och storlek och kraven på deras ekonomiska bärkraft.

Om man som inrikesministern säger, att det inte går att göra en fördelning som är giltig för alla tider, är det att slå in öppna dörrar. Man kan i varje fall börja med att fundera över hur uppgifterna bör fördelas fram till 1975. Den perioden anser sig ju inrikesministern kunna överblicka, av formuleringarna i propositionen att döma.

Enligt min mening finns det en uppenbar risk — jag har i den frågan samma uppfattning som herr Heckscher — för att statsmakterna kommer att pålägga kommunerna ökade uppgifter eller nya uppgifter som kräver ett större befolkningstal. Och så kommer man att hävda att för att »trygga den kommunala självstyrelsen» måste vi slå samman kommunerna. Det är ett slags »tuvhoppning» som gör ett beklämmande intryck. Man borde åtminstone försöka göra en bedömning av hur uppgifterna lämpligen skall fördelas under en femtonårsperiod.

Jag skall inte gå in närmare på frågan om befolkningsutvecklingen, men jag ger inrikesministern rätt i att den är bekymmersam. »Vi har», sade inrikesministern, »i huvudsak velat överlämna till näringslivet att göra lokaliseringen av företagen.» Det är en sak. En annan sak är — och det tror jag att samtliga riksdagsledamöter kan vara ense om — att från statsmakternas sida inte har gjorts vad som borde göras för att motverka en koncentration av näringslivet och bebyggelsen. Jag tyckte att inrikesministern tog litet för lätt på skatteutjämningsproblemet.

Jag måste här förbigå en rad andra spørsmål: försvarspolitiska, sociala, trivselbetonade o. s. v. Som inrikesministern sade är det emellertid allvarlig fara för att vi får i detta land stora

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

sjok av utarmad landsbygd, där arbetskraften inte ens kommer att räcka till att klara sysselsättningen i våra basnärningar.

Då frågar man sig: Kan en skatteutjämning och en annan kostnadsfördelning mellan stat och kommun här inverka? Inrikesministern menade att vi får vara beredda på att föra en mera aktiv lokaliseringspolitik och på att samhället får ta på sig en hel del kostnader. Jag tackar för detta uttalande. Det skall jag erinra om när centerpartiets motioner om ändring av vissa statsbidrag kommer upp senare under årets riksdag.

Man kan inte bortse från att kostnadsfördelningen mellan stat och kommun och den bristande skatteutjämningen hör till de fundamentala svårigheterna för glesbygdskommunerna när det gäller att attrahera ny företagsamhet. Det går inte att hävda att det är ett underordnat problem. Om kommunen har för dålig skattekraft och inte kan hålla en hygglig utdebitering, så får den ingen ny företagsamhet och därmed ingen ökning av skatteunderlaget. Däri ligger problemet.

Inrikesministern sade att centerpartiet inte behöver göra sig besvär med skatteutjämningspropåer, eftersom de kommer ändå. Får jag påminna inrikesministern om hur det förhåller sig med förslaget rörande skatteutjämningsbidrag. Det är ett resultat av en centerpartimotion vid förra årets riksdag. En av motionärerna sitter snett bakom inrikesministern, och han kan intyga att vad jag säger är riktigt. Och hur är det med skolmåtiderna? Det har gjorts framstötter på den punkten ett par tre år, men ingenting har åstadkommits. Alldeles automatiskt tror jag inte att någonting går.

Tyvärr måste jag konstatera att inrikesministern glider förbi denna sak. Jag vill inte påstå att en skatteutjämning skulle lösa hela problemet, men regeringen har visat en betydligt större

iver när det gällt att forcera kommunindelningsfrågan än när det gällt att påskynda en lösning av spörsmålet om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h) kort genmäle:

Herr talman! »Kungl. Maj:ts fastställande av planerna är den verkliga tvångsåtgärden», påstår inrikesministern att jag skulle ha yttrat. Jag har sagt, att jag inte tror, att Kungl. Maj:ts fastställande av planerna kommer att inskränka sig till enbart en formalitet. Statsrådet medgav också senare i sitt anförande, att Kungl. Maj:ts åtgörande kan innebära en viss revision av de föreslagna planerna. Är det en sådan revision herr statsrådet anser stå i överensstämmelse med frivilliglinjen? Själv tvivlar jag på att kommunerna har någon möjlighet att påverka en dylik revision och få sina önskemål tillgodosedda.

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! När inrikesministern återknyter till diskussionen om vad som var förutsatt skulle hända år 1967 enligt den skrivning som finns i propositionen, vill jag påpeka att den enda skrivning som jag kan återfinna i utskottsmajoritetens betänkande är en passus där det sägs: »Även om utvecklingen i fråga om sammanslagning av kommuner eller samverkan inom kommunblocken skulle ske något långsammare än beräknat bör detta ej få motivera tvångsåtgärder från statsmakternas sida.»

Med detta, herr talman, har utskottsmajoriteten enligt min mening klart fastslagit att det fanns tvång i den tanke som var skisserad i propositionen.

Jag vill också upprepa vad jag tidigare nämnde i anförandet, nämligen att vad utskottsmajoriteten föreslår inte är ett avståndstagande, utan bara ett påpekande. Och när också inrikesminis-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

tern här klart säger ifrån, att det inte betyder så mycket om året 1967 eller något annat står spikat, eftersom regeringen har initiativrätt när som helst, så bestyrker det vad jag tidigare mycket bestämt har framhållit, nämligen att det inte föreligger någon som helst uppmjukning eller ändring beträffande de tvångsåtgärder som skisserades i propositionen och som också finns kvar i utskottsmajoritetens skrivning.

Statsrådet beskrev hur besvärligt han hade haft det med de diskussioner som han måst föra med sitt eget partifolk. Det hade uttalats funderingar från representanter för de kommuner som har ett gott skatteunderlag och över huvud taget goda förutsättningar, om man skulle behöva ta på sig de svagare kommunernas alla bekymmer. Av den översikt som finns intagen på sid. 23 i kommunindelningssakkunnigas betänkande får man en något annorlunda bild av det hela. Den visar att det är de mindre kommunerna och säkert också de skatte-svaga och glesbygdsbetonade som är tveksamma inför och även går direkt emot det föreliggande förslaget till kommunindelning.

Herr ANDERSSON i Linköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Reservanten herr Boo har tagit på sig den svåra uppgiften att försöka tolka vad utskottsledamöterna innerst inne tänker om sådant som de icke har yttrat sig om i utskottsutlåtandet. Det gäller frågan om departementschefens uttalande i propositionen om att han till 1967 års riksdag har för avsikt att redovisa vad som har skett.

Att vi inte har yttrat oss om detta i utlåtandet, beror helt enkelt därpå att vi betraktar det såsom regeringens egen sak att avgöra när den anser sig ha något att meddela riksdagen. Regeringen har inte bara rätt, utan också skyldighet att följa frågorna och ta de initiativ som kan vara motiverade av utvecklingens gång. Att konstitutionsut-

skottet avstått från att uttala sig på denna punkt, är därför ganska naturligt.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Såsom herr Andersson i Linköping framhållit har i propositionen bara gjorts det uttalandet att Kungl. Maj:t till 1967 års riksdag skulle redovisa »i vad mån i förevarande sammanhang beslutade åtgärder lett till utveckling av interkommunalt samarbete och sammanläggning av kommuner, samt underställer riksdagens prövning huruvida åtgärderna visat sig till fyllest». Hur man därur kan utläsa en tvångsföreskrift är för mig alldeles obegripligt.

Herr Magnusson i Tumhult säger att han inte menat att den omständigheten att Kungl. Maj:t skulle fastställa planerna skulle innebära något tvång, utan att han har uttalat sig om vad han tror kommer att inträffa; det stannar nog inte vid att Kungl. Maj:t fastställer planerna. »Akta er väldigt noga» — det är ungefär med den attityden som herr Magnusson i Tumhult framträder, och det inger inte mycket respekt.

Det väsentliga är de vägledningar och anvisningar som angivits i propositionen. Det är till dem riksdagen skall ta ställning liksom självfallet även till de problem som sammanhänger därmed.

Herr Eliasson i Sundborn säger att skattekraften i kommunerna måste underbyggas genom statsbidrag för skatteutjämning. Jag har tidigare tagit upp detta spörsmål och ställde då frågan: Vilken betydelse har en långt gående skatteutjämning — jag tar som exempel Karesuando eftersom denna kommun tidigare har kommit in i bilden? Vad innebär det för skattekraften, om de får en del av utdebiteringen avlastad genom skatteutjämning? Det ger inte i och för sig några förutsättningar att bygga ut serviceanordningar. Det är först i den mån företag kan förläggas till kommunen och människorna erhålla syssel-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

sättning inom lönsamma verksamheter som man kan nå ett bättre resultat i fråga om skatteunderlaget.

Här kommer vi in på det stora problemet om lokaliseringspolitiken. Om vi vill åstadkomma en lokalisering av industrier och företag, vilken skulle ge underlag för en ökande skattekraft hos alla kommuner, får vi också ta upp en diskussion om näringslivets koncentrationstendenser, rationaliserings- och effektivitetssträvanden. Men dessa tendenser måste ju omhuldas, eftersom de utgör en av förutsättningarna för att våra företag skall klara sig i den internationella konkurrensen.

Det har i propositionen sagts att man om möjligt bör söka grunda de framtida kommunerna på näringsgeografiskt sammanhängande områden och regioner. Det är givetvis en svår uppgift att bestämma de exakta gränserna för vad som är sammanhängande områden, men en rad utredningsinstitut har dock sysslat med detta problem, bl. a. i samband med skolplaneringen. Arbetsmarknadsstyrelsen har, såsom jag tidigare påpekat, arbetat med saken under en tioårsperiod. Vad man vid dessa utredningar och undersökningar kan få fram är centralorternas och tätorternas attraktionsförmåga i förhållande till den omgivande bygden; man kan se var kontakterna går från bygden till centralorten. Detta material har också tagits till vara i det betänkande som polisutredningen med centerpartiets ledare herr Hedlund såsom ordförande lämnade. Hela detta resonemang om centralortsprincipen, om centralorten med dess attraktionsförmåga för den omgivande bygden som vi för, återfinns även i polisbetänkandet. Där går man ännu längre än vad vi kan förvänta oss av den framtida kommunindelningen i fråga om distriktsindelning för polisväsendet.

Herr Hedlund har också redan år 1957 liksom dyrkat upp porten till den diskussion vi nu för. När herr Hedlund

då lade fram förslag till riksdagen om en kommunalförbundslagstiftning, tog han upp frågan om samarbetet mellan kommunerna. Han sade att detta samarbete bör kunna ordnas via kommunalförbund, men det bör inte bli så att praktiskt taget alla kommunala uppgifter flyttas över till kommunalförbunden. Då får man söka åstadkomma en sammanläggning av kommuner. Det var som sagt år 1957. Riksdagen godtog detta grundresonemang och hade ingen erinran däremot. Jag har inte gått så långt i mina uttalanden att jag sagt att vi bör eller skall sammanlägga kommuner. Jag har bara försökt tillmötesgå de önskemål man har ute i kommunerna om riktlinjer och vägledning.

Om jag återvänder till frågan om de näringsgeografiska förhållandena, så är det väl ändå självklart att förutsättningarna att åstadkomma ett mera differentierat näringsliv är bättre inom de större områdena. Det är ju själva grundprincipen. Likaså bör förutsättningarna vara större att i ett stort område finna en replipunkt när det gäller lokaliseringen. Jag tror det är nödvändigt att skapa större områden för att kunna rätt vårda våra tillgångar och bygga ut de ekonomiska och kulturella stödjepunkterna.

Centerpartiet har till årets riksdag väckt en ganska intressant motion med rubriken: Åtgärder till stimulans för näringslivets utveckling och differentiering i avfolkningsregioner. Det är en mycket sakkunnig man som skrivit den motionen; så långt jag förstår behärskar han verkligen detta problem. Och han framhåller att man måste acceptera befolkningsomflyttningen inom en region, i den mån den förenas med en lämplig differentiering och lokalisering av näringslivet. Det sägs alltså klart i denna centerpartimotion att man måste acceptera den utflyttning som sker från landsbygden in till centralorter och tätorter; den är betingad av koncentrationstendenser inom näringslivet.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Jag kan så väl förstå att man har den uppfattningen på jordbrukarhåll. Vad är det som skett exempelvis inom jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse? Inte bygger man inom varje kommun ett mejeri, slakteri eller motsvarande för att befrämja näringslivets lokalisering? Nej, det är i stället mycket kalla ekonomiska överväganden som leder till att man koncentrerar verksamheten i stora mejerier och slakterier och att man skickar ut butiksbuskar på landsbygden. Därigenom blir det mycket svårt för fria, privata lanthandlare och hantverkare att driva sina rörelser. Efter hand måste dessa därför lägga ned sin verksamhet och flytta.

Detta är ingen anmärkning mot jordbrukarna. Det är bara ett konstaterande av att de följer samma mallar som näringslivet i stort beträffande koncentrationen och lokaliseringen av sin verksamhet. Det är också detta man har accepterat i centerpartimotionen, när man diskuterar frågan om näringslivets fortsatta utveckling. Man konstaterar bara denna omflyttning av människor och att den kommer att fortgå i anslutning till koncentrationstendenserna.

Däremot accepterar man inte omflyttningen mellan regionerna. Jag förmodar att man där vill driva en längre gående lokaliseringspolitik än den nuvarande, och därvidlag är vi också överens. Men det är då mycket viktigt att slå fast att det är till de näringsgeografiskt sammanhängande områdena och regionerna med centralorter och tätorter, som man vill lokalisera näringslivet och därigenom åstadkomma en förstärkning. Detta är alldeles riktigt. Det är på det sättet man vinner ökad stabilitet i det som är det ekonomiska underlaget för den kommunala verksamheten.

Beträffande frågan om skatteutjämningen har jag tidigare sagt till herr Eliasson i Sundborn att finansministern kommer med en proposition om fjorton dagar. Den har inte något samband med centerpartiets motion från i fjol.

Samtliga partier tycks f. ö. anse sig som pådrivare av den socialdemokratiska regeringens politik, och det får väl betraktas vara i sin ordning att herr Eliasson där plockar in det lilla han kan.

Vidare sade herr Eliasson att vi bör ägna uppmärksamhet åt frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, och att det i detta avseende har skett en orättvis utveckling. Ja, jag kan hålla med om att det inom vissa avsnitt har skett en urholkning av bidragen. Men den saken framställs ungefär så som att det har skett en minskning av de statliga bidragen till sådana funktioner som är en primär kommunal uppgift. Jag vill därför helt kort erinra om att år 1950 betalades det ut 500 miljoner kronor i statsbidrag till kommunerna, medan det i år enligt propositionen kommer att betalas ut 2 740 miljoner. Om jag omräknar dessa belopp till en index, där 1950 års bidrag sättes till 100, så betyder det att indexsiffran 1962 är 528. De statliga bidragen till den kommunala verksamheten har alltså ökat mer än fem gånger.

Man kan givetvis säga att kommuner med gott skatteunderlag inte behöver någon skatteutjämning. Det är sådana kommuner som saknar den ekonomiska bärkraften, det underlag som krävs för att klara den kommunala servicen åt medborgarna, som behöver det. Men om vi hade utformat förslaget som en mera tvångsmässig organisationsåtgärd, skulle vi väl ha avhållit oss från att föreslå bidrag till dessa svagare kommuner. Det gör vi nu inte, eftersom det är nödvändigt att snabbt komma en rad kommuner till undsättning — inte minst därför att den frivilliga sammanläggningen i allmänhet gäller relativt goda kommuner, som lägges tillsammans till kraftfullare och stabilare enheter, medan de ekonomiskt svagare kommunerna blir lämnade utanför den nya gemenskap som nu håller på att byggas upp. Det är därför, herr Heckscher, som

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

vi behöver de föreslagna riktlinjerna för hur det kommunala samarbetet bör ske och den vägledning för sammanläggningarna som därvid lämnas.

Jag är överens med herr Heckscher om att den kommunala demokratien och självstyrelsen ställes inför många problem i framtiden. Frågan om den kommunala demokratiens funktion blir därför en betydelsefull angelägenhet. Därvidlag får man väl diskutera vad som skall göras. Jag ser emellertid inte på den saken med någon pessimism. Intresset för den kommunala självstyrelsen är utomordentligt stort. — Det framgår bl. a. av det studieintresse som visats för denna fråga under de sista åren. Där kan vi glädja oss åt ett ökat intresse inom praktiskt taget alla partier. Jag har haft tillfälle att tala inför studiegrupper och vid setudiekonferenser med deltagare tillhörande olika partier, och jag vet därför en del om aktiviteten därvidlag.

Jag kan emellertid förstå dem på högerhåll som nu ställer sig litet undrande. Jag läste häromdagen ett referat i Sydsvenska Dagbladet från en konferens för unga högermän, ev. framtida ledamöter i kommunala fullmäktigeförsamlingar och nämnder. En av föreläsarna framhöll, att kommunreformen är en av de största och viktigaste frågorna. Det är klart, sade han, att vi kan vara tveksamma om en del i fråga om lagstiftningen, men denna reform är det enda tänkbara för framtiden. Nu får väl herr Heckscher skicka en kontraorder till Skåne och dessa unga högermän, som man försökt skola i den anda som omfattades av en rad förnämliga kommunalmän även ur högerns krets innan konstitutionsutskottet tog ställning till ärendet. Men det är en sak som inte jag skall bekymra mig om — den får herr Heckscher klara själv.

Vi kan väl ändå vara överens om att intresset för kommunalpolitik och kommunal verksamhet är i stigande. Jag vill bara säga att inom det parti jag

tillhör har en mycket omfattande studieverksamhet i detta avseende bedrivits under det senaste året. Vi har under denna vinter haft 1 000 studiecirklar med ca 15 000 deltagare i det ämne som heter »Känn din kommun». Detta intresse är ur den kommunala demokratiens synpunkt utomordentligt värdefullt.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern talar om att statsbidragen år 1950 sammanlagt var 500 miljoner och att de nu utgör över 2 miljarder. Det kan hända att detta innebär någon förbättring i vissa avseenden. Men tar man hänsyn till skolmåltider, folkpensioner och annat, finner man att situationen inte är så förändrad. Den statistik som nu presenteras säger inte allt, man måste räkna med de nya uppgifter kommunerna fått under tiden och kostnaderna för dessa. Jag läste någon gång i en notis, att statistiken visar att brandskadorna var större i sådana fall då brandkåren medverkade och betydligt mindre då brandkåren inte var med. Man får vara försiktig med statistik.

Beträffande skattekraften sade inrikesministern att skatteutjämning i och för sig inte medför ökad service. Det kan jag hålla med om, men man bör inte glida förbi problemet så lätt. Med bättre ekonomiska resurser genom skatteutjämning kan man ge ökad kommunal service. När inrikesministern talar om näringslivet, vill jag säga att det väl inte kan vara oväsentligt för en företagare, som skall flytta och har att välja mellan två kommuner, om den ena kommunen har 11 kronor i kommunal utdebitering och den andra 20 eller 21. Jag föreställer mig att man även i Karesuando har intresse av en skatteutjämning. Det kanske finns någon som skulle vilja förlägga turistverksamhet dit, om inte skattesituationen vore som den är.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Inrikesministern åberopar herr Hedlund som ordförande i polisutredningen och säger att man där gått in för att sammanföra polisen till centralorter. Det säger väl ingenting alls i detta sammanhang. Man skall väl samla polisen där brottsligheten är störst och inte där befolkningsanhopningen och brottsligheten är mindre. Inte har vi väl organiserat vägväsendet så, att vägförvaltningarna finns ute i gleskommunerna, utan de ligger oftast i residensstäderna. Det är samma förhållande med postmästardistriktet och vägmästardistriktet. Dessa saker skall kommunerna inte ha något med att göra i fortsättningen — jag utgår ifrån att inrikesministern läst betänkandet. Det är alldeles klart att detta inte är några kommunala uppgifter i fortsättningen.

Statsrådet framhöll att det i centerpartiets motion finns ett resonemang om förflyttningar inom regioner. Jag måste tacka inrikesministern för det intresse han lägger ned på att läsa våra motioner. Om han fastnat för en synpunkt som han tycker är förnuftig, hoppas jag att intresset sträcker sig så långt att han biträder vårt yrkande; vi fäster större vikt vid detta än vid en eller annan mening.

Jag vidhåller att frågan om en effektiv kostnadsfördelning mellan stat och kommun som tillgodoser önskemålen om skattentjämnning, är den största kommunala fråga vi har just nu. Ingenting skulle ha större betydelse för stärkandet av den kommunala självstyrelsen än just en reform på detta område.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan ju inte riktigt följa med vad som händer vid alla konferenser och det kan möjligen tänkas att den talare, som sagt att denna reform var det enda tänkbara för framtiden utgick från den vanliga uppfattningen att alla regeringens propositioner blir antagna och att alla oppositionens yrkanden faller och att han därför

inte kunde tänka sig någonting annat än att även detta förslag skulle gå igenom. Det skulle glädja mig mycket om han den här gången fick orätt, men det förefaller inte överraskande att folk drar sådana slutsatser.

I likhet med herr Eliasson har jag svårt att förstå vad polisdistriktet har med denna sak att göra. Om man behöver polisdistrikt som är så mycket större än de nuvarande kommunerna — och det tycker jag är alldeles riktigt — är just detta en anledning att föreslå att polisväsendet förstatligas. Här finns just ett exempel på sambandet mellan kommunens storlek å ena sidan och arbetsfördelningen mellan stat och kommun å den andra sidan.

I ett tidigare anförande framhöll statsrådet att även de små enheter, som införlivas med större städer, blir delaktiga av den kommunala självstyrelsen. Ja, på papperet, men inte i verkligheten. Jag upprepar: Fråga handels- och trädgårdsmästarna i Hässelby och folket i Sunnersta och Västra Frölunda hur delaktiga de känner sig av den kommunala självstyrelsen inom den större stad, till vilken de hör!

Slutligen, herr talman, utjämningsproblemen mellan kommunerna. Statsrådet kan väl ändå inte föreställa sig att man här kan få fram en indelningsreform genom frivillig sammanläggning eller på annat sätt som löser detta problem. Nej, det problemet har en helt annan omfattning och måste angripas på helt andra vägar än genom de kommunsammanslagningar det här är fråga om.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Trots det relativt välvilliga omdöme som inrikesministern nyss fällde rörande 1952 års kommunreform måste man väl ändå säga, att den blev inte vad som avsågs. Herr Heckscher hade ungefär samma syn på saken. En fullt naturlig obenägenhet att rubba cirklar, draga för nästan ett se-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

kel sedan, och det tvång som 1952 års reform innebar för kommunerna gjorde att man endast motvilligt accepterade den nya given och inte accepterade den längre än som var absolut nödvändigt. Reformen blev en halvmesyr.

De problem som ledde fram till 1952 års kommunreform — befolkningsomflyttningen, ökade kommunala uppgifter, ökade anspråk på kommunal service — upphörde inte att finnas till i och med att reformen var genomförd. Tvärtom har under det sist förflutna decenniet utvecklingen gått i ett alltmer accelererande tempo. Befolkningsomflyttningen har fortsatt, glesbygden avfolkats och åldersfördelningen blir allt oförmånligare i avfolkningsbygderna. Ett vikande skatteunderlag i dessa bygder har också fått till följd att den kommunala verksamheten alltmer hämmats.

På åtskilliga områden av den kommunala förvaltningen märks de små kommunernas bristande resurser. Skolväsendet — både yrkesundervisning och grundskola — socialvården, det sanitära området, byggnadsväsendet och arbetsmarknadspolitiken kräver större resurser och större områden än vad många av våra nuvarande kommuner kan prestera eller utgör. I betänkandet »Principer för ny kommunindelning» har enligt min mening övertygande bevis framlagts för den saken. Betänkandet, som ingalunda överallt andas frivillighet, var enhälligt och det under-tecknades även av ledamoten av denna kammare herr Larsson i Luttra.

Jag kan för att belysa kommunernas svårigheter ta några exempel från mitt eget område. I en interpellation till kommunikationsministern för några veckor sedan efterlyste jag hur 1960 års ändring av byggnadslagstiftningen utfallit i praktiken. Genom ändringen avsåg man att råda bot på byggkrånglet genom en långt gående decentralisering av uppgifterna på planeringens

och byggnadsväsendets område. Man avsåg att till kommunerna delegera stora och viktiga uppgifter efter förordnande av länsstyrelsen. Sådana förordnanden har tydligen meddelats endast i ett fåtal fall. I stället för en förenkling har man otvivelaktigt åstadkommit en kraftig fördröjning. Varför har så skett? Jo, kommunerna har, i många fall på grund av otillräcklig storlek och bristande ekonomiska resurser, inte kunnat skaffa den expertis som lagstiftaren avsåg. Dispensärendena handläggs alltså av länsstyrelserna och planärendena har råkat in i en trampkvarn som maler med vidunderlig långsamhet.

Låt mig ta också ett annat exempel! Inflyttningen till städer och samhällen, den ökade fritiden och det allt större antalet bilar är tre faktorer som gör att det blir mer och mer angeläget att planera för naturskydd, landskapsvård och fritid runt om i landet. Allt fler människor söker sig nu ut i naturen för en dag, under veckoslutet eller under en semestermånad. Trycket på stränderna och de vackraste landskapsområdena blir allt större. Om inte oersättliga värden skall gå till spillo eller alltmer generellt verkande förbud av olika slag skall hindra förverkligandet av folks önskan att komma ut i naturen erfordras att man snabbt vidtar planerande åtgärder. En sådan planering var också avsedd att verkställas, när strandlagen såsom ett uppehållande försvar infördes. En lämplig planering i form av inventering, översiktlig planering eller generalplanering, beroende på problemets omfattning och natur, bör kunna ge svar på frågan, vilka områden det är mest trängande att skydda och vilka områden som bör kunna få utnyttjas för olika ändamål. Enligt byggnadslagstiftningen är det i första hand en kommunal uppgift att ta initiativ till och verkställa sådana planeringar. Hur många av våra ur naturskyddssynpunkt mest ömtåliga kom-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

muner har resurser och möjlighet att sköta dessa uppgifter, och vad blir följden, om de inte sköts?

Vilka andra vägar är nu tänkbara, om man inte vill sikta till en ny kommunindelning? På en del håll har man förordat ändrat huvudmannaskap i de frågor, där de mindre kommunerna inte klarar uppgiften. Men hur man, samtidigt som man hävdar en sådan linje, kan påstå att man på detta sätt slår vakt om den kommunala demokratien och självbestämmanderätten är för mig en gåta. Under de senaste decennierna har en strävan att decentralisera avgörandena förelegat för att man på det sättet skulle kunna undvika eller avskaffa byråkrati och krångel, en strävan att från länsplanet till kommunerna delegera så många uppgifter som möjligt. För egen del hoppas jag att den utvecklingen skall fortsätta och inte förbytas i sin motsats.

Avtalsvägen har många kommuner fått beträda. Nackdelen är uppenbar. Världkommunen får den reella beslutanderätten, gästkommunen får i stort sett endast betala räkningen i enlighet med avtalet. I många fall kommer det visserligen också i fortsättningen att erfordras avtal kommunerna emellan, men det bör helst vara undantag och inte regel.

Samma invändningar som kan göras mot avtalet kan göras mot kommunalförbundet. I de fall kommunalförbund kommit till stånd — reglerna för bildandet är inte de lättaste — har det visat sig att de reella avgörandena i stor utsträckning kommit att frånhändas de i kommunalförbundet ingående enheterna och överlämnats till förbundets fullmäktige. En sådan utveckling bör självfallet helst undvikas. Att t. ex. utan invändningar eller försök att lösa frågan på annat sätt acceptera att 85 procent av samtliga kommuner i riket ordnar skolfrågan avtalsvägen eller genom kommunalförbund kan inte vara försvarligt.

När de små kommunernas problem inte kan acceptabelt ordnas genom ändrat huvudmannaskap, genom avtal eller genom kommunalförbund, återstår enligt min uppfattning ingenting annat än en översyn av den kommunala indelningen. Även om reformen måste växa fram genom kommunernas egna frivilliga insatser, är det ändå ett steg åt rätt håll. Jag kan bara påminna om att åtskilliga kommuner — ungefär ett 50-tal — redan nu är inbegripna i samarbete med andra kommuner genom samarbetsnämnder. Det är en sådan utveckling denna översyn och upprättandet av kommunblock är avsedd att stimulera.

När tanken på en ny kommunreform dök upp i inrikesdepartementet — jag förmodar att tanken föddes där och att skolfrågan var den tändande gnistan — tog inrikesministern enligt vad han själv har sagt här i dag kontakt med kommunförbunden för att rådgöra med dem. Detta grepp var utan tvekan riktigt. Det erkännandet skall man ge inrikesministern. Sämre var dock att den utredning, som sedan tillsattes i departementet, fick order att klara frågan så hastigt, att det uppstod oro ute bland kommunerna. Jag tror att inrikesministern vid det här laget är på det klara med att en något lugnare takt från början hade gagnat saken. Jag lyssnade uppmärksamt när inrikesministern bemötte en sådan invändning, men jag vill ändå understryka att den korta remisstid kommunerna fick uppenbarligen skapat oro ute bland kommunerna. De fick tydligen för sig att det här gällde något som statsmakten till varje pris skulle trumfa igenom och att att det helst borde ske så fort att de berörda kommunerna inte skulle hinna tänka. Trots denna psykologiskt sett förklarliga reaktion mottogs indelningssakkunnigas betänkande av remissmyndigheterna relativt välvilligt. I varje fall gällde detta frågan om lämpligheten av en översyn av den primärkommunala indelningen.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Landskommunernas förbund, Stadsförbundet, samtliga centrala ämbetsverk utom två, samtliga länsstyrelser utom en och cirka 400 av rikets primärkommuner instämde i eller hade ingenting att erinra mot de sakkunnigas uttalande att åtgärder erfordrades i syfte att åstadkomma en allmän översyn av den primärkommunala indelningen. Om frågan inte forcerats utan kommunerna fått tid att sätta sig in i den, hade reaktionen från deras håll sannolikt blivit ännu mer positiv. Jag har svårt att tro att man med ett lugnare tempo med framgång hade från de negativt inställda kunnat driva den tesen att reformen inte är baserad på frivillighet utan på tvång. Tyvärr har den propagandan vunnit en del terräng ute i kommunerna.

Över huvud taget bör man ge inrikesministern det erkännandet att han vid utarbetandet av propositionen tagit hänsyn till remisskritiken — det har även omvitnats av inrikesministern alldeles nyss från denna talarstol. Propositionen går i stället ut på planer över kommunblock, upprättade av länsstyrelserna i samråd med kommuner och landsting och fastställda av Kungl. Maj:t. Hur sedan kommunblocket skall ordna sina angelägenheter finns det inga tvingande bestämmelser för. Man kan som förut ordna frågorna genom avtal eller kommunalförbund. Men självklart siktar planerna mot ett samgående av kommunblocket i en kommun sedan kommunerna själva begärt ett sådant samgående. Att man under väntetiden från länsstyrelsen kan uppmuntra eller till och med taga initiativ till samarbetsnämnder innebär inte större tvång än skyldigheten för kommunerna att ordna frågorna på annat sätt när det måste bli fråga om interkommunalt samarbete.

Självklart är det ingen som tänker sig att alla problem plötsligt kommer att lösas i och med att riksdagen nu antar utskottets förslag, om så nu blir fallet. Eftersom förslaget är baserat på frivil-

lighet och utskottet uttryckligen understrukit detta måste kommunerna komma till insikt om det lämpliga i att antingen ordna samarbetet på ett förnuftigt sätt inom blocket eller begära sammanläggning av blockets enheter. Här gäller det att låta kommunerna få tid och ro att själva komma till klarhet. Till dess så skett får vi avvakta utvecklingen.

Att de små och svaga kommunernas ekonomiska problem inte löses enbart genom att vi tillskapar kommunblock är också självklart. Även om det är en viss överdrift att säga att man av två svaga kommuner inte kan skapa en bättre, är det så till vida riktigt att någon större utjämning ekonomiskt sett mellan olika kommuner inte sker genom kommunreformen. Där fordras det helt andra tag.

Jag skall inte närmare uppehålla mig vid denna fråga, eftersom inrikesministern här har signalerat att vi får en proposition inom 14 dagar, vilken berör just skatteutjämningen kommunerna emellan. Jag vill bara påpeka att folkpartiet i en motion till årets riksdag har lagt fram dessa problem och därvid har pekat på vilka iögonenfallande ojämnheter som föreligger mellan kommunerna beträffande kostnaderna för folkpensionering, invalidpensionering o. d. Detta är självfallet ett centralt inslag i detta frågekomplex. Jag kan i det fallet utan vidare instämma i herr Eliassons i Sundborn uttalande.

Det är uppenbart att en utjämning av de ekonomiska bördorna kommunerna emellan måste komma till stånd. Kan detta inte ske på annat sätt än att staten helt övertar vissa pensionsutgifter, som nu delvis påvilar kommunerna, får man väl överväga en sådan ordning. Vi får väl återkomma till den saken när den signalerade propositionen är framlagd.

Jag skall härefter övergå till en fråga som har berörts i betänkandet, i propositionen, motionerna och reservationerna och även tidigare i denna debatt men

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

som man nog ändå inte har penetrerat tillräckligt. Det gäller den kommunala demokratin.

Ordet tycks ha blivit något slags slagträ som man slår varandra i huvudet med för att hävda sin egen ståndpunkt. Själva problemet borde nog uppmärksammas mera, och mig veterligen har det inte ställts under debatt i den utsträckning som man har rätt att vänta sig.

Från olika håll har uttalats farhågor för att den kommunala demokratin genom kommunreformen skulle komma i fara. Låt oss då först konstatera att frågan om att stärka den kommunala demokratin är en väsentlig uppgift, alldeles oavsett om vi får större kommuner eller inte. Problemet är därför av väsentligt intresse och bör uppmärksammas.

I en liten skrift, »Kommunaldemokratin i fara?» utgiven av Harry Törnqvist och Nils-Erik Wirsäll, sammanfattas kommunaldemokratiens hörnstenar i följande fyra punkter.

- 1) Politiskt medvetna medborgare
- 2) Aktiva föreningsmänniskor
- 3) Många kommunalmän
- 4) Stimulerande information.

Intet av dessa fyra krav är lättare att uppfylla i en mindre kommun än i en större. Man hör ändå ofta påstående- na att större kommuner är ett hot mot självstyrelsen, att medborgarnas intresse för kommunala frågor försvinner, att de kommunala förtroendemännen blir maktfullkomliga, att experterna tar makten i kommunerna, att stora och färre kommuner leder till statsdirigerad kommunalförvaltning.

Vad är kommunaldemokrati? Helt enkelt att kommuninvånarna har möjlighet att delta i förvaltningen och påverka dess utformning. Det finns visserligen flera exempel på länder som vi räknar till de demokratiska men där man inte har någon lokal självstyrelse eller någon motsvarighet till vår kommunaldemokrati. I vårt land utgår man emeller-

tid i den allmänna debatten undantagslöst från att vi bör ha en politisk demokrati grundad på en fristående lokal självstyrelse.

Det är uppenbart att den kommunala självstyrelsens primära värde ligger däri, att den ger tillfälle för ett stort antal medborgare att aktivt delta i handläggningen av offentliga angelägenheter. Den lokala demokratiska självstyrelsen kan fostra till demokratiskt medvetna medborgare genom att erbjuda möjligheter till inflytande, ansvar och skolorning. Den politiska demokratiens existens är därför till väsentlig del beroende av den kommunala självstyrelsens fortbestånd.

Man kan nog tyvärr konstatera att viljan och förmågan att stärka den kommunala demokratin i hög grad saknas i dagens läge och att ansträngningarna för att höja medborgarnas demokratiska mognad och intresse inte motsvarar de krav som rimligen bör ställas. Även med tanke på vad inrikesministern nyss meddelade om pågående studiecirkelar och med tanke på de kurser som i samma syfte ordnas bland mina egna meningsfränder, där man också kan visa på ett stigande intresse för dessa frågor, måste nog medges att här återstår åtskilligt att göra.

Efter 1862 års kommunalreform har kommunerna tilldelats uppgifter och befogenheter av väsentligt annan karaktär än de som då förutsattes i förordningarna, men dessa uppgifter är främst en följd av annan lagstiftning än den egentliga kommunallagstiftningen. Av nya uppgifter kan nämnas barnavård, hälsovård, nykterhetsvård, bostadsförsörjning, folkpensionering, brandförsvar, byggnadsväsende och familjebidrag. Det är alltså en lång rad av uppgifter som har överförts till våra primärkommunala enheter.

Man märker tyvärr tydligt hur ärendena i det kommunala blivit mer komplicerade, fordrar längre handläggnings- tid och vidlyftigare utredningar och

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

hur behovet av en väl utvecklad arbetsfördelning inom kommunalförvaltningen uppkommit, liksom nödvändigheten av teknisk och ekonomisk expertis. Detta innebär en helt förändrad situation i jämförelse med den tid under vilken vår kommunala självstyrelse utformades. Förtroendemännen behöver nu vid sin sida tjänstemän som kan ägna sin tid åt de löpande ärendena, men dessa behöver i sin tur ytterligare experter inom olika områden av den samhällseliga verksamheten. Att skylla denna utveckling på för stora kommuner måste vara att angripa problemet från helt felaktiga förutsättningar.

Medborgarnas känsla för de gemensamma kommunala angelägenheterna har naturligtvis också starkt samband med kännedomen om vad som sker. Kommunalmännen betonar ofta att det viktigaste i medborgarnas demokratiska fostran är att lära sig att självständigt ta reda på fakta och sammanhang och att kritiskt värdera i stället för att passivt och auktoritetsbundet acceptera andras åsikter. Man kan fråga sig hur detta idealtillstånd skall nås och vilken roll information och upplysning spelar i den moderna kommunala självstyrelsen.

Med den kommunala självstyrelsens ändrade förutsättningar har vidare följt många problem när det gäller rekryteringen av förtroendemän. Är det möjligt att för kommunalförvaltningen finna tillräckligt många män och kvinnor med tid och kraft, kunnsighet och håg för arbetsuppgifterna? Detta är utan överdrift en livsfråga för vår kommunala demokrati och självstyrelse och för den framtida utformningen av den kommunala förvaltningen.

Ett studium av folkmängdens förändringar under 1950-talet visar, att i kommuner med större folkmängd än 10 000 personer har antalet invånare ökat med 15 procent, medan kommuner med under 5 000 invånare visat en minskning med 2—5 procent. Detta tyder på en

starkt ökande orts- och kommunstorlek, oavsett kommunreformen. Med eller utan ny kommunindelning sjunker befolkningsunderlaget i de kommuner, som redan i dag betecknas som småkommuner.

Från aktivitetssynpunkt kan den mindre kommunen ha fördelar framför den större — det har omvittnats här i dag. Men utvecklingen för oss under alla omständigheter bort från den mindre mot den större kommunen.

Sambandet mellan möjligheten till kommunalt inflytande och kommunens storlek är ett ofta återkommande diskussionsämne. I stora kommuner skulle det alltså vara svårare att nå kommunalt inflytande. Om ett sådant samband existerar innebär det att den tredjedel av Sveriges befolkning som bor i kommuner med över 30 000 personer har det kommunaldemokratiskt sett sämre ställt. Är detta verkligen riktigt?

Det skulle för övrigt vara ganska intressant med en utredning rörande hur många kommunala uppdrag som ledamöterna i denna kammare i genomsnitt har. En sådan utredning skulle säkerligen visa att vi själva personligen skulle kunna göra en insats för att förbättra den kommunala demokratin.

En fråga av väsentlig betydelse i detta sammanhang är att ungdomens medborgerliga intresse tycks vara i avtagande. Det måste vara en ofrånkomlig angelägenhet att på nytt väcka intresset bland ungdomen till liv, även om det måste ske på bekostnad av en del av de äldres kommunala inflytande och förtroendeposter.

Det representativa demokratiska systemet kräver otvivelaktigt en mycket stor uppmärksamhet när det gäller kandidatnomineringen, så att ett bredare skikt inom väljarkåren får en rejäl chans att spela en mer aktiv roll. Ett vidgat användande av provval bidrar säkert till att öka det politiska intresset och att stärka momentet av personval.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Många omständigheter har bidragit till att försvåra rekryteringen av förtroendemän. Det är svårare än förr att till förtroendeuppgifterna rekrytera personer, som fritt disponerar sin tid, så att de kan fullgöra uppgifterna på ett tillfredsställande sätt. Kraven på specialkunskaper har också ökat väsentligt. Förtroendemännen måste utveckla sig till något av specialister på kommunal förvaltning med kunskaper på skilda områden. Det är här utbildningen kommer in i bilden. Det är nog nödvändigt att våra förtroendemän tillägnar sig den utbildning som är erforderlig för att de var och en på sitt område skall kunna göra en insats tillsammans med tjänstemän och experter.

Jag har tidigare framhållit att en ytterligare ökning och intensifiering av de kommunala uppgifterna inom de nya förvaltningsenheterna vore önskvärd. Om detta blir fallet kommer det att medföra att nya arbetsuppgifter läggs på kommunerna. Vissa uppgifter som sköts av centrala myndigheter kan tänkas bli decentraliserade. Men å andra sidan kan naturligtvis uppgifter komma att avlyftas från kommunerna och överföras till enskilda, landsting eller staten. Som tidigare påpekats under debatten gäller det här en lämplighetsfråga där man inte en gång för alla skall låsa sig. Det egendomliga är emellertid att många människor säger sig i princip vara anhängare av en decentraliserad förvaltning, men inställningen blir kanske plötsligt en annan när man kommer till den praktiska tillämpningen. Det har bl. a. herr Heckscher i sin skrift »Statsförvaltningen i arbete» uttryckt på följande sätt: »Också de mest ivriga anhängare av decentraliseringens princip anser ofta, att undantag bör göras på ett enda område — nämligen det där de själva är verksamma.»

Medborgaranda och engagemang från invånarna i kommunen skulle stärkas om inslaget av lokal debatt ökade. Här bör vi kanske observera, eftersom vi

står inför ett kommunalval om ett halvår, att den valdebatt, som redan har börjat, tydligen som vanligt kommer att kretsas kring de rikspolitiska frågorna i stället för de kommunalpolitiska. Jag tror att en av de stora uppgifterna för författningsutredningen bör vara att söka åstadkomma en ordning — gärna med enkammersystem — där vi slipper de indirekta valen via landstingen och på det sättet slipper se kommunalvalen rikspolitiskt engagerande.

När man från flera håll i denna debatt har påpekat att det här skulle vara fråga om tvång, har man tydligen inte läst utskottets utlåtande. Jag skall därför, herr talman, be att i protokollet få läsa in vad som står i utskottets utlåtande om den saken. Det heter: »Det är utskottet angeläget att med eftertryck betona, att den indelningsreform, som kan väntas efter hand växa fram på grundval av indelningsplanerna, avses helt få frivillig karaktär. Kommunerna själva bör ha ett avgörande inflytande i frågan om eller när sammanläggning skall komma till stånd. Även om utvecklingen i fråga om sammanslagning av kommuner eller samverkan inom kommunblocken skulle ske något långsammare än beräknat bör detta ej få motivera tvångsåtgärder från statsmakternas sida.»

Jag har litet svårt att förstå, hur man klarare skall kunna uttrycka, att det här är fråga om frivillighet från kommunernas sida. Om reservanterna kan hjälpa till att åstadkomma en ännu klarare formulering i det fallet vore jag tacksam. Jag skulle kanske ha varit ännu mera tacksam, om de i så fall hade gjort det innan utskottsutlåtandet trycktes, ty avsikten enligt utskottsutlåtandet måste vara, att det här är fråga om frivillighet för kommunerna. Jag bör kanske tillägga, att man i utskottsutlåtandet genom det citat jag anförde har tagit positiv ställning till folkpartiets huvudmotion.

Om jag sedan granskar centerns och

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

högerens reservationer ett ögonblick finner jag, att man i högerens reservation med hänvisning till ett otal utredningar har yrkat avslag på propositionen. Till detta är bara att säga, att det alltid kommer att finnas många utredningar i verksamhet, vilkas arbete berör våra kommuner. De som nu pågår skulle i många fall underlättas av om man får en blockindelning till stånd. Åtskilliga av de uppräknade utredningarna har föga eller intet att göra med en ändrad kommunindelning efter de principer som nu förordas. Jag kanske bara får nämna fastighetsbildningskommittén, som är med i uppräknningen.

Centerpartiets reservation är då mera intressant. Här yrkas avslag med hänvisning till principerna i indelningsförfarandet och även med hänvisning till den utredning, som enligt centerpartiets förslag skall komma med lösningen på de små och svaga kommunernas problem, den utredning som centerpartiet och socialdemokraterna enades om att tillsätta, nämligen lokaliseringsutredningen. Det vore i det fallet intressant att få veta, vilka resultat av denna utredning som centerpartiet drömmer om för att till alla våra småkommuner kunna lokalisera företag i en sådan omfattning, att en kommunreform bleve obehövlig. Måne den lokaliseringen i så fall blir frivillig?

Man fick kanske en viss uppfattning om det, när man lyssnade till herr Hedlunds radioanförande i går, där han var inne på dessa problem och förordade att via skatter och via kreditvägen omlokalisera företagsamheten ut till våra små tätorter eller glesbygder — om jag fattade honom rätt. Jag undrar om det är den tanken, som de som enades om lokaliseringsutredningens tillsättande också kommer att enas om när utredningen en gång blir framlagd. För egen del är jag beredd att redan nu förklara, att ett avsteg från företagsekonomiska motiv vid lokaliseringen får ha starkare skäl än dem jag nyss nämnde.

Men, herr talman, det är inte alltid som centerpartiet har varit så negativt inställt till en kommunreform som nu i reservationen. Jag roade mig med att läsa protokollet över en interpellationsdebatt rörande kommunreformen i första kammaren den 29 november 1960. Debatten tillkom med anledning av en interpellation av centerpartisten Ferdinand Nilsson och var ganska intressant. Bland annat gjordes åtskilliga uttalanden av företrädare för både centerpartiet och högerpartiet, där man ställde sig klart positiv till en kommunreform. Och inte nog med det! Jag skall citera ett yttrande av centerpartisten Georg Carlsson i Arla, som i denna debatt för bara något mera än ett år sedan yttrade följande: »Jag vill nu råda honom (inrikesministern) — utan att peka på några särskilda detaljer — att inte låta skrämman sig till att gå till verket i alltför liten skala. Inte heller bör han låta frivilligheten gå så långt, att de allra sämst ställda kommunerna, som ingen vill ha, blir kvar och därmed råkar i ett ännu sämre läge än de för närvarande befinner sig i, utan han bör se till att man på länsplanet får diskutera frivilligheten så långt det är möjligt men sedan naturligtvis kommer fram till att de ytterområden, som de flesta nog ville bli av med, sammanföres med de naturliga tätorterna. Det vore också lyckligt, om de mest missbildade av de gamla kommunerna, som först fick följtas åt men som sedan i viss mån har fått skiljas därför att de är alltför dåligt belägna, nu fick tas upp till diskussion, så att man bland annat fick bättre vägförbindelser med tätorterna. Jag tror alltså, att man inte bör vara rädd för att ta ett djärvt grepp med en gång, så att vi inte om fyra eller fem år på nytt måste genomföra en kommunindelning. Det skulle inte vara så roligt.»

Herr talman! Jag vill ingalunda för egen del underskriva detta yttrande av centerpartisten Carlsson i Arla, lika

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

litet som jag vill underskriva den reservation, som han sannolikt kommer att stödja efter dagens debatt.

Det finns även andra yttranden i den nämnda debatten, som jag inte skall uppta kammarens tid med att citera. Jag kanske dock skall tillåta mig att anföra ytterligare ett litet citat, därför att det är ganska humoristiskt. Det gäller ett anförande av herr Sveningsson (h), som yttrade:

»Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det svar som jag fick på min fråga. Jag är mycket nöjd med svaret. Jag skulle gärna vilja ansluta mig till herr Jonssons uttalande om den nya kostymen för kommunerna och säga att man bör ta till en kostym som inte är för liten. Jag tror mig kunna säga, att ingen har lika stor erfarenhet som jag av för små kostymer!»

Anförandena från alla håll andades den gången en klar positiv inställning till en översyn av kommunreformen. Jag frågar mig: Vad har hänt på ett år och tre månader, som så radikalt har ändrat åtskilligas syn på dessa frågor?

I det föreliggande utskottsutlåtandet har man i väsentliga delar accepterat de ändringsyrkanden, som framlagts i motion nr 858 från folkpartihåll i denna kammare. Kommunreformens frivilliga karaktär har sålunda starkt understrukits. En översyn av de lagar och bestämmelser som reglerar den kommunala verksamheten, så att en anpassning sker till de nya förhållanden som kommer att gälla efter en kommunindelningsreform, har begärts. Tidpunkten för färdigställandet av länsstyrelsernas förslag till kommunblock har framflyttats för att bereda kommunerna och länsstyrelserna bättre tid till överläggningar, och generositet vid anhållan från länsstyrelse om ytterligare uppskov har anbefallts. En elastisk bedömning av begreppet »näringsgeografiskt allsidig sammansättning» har godtagits, liksom en flexibel tolk-

ning av kravet på visst befolkningsunderlag för att undvika att bygder som inte alls hör samman tvingas samman i en kommun. När utskottets utlåtande under sådana förhållanden, herr talman, har godtagit alla dessa synpunkter från motion nr 858, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **EKSTRÖM** i Iggesund (s):

Herr talman! Det må tillåtas mig att inledningsvis erinra om kommunallagskommitténs betänkande år 1859, vilket ledde till Kungl. Maj:ts proposition nr 73. Den innehöll den grund på vilken kommunallagarna i väsentliga delar fortfarande bygger. Vi fick genom det fattade riksdagsbeslutet våra borgerliga kommuner, vilkas gränser sammanföll med socknens, men detta framstod ingalunda som någon självklar lösning. När det gällde kommunområdenas storlek anförde ständerna att de liksom kommittén ansåg det obestridligt att det med mindre kostnad och bättre framgång borde kunna uträttas mera med större förenade krafter än där förhållandet vore det motsatta. Det vore därför av vikt att kommunområdena icke skulle bli för små. »Måhända skulle det ur denna synpunkt kunnat anses lämpligt att vid bestämmandet av landskommunernas områden den urgamla häradsindelningen blivit lagd till grund.»

Det blev inte så, kanske främst beroende på att häradena redan då förlorat sin administrativa betydelse. Det ansågs stöta på svårigheter att frångå den hävd som låg däri att man blivit van att i socknen söka den kommunala enheten. Rikets ständer ansåg sig kunna godtaga kommitténs förslag, och det framgår av protokollet att detta ställningstagande i viss utsträckning var en följd av att förslaget innebar bestämmelser som möjliggjorde indelningsändringar.

Det kan vara av intresse att till dagens protokoll läsa in den ordagranna lydelsen på denna punkt. Man hade ingen erinran mot kommitténs förslag

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

att i regel varje socken skulle bilda en kommun för sig »helst som de kommitterade tillika för att bereda tillfälle till bildandet av större kommuner, där sådant av invånarna själva kunde finnas önskligt, meddelat bestämmelser dels om bibehållande av redan befintliga större kommunalföreningar till dess deras upplösning påyrkats och dels om rätt för flera socknar att under vissa förbehåll förena sig till gemensam kommunalförvaltning».

Nog är det värt att notera att man redan för över hundra år sedan hade denna inställning och insåg att det måste vara nödvändigt att emellanåt göra en översyn av kommunalförvaltningen.

Jag återvänder, herr talman, till nu läget. Ganska snart efter det att 1952 års indelningsreform trätt i kraft började man här och var i landet att tala om att den var otillräcklig. I flera fall hade Kungl. Maj:t frångått kammarkollegiets förslag och tagit hänsyn till den opinion hos invånarna mot en kommunsammanslagning som man trodde sig kunna spåra på grund av det häftiga motstånd som ådagalades av de förtroendevalda kommunalmännen. Jag tycker att det är intressant att anförda den synpunkten, eftersom från högerhåll här tidigare har sagts att man tycker att länsstyrelserna skulle få fastställa planerna. Det var faktiskt så 1952 att Kungl. Maj:t var mera hjärtnupen gentemot en rad småkommuner än vad utredande instanser hade varit. Jag tror att vad som då skedde var vad som var möjligt, även om man givetvis inte kan komma ifrån att man borde ha låtit operationskniven gå litet djupare. Men allt detta är efterklokhet. Nog var det som hände på vissa områden i vårt land ändå en revolution. Man kunde, bildligt talat, se 15-talet kommunalnämndsordförande på nyårsnatten mellan 1951 och 1952 samlas vid någon gränsssten, där 14 överlämnade sin gamla kära kommunalkassa till den

15:e. Vi skall inte nu kritisera det som då hände som otillräckligt.

Den expansiva utvecklingen under 1950-talet, inte minst på det kommunala området, har påtalats såväl här i dag liksom tidigare i den debatt som förts i landet på skilda sätt. När chefen för inrikesdepartementet genom beslut den 4 september 1959 bemyndigades tillkalla sakkunniga att inom departementet biträda vid beredningen av vissa indelningsfrågor m. m., kunde man inte konstatera någon särskilt märkbar reaktion på det politiska området. Man hade en känsla av att det inte fanns delade meningar om behovet av en översyn av kommunindelningen i så måtto att det därav skulle bli en politiskt kontroversiell fråga, utan snarare vore det något som på det känslomässiga planet komme att skära rätt genom partierna. Eller, för att tala klartext: motstånd kunde förväntas bland dem som såg sina uppdrag i fara eller inom den ständigt växande kadern av kommunala tjänstemän. I vad mån detta inträffat kommer jag kanske att återkomma till senare.

Däremot måste man slå fast att hela problemkomplexet tyvärr utlöst politiska motsättningar, vilket ju framgår såväl av väckta motioner som av konstitutionsutskottets utlåtande med de till detta knutna reservationerna. Den av herr Hansson i Skegrie m. fl. väckta motionen, som man väl får beteckna som centerpartimotionen, börjar med de gamla välkända honnörsorden: »Den kommunala självstyrelsen är en grundval för vår demokrati.» Även reservanterna herrar Pettersson och Boo börjar sin reservation härmed. Hur ofta tar vi inte dessa ord i vår mun, inte minst i högtidliga sammanhang, utan att närmare göra klart för oss vad de innebär! Utan att ha så särskilt säker grund att stå på vill man allt som oftast göra gällande att såväl självstyrelsen som demokratien fungerar avgjort bättre i en liten kommun än i en

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

stor. Person- och lokalkännedom är så värdefulla ting att även om effektiviteten kunde bli bättre i en stor kommun avstår man likväl från att skapa en sådan för att, som man tror, bevara invånarnas intresse för den egna kommunen och dess problem.

Är det verkligen så säkert att de kommunala frågorna i dag följs mera ingående i de små kommunerna än i de stora? Jag tror att det återstår att bevisa. Det går inte att göra någon generell gränsdragning, utan avgörande är bland annat — och här vill jag instämma i vad herr Hamrin i Kalmar sade — den informationsverksamhet som bedrivs. I större kommuner kan man i dag iaktta något som man skulle kunna kalla en public relation-verksamhet som är vida överlägsen de knapphändiga redovisningar som kommunala mångsysslare i en liten kommun anser sig behöva lämna över sitt fögderi. Visst kan det i en sådan kommun finnas intresse för de kommunala spörsmålen. Detta intresse tar sig dock mången gång tyvärr mer eller mindre rent negativa uttryck, vilket sannerligen inte gagnar kommunens utveckling. Vem som kan ha skulden härtill har kanske framgått av det nyss anförda.

I centerpartimotionen tycks man emellertid inte vara alldeles tvärsäker i sina slutsatser, eftersom man yrkar på en utredning i syfte att klarlägga vilken storlek och typ av kommuner som kan bereda de bästa förutsättningarna för bevarande och stärkande av den kommunala självstyrelsen. Har man tänkt sig in i hur utredningsdirektiven skulle kunna skrivas och hur man sedan verkligen skulle kunna få fram ett material som kunde göra anspråk på någorlunda vederhäftighet? Nog är väl ändå detta yrkande ett slag i tomma luften och tillkommet som ett led i det som ständigt präglar den politiska debatten, nämligen talet om frihet och tvång. Man kan emellanåt träffa på dem som tydligt anser att kommunal själv-

styrelse har den innebörden att de själva och ingen annan skall styra och ställa. Även om jag inte är beredd att lokalisera denna företeelse till någon viss typ av kommun, tror jag dock att jag vågar påstå att ett dylikt kommunalt diktatorsämne har de största förutsättningarna att agera och utveckla sig i en för demokratien ogynnsam riktning i den mindre kommunen.

Man har betecknat indelningssakkunnigas betänkande, propositionen och nu till sist konstitutionsutskottets ståndpunktstagande som inkräktande på den kommunala friheten. Det är frapperande hur man sökt att framställa dem, som velat ta ett steg på vägen till en efter förhållandena mera lämpad kommunindelning, som representanter för tvånget. Överraskande är även att man för att bevara de små och ofta handelsodugliga kommunerna ropar på högre statsbidrag och en omfördelning av huvudmannaskapet för samhällsuppgifterna.

Högre statsbidrag måste väl ändå i vissa avseenden minska kommunernas beslutanderätt, om man inte menar att kommunerna skall besluta och staten betala. Om man tror sig finna Columbi ägg i en omfördelning av arbetsuppgifterna, bör detta syfta till att stat och landsting skall överta vissa uppgifter som kommunerna nu har. Är det inte i stället så, att ett flertal aktiva kommunalmän, även centerpartister i vardagslag, söker verka för en decentralisering av samhällsverksamheten?

Även om yrkanden om en utredning beträffande överförande av vissa specificerade uppgifter till landstingen upptagits i motionerna, är det dock värt att notera att den lösningen alltmer avförts från diskussionen ju längre denna pågått. Man har insett att en dylik omfördelning visserligen skulle innebära en utjämning av skattebördan mellan kommuner inom ett landstingsområde men att den inte gör det för landet i dess helhet. Vissa synpunkter som

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

bl. a. min hemkommun anfört i dessa avseenden har refererats på sid. 36 i propositionen.

Nu har kommunerna att själva bestämma takten i sammanslagningen till större enheter, sedan Kungl. Maj:t fastställt planer för varje län över hur kommunindelningen på längre sikt bör vara beskaffad, allt givetvis under förutsättning att riksdagen antar konstitutionsutskottets utlåtande i dess helhet. För mig framstår det som uppenbart att vi under de närmaste åren kommer att få bevittna sådana i frihet åstadkomna nya kommuner. Man kommer kanske i vissa områden att gå fram partiellt så till vida att inte alla kommuner är mogna på en gång. Här har redan från början tydligt sagts, att om det blir ett stort block så är det inget som hindrar att man så småningom kommer fram till en kommun för hela blocket. Ingen skall behöva känna tvånget över sig. Arbetet i de samsamverkanen kommer till stånd tror jag kommer att visa behovet av en samverkan som leder till begäran om indelningsändringar.

Jag skall sluta med att anföra några synpunkter på det s. k. tjänstemannaväldet i kommunerna — ett lika kärt som i de flesta fall feltolkat ämne. Hur uppstår ett tjänstemannavälde, om det nu kan påträffas någonstans? Utan tvekan på grund av att det börjar växa fram en grupp av kommunala förtroendemän, vilka uppfattar sitt uppdrag att vara begränsat till att sitta på sammanträden eller kanske rent av jäkta mellan olika sammanträden under samma dag. Där ligger den största orsaken till att tjänstemännen i vissa fall kan få ett övertag. Förtroendemannen som har sitt förvärvsarbete hinna inte med att sätta sig in i alla de komplicerade problem, som den allra minsta kommun har att brottas med. Förekommer denna företeelse mer i de stora kommunerna och betyder alltså behovet av flera tjänstemän, att den kommunala själv-

styrelsen är i farozonen? Jag tror det inte, om man inom olika åsiktsriktningar på allvar tar upp studiefrågan för kommunalmän. På den punkten instämmer jag i vad herr Hamrin i Kalmar här har anfört. Det räcker inte med de stora konferenser som kommunförbund på olika områden anordnar emellanåt, i vissa fall kanske också litet för tätt. Det börjar i kommunerna finnas människor, som på sitt visitkort skulle kunna skriva konferensdeltagare! Här måste det till verkliga krafttag, som kan sättas in bl. a. från de olika studieförbundens sida. Det behövs ökat stöd åt det samhällsinriktade frivilliga studiearbetet. Vi måste på allvar se till att samhällslära redan i skolundervisningen får en mera framskjuten plats. Våra historielärare känner ofta den undervisningen som någonting onödigt, som de inte är särskilt intresserade av. Ämnet är så viktigt för den kommunala självstyrelsen att det måste ökas ut och inte vara ett bihang i undervisningen.

Handen på hjärtat, nog var väl ändå demokratien många gånger — för att nu återgå till problemet om tjänstemannaväldet — mera satt ur spel under den tid då en kommunalnämndsordförande på landet — ofta hemmansägare och nämndeman — hade sitt »kontor» i bostaden och då utgifts- och inkomststater lästes upp på kommunalstämma eller i fullmäktige utan att dessförinnan ha varit föremål för granskning av så särskilt många utöver nämndens ledamöter.

I några av de remissyttranden som avgivits över indelningssakkunnigas betänkande anfördes som en detalj, att sådan i kommun anställd tjänsteman, som enligt kommunallagen har rätt att delta i överläggningarna vid fullmäktigesammanträde, även bör erhålla samma rätt i vad det gäller samsamverkanenämnd. Även om förslaget till lag om samsamverkanenämnder icke medtogs i propositionen, har vi skäl räkna med att

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

dylika nämnder bildas, och då bör man beakta den här framförda synpunkten. Det måste anses ändamålsenligt att dessa tjänstemän får delta i sammanträdena, eftersom de ändå har att utreda de frågor, som nämnden skall handlägga, och att svara för verkställandet av nämndens beslut.

Beträffande frågan om det s. k. tjänstemannaväldet vill jag ytterligare framhålla att tjänstemännens uppgift i dag är att utreda — jag har samma synpunkter här som min partivän herr Andersson i Linköping. Tjänstemännen skall göra det lättare för de kommunala förtroendemännen att fatta beslut och att driva det politiska arbetet, och de kan sättas på plats, därest dessa senare verkligen vill och orkar det.

De personalfrågor som kommer att aktualiseras vid en indelningsändring, måste ägnas stor uppmärksamhet och omsorg. Enligt 1919 års kommunala indelningslag övertar den nybildade kommunen ansvarigheten gentemot den anställda personalen. Jag vill i dessa frågor starkt understryka de synpunkter som Sveriges kommunaltjänstemannaförbund anfört i sitt remissyttrande av den 15 maj 1961.

Herr talman, jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets utlåtande nr 1.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! I fråga om behovet i och för sig av en ny primärkommunal indelning synes ej — så långt jag kan finna av den redan under 4—5 timmar förda debatten — råda några mera djupgående meningsmotsättningar. Indelningssakkunnigas förslag mötte ju på sin tid anmärkningsvärt stor förståelse av vederbörande remissinstanser. Låt mig bara ånyo få påminna om att kommunindelningsförslaget biträdades eller lämnades utan erinran av bl. a. nära nog samtliga hörda centrala ämbetsverk och länsstyrelser samt av — detta vill jag särskilt stryka under — Svenska landskommunernas förbund och Svenska

stadsförbundet, att nu inte nämna drygt ett 400-tal kommuner, som hade samma inställning.

De som anmärkt på den brådska, varmed detta ärende handlagts, tycks ha förbisett att nödvändigheten av en ny kommunindelning i själva verket stått klar under åtskilliga år. Under debatten i dag har jag nu och då haft tillfälle att studera åtskilliga utredningar i skilda ärenden. Därvid fick jag tag i en proposition av år 1957. Låt mig citera ur den: »Trots den 1952 genomförda kommunindelningsreformen är de kommunala enheterna mångenstädes fortfarande alltför små för att själva kunna effektivt fullgöra mera omfattande och kostnadskrävande uppgifter. Ett samarbete med angränsande kommuner har därför för dessa mindre kommuner ofta tett sig som en naturlig lösning av många av deras problem. Men även mera ekonomiskt bärkraftiga kommuner har i betydande utsträckning funnit det med sin fördel förenligt att bedriva ett samarbete med angränsande kommuner. Sålunda kommer exempelvis med all sannolikhet enhetsskolans genomförande att medföra ett starkt ökat interkommunalt samarbete på skolväsendets område. Detta gäller särskilt enhetsskolans högstadium. Mer än hälften av landets kommuner torde nämligen vara för små för att bilda underlag för eget högstadium. Ännu större befolkningsunderlag måste yrkesskolorna kräva, och även på detta område har man således att räkna med att samarbete över kommungränserna kommer att etableras i stor utsträckning. Ett betydande behov av kommunalt samarbete föreligger vidare när det gäller tätorternas vatten- och avloppsfrågor. Även på vissa andra förvaltningsområden lär man kunna räkna med fortsatt behov av interkommunalt samarbete. På grund av denna fortgående och väntade utveckling framstår det som allt mer angeläget att finna ändamålsenliga former för det interkommunala samarbetet.»

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Dessa ord, i vilkas andemening jag helt instämmer, yttrades på sin tid av dåvarande chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Guunar Hedlund.

Tanken på en ny kommunindelning är i själva verket inte heller främmande för de reservationer, som fogats till det nu föreliggande konstitutionsutskottsutlåtandet. Det kanske räcker med att citera några meningar ur centerpartireservationen: »Många kommuner har inte under nuvarande förhållanden resurser att på egen hand tillfredsställande klara de uppgifter de ställts inför och i ökad utsträckning kommer att ställas inför under den närmaste framtiden. Enligt vår mening är det nödvändigt att betingelserna för den kommunala verksamheten förbättras, så att medborgarnas behov av kommunal service kan tillgodoses på tillfredsställande sätt. Härvid måste uppmärksamheten riktas på såväl åtgärder i syfte att stärka det befolkningsmässiga och ekonomiska underlaget i kommunerna som» — det vill jag särskilt understryka — »de kommunsammanslagningar som i en del fall kan bli erforderliga.» Litet längre fram sägs i reservationen helt kategoriskt: »Kommunsammanslagningar måste enligt vår mening i viss utsträckning betraktas som nödvändiga för förbättring av betingelserna för den kommunala verksamheten.»

Om jag skall ta något mera exempel, kanske det räcker med att erinra om att här i kammaren herr Heckscher nyss öppet medgav att 1952 års kommunreform var otillräcklig. Det är i längden ofrånkomligt med ändringar, när det gäller denna plan. Kommunerna bör inte vara för små.

I fråga om själva behovet av en ny kommunindelning synes således inte råda så stora åsiktsmotsättningar, som man kanske att döma av dagens debatt vore böjd att tro. Det är när vi kommer till tid och sätt och principer för genomförande av den kommunala indel-

ningen, som skiljaktigheterna i uppfattning gör sig gällande.

I stort sett mottogs indelningssakkunnigas förslag — det förtjänar att med eftertryck påpekas — mycket välvilligt. Deras propåer i fråga om den primärkommunala indelningen hälsades allmänt som ett gott grepp på en svår fråga. Det kan dock inte fördöljas att vissa punkter i utredningsförslaget väckte opposition, inte minst gällde det förslaget om obligatoriska samarbetsnämnder.

När propositionen i höstas kom på riksdagens bord, fann man också att Kungl. Maj:t i stor utsträckning hade tagit hänsyn till kritiken. En rad uppmjukningar hade genomförts till förmån för större frivillighet, bland annat genom att ändringar i den nuvarande kommunindelningen skulle ske genom frivilliga överenskommelser mellan berörda parter. I motsats till vad en del tidigare talare i dag ansett, har jag nämligen funnit att en del uppmjukningar verkligen skett. Klart och sakligt har statsrådet redogjort för de synpunkter, som varit vägledande för propositionens författare.

Konstitutionsutskottets här föreliggande utlåtande bygger i allt väsentligt på den kungl. propositionen. Samtidigt har emellertid stor hänsyn tagits till de synpunkter, som framförts i en av herr Hamrin i Kalmar m. fl. väckt motion. Denna motion biträder i princip Konungens förslag, men har samtidigt ytterligare några konkreta förslag och så långt jag kan se har alla dessa konkreta förslag blivit väl tillgodosedda i konstitutionsutskottets utlåtande.

Orsaken till att man på en del håll ställt sig avvisande mot den föreslagna reformen är utan tvivel uppfattningen att det föreslagna ingreppet i kommunindelningen kan medföra risker för den kommunala självstyrelsen. Dessa farhågor är säkerligen väsentligt överdrivna. Ett godtagande av de nu föreslagna indelningsprinciperna behöver enligt

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

min uppfattning ingalunda innebära, att man ger avkall på kravet på en effektiv kommunal självstyrelse. Valet står i själva verket mellan en begränsad och i vissa fall kanske mer eller mindre fiktiv självbestämmanderätt i flera av de nuvarande ur förvaltningssynpunkt för små kommunenheter och en förstärkt och reell kommunal demokrati i näringsgeografiskt och befolkningsmässigt bättre sammansatta kommuner.

Helt i linje med herr Hamrins i Kalmar m. fl. motion går utskottets yttrande i fråga om kommuner omkring större städer samt inom områden med gles befolkning och stora avstånd. Det är uppenbart att det vid en översyn av kommunindelningen är nödvändigt med en elastisk bedömning av begreppet »näringsgeografiskt allsidig sammansättning». Den näringsgeografiska strukturen är långt ifrån statisk. Situationen kan snabbt förändras genom nya kommunikationsmedel, industrirationiseringar som resulterar i förflyttningar av anläggningar från en ort till en annan etc. Detsamma gäller befolkningstalet. Det som här nämnts får inte bli någon helt avgörande faktor. Som departementschefen redan framhållit bör den angivna riktunkten för lägsta befolkningsunderlaget betraktas som sekundär. Ett underskridande av detta kan exempelvis bli nödvändigt i vissa fall, om man vill undvika att bygder med svag inbördes samhörighet uppgår i en kommun.

I detta sammanhang vill jag framhålla att det ur flera synpunkter är angeläget, att den nu avsedda planeringen kommer till stånd utan dröjsmål. Det är emellertid också viktigt att detta arbete inte forceras. Detta gäller framför allt för den grannliga uppgiften att i vissa fall genom överläggningar med olika länsstyrelser komma överens om de nya kommungränserna. Utskottet har också uppmärksammat detta förhållande och uttalat sig för att Kungl. Maj:t bör medge tidsfrist för de länsstyrelser som inte

arbetstekniskt klarar indelningsplaneringen till den 1 april 1963.

Ett par frågor som utskottet tagit upp och som jag inte kan underlåta att beröra, eftersom de möter även i folktopmotionen, gäller det kompetensmässiga förhållandet mellan staten och kommunerna och den nya kommunindelningens krav på anpassning av de lagar och andra bestämmelser, som reglerar den kommunala verksamheten. Avsikten med den nya kommunindelningen är att skapa effektivare förvaltningsenheter och därmed bättre förutsättningar för en väl fungerande kommunal demokrati. Då är det viktigt att se till att den kommunala självbestämmanderätten inte kringskäres av med statsbidragsgivningen förbundna direktiv. I och med den nya kommunindelningen bör vidare den kommunala lagstiftningen bli föremål för en översyn, som ger dessa lagar större lokal anpassning än vad som hittills ofta varit fallet eller, som den motion, vilken jag tidigare citerade, formulerar saken: »Den av oss önskade genomgången av lagstiftningen, arbetsrutinerna och eventuella förskjutningar i arbetsfördelningen bör verkställas med det snaraste.» Vi tror att en inventering och en efter denna företagen översyn av lagar och bestämmelser kommer att positivt påverka opinionen för en ny indelning.

Utskottet anser lämpligt att ledningen av planeringsarbetet anförtros åt länsstyrelserna. Dessa har att i samråd med kommunerna och de av kommunindelningsfrågorna särskilt berörda myndigheterna uppgöra förslag till indelningsplaner. Indelningsplanerna fastställs i sin tur av Kungl. Maj:t. Jag tillhör dem, som i just detta att Kungl. Maj:t till sist skall fastställa planerna ser en garanti för att de olika kommunernas intressen icke kommer att trädas för nära. Denna planering bör komma till stånd utan dröjsmål. Samtidigt vill utskottet med all kraft betona att den indelningsreform som efter hand kan tänkas växa fram på grundval av

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

indelningsplanerna avses få helt frivillig karaktär.

Frivilligkaraktären understryks i fortsättningen i ord som måste övertyga de mest klenetrogna. Så här skriver utskottet: »Kommunerna själva bör ha ett avgörande inflytande i frågan om eller när sammanläggning skall komma till stånd.» Det fortsätter sedan: »Även om utvecklingen i fråga om sammanslagning av kommuner eller samverkan inom kommunblocken skulle ske något långsammare än beräknat bör detta ej få motivera tvångsåtgärder från statsmakternas sida.»

Herr talman! Klarare än i dessa ord tycker jag inte att saken kan uttryckas.

Med förändring av ett enda ord vill jag taga ett uttalande av herr Andersson i Brämhult till avslutning på mitt anförande: »Riksdagen kan inte avsäga sig ansvaret för utvecklingen ute i bygderna. Vi kan helt enkelt inte säga nej till en förnuftig kommunindelning. I så fall har vi gjort ett bestämt avsteg från vår politiska uppgift.»

Efter detta citat tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i utlåtandet nr 1 år 1962.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! För den som i likhet med mig har följt hela debatten här i dag har det funnits åtskilligt intressant att konstatera. En av de saker som jag särskilt fäst mig vid är att såväl inrikesministern som utskottets talesman har gjort stora ansträngningar att tala om för oss som tvivlar, att det här är fråga om högsta grad av frivillighet och att det är en särskilt stor gåva som överlämnas till oss som bor på landsbygden. På det påståendet skulle jag vilja svara som Rellingen en gång gjorde.

Jag tror för min del att det ligger till på ett helt annat sätt. Vid årets riks-

dag har jag väckt en motion om uppskov med denna nya kommunindelning. Det är inte mer än 10 år sedan den senaste förändringen av kommunindelningen genomfördes, och vi behöver säkerligen ha tid på oss för att smälta den ordentligt. Det är ingen hemlighet för någon i denna kammare att denna kommunreform slog upp många djupa sår som ännu inte är läkta. När man i detta läge under högljutt tal om frivillighet påstår att tiden nu är mogen för något nytt, tror jag att det missuppfattas eller snarare uppfattas alldeles riktigt som en indirekt anvisning till tvång.

När man nu vill ha dessa kommunblock införda säger man att kommunerna hela tiden får vara med och se till att de utformas på bästa sätt. Men inte tror väl utskottets talesman eller någon annan av dem som står bakom utskottets förslag att det stannar vid detta, så att en kommun, sedan man med mycken möda fått kommunblocken till stånd, kan få driva frivilligheten så långt att den säger: »Nej, så vill vi inte ha det!»

Nej, när en tid har gått kommer man att säga: »Det måste göras något åt dessa kommuner. Vi kan inte fortsätta på det viset.» Det blir ett incitament till att skapa helt nya kommuner. Så kommer man att göra också denna gång, förmodligen under beklagande av att man måste gå den vägen, men det blir också allt.

Tanken är att städer eller andra stora tätorter skall utgöra kärnan i de nya kommunblocken. Vi kan resonera som vi har gjort tidigare om kommunal demokrati och kommunal självstyrelse. Jag tror att vi alla i denna kammare sätter värde på denna demokrati, även om vi kan ha olika uppfattningar om hur den skall fungera på bästa sätt. Emellertid kan det inte finnas städer som kärna överallt. Om man lägger samman tre eller fyra kommuner som i dag inte har tillräckligt skatteunderlag, får de ingalunda bättre förutsättningar. Av tre fattiga kommuner blir det en

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

fattig kommun. Sammanläggningen innebär inte den minsta förbättring.

Skall man lägga ihop kommuner med en stad beror resultatet helt och hållet på vilken stad det är fråga om. En mindre stad kan bli kvävd av sin omgivande landsbygd, men i de flesta fall blir staden den starka kärnan. Dess ytterområden får på papperet fullkomlig kommunal demokrati, och de får vara med i den kommunala självstyrelsen — ibland.

Inrikesministern sjöng en kärlekens höga visa till solidariteten. Städerna skulle bli så solidariska att de skulle hjälpa oss på landsbygden att betala våra omkostnader. Det vill jag först se innan jag tror på det.

I stort sett blir resultatet att om en stad som redan har tillräckligt att göra med sina problem får en stor omgivande landsbygd, resonerar de styrande som så, att denna får vänta. Den enda förändringen blir att landsbygden får hjälpa till att betala den kommunala skatten. Sedan ställs den vid sidan om.

På papperet har man fortfarande demokrati, men hur blir det med representationen? I en församling med 30 ledamöter får landskommunerna i de flesta fall inte ett par tre representanter, som sedan sitter där som demokratiens väktare men i realiteten inte har någonting att säga till om, eftersom majoriteten av de valda ledamöterna kommer från den stora stadsbildningens starka kärna.

Det har i dag framförts exempel på att kommuner på vissa håll begär att få läggas till en stad, och det kanske kommer fler sådana. Det beror helt enkelt på, i motsats till vad någon talare sagt, att intresset för kommunalpolitiken stadigt minskar såväl i städerna som på landsbygden. Detta är den enkla sanningen. Det står i stort sett lika till för samtliga partier. Jag tror inte att någon kan stiga upp och säga att vi har vårt på det torra. I ett dylikt läge är det fördelaktigt om vi, i stället för att under frivillighetens täckmantel pressa

fram något nytt, väntar och ser hur det hela utvecklar sig.

Man har förväntat sig över att det skulle föreligga delade meningar inom mitt parti. Övriga partier får tala för sig själva. Det har emellertid framkommit att det råder delade meningar i det socialdemokratiska partiet, om inte här i riksdagen så åtminstone ute i bygderna.

Jag bor i en kommun där inget parti har majoritet. Bland oss finns inga meningsskiljaktigheter i denna fråga. Vi är alla inne på samma linje, d. v. s. den linje som jag företräder från denna talarstol. Jag tror att det hade varit klokt av vederbörande att se tiden an, även om man talar om att den kommunala demokratin skall fungera också i fortsättningen.

Man får ett ökat skatteunderlag, sägs det. Javisst, det finns städer som har ett mycket stort skatteunderlag i dag och en mycket större skatteutdebitering än på landsbygden, men som likväl inte kommit så mycket längre eller ens lika långt som i vissa landsbygdsdistrikt. Det låter överraskande för den som har vuxit upp i en stad. Där tror man givetvis att man är före på alla områden, men det är man inte.

Jag tror att man kan sköta en kommun både ekonomiskt och i övrigt om man har intresse för det. Det är inte storleken, omfånget och skatteunderlaget som gör allt, även om det senare har stor betydelse.

Jag vill kommentera den randanmärkning som statsrådet gjorde. Han måste som vi alla vet gå över till första kammaren. Han berättade att vid en konferens i Skåne för unga högermän någon hade sagt, att detta nya förslag till kommunindelning var det enda raka för framtiden. Jag vet vem som sade det. Vi har inom vårt parti frihet att ha olika uppfattningar i frågor av detta slag. Vi brukar inte vara dirigerade. Anser jag att en fråga är felaktig säger jag det. Den högerman jag åsyftade har sin bostad i en stad med stor omgivande lands-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

bygd. Det är klart att det från hans synpunkt skulle vara fördelaktigt med en ny kommunindelning. Om vi, herr talman, hade haft en lagstiftning som hade hindrat kommunerna från att begära en sammanläggning, skulle jag ha förstått dem som står bakom utskottets förslag. I ett sådant läge hade vi behövt denna möjlighet.

Det är inte så länge sedan det i pressen meddelades att vi skulle få 15 nya kommuner vid stundande årsskifte. Behöver vi då möjligheter att frivilligt sammanlägga kommuner, en ny lag som inte skulle syfta till något annat än frivillighet? Nej, förslaget innebär i själva verket frivillighet i första omgången och milt tvång i sista omgången. Kommunblock skulle bli de nya storkommunerna med eller mot vår vilja — kanske i många fall mot vår vilja. Det skall vi inte försöka dölja.

Jag skulle tro att, med hänsyn till den långa lista av talare som finns i denna kammare, man håller mig räkning för om jag slutar här. Det finns många aspekter på denna fråga och jag skulle liksom andra talare kunna hålla på betydligt längre. Jag skall emellertid inte göra det. Jag har anfört vissa skäl för att jag är motståndare till det förslag som ligger på riksdagens bord. Vissa frågor i sammanhanget anser jag att vi kan få tillfälle att diskutera senare under riksdagens gång och då kanske titta närmare på bl. a. kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till högerreservationen.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Innan jag går in på mera principiella resonemang i denna fråga skall jag ta upp ett par synpunkter som har behandlats i denna debatt, i första hand av herr Heckscher. Han gav en ganska intressant återblick på utvecklingen, när han kom in på förslagen från 1940-talet om socialvårdskommuner. Som vi alla vet blev så småningom

resultatet att man inte kunde godta förslaget om socialvårdskommuner av olika skäl. I stället genomförde man den sammanläggning av kommunerna som beslutades här i riksdagen 1950. I viss mån kan man väl säga att förhållandena nu i mycket påminner om förhållandena då. Skillnaden är, att det då var fråga om socialvården, och nu är det skolfrågan. 1952 års reform var otillräcklig för att bilda ett underlag för grundskolan. Man kan väl säga att skolfrågan i dag anmäler sig med en helt annan styrka än socialvården gjorde på 1940-talet. När det gäller skolan räknar man nämligen med att 80 å 85 procent av kommunerna måste samverka med andra kommuner för att få till stånd ett lämpligt underlag för skolan. Om socialvården tidigare var den viktigaste uppgiften är det väl ingen tvekan om att skolan i dag är den mest angelägna kommunala uppgiften. Det gäller både ekonomiskt och i fråga om dess betydelse för befolkningen.

I skolan går varje medborgare mer än 200 dagar om året i minst 9 år, och det finns väl ingen kommunal verksamhet som på samma sätt bestämmer både kommunens lämpliga geografiska omfattning och befolkningsunderlaget. Jag vill alltså stryka under att det som sagts om socialvårdskommunerna är minst lika aktuellt när det gäller skolfrågan i dag.

Högern har yrkat uppskov med reformen, och herr Magnusson i Tumhult menade att en vinst med ett sådant uppskov skulle vara att man sedan kunde göra en så grundlig omstöpning som möjligt. Huruvida det blir fler eller färre sammanslagningar på grund av de riktlinjer riksdagen i dag beslutar är en öppen fråga. Men många kommuner begär ju att få göra sammanläggningar — det har vi hört i inrikesministerns redogörelse — och även av det skälet är det nog angeläget att riktlinjerna inte låter vänta på sig. Vinsten med dessa riktlinjer är i första hand att man får en bättre

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

inriktning av kommande sammanläggningar.

Min vän herr Boo sade något som förvånade mig. Han framhöll att han inte hade någon erfarenhet av utredningar, och vad han sade sedan avslöjade omedelbart att han inte hade det. Han hyste tydligen den uppfattningen att vissa i en utredning utreder och andra sitter som gisslan. Jag kan försäkra herr Boo att jag har erfarenhet av kanske ett tiotal utredningar — de andra ledamöterna i indelningssakkunniga hade säkert motsvarande erfarenhet — men ingen av oss känner till ett sådant sätt att utreda. Styrelserna i Landsbygdskommunernas förbund och Stadsförbundet var väl företrädade i utredningen och hade ett starkt inflytande på utredningsresultatet.

Herr talman! Jag skall nu be att få lägga några litet mera principiella synpunkter på frågan. Bakgrunden är ju i olika sammanhang så väl redovisad att man inte behöver spilla många ord på den. Den ger heller inte, såvitt jag förstår, rum för olika meningar, och i varje fall har man inte i dagens debatt sett så mycket därav. Det är kort och gott så, att ett stort antal av våra kommuner, landskommunerna i första hand, för varje år som gått har fått ett allt mindre befolkningsunderlag samtidigt som den kommunala verksamhetens krav på underlag stigit. Grundskolans behov av ett befolkningsunderlag på 7 000—8 000 invånare och det förhållandet att 80—85 procent av kommunerna måste samarbeta för denna verksamhet är en tillräcklig illustration till situationen.

Otvetydiga tecken pekar på att det samarbete, som kommunerna inleder, efter hand kommer att resultera i ett stort antal sammanläggningar av kommuner. Man frågar sig då vilka åtgärder den situationen bör föranleda. En del kanske säger: Inga åtgärder alls. Andra säger att en lång rad utredningar bör slutföras innan man gör någonting.

Vi har inom indelningssakkunniga

förordat en viss planering som syftar till en områdesindelning likartad med den högstadieindelning för skolan, som nu pågår. Vi menar att man på så sätt ger de bästa förutsättningarna för de kommunsammanläggningar, som i ett stort antal fall kommer att bli resultatet av den pågående utvecklingen. Inom utredningen har riktmärket varit att man skall tillförsäkra den kommunala självstyrelsen största möjliga inflytande på utvecklingen och säkerställa ett avgörande kommunalt självbestämmande i varje aktuell sammanläggningsfråga. På detta bygger också utredningens förslag. Det skall ju gälla en indelning i områden, inom vilka befolkningen har en förhållandevis stark spontan samhörighet.

Enligt förslaget tillkommer det kommunerna att själva komma överens om samarbetet mellan kommunerna beträffande såväl formerna för samarbetet som de verksamhetsgrenar det skall omfatta. På skolans område föreligger dock, som vi alla vet, en viss skyldighet för kommunerna att samarbeta.

En intressant fråga i detta sammanhang är givetvis i vilken utsträckning samarbetet leder till sammanläggningar av kommuner. Inom utredningen var vi angelägna att låta kommunerna helt bestämma, även med risk för att detta skulle leda till svårigheter i vissa fall.

I propositionen har inrikesministern gjort ett uttalande, som avslöjar att han tänkt sig att åtgärderna skulle genomföras i ganska snabb takt — d. v. s. om uttalandet inte bara har gjorts för att sätta fart på kommunerna. Jag syftar här på uttalandet om en redovisning till 1967 års riksdag. Det tycker jag nu var ett ganska onödigt uttalande, och det har ju också strukits i utskottets utlåtande.

Samarbetet mellan kommunerna kommer nog att ske i andra former än sammanläggning under ganska lång tid. Man kan nog förutse att en del kommuner kommer att fortsätta därmed, till

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

dess att ett samgående blir aktuellt, exempelvis på grund av en förändring i förvaltningens organisation eller av liknande orsak. I en del fall hinner kanske också förhållandena ändra sig, så att ingen sammanläggning kommer till stånd eller sker på annat sätt än man från början tänkt sig.

I diskussionen om dessa ting har det ofta talats om de mastodontkommuner som skulle bli följden om förslaget genomfördes. Men om det föreligger risk för det, så tror jag det beror på att kommunerna själva vill ha stora enheter. Regeringen har knappast några möjligheter att besluta om sammanläggning, om inte kommunerna själva begär detta. Däremot har regeringen goda möjligheter att förhindra olämpliga sammanläggningar, eftersom det är Kungl. Maj:t som fastställer områdesindelningen och sammanläggningen. Jag kan här som exempel ta den fråga som diskuterats tidigare, nämligen Stockholms sammanläggning med förorterna. Där finns såvitt jag förstår ingen anledning att diskutera en sammanläggning. Och varför? Jo, därför att både Stockholms stad och förorterna var för sig är bärkraftiga enheter. Därför finns det ingen vettig anledning att göra en sammanläggning.

Det finns ett annat aktuellt fall från Göteborg. Där har tre kommuner på Hisingen beslutat gå tillsammans i en fullt bärkraftig enhet, och därför finns ingen vettig anledning att göra en sammanläggning med Göteborg. Resultatet skulle bara bli att den kommunala självstyrelsen skulle få svårare att göra sig gällande både på Hisingen och i Göteborg.

Det har sagts att principen är att skapa riktiga näringsgeografiska områden, men det är bara en sida av saken. Den andra sidan är att områdena skall testas, så att man ser om de också passar för de kommunala uppgifterna. Och det kan säkert föranleda många avsteg från en indelning i renodlat näringsgeografiska områden.

Vad sedan beträffar frågan om en utredning rörande fördelningen av samhällsuppgifterna mellan primärkommunerna, landstingen och staten, så är det någonting som alltid har diskuterats och väl kommer att diskuteras så länge de tre huvudmännen finns till. Det finns väl ingen i denna kammare — i varje fall ingen realist — som ett ögonblick tror på att vi i en enda utredning skulle kunna fastslå att sådana skall arbetsfördelningen mellan de tre huvudmännen vara. Den saken är väl alldeles klar. Frågan har ju också berörts av ett flertal talare i denna debatt, och det förefaller som om meningarna där är ganska samstämmiga. Utredningsarbete skall givetvis komma i fråga först om det allvarligt ifrågasättes huruvida en viss verksamhet ligger hos rätt huvudman. Man företar ju inte en rent teoretisk utredning om vem det ena eller andra arbetet skall åvila.

Vi har nyss hört att polisväsendet skall byta huvudman, och det är en bra illustration för dem som eventuellt tror att det är ganska enkla saker att fördela arbetsuppgifterna på olika huvudmän. Såvitt jag kunnat finna behandlades frågan första gången i en utredning 1932. År 1939 fick vi en ny utredning om samma sak, vilken föreslog ett förstatligande av polisväsendet. Detta ledde emellertid inte till någonting, varför en ny utredning tillsattes 1948. Den klargjorde för- och nackdelarna med statligt och kommunalt polisväsende och förordade det sistnämnda. Det blev emellertid inte mycket åtgjort den gången heller, och 1957 tillsattes därför en ny utredning, vars resultat för närvarande är föremål för behandling i kanslihuset.

Nu kommer det en proposition om polisväsendet ungefär trettio år efter det att denna fråga började utredas. Polisväsendet är en liten kommunal angelägenhet. Jag undrar hur länge det skulle dröja innan en utredning om en fördelning av arbetsuppgifterna över huvud

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

taget mellan de kommunala och statliga huvudmännen skulle bli färdig?

När det gäller att överflytta huvudmannaskapet i den andra riktningen, kanske det går något fortare. Provinsialläkarna har flyttats över från statens till landstingens huvudmannaskap. Man är på väg att göra så även när det gäller mentalsjukvården, och det är enligt min uppfattning ett steg i rätt riktning. Den meningsriktning jag företräder vill ha en decentraliserad verksamhet, och om man ser saken så vill man inte att vi skall förhasta oss och besluta att skolväsendet och andra uppgifter skall tas om hand av staten. Det finns en verksamhetsgren — de kommunala yrkesskolorna — för vilken man kan ifrågasätta om inte förhållandena är sådana att man kanske skulle göra en överflyttning till landstingen.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om lokaliseringspolitiken. Denna är självfallet mycket viktig i dessa sammanhang. Kommunerna har nog i detta avseende gjort vad de har kunnat, men trots detta har befolkningsutvecklingen blivit såsom den blivit. Det finns självfallet förutsättningar att åstadkomma bättre resultat om kommunerna kan erhålla ett verkligt stöd från staten för en aktiv lokaliseringspolitik.

Det har i högers reservation talats om ett uppskov med denna reform. Jag undrar om man där inte är offer för ett missförstånd. Situationen är ju den, att områdesindelningen antingen skall göras nu, samtidigt med högstadiereformen, eller också skall den inte göras alls. En allmän översyn på detta område efter det att högstadiemrådena är klara fyller såvitt jag förstår ingen uppgift. Efter detta måste man ju inrikta sig på att göra sådana justeringar inom de särskilda områdena som i ett eller annat avseende kan vara nödvändiga.

Jag skulle till sist, herr talman, vilja ställa ett spørsmål, nämligen huruvida det vi nu diskuterar är en stor fråga eller ej. Vad gäller alltså egentligen sa-

ken? Kort uttryckt kan man säga att det gäller en översyn av högstadieindelningen för att se efter, huruvida den passar även för andra kommunala uppgifter och, om så till äventyrs är fallet, huruvida den tillgodoser även näringsgeografiska synpunkter. Vid denna översyn tillförsäkras kommunerna största möjliga inflytande. Sammanläggningarna avgöres av kommunerna själva. För att en sammanläggning skall komma till stånd måste alltså minst två kommuner var för sig fatta beslut därom. I det fallet är det ingen skillnad i förhållande till vad som nu gäller.

Jag anser alltså att detta inte är någon stor fråga, men beslutet i dag är ett betydelsefullt beslut, eftersom det säkerställer kommunernas medinflytande när det gäller en områdesindelning, som under alla förhållanden måste göras. Beslutet fastslår att det är kommunerna och endast kommunerna som bestämmer om och när kommunsammanläggningar skall ske. Jag tror det är ganska viktigt att man säger detta rent ut, inte minst för att folket ute i kommunerna precis skall veta hur saken ligger till.

Jag tror också att pressen har ett stort ansvar i denna fråga. Hade inte pressen låtit sin fantasi blomma omkring kommunindelningsfrågan såsom den har gjort, skulle frågan nog ha fått en lugnare behandling över huvud taget. Men pressdebatten har ju varit rolig och gjort nytta därigenom att den har skapat ett ökat kommunalt intresse. Inte minst har uppmärksamheten riktats på skeva förhållanden i utvecklingen av statens åtaganden gentemot kommunerna. Statens andel av kostnaderna har blivit en helt annan och mindre än som avsågs när statsbidragen skapades. Att så är förhållandet bör nog påpekas ganska ofta.

Jag skall i detta sammanhang be att få rätta en uppgift, som inrikesministern här i dag har lämnat. Han sade att förslaget angående skattelindringspengarna, som kommer om någon tid, inte har

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

något att göra med centerpartimotionen från värriksdagen i fjol. Vad denna motion föreslog godtogs ju av riksdagen. Förslaget skickades sedan till skatteutjämningskommittén, som snabbtredde frågan, och det är denna utredning som ligger till grund för det förslag som nu kommer. Jag tror man måste medge att det går en rak linje från motionen och fram till det förslag som nu föreligger.

Den proposition som ligger till grund för det beslut som skall fattas i dag har i ett avseende gått en annan väg än den utredningen föreslog — en annan lagstiftning har valts. I propositionen föreslås en ändring av indelningslagen, medan utredningen föreslog en särskild lag. Jag måste beklaga att utskottet inte funnit någon möjlighet att återföra lagstiftningen till en särskild lag om samarbetsområden. Om det sedan skedde med frivilliga eller obligatoriska samarbetsnämnder är egentligen en mycket liten fråga i sammanhanget. Detta är egentligen första gången jag hört talas om att det inte skulle vara en fördel att bli tillförsäkrad rätten att utse ett eller flera ombud som skulle företräda kommunerna i gemensamma angelägenheter. Det är väl en rättighet för kommunerna, antingen det är obligatoriskt eller inte. Med den utformning som bestämmelserna nu fått kan det hända att någon kommun förvägras denna rättighet — det finns faktiskt risker för det.

Herr talman! Jag är angelägen fastslå, att den utredning om en enhetlig kommunform som förordas i utredningsförslaget bör komma till stånd snarast möjligt. Det finns under alla förhållanden ingen som helst anledning att bibehålla två skilda kommuntyper, nämligen köpingar och landskommuner, och det är även tveksamt om det finns anledning att bibehålla den tredje skiljaktiga typen, nämligen stadskommunerna. Jag tror att det mycket väl går att skapa en kommuntyp och att detta skulle innebära enbart fördelar.

Jag skall sluta med detta. Vid den

kommande voteringen ämnar jag avstå vid omröstningen om lagförslaget — alltså punkten 1 a i utskottets hemställan — eftersom jag velat ha ett annat lagförslag. Vid omröstningen rörande punkt 1 b kommer jag däremot att rösta för bifall till utskottets förslag.

Herr PETTERSON i Degerfors (s):

Herr talman! Det var i ett svagt ögonblick i går som jag antecknade mig på talarlistan. Jag hade inte räknat med att det skulle bli en så lång debatt i denna fråga, även om den är brännande, men jag skall försöka anknyta mitt inlägg mera till den debatt som förts i dag och mindre till de problemställningar som utredningen haft att syssla med.

Jag är synnerligen förvånad över den rädsla som här kommit till uttryck inför kommunsammanslagningen — att man skulle samman slå vissa delar av landsbygd med tätorter, städer eller större industriorter. Jag tror för min del att människorna på landsbygden ingalunda är så vettskrämda för att bli inordnade under en enhetlig kommuntyp.

Vad är det egentligen som föreslås i det avsnitt av utredningen som här diskuteras? Jo, det är att det skall bli ungefär samma struktur på kommunbildningen som vi i dag har på de senast bildade städerna — jag tänker på städer som Kiruna, Kramfors, Karlskoga, Hagfors och Bollnäs, där man inte skapat en stadskärna med mur omkring som man gjorde förr i världen, utan där det finns ett naturligt omland. Det är ju meningen att detta skall tas som förebild i kanske ännu större utsträckning, och människorna ute på landsbygden är, som jag sade, inte vettskrämda för att få en sådan kommunindelning — det kan jag försäkra.

Jag erinrar mig i detta sammanhang hur det var när Karlskoga, som är grannstad till min hemort, blev stad på fyrtioalet. Länsstyrelsen försökte avskilja viss landsortsdel av kommunen för att lägga denna under annan kom-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

mun, men då reste sig invånarna som en man och marscherade upp och förklarade, att de ville bli inordnade i staden och alltså inte accepterade den indelning som länsstyrelsen tänkt.

Jag tror att vem som helst är villig skriva under på att det inte varit några större besvärligheter att i kommunalt avseende komma överens med städerna. För inte länge sedan var jag uppe i Sveriges nordligaste kommun, Karesuando.

Den ligger väl 20—25 mil från Kiruna — norrbottningarna får väl rätta mig om jag tar fel. Men Karesuandoborna ville ansluta sig till staden. Se på skatteojämnheterna: Kiruna stad har 136 skattekronor per invånare under det att Karesuando inte kommer upp i fullt 9. Karesuandoborna ställer problemet så: Vad har den rättvise guden menat med att låta guldet flöda över det syndiga Kiruna under det att det kristna Karesuando håller på att svälta ihjäl? Jag är förvånad över att man både på centerpartihåll och på högerhåll har sökt upprätthålla den gamla gränsen mellan stad och land som i vår tid inte borde finnas. Olikheter och avstånden i och för sig är inte något problem längre.

En fråga till. De flesta motståndare till reformen har talat om den evinnerliga brådska som har förevarit i detta ärende och gjort gällande att det varit något påfund från kanslihuset som gjort att man har måst sätta i gång detta arbete på order. Detta är ingalunda riktigt. Det har från många håll påtalats att gränsdragningen från 1952 inte håller. Kommunerna blev för små och indelningen måste göras om på flera håll. 200 kommuner står inför förhandlingar eller håller redan på att förhandla. Inte mindre än 13 köpingar ligger i startgroparna för att söka bli städer. Flera städer begär expropriering i grannkommuner för att kunna expandera.

Det var i detta läge och efter påtryck-

ning från kommunalt håll som inrikesministern 1959 beslöt tillsätta en expertgrupp som skulle insamla det material som fordrades för en bedömning huruvida en ny indelning var av behovet påkallad. När den parlamentariska utredningen tillsattes 1960, fanns allt statistiskt material, både historiskt och ekonomiskt, insamlat. Eftersom allt material fanns, hade den parlamentariska utredningen lätt att bilda sig en uppfattning om läget. Jag vågar påstå att utredningen gick till arbetet med ett säkrare underlag än någon utredning har haft. Det fanns uppgifter om befolkningsutvecklingen både före och efter sekelskiftet, om inkomst- och skatteutveckling praktiskt taget från varanda kommun i landet, för städer, köpingar och län. Den industriella utvecklingen var också redovisad, och det hade gjorts prognoser om den sannolika utvecklingen på alla olika områden. Till vårt förfogande stod också statistiska centralbyrån, länsstyrelsernas utredningskommitté, Industriens utredningsinstitut, kommerskollegium, social- och medicinalstyrelserna och kommunalförbunden med sin utredande personal, skolöverstyrelsen m. fl. myndigheter.

Det är nödvändigt att nämna några ord om den historiska utvecklingen för att frågan skall få rätt perspektiv. Redan 1862 diskuterade man, såsom herr Ekström nämnde, allvarligt att göra häradsgränserna till kommungränser, men konservatismen har alltid varit stor och tycks fortfarande vara det. Man stannade då vid att välja de gamla sockengränserna därför att de hade ett visst historiskt värde — det har vi fått lida för många gånger. Kommunerna blev för oenhetliga och för små den gången.

1950 års folkräkning visade jämfört med 1850 års siffror som låg till grund för indelningen av 1862 — omkastade förhållanden i fråga om befolkningens fördelning på stad och landsbygd. 1850

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

arbetade 80 procent av befolkningen i jordbruk med binäringar och 20 procent i övriga yrken. 100 år senare var det tvärtom. År 1970 kommer enligt tillgängliga prognoser endast 8 procent av befolkningen att arbeta inom jordbruk och binäringar. Samma statistiska material visar att folkmängden då antagligen kommer att uppgå till 8,2 å 8,4 miljoner människor och att 80 procent av dessa kommer att bo i städer och tätorter. Det skulle vara oansvarigt att inte ta hänsyn till denna utveckling som ju ingen kan förneka.

Folkomflyttningarna har gått så fort att i dag nära hälften av våra kommuner trots storkommunernas tillkomst har under 3 000 invånare. Bara under det korta skedet 1930—1940 har antalet kommuner med under 500 invånare stigit med 74 till 524. Socialvårdskommittén föreslog att 3 000—3 500 invånare skulle vara den storlek kommunerna borde ha för att på ett något så när anständigt sätt kunna sörja för socialvården. Kommunerna *blev* för små år 1952, det har erkänts här i dag. Men de som minns striderna på den tiden, när man slogs om namn, fonder, skogar och mycket annat, förstår att det nog inte fanns möjligheter att då gå längre. Man byggde resonemanget på att 8 000 skattekröner var en summa som en kommun borde kunna klara sina finanser på, och det beloppet måste man i dag anse vara fullkomligt orimligt.

Vad är då nuläget och vad blir resultatet av det arbete som nedlagts på kommunindelningen? Enligt årsbok för Sveriges kommuner hade vi den 1 januari 1959 här i landet 803 landskommuner och av dessa hade, trots storkommunernas tillblivelse, redan då 5 stycken mindre än 1 000 invånare. Jag tror den minsta hade 225. Vi hade 88 kommuner med mellan 1 000 och 2 000 invånare, 251 kommuner med mellan 2 000 och 3 000 invånare, 201 kommuner med mellan 3 000 och 4 000, och om ingenting görs kan vi enligt statistiken

vänta att år 1975 mer än hälften av alla kommuner har under 3 000 invånare. Vi skulle då ha 424 kommuner av den storleksordningen.

För att kunna klara en del kommunala uppgifter har vi nu fått tillgripa anordningar som kommunalförbund — det finns cirka 250 sådana — eller samarbetsavtal — summa 753 stycken. 824 av våra primärkommuner är i dag på ett eller annat sätt berörda av dessa samarbetsavtal eller kommunalförbund. På en del håll har detta samarbete gått hyggligt, men det finns också platser där det gått sämre. Dessa åtgärder är icke populära. Många kommuner har fått uppgiften — och det kan inte vara angenämt för den kommunala självstyrelsen — att taxera ut de pengar som andra institutioner har beslutat om. Kommunalmännen är inte förtjusta i en dylik förvaltning.

I den enkät som skickades ut till kommunerna under utredningens gång ställde man frågan: Vad önskar ni helst, ytterligare utbyggnad av kommunalförbunden och samarbetsavtalen eller större kommunala enheter? I det läget svarade 75 procent av de tillfrågade kommunalmännen tveklöst att de föredrog större kommunala enheter.

Jag skall villigt erkänna de svårigheter som kommer att rullas upp vid sammanslagning till större enheter: brist på kommunalt ansvar hos allmänheten har några förutspått, mindre antal förtroendemän och större antal tjänstemän, säger andra, mindre intresse för den egna kommunen och mindre personkännedom, större avstånd och viss försämring i servicen, detta och åtskilligt annat har framhållits. Det är klart att riskerna finns. Man kan inte vifta bort farhågorna utan vidare. Men i det läge vi står kan vi nog inte komma ifrån den naturliga utveckling som obönhörligen leder till större enheter. Kraven på kommunerna växer, och de små kommunerna kan inte ge den service invånarna kräver. Det går inte att

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

få en industri till en ort som inte kan erbjuda industrien och de anställda några förmåner.

Man tror på sina håll att man skall kunna lyckas lösa alla problem med lokaliseringspolitiken, men det går inte. Jag tror det var herr Hamrin som frågade om lokaliseringspolitiken skall bli frivillig eller om man skall tillgripa tvång. Om vi i framtiden skall ha möjlighet att hindra att storstäderna — Stockholm, Göteborg, Malmö och några till — suger upp befolkningen, måste vi se till att det finns något så när attraktiva orter ute i landsorten. De anställda kräver skolor, läkarvård, bostäder, en kommunalförvaltning som om den inte är i toppklass ändå kan betjäna dem i olika avseenden, banker, affärer och möjlighet till vissa nöjen. En bit väg gör mindre i bilismens tidevarv.

Man har talat om tjänstemannavälde, men det beror väl på förtroendemännens kvalitet om det blir ett tjänstemannavälde eller inte. Får vi större kommunala enheter, blir det större möjligheter till urval. Är det nödvändigt att såsom nu är fallet i en del småkommuner en enda man är kommunalnämndens ordförande, har hand om kassor, har kontoret hemma hos sig, sitter såsom socialvårdsnämndens och skolstyrelsens ordförande o. s. v. Det är den verkliga tjänstemannadiktaturen. Man kan fördela förtroendeposterna på annat sätt och på så sätt sprida inflytandet till flera. Större enheter betyder bättre planering, mindre konjunkturskänslighet, mera differentierat näringsliv, bättre ekonomi och större möjligheter att bevara den kommunala självstyrelsen. Detta är den positiva sidan i det förslag som här föreligger.

Det är intressant att alla i utredningen har varit ense om en ny kommunindelning. Jag är synnerligen tacksam för att herr Larsson i Luttra klart har deklarerat sin uppfattning. Jag skulle bara önska att herr Nilsson i Göingegården hade gjort likadant — han är

kanske förbjuden av sitt parti att deklarerar sin ståndpunkt? Han var en av dem som i utredningen ställde sig positiva.

Vi sneglade inte alls på politiska frågor, när vi behandlade denna sak i utredningen. Vi diskuterade bara de administrativa synpunkterna, inga andra. De flesta i utredningen var personer med grundlig kännedom om kommunal förvaltning. Vi hade inte några direktiv annat än att vi skulle utreda om behov fanns och utarbeta förslag till hur man skulle gå till väga vid en eventuell ny kommunindelning. Jag måste säga att misstagen från 1952 här blev en värdefull tillgång för oss.

Man har siktat till en indelning, som befolkningsmässigt, skattemässigt och ekonomiskt skulle ge kommunerna en sådan struktur, att de såväl ekonomiskt som befolkningsmässigt och administrativt på ett tillfredsställande sätt kunde klara de uppgifter, som dagens och morgondagens samhälle kommer att ställa på våra kommuner. Gränsdragningsfrågan behöver jag inte här nämna om; den har tidigare varit mycket diskuterad. Om jag skulle ha något önskemål, skulle det vara att man inte stirrar sig blind på att man i alla situationer måste följa kommungränserna. Skall man ha en kommun med ett någorlunda avvägt omland, kan det hända att man måste göra andra indelningar än att följa kommungränserna. Vi hade rätt långvariga diskussioner i utredningen om denna sak, men antog den kompromiss som här föreligger och som ändå ger vissa möjligheter till korrigeringar. Kring centralorten bör gränserna dras så, att det blir ett naturligt omland med tillgång för människorna till kommunikationer, banker, skolor, sjukhusvård o. s. v.

Jag skall inte säga mycket om kommunernas skattesats, men jag tror att de som kommer att få det besvärligt blir landskommunerna, om ingenting göres på den punkten. När jag ser på

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

skolkostnaderna för åren 1953—1957, då högstadiets och enhetsskolans kostnader ännu inte börjat göra sig gällande, finner jag att av städernas totala utgifter belöpte sig skolkostnaderna till 12,8 procent, under det att skolkostnaderna för landskommunernas del rörde sig om 42,4 procent av deras sammanlagda bruttoutgifter. Detta säger en hel del. Det är rätt intressant att studera sidan 23 i propositionen, där det refereras ganska underliga yttranden. Vi behöver inte göra en ny kommunindelning för de hastigt, i många fall kanske alltför hastigt, växande tätorterna och städerna, utan det är de små uttunnade landskommunerna som det här är fråga om. Likväl har i yttranden från de kommuner, som har ett invånarantal under 2 000 och är dömda att uppgå i större enheter, 29 procent klart uttalat sig för att behov föreligger av en ny kommunindelning, medan inte mindre än 39 procent ansett att sådant behov inte föreligger.

För kommuner med mellan 2 000 och 4 000 invånare är det fortfarande majoritet för avslag. 38 procent har sålunda uttalat sig för en ny kommunindelning och 39 procent mot en sådan. Ser jag på siffrorna för kommuner med mellan 4 000 och 6 000 invånare är det 53 procent som tillstyrkt och 19 procent som avstyrkt. Går jag till kommuner med mellan 6 000 och 8 000 invånare har 75 procent tillstyrkt och 6 procent avstyrkt. För kommuner på mellan 8 000 och 10 000 invånare ligger siffran för tillstyrkande på 66 procent och siffran för avstyrkande på 5 procent. Det vittnar om att man inte alls är så rädd för större kommuner, där man har erfarenheter av sådana. Man kan då inte påstå, såsom skett här förut i dag, att det skulle vara mindre demokrati i dessa kommuner.

Herr talman! Jag har inga erinringar att göra mot utskottets utlåtande annat än att jag för egen del tycker — men det är mina privata funderingar — att

den uppmjukning som gjorts dels av departementschefen och dels, ännu mer, av utskottet, nämligen att göra en uttänjning i fråga om tiden för reformen, kanske inte är så hälsosam. Det kommer helt enkelt att betyda att man får möjlighet att göra felinvesteringar, och sådana har vi erfarenhet av från den förra kommunindelningen. Det är tur att det nu finns bestämmelser i lag om förmögenhetsskyddet. Varom inte kunde det ha gått på samma sätt som vid förra kommunindelningen, att en del kommuner låter bli att göra uttaxeringar och i stället försöker att »leva upp» sina fonder och tillgångar. Det är den enda erinran jag har, men den skall inte föranleda mig till något annat yrkande, herr talman, än ett bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON i Göingegården (h) kort genmäle:

Herr talman! Med herr talmannens benägna medgivande har jag fått möjlighet att omedelbart lugna herr Pettersen i Degerfors med att jag på intet sätt är förbjuden av mina partikolleger att uppträda som talare i denna debatt. Enda skälet till frånvaron av mitt namn på talarlistan är att jag kom så sent med min anmälan, att det redan var 28 talare anmälda före mig och att jag därför ansåg att det kanske ändå skulle bli tillräckligt sagt.

Nu har jag emellertid fått talmannens löfte att under några minuter deklarerar min uppfattning, och jag vill till herr Pettersen i Degerfors säga att jag på intet sätt har ändrat ståndpunkt sedan den dagen, då vi tillsammans skrev under utskottets utlåtande och överlämnade det till Kungl. Maj:t.

Jag har ett förflutet på det kommunala indelnings- och utredningsområdet. Det är snart 20 år sedan jag började att diskutera detta problem i 1943 års kommunindelningskommitté. Jag medger gärna i dag, att det förslag, som vi den gången lade fram, inte var tillräck-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

ligt radikalt för att hålla för framtiden. Hade vi vid det tillfället kunnat enas om en kommunstorlek på låt oss säga 5 000 invånare, då hade säkerligen inte frågan varit uppe till behandling på nytt i dag.

Men tiden rinner fort, och utvecklingen och befolkningsförflyttningen har utan tvivel nu tvingat oss fram till att ompröva det förslaget och göra en ny översyn av vår kommunindelning. Det är flera problem som tränger på. Jag skall inte uppehålla mig vid dem alla, men vad jag framför allt har kunnat konstatera då jag rätt intensivt har lyssnat till debatten här är att det i själva verket inte skiljer så rasande mycket mellan Kungl. Maj:ts förslag, utskottsmajoritetens och reservanternas. Jag vill återge vad indelningssakkunniga säger i sista meningen i sammanfattningen av sitt betänkande:

»Slutligen behandlar de sakkunniga frågan om bibehållandet av de olika kommuntyperna, d. v. s. stad, köping och landskommun. Så länge vissa sakliga olikheter består mellan städer av olika slag samt köpingar och landskommuner försvåras i viss utsträckning ett genomförande av den reform de sakkunniga förordar. Införandet av en enhetlig kommuntyp framstår som den naturliga konsekvensen av reformen. De sakkunniga förordar att en särskild utredning tillsättes för att närmare behandla alla härmed sammanhängande problem.»

I en av reservationerna sägs följande: »Utskottet finner i likhet med här berörda motionärer starka skäl föreliggande att avslå propositionen och i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning rörande förvaltningsuppgifternas fördelning mellan stat, landsting och primärkommuner liksom rörande fördelningen av kostnaderna för förvaltningsuppgifterna mellan stat, landsting och primärkommuner. Frågan om en ny kommunindelning bör tagas upp till förnyat övervägande efter det

att de begärda utredningarna verkställts, — — —.» Ja, man är alltså överens om att det behövs en översyn av nya och större kommuner. Men i det ena fallet föreslår vi att det nu föreliggande förberedande arbetet med sammanläggning av de nuvarande kommunerna skall föregå den slutgiltiga utredningen om den nya kommuntypen, under det att man i reservationen begär att det skall försiggå innan man tar slutgiltig ställning till detta. Innerst inne är vi alla överens om att en översyn och övergång till nya och större kommunenheter behövs.

Jag skall, herr talman, sluta med att glädja herr Pettersson i Degerfors med att yrka bifall till majoritetens förslag i konstitutionsutskottets utlåtande.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Om vi skall kunna begränsa denna debatt till rimlig omfattning, blir det väl nödvändigt att vi i fortsättningen inskränker oss till att framföra våra väsentligaste synpunkter i anslutning till tidigare inlägg här i stället för att utveckla hela detta ämne som nu så många talare gjort förut.

Jag skall be att få ta upp en intressant frågeställning, som herr Larsson i Luttra nyss berörde när han frågade sig själv: Är det ämne som vi i dag behandlar en stor eller en liten fråga? Jag måste säga att herr Larssons i Luttra svar för mig blev litet grumligt, eftersom han drog in skolreformen och allt möjligt annat i sitt resonemang. Men beror inte svaret på denna fråga på hur vi värderar frivilligheten i det föreliggande förslaget? Tror vi att vad vi nu behandlar kommer att sluta med den plan som lagtexten handlar om, en plan som blir liggande i länsstyrelsernas arkiv, eller kommer den, om kommunerna är intresserade, att på frivillighetens väg tas upp ute i kommunerna? Tror vi att den slutar så, då är det en liten fråga, ty då har vi det nuvarande alternativet, nämligen att gå till

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

kungs och begära förändring i den kommunala indelningen, något som inte mindre än 200 kommuner enligt utskottsutlåtandet för närvarande har gjort.

Jag har frågat åtskilliga personer om de tror att inrikesministern och de drivande krafterna bakom detta förslag verkligen kommer att nöja sig med ett sådant slut på denna mångåriga behandling av kommunsammanslagningsreformen. Flertalet av dem som har svarat på denna privata enkät säger: Nej, det kan inte vara möjligt. Och jag måste ge samma svar. Jag tror inte att det kan vara möjligt. Därför är det faktiskt en ganska stor fråga, ty säga vad man vill, så finns i sista hand risk för att när inga andra möjligheter återstår lagstiftningen göres tvingande, kanske med mindre majoritet än den som blir möjlig att uppbringa här i dag. Det är därför jag inte på något sätt vill känna mig ansvarig till att säga B, om jag har sagt A. Det är därför jag i dag vägrar att säga A.

Så några ord om det resonemang som inrikesministern förde. Detta gäller den springande punkten — jag tyckte för övrigt att inrikesministerns anförande var utomordentligt fängslande och nästan fascinerande. Är det så, att den ekonomiska utvecklingen nödvändiggör en kommunsammanslagning av den typ som vi här håller på med, och det för andra gången under en tioårsperiod?

Jag fick för ett ögonblick sedan en uppgift om att en värmländsk kommun på ungefär 3 000 invånare från 1 januari och fram till dags datum reducerats till sitt invånarantal med 25 personer. Är det meningen att vi i en mycket snabbt accelererad ekonomisk utvecklingsprocess, som hastigt omgestaltar samhället och som visar hur snabbt den ekonomiska omskiktningen går, skall baka om kommunerna vart tionde, snart kanske vart femte år. Kan det vara någon lösning på problemen i den

utvecklingsprocess som samhället för närvarande är inne i? Om man skall tro statsrådet, med alla de reservationer han gjorde i sitt fint nyanserade anförande, så blir svaret detta: I princip måste vi anpassa kommunerna så, att de blir så bärkraftiga, att de klarar även denna hastiga utvecklingsprocess.

Herr Ekström i Iggesund pekade likasom herr Pettersson i Degerfors på vad som hände vid 1859 års riksdag och vid utformningen av 1862 års lag. När jag hörde detta resonemang beklagade jag att man inte drog fram också den diskussion som fördes redan vid 1823 års riksdag om kommunreformen, en diskussion som sedan fortsatte i de fyra stånden genom praktiskt taget fyra decennier, fram till 1859. Det är riktigt att man då tänkte sig större kommuner men att man ändå föll tillbaka på de gamla församlings- och sockengränserna. Varför gjorde man det? Därför att man så starkt underströk att de nya uppgifter som staten skulle komma att ålägga kommunerna skulle också staten bära. Vidare underströk man redan från början att i den kommunala frihetstanken låg även friheten till interkommunalt samarbete i olika former.

Vad man då ansåg vara konstituerande för kommunbildningen liksom för den samtidigt pågående landstingsbildningen och det som gjorde att man stannade för så små kommuner, var två saker, dels känsla av samhörighet inom bygden, dels viss grad av intressegemenskap inom de enheter där ett levande samarbete skulle kunna växa fram. Man hyste inga tvivel beträffande detta när det gällde de mindre, kommunala enheterna, men observera att det långvariga tvivlet på landstingsbildningen berodde på att man inte var säker på att det fanns någon känsla av samhörighet i de på 1600-talet av Kungl. Maj:t tillskapade länen.

Låt mig återknyta till inrikesministerns resonemang! Skall vi nu tänka oss att vart tionde eller kanske vart

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

femte år stöpa om kommunerna i takt med de krav som en allt snabbare ekonomisk omvälvningsprocess kommer att ställa? Jag tror inte på det. Jag tror inte att det blir möjligt att göra det på 1900-talet, liksom det inte var möjligt att göra det på 1850- och 1860-talen. Vi måste ta ett helt annat grepp och visa större radikalism än vi hittills gjort när det gäller att lösa problemen med skatteutjämningen och skatteöverbältningen mellan kommunerna.

Många av oss här i kammaren kan illustrera detta med exempel från sin egen hemprovins. Vi har i vårt län — och jag antar också i många andra län — områden, där även mycket stora kommuner inte kan få ett sådant skatteunderlag per capita, som blir tillräckligt för att bära de växande utgifterna, detta även om man slår ihop kommunerna så att de kommer att omfatta många tiotal kvadratkilometer, ja, kvadratomil. Framåtgående städer finns sannerligen inte att lägga in i alla kommuner och kommer inte att finnas även om man gör kommunerna mycket stora — då får man gå upp till hela eller halva landstingsområden. Det är väl inte så man har tänkt sig den kommunala indelningen.

Därför måste man på ett annat sätt än vad de sakkunniga gjort i sitt betänkande och vad departementschefen gjort bl. a. i sitt anförande här skilja mellan å ena sidan kommunindelning grundad på gemensamma intressen och samhörighet — precis enligt det resonemang som fördes vid 1859 års riksdag — och å andra sidan skatteutjämning enligt en helt annan metod. Då kommer man också ifrån den risk som vi uppenbarligen löper att börja möblera om kommunerna ungefär på samma sätt som man möblerar om hemma i villan då och då allt efter omständigheterna.

Det går inte — det vill jag starkt understryka, herr talman — att utan mycket smärtsamma ingrepp göra nya kom-

munbildningar innan man ens hunnit finna sig till rätta i dem som gjordes för tio år sedan. I de trakter av landet där man övervunnit anpassningssvårigheterna får man, om det nu blir en ny indelning inom ett, två eller fem år, ytterligare svårigheter, herr Pettersson i Degerfors, att rekrytera medborgare till förtroendeuppdrag i kommunerna. Vi får också andra svårigheter i det kommunala arbetet.

Herr Andersson i Linköping frågade: Vilka viktiga uppgifter tänker herrarna beröva kommunerna? Det är inte så man skall ställa frågan. Kommunerna har inte kommit till för att utföra av staten ålagda uppgifter. Kommunerna har kommit till för att sköta de rent kommunala uppgifter för medborgarna som de en gång åtagit sig och som en plantskola för demokrati.

Men man kan alltså inte lasta på kommunerna vilka uppgifter som helst. Vi har ju varit tvungna att differentiera och lägga en rad kostnadskrävande uppgifter på landstingen i de fall kommunerna inte har orkat med dem. Detta kommer vi att få göra i fortsättningen också. Därför måste vi behandla kommunindelningen för sig och skatteavvägningen, skatteutjämningen, den ekonomiska bärkraften i en helt annan ordning. Detta, herr talman, är enda möjligheten att få något grepp om detta problem. Det innebär inte på något sätt att man säger nej till växande kommuner, där så befinnes lämpligt, där samhörigheten är stor, där man har intresse för och möjlighet att samarbeta med andra kommuner eller delar av andra kommuner. Men den uppgiften skall överlätas inte på länsstyrelserna eller andra statliga organ, utan den skall ligga inneboende och djupt inlagd, involverad i den kommunala självbestämmanderätten och friheten. Detta måste också innebära frihet att samarbeta i den ena eller andra formen, t. o. m. genom sammanläggning av kommuner.

Om man i den principiella uppgifts-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

fördelningen går till väga på det sätt som jag här har försökt antyda, kommer man ifrån de svårigheter med kommunernas bärkraft som man under många år har brottats med. Då blir det naturligt att som nu öka kommunernas omfattning, där det är riktigt och där kommunerna själva finner lämpligt och riktigt att göra det. Men det kan också i många fall bli lämpligt att behålla mindre kommuner även där utomstående organ — det må vara en länsstyrelse, det må vara Kungl. Maj:t eller det må vara riksdagens båda kamrar, i varje fall majoriteten där — finner att kommunerna skulle läggas samman på ett annat sätt än dessa själva anser. Deras ekonomiska svårigheter måste i särskild ordning lösas av den statsmakt, som ålagt dem de uppgifter, som blivit orsak till svårigheterna.

Herr talman! Jag vill till sist bara säga, att jag helt instämmer i de synpunkter som här har framförts från några håll, bl. a. av herr Nilsson i Bästekille, nämligen att vi på denna fråga inte kan lägga någon partipolitisk värdering. Den är i hög grad en fråga om personlig erfarenhet, där avgörandet hur den kommunala indelningen skall läggas om sist hänger samman med respekten för uppfattningen inom vederbörande kommun. Jag delar tyvärr inte optimismen beträffande friheten — jag har varit med för länge för att kunna dela en så ljusblå optimism — men jag vill ändå uttala den livliga förhoppningen att i detta fall de blåögda optimisterna skall få rätt och att friheten verkligen till sin yttersta konsekvens skall respekteras.

Eftersom jag inte tror det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till herr Hamrins i Jönköping reservation.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp):

Herr talman! Här har i dag talats om den kommunala demokratin och allt som hänger samman med den. I en del anföranden har man talat om kommu-

nal demokrati närmast som ett utslag av känslomässigt tänkande. På denna punkt, som är av grundläggande betydelse, skulle jag vilja säga några ord.

Jag tycker att man skall se denna fråga i stort, utifrån den grundläggande värdering som man vill lägga in i begreppet kommunal demokrati. Vi hade tidigare här i riksdagen en ledamot, som på 1930-talet yttrade att »det finns knappast något folk som äger rikare erfarenhet beträffande folklig självstyrelse än det svenska, knappast något folk som i samma mån som vårt alltifrån äldsta tider och till våra dagar deltagit i allmänna angelägenheter och därigenom självt burit ansvaret för sina öden».

I den nu föreliggande frågan förekommer i en reservation följande yttrande: »Den kommunala självstyrelsen är en grundval för vår demokrati.» Motivet för detta påstående är att den kommunala verksamheten ger medborgarna möjligheter att delta aktivt i de politiska avgörandena. Det är alldeles klart att möjligheten att aktivt delta i politiska spörsmål också ökar intresset för de kommunala frågorna och för samhällsfrågor.

Men nu uppstår frågan: Kommer en ny territoriell kommunindelning att påverka detta eller hur kommer detta att påverkas? Här har sagts förut i dag — och det instämmer jag i — att genom att man får större kommuner arealmässigt och befolkningsmässigt, decimeras antalet medborgare som har anledning att syssla med allmänna frågor. Vidare får allmänheten utanför den lilla politiskt verk samma gruppen sämre möjligheter till information och sämre möjligheter att utöva inflytande. Dessutom blir de kommunala frågorna av sådan omfattning, att allt större del av ärendenas beredning måste överlåtas på anställda tjänstemän och till anställda förtroendemän, vilket på sista tiden har blivit ganska vanligt. Jag förutsätter att, om ifrågavarande kommunindelning genom-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

föres så som det är tänkt, vi får räkna med en betydande ökning av antalet s. k. kommunalråd. En del ser kanske fram emot en sådan utveckling med stort intresse, andra gör det med viss skepsis.

Det är ur dessa synpunkter som de framtida kommunsammanslagningarna ter sig betänkliga. De ter sig betänkliga därför att den s. k. centralortsprincipen har kombinerats med ett lägsta befolkningstal. Till detta kommer att befolkningstalet framöver skall vara avgörande. Det betyder att när man skall göra denna områdesindelning har man att ta hänsyn till omkring vilken centralort man kan få s. k. naturlig anslutning och hur många som beräknas kunna bo inom detta kommunområde tio, femton år framåt i tiden. Vi lägger då fast att befolkningstalet 8 000 inte utan synnerliga skäl bör underskridas tio år framåt i tiden. Detta kombinerat med ett konsekvent genomförande av centralortsprincipen innebär att vi kommer att få mycket stora kommuner. Det har från flera håll — också av herr statsrådet — talats om exempel från Östergötland, och det är synnerligen intressant att se hur det skulle verka i detta län, om man genomförde det konsekvent.

Det har i debatten i dag sagts att man inte behöver ta så allvarligt på dessa ting. Man får jämka och ta hänsyn till en hel del andra skäl som kan förebringas. Vi får hoppas att det kommer att gå på det sättet, ty ett konsekvent genomförande av centralortsprincipen kombinerad med ett lägsta befolkningstal leder till onormalt stora kommuner som kommer att bli mycket svåra att administrera.

Innan jag lämnar frågan om den kommunala demokratien och kommunernas storlek vill jag framhålla att statsrådet i sin proposition varit inne på detta. Han har emellertid inte enligt mitt förmenande klart understrukit de besvärligheter som kan uppstå på detta område. Statsrådet är inte så bekymrad för den kommunala demokratien som man kan-

ske kunde ha haft anledning att vänta sig. Han säger att det finns många andra vägar till information och aktivisering än den normala, nämligen att människor har anledning att praktiskt syssla med kommunalpolitik. Han hänvisar till partiernas verksamhet och att vissa grupper kan framföra sina synpunkter inom det kommunala arbetet. Det är alldeles klart att det är önskvärt att sådana vägar beträdes. Jag vill emellertid instämma med dem som här förut har sagt att det är önskvärt med aktivisering av denna verksamhet på det frivilliga området med den kommunstorlek vi nu har.

Jag har haft glädjen att under några år syssla med detta. Man finner då att om man kan få upp intresset hos ungdomen för kommunala frågor, så har man därmed grundlagt också ett större allmänt intresse för samhällsproblemen. Vår demokrati kan inte leva utan ett mycket brett intresse för dessa spörsmål hos de djupa leden av svenska folket.

Ur den synpunkten hoppas jag att länsstyrelserna, när de kommer att handlägga frågan om dessa samarbetsområden — majoritet i riksdagen för ett beslut i frågan är ju alldeles klart garanterad — ger akt på just detta att man i praktiken inte kan konsekvent genomföra centralortsprincipen kombinerad med ett lägsta befolkningstal på lång sikt, utan att det tarvas en avvägning som är mycket grannlaga. Jag hoppas också att länsstyrelserna, när de skall genomföra dessa indelningar, vid sin kontakt med kommunerna, verkligen lyssnar till dessa och inte tar dessa kontakter pro forma. Vi har erfarenheter när myndigheter, inte länsstyrelserna utan centrala myndigheter, skall ta kontakt med kommunerna för att efterhöra deras åsikt. Det blir då många gånger bara kontakter pro forma. Kommunerna har visserligen rätt att uttrycka sin mening, men vilken vikt som tillmätas deras mening är en annan fråga.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Jag hoppas att länsstyrelserna skall mycket noga beakta den psykologiska sidan av detta och uppmärksamt lyssna till vad man kan ha att säga från det praktiska kommunfolkets sida.

Sedan vill jag fråga utskottets talesman, herr Andersson i Linköping, som varit i elden här — det kanske är oförsynt att besvära honom ytterligare — vad utskottet menar med följande uttalande på sid. 31 i utlåtandet: »Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t alltifrån reformarbetets början med uppmärksamhet följer utvecklingen i kommunerna på ovan angivna områden och i de fall så visar sig påkallat föranstaltar om översyn av den lagstiftning, som reglerar den kommunala verksamheten.»

Det skulle vara mycket intressant att få veta vilka avsnitt av den kommunala verksamheten som det är anledning att göra en översyn av. Gäller det den kommunala demokratin och intresset för de kommunala bestyren? Skall man undersöka om det är möjligt att genom kommundelsråd och stadsdelsråd aktivisera intresset för dessa frågor hos befolkningen? Det skulle vara intressant att få närmare utvecklat vad utskottet tänkt sig. Det är mycket knapphändigt skrivet, men det är en intressant fråga.

Vidare vill jag säga att vi här i riksdagen normalt inte brukar ha så bråttom att fatta beslut i stora frågor. Många har förundrat sig över att man nu öppnat denna process samtidigt som det pågår så många utredningar som berör detta ämnesområde. Vi vet alla att vi i utskotten vid behandlingen av motioner brukar försöka rädda oss genom att titta i berättelsen över vad sig i riket tilldragit haver. Om vi där finner det minsta lilla halmstrå i form av en utredning som har anknytning till en fråga som tas upp i en motion, så åberopar vi det som motiv för att avstyrka motionen.

Här pågår nu en mångfald utredningar som tangerar ämnesområdet. Men trots detta anses det att vi skall fatta ett principbeslut. Många har förundrat

sig häröver, inte minst kommunalmän, som har en viss benägenhet att ibland ta efter riksdagens arbetsformer. Riksdagen kan gärna skynda på litet bättre i många frågor, men denna fråga betecknar jag i motsats till herr Larsson i Luttra som stor, en av de största frågor vi sysslat med på mycket länge. Det hade funnits anledning att avvakta vad dessa utredningar kommit till för resultat innan vi tog ställning till frågan. Det hade varit förnuftigare.

Från olika håll har talats om vad vi skall kunna göra på skatteutjämningsområdet, om vi inte går på utskottet. Att något bör göras på detta område kan jag instämma i, även om jag också kan instämma med dem som säger att skatteutjämningen ensam inte löser problemet. En ny kommunindelning klarar inte heller förutsättningen för många kommuner att verka för framtiden. Jag vill därmed endast varna för övertron att en ny kommunindelning enligt de principbeslut vi i dag kommer att fatta skulle innebära någon egentlig förbättring för de områden vi vill förbättra. Det gäller ju här att lägga samman glesbygdsmråden med centralorter. Men det kommer inte att innebära att invånarna i glesbygderna alla kommer att samlas i centralorterna. Glesbygderna kommer även i fortsättningen att vara bebodda. Vi har offrat mycken kraft på att bygga ut små samhällen som stödpunkter för viss affärsverksamhet och företagsamhet. Problemen för dessa områden kvarstår i stor utsträckning även om de ingår i stora kommuner. Representationen i de beslutande församlingarna kommer att bli mindre från dessa bebyggelse typer då de ingår i stora, befolkningstäta områden. Det är inte säkert att det lilla antal som kommer att representera sin bygd kan göra lika mycket för sin ort som den gången denna hade egen kommunalförvaltning. Jag tror tvärtom att det blir mycket svårt för dem att vidmakthålla kraften och intensiteten hos denna bebyggelse typ

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

efter en sammanläggning med helt andra typer av samhällsbildningar.

Till herrar utredningsmän skulle jag vilja säga att många har förundrat sig över att ni så snabbt kunnat genomföra denna utredning. Den parlamentariska delen av utredningen har på sju månader klarat av spörsmål som omfattar problem som sträcker sig oerhört långt fram i tiden och som kommer att ha stor inverkan på breda befolkningsgrupper. Stadsutredningen som lade fram sitt betänkande i förra veckan har hållit på i sju år. Det bör naturligtvis inte vara något föredöme, men sju månader är en osedvanligt kort tid för en utredning av denna omfattning.

Herr Larsson i Luttra fällde ett yttrande som jag inte är säker på om jag förstod rätt. Han ansåg att kommunförbunden egentligen har bestämt vad den parlamentariska utredningens resultat skulle komma att bli. Det skulle vara intressant om herr Larsson ville tala om huruvida jag missuppfattat detta eller om jag verkligen uppfattat rätt. Skulle det senare vara fallet är det ytterligt märkligt att sammanslutningen, som står utanför både partier och parlament, skulle ha en sådan makt att den skulle kunna påverka en parlamentarisk utredning. Jag hoppas som sagt att jag hörde fel.

Denna parlamentariska utredning hade egentligen inte några direktiv — vilket även herr Göran Pettersson framhållit — utan skulle endast göra en allmän överblick över läget och eventuellt lägga fram förslag senare. Det är märkligt att man arbetat med en så viktig utredning enbart på basis av vissa lappskrivningar.

Jag vill påminna herr Göran Pettersson i Degerfors, som jag haft glädjen att samarbeta med under några år i statsutskottets femte avdelning, om att när vi 1957 diskuterade pastoratsindelningen underströks just från herr Pettersons och hans partivänners sida mycket starkt att de nuvarande kommun-

gränserna var sakrosankta. De låg fast och skulle inte utan mycket betydande skäl få överskridas. Nu är man således beredd att bryta ned dessa gränser. Jag måste säga att tiden går fort. Den hastar. Men om den hastar så oerhört att man verkligen behöver så ändra värderingarna av de nuvarande kommungränserna, som skett från år 1957 till nu, undandrar sig mitt bedömande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herrar Pettersson, Harald, och Boo.

Herr PETTERSON i Degerfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Mitt genmäle skall bli kort. Jag vill bara säga att jag blev litet förvånad över vad jag fick höra av herr Gustafsson. Vad jag hävdade när det gällde pastoratsindelningen var att man om möjligt skulle låta församlingsgränserna följa kommungränserna. Det fanns vissa möjligheter till det då. Huruvida det går att följa dessa gränser i de nya storkommunerna vet jag ingenting om. Det beror väl på hur stora kommunerna blir. Jag har emellertid kvar min uppfattning, att det är önskvärt att pastoratsindelningen följer kommungränserna.

Flera talare har ordat om brådskan i detta sammanhang. Den expertgrupp som var verksam före oss arbetade ett helt år med att få fram materialet. Sedan hade vi sju månader på oss att gå igenom detta. Jag har tillhört rätt många utredningar under min tid som riksdagsman, och jag har aldrig hört annat än att de arbetar för länge och att ledamöterna bara sitter för att få arvode. Denna gång gick det ungefär som jag vill att det skall gå med en utredning. Nu är felet att det har gått för fort.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Frågan om den s. k. brådskan har ju tilldragit sig stor uppmärksamhet och jag förstår att det är

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

ett känsligt kapitel, allra helst som denna brådska också är omvittnad i utredningsmaterialet. Det finns ur många synpunkter anledning att till kammarens protokoll läsa in en bit av ett särskilt yttrande som fogats till sakkunnigas betänkande.

Man säger i detta yttrande, att arbetstakten varit högt uppdriven — det är ju i och för sig bra — och att det särskilt under slutskedet »trots utredningskansliets stora arbetskapacitet icke kunnat undvikas, att den tid, som stått till förfogande för studium av kansliets promemorior och utredningar, blivit mycket knapp. Detta har försvårat för oss att förbereda deltagandet i det sakkunnigas överläggningar på det sätt vi önskat. Möjligheterna att analysera och penetrera olika spörsmål av betydelse för ställningstagandena har varit begränsade. Tidsnöden har icke medgivit någon grundligare prövning av de värderingar och omdömen, som kommer till uttryck i betänkandet, och har ej heller givit utrymme för någon samlad översyn över betänkandets disposition och en mera ingående granskning av dess redaktionella utformning.»

Besvärigheterna och brådskan omvittnas alltså av representanterna för stadsförbundet, som haft ett stort kansli till sitt förfogande och som kunnat få hjälp genom föredragning av experter

på de olika områden som varit föremål för behandling. Jag förundrar mig över att de som inte haft tillgång till samma förmåner inte uppfattat brådskan såsom ännu större.

Herr PETTERSON i Degerfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Det yttrande, som här citerats och som flera hängt upp sig på, gäller endast en punkt i utredningen, nämligen frågan om ett enhetligt kommunbegrepp, och de som reserverat sig är två av stadsförbundets tjänstemän. Det är märkvärdigt att man från landskommunalt håll, där stadsförbundet inte brukar erkännas som någon auktoritet, anser att det yttrande som avgivits av dessa två tjänstemän skulle vara det enda sakrosankta i detta sammanhang.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande ärende samt övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.04.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 21 februari

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner ävensom i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, jämlikt förut gjord anteckning, till

Herr WIKLUND i Öjebyn (s), som yttrade:

Herr talman! Under den debatt som förts i dag har en hel del talare påpekat, att den utredning som föregått detta ärende var något av ett hastverk och att den skulle sakna förankring hos kommunalfolket ute i landet. Det skulle närmast finnas en opinion *mot* förslaget ute i bygderna. Men jag undrar om inte motsatsen snarare är fallet.

Det kan vara av ett visst intresse att här något beröra den allmänna diskussion som förts om hur vi så snabbt har kommit i det läget, att 1952 års kommunreform inte längre håller måttet, och jag skall börja med att återge något av vad som sagts i den föregående diskussionen.

Bara något år efter tillkomsten av den s. k. storkommunreformen började pressen att på sina löpsedlar och i artiklar och ledare behandla behovet av en översyn och en anpassning av kommunindelningen efter samhällsutvecklingen. Från

statsförvaltningen och länsstyrelserna — genom landshövdingarna — och från statliga utredningar, exempelvis kommunförbundskommitténs yttrande 1956, alltså bara fyra år efter reformens ikraftträdande, framfördes precis samma synpunkter. Kommunerna ute i landet och kommunförbunden gick också på samma linje. År 1960 var det över 200 kommuner i landet som var inbegripna i förhandlingar om sammanslagning. Antalet kommunförbund och avtal ökade starkt, och bara den nya skolreformen bedömdes öka kravet på den formen av kommunal samverkan med 85 procent.

Om man ser på det interkommunala samarbetet och de former härför som fanns 1960, så hade vi ett 50-tal samarbetsnämnder, 753 civilrättsliga avtal och 247 kommunalförbund. Ser vi sedan på hur många avtal de olika kommunerna var engagerade i, finner vi att 28 kommuner var engagerade i tre samarbetsavtal, fyra kommuner deltog i fyra sådana avtal, tre kommuner hade fem samarbetsavtal och två kommuner hade sex sådana överenskommelser. Hur mycket var då kvar av den verkliga kommunala självbestämmanderätten i dessa kommuner?

De skäl som åberopades av kommunerna var alltid desamma, nämligen behovet av översyn. Man framhöll att kommunerna var för små enheter för en rationell kommunal förvaltning. Men ännu värre var den befolkningsomflyttning, som pågick och som fortfarande pågår och förorsakar en successiv minskning av antalet invånare i våra landskommuner. Enligt docent Godlunds prognos kommer en fjärdedel av kommunerna eller 259 stycken att minska i invånarantal med minst en procent om

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

året fram till 1975. Ytterligare en fjärdedel av kommunerna eller 272 stycken kommer att minska med mellan 5 och 15 procent under samma tid. Detta betyder sålunda att över hälften av alla landskommuner kommer att få sitt invånarantal kraftigt minskat. Man räknar också med att 40 procent av landskommunerna år 1975 kommer att ha ett invånarantal understigande 3 000.

Behovet av interkommunalt samarbete ökar emellertid i ännu hastigare takt än utflyttningen från kommunerna, men det finns faktiskt en gräns vid vilken sådant samarbete bör övergå till sammanslagning. Den gränsen uttrycktes ganska bra av förutvarande direktören för Svenska landskommunernas förbund. Han sade ungefär som så, att om den kommunala verksamheten genom kommunförbund och kommunala avtal blir sådan, att den huvudsakligen består i att räkna samman de kostnader som dess avtal omfattar, då blir den kommunala självbestämmanderätten en chimär, och vad finns då i realiteten kvar av den kommunala demokratin?

Frågan är, om inte reservanternas förslag skulle leda dithän, om det vann anslutning. Såvitt jag förstår hade man väl bra nära nått enighet i denna fråga, när statsrådet tillsatte denna expertgupp att undersöka och förarbeta problemet. Experterna kom relativt snabbt fram till att någonting måste göras, och den senare tillsatta parlamentariska utredningen var enhälligt av samma mening. I den enhälligheten ingick både centerpartiets och högerens representanter i utredningen, såsom vi har hört tidigare här i dag.

Om vi sedan går till remissinstanserna, kan vi notera en nära nog allmän enighet i huvudsaken. Alla hörda ämbetsverk utom två, alla länsstyrelser utom en, alla kommunalförbund, Socionomförbundet, Kommunal tjänstemannaförbundet och Juristförbundet var eniga om utredningens förslag, det som i dag

har kallats för ett hastverk och ett lappverk.

I denna debatt har också anförts det yttrande, som Kiruna stad avgivit och som skulle vara särskilt utslagsgivande därför att Kiruna är en kommun av en typ, som måhända i mindre skala kan bli en följd av detta förslag. Det finns en lokal bakgrund till yttrandet. Det föreligger nämligen framställningar från några av de verkligt fattiga grannkommunerna att de också skall få ansluta sig till Kiruna — därav stadens försiktiga yttranden.

Av de 868 hörda kommunerna tillstyrker 406 eller 47 procent. Emot var 237, bara 27 procent. Och kommuner som gick emot hörde till kommunerna med det lägsta invånarantalet. Bland kommuner med 4 000 invånare och däröver var det en stor majoritet för förslaget. Jag tror i motsats till andra tidigare talare, att detta måste tolkas så, att de kommuner som uppnått en viss storlek har lärt sig inse värdet av deras härigenom ökade resurser.

Propositionen innebar vissa uppmjukningar. Tvånget att tillhöra samarbetsnämnd togs bort, principbeslutet om en enhetlig kommutyp likaså. Men det enligt min mening väsentliga, nämligen förslaget till områdesindelning, behölls. Beträffande förslaget om kommutyp vill jag passa på tillfälle att anmäla, att jag delar de synpunkter som framförts av herr Alemyr i hans särskilda yttrande.

Om nu detta förslag, som jag hoppas, först kanske leder till en områdesindelning av landet, bör det väl på sikt också leda till att det blir ett nytt slags kommuner som successivt uppstår. Då borde det vara av värde att de hinder för en sammanslagning som nu till även tyrs finns i kommutypsfrågan kunde undanröjas i tid innan de omöjliggör en anslutning.

Man måste väl säga att motionerna egentligen var överraskande få. Det blev ingen folkstorm i sakfrågan. Men tyd-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

ligen har de taktiska frågorna kopplats på i motionerandet och utskottsbehandlingen. Centerpartiet motionerar och reserverar sig för avslag, högern likaså. De motiveringar som anföres är dock inte på något sätt övertygande — jag höll på att säga tvärtom. Vi har t. ex. centerpartiets sats, att bärande motiv saknas för en kommunindelningsreform i nuvarande läge. Om hälften av landets kommuner har en starkt negativ befolkningskurva och redan nu är för små medan samtidigt samhällsutvecklingen kräver större kommunala enheter, är inte detta då motiv nog för en sammanslagning eller indelningsändring? Åtminstone uppfattades situationen på det sättet av dem som deltog i utredningen, även av centerpartiets och högerens representanter. Den andra tesen är att centralorts- och regionprincipen inte kan godtas som en mera generell grundval för en kommunal indelning, vilket väl i huvudsak bör tolkas så, att om centerpartiet fick bestämma skulle man rekommendera en indelningsändring av ungefär samma typ som den som skedde 1952. Då var det, som här berörts, en sammanläggning av i huvudsak landskommuner utan hänsynstagande till befolkningsrörelsen mot tätorterna. Men så räckte den sammanläggningen bara i tio år. En omständighet att lägga märke till är att en statlig utredning kom redan fyra år efter ikraftträdandet med påpekande om reformens otillräcklighet.

Om man nu, som utskottet föreslår, söker komma fram till en överensstämmelse mellan kommunindelning och näringsgeografiska områden eller regioner sådana som uppstått genom inflyttning till tätorterna, så kanske större delen av flyttningsrörelserna kan uppfångas inom den nya kommungränsen. Systemet följer i stort arbetsmarknadsstyrelsens uppläggning av industrilokaliseringen eller skolans planering av centralskoleområden. Ja, jag kan t. o. m. ta ett exempel från min egen hemort.

Den kommun jag tillhör har under

1950-talet haft mellan 13 000 och 14 000 invånare — vi har kunnat öka något inte minst tack vare kommunens geografiska sammansättning. Vi har betydande skogsområden, jordbruksområden och vissa industriområden. Det har skett stora befolkningsomflyttningar från skogs- och jordbruk till industrier, men vi har fångat upp större delen av dessa flyttningsrörelser inom kommunens gränser. Ändå är den kommunen bara en del av regionen. Vi menar, att så fort dessa bestämmelser träder i kraft bör hela regionen om möjligt uppgå i en kommunal enhet. Först då nås hela styrkan och värdet av den nya kommunindelningens idén.

Låt mig så beröra några av de skäl som åberopats mot inrikesministerns och utskottets förslag.

Det har sagts att en försämrad demokrati skulle bli följden av större kommuner. Det måste väl i så fall innebära, att inom varje län är demokratien bäst i de minsta kommunerna. Inom det län jag tillhör har vi landskommuner på mellan 2 000 och 25 000 invånare. Jag har emellertid aldrig på våra sammankomster hört, att demokratien skulle vara sämre inom de större kommunerna än inom de mindre.

Vidare har det sagts, att den kommunala självbestämmanderätten skulle vara i fara genom s. k. tjänstemannavälde. Jag ställer frågan: På vad sätt? Får man i en större kommunal enhet möjlighet att engagera sakkunniga människor till de förtroendevaldas tjänst måste väl det innebära, att de förtroendevalda mera effektivt kan engagera sig i kommunalpolitiken. Varje uppdrag i en stor kommun har ökad betydelse. Här ger kommunens storlek och resurser i realiteten flera personer del i viktiga förvaltningsuppgifter — inte färre, som somliga påstår.

Den tanken har framförts, att saken skulle ordnas genom överförande av vissa kommunala uppgifter till lands-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

tingen. Som exempel har nämnts skolan och åldringsvården.

Men om vi först tar skolan — hur många av er har tänkt på att skolverksamheten i våra landskommuner utgör 40 à 45 procent av den samlade kommunala verksamheten? Överför man verksamhet från kommuner till landsting minskar man ju den kommunala verksamheten i samma utsträckning. Och hur många har tänkt på att om vi i stället går den andra vägen och söker öka kommunernas storlek, så kommer centralskolorna i flertalet fall inom den nya kommungränsen? Med det i propositionen och utskottsutlåtandet föreslagna arrangemanget får kommunerna ett större inflytande på skolväsendet, och jag tror att det sista man bör överväga att släppa från kommunalförvaltningen är just skolorna.

Hur ställer sig kommunförbunden till de framförda propåerna? Landstingsförbundet är kritiskt mot ytterligare överförande av nya uppgifter, och detta med full rätt enligt mitt sätt att se. Man har redan nu tre stora områden som man måste inrikta sig på: provinsialläkarorganisationen, mentalsjukvården och regionsjukvården. Till detta kommer utökningar av vissa andra områden, som undan för undan anmäler sig.

Om man gör det tankeexperimentet, att det skulle vara möjligt att överföra till landstingen också skolorna och åldringsvården, kan man undra vad en sådan överflyttning skulle få för verkan. Skulle inte detta innebära att landstingen på en gång fick den totalt dominerande kommunala verksamheten inom området? Detta skulle måhända bli ett incitament till en verkligt hård centralisering, något som kanske inte var avsikten med propån om överföring.

Till sist ett annat skäl som ofta har anförts vid diskussionerna ute i landet: en sammanslagning av flera fattiga kommuner måste resultera i en

fattig kommun! Ja, det är naturligtvis riktigt, om man tror att man genom sammanslagningen inte vinner några fördelar för den nya kommunen. Men är det verkligen på det sättet? Organisations- och administrativt måste det bli en billigare och effektivare förvaltning. Om regiongränsen också blir en kommungräns, uppfångas väl en stor del av flyttningsrörelserna inom den nya kommunen. All planering kunde inriktas på att gemensamt utnyttja alla de möjligheter regionen kan ha i konkurrens med andra regioner. Om sedan ekonomiska olikheter kvarstår, måste dessa kunna avhjälpas genom skatteutjämning eller liknande åtgärder. Märk dock att det då finns en rationell grundval för att väga den hjälp som behövs och som då bör gå till de svagare områdena.

Om jag fattat det rätt, innebär det som nu föreslås egentligen bara att man skapar förutsättningar för en kommunal arrondering med samma verkan i rationaliserande riktning som all annan arrondering har när det gäller jordbruk eller skogsbruk.

Jag kan sammanfatta det ungefär på följande sätt: Kommunerna måste enligt mitt sätt att se följa med samhällsutvecklingen. Vi måste se efter vad som sker på andra områden, och vi skall aldrig inbilla oss att vi på längre sikt utan men för den kommunala verksamheten kan underlåta att göra de förändringar som samhällsutvecklingen kräver.

Inrikesministern frågade vad som hade skett på jordbrukets område. Vi minns väl alla den tid, då det fanns ett mejeri eller ett slakteri i varje större by. Nu finns det sådana endast i varje stad. Man skall inte klandra detta; det är utvecklingens gång. Man kan notera precis samma företeelse i Konsums expansion, i ICA:s utveckling och i industriens utveckling. Vi måste hålla i minnet, att samma lagar i viss utsträckning gäller för den kommunala

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

verksamheten. Om vi där skall kunna föra en politik i enlighet med tidens krav, måste vi få kommuner som i storlek, organisation och resurser är lämpade för detta.

Herr talman! Jag skall be att få sluta med att yrka bifall till utskottets förslag. Det är visserligen en uppmjukning av propositionen och utredningen, men såvitt jag kan förstå innebär det i väsentliga delar att syftet nås.

I detta anförande instämde herr *Jons-son* i Strömsund (s).

Därefter anförde:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Den kommunistiska gruppen intog på ett tidigt stadium en positiv hållning till huvuddragen i utredningens betänkande och till regeringens förslag, vartill ju också utskottets utlåtande i huvudsak ansluter sig. Själva har vi motionerat om ett tillägg på en punkt, vilken vi anser mycket viktig framför allt för storstadsregionerna. Sedan regeringsförslaget avlämnades har emellertid en utredning om indelningsproblemen i sådana stora kommuner tillsatts, och utskottet har som bekant också framhållit behovet av modifikationer av den allmänna indelningsmallen just i fråga om storstadsregionerna. Det förefaller därför troligt att våra önskemål kan bli tillgodosedda under den fortsatta behandlingen av indelningsfrågorna, och vi kommer tills vidare att nöja oss med utskottets förslag. Om övriga synpunkter som jag har på den nu aktuella kommunreformen kan jag därför yttra mig kort.

Vi ser i förslaget om ytterligare kommunsammanslagning en väg att göra den lokala förvaltningen effektivare inte bara beträffande de uppgifter kommunerna för närvarande har utan även när det gäller att vidga den kommunala självstyrelsen. Hur det skall bli härmed beror självfallet inte bara på

kommunstorleken och andra formella villkor för den kommunala förvaltningen. I utredningen om kommunsammanslagningen har som bekant kommunal-ekonomi och näringspolitiska synpunkter varit mycket framträdande argument. Det är ingen tvekan om att man också därvidlag kan nå vissa fördelar med det förslag som nu föreligger. Vi hänger oss dock i det fallet inte åt några illusioner. Den kommunala demokratiens avgörande frågor ligger på ett helt annat plan.

Ett ytterligare stort steg — som måste tas förr eller senare om man menar allvar med allt tal om den kommunala demokratin — kan tas genom en sådan skattereform, som vi har föreslagit i en annan motion till årets riksdag. Ytterligare en avgörande förutsättning för en effektiv lokal förvaltning och kommunal demokrati är en statlig näringsplanering, som radikalt inskränker det privata fåtalsväldet inom den ekonomiska politiken och i stället tillgodoser befolkningsintressen och samhällsbehov, som i detta sammanhang är mycket viktiga kommunala behov.

I årets motionsflod har jag till min glädje upptäckt, att centerpartiet nu äntligen har anslutit sig till kravet på en kommunalskattereform som vi kommunister och några enstaka socialdemokrater hittills har fått fäktas ensamma för. Liksom kommunisterna vill centerpartiet nu att åtgärder skall vidtagas så att kostnader för skola, folkpensionering och polis klaras av staten. Det är, i förbigående sagt, lika glädjande som när centerpartiet i år utger gamla kommunistiska motioner om fri tandvård och hälsokontroll från eget förlag. På det sättet blir ju gamla fina motioner som nya, i varje fall i de kretsar där herr Hedlund och hans kamrater dväls.

I detta sammanhang är det emellertid framför allt viktigt att det blir ökad förståelse för de kommunistiska synpunkterna på förhållandet mellan kom-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

munerna och staten. På det området finns nämligen de svåraste hindren för utvecklingen av den kommunala demokratin. Och för att än en gång adressera mig till herr Hedlunds parti vill jag därför hoppas, att centerpartimotionen om att beröva stadskommunerna 40 miljoner av s. k. tolagsmedel är ett olycksfall i arbetet som man inte tänker råka ut för i fortsättningen. Den motionen strider nämligen helt mot den linje, som herr Hedlund och vi kommunister nu har gemensam i fråga om kommunernas ekonomi i övrigt.

Detta hör ihop med den kommunala demokratin. Varken i stora eller i små kommuner blir det något nämnvärt utrymme för egna initiativ och breddning i övrigt av det kommunala inflytandet så länge den centrala statsmakten ålägger primärkommuner och landsting en mängd saker som dessa själva skall skaffa pengar till.

Det andra avgörande hindret för utvecklingen av den kommunala demokratin är det privata enväldet inom näringslivet. Det hjälper ju inte hur stort intresse som finns hos befolkning och kommunal förvaltning för att befrämja en demokratisk reformpolitik i kommunen, om en bolagsledning — kanske bestående av ett tiotal personer — plötsligt kan göra tabula rasa med hela saken genom att lägga ned en industri som hela bygden är beroende av. Och det förhåller sig på samma sätt i kommuner där näringslivet är utvecklats men statsmakterna underlåter att använda de möjligheter som finns för att åstadkomma en stabilare ekonomisk ordning. Kommunisterna har vid otaliga tillfällen påtalat denna del av demokratiens problem.

Själv är jag från en landsdel, där det visserligen behöver ske ytterligare åtskilliga samhällsingripanden av detta slag men där det också finns strålande exempel på hur fina resultat man kan åstadkomma när man kan förmå stats-

makterna att visa litet handlingskraft. Det är ingen tvekan om att varenda kommun i Norrbotten skulle ha varit ruinerad vid denna tidpunkt, om inte näringspolitiska ingripanden av de slag jag här har talat om hade företagits. Man kan genom att följa denna väg såväl i vårt län som i andra göra mycket för att skapa en ekonomisk grundval för den kommunala demokratiens utveckling.

De som nu gör invändningar mot sammanslagningen av kommunerna även ur demokratisk synpunkt — låt vara att det gäller den formella sidan av saken — bortser från de många odemokratiska följdverkningar som uppstår när kommunerna är för små. Allför små kommuner kan inte ensamma klara en rad lokala förvaltningsuppgifter utan måste tillgripa kommunalförbund eller någon form av interkommunala avtal. I många fall berövas de valda representanterna i småkommunerna det reella inflytandet över viktiga kommunala angelägenheter genom sådana anordningar. Det skert.ex. när viktiga frågor måste flyttas över från primärkommunens avgörande till förbundsfullmäktige.

Det är emellertid ostridigt, att kommuner också kan bli för stora såväl i fråga om befolkningsunderlag som i geografisk utsträckning så att de av den anledningen inte ger kommunmedlemmarna tillfälle till insyn och medverkan i den kommunala förvaltningen. Det är denna fråga vi har velat rikta uppmärksamheten på genom vår motion. Vi vill att det i stora städer och även i landskommuner som kommer att omfatta ett mycket vidsträckt geografiskt område skall finnas möjligheter att utse kommuneldsråd eller kommuneldsfullmäktige eller vad man nu vill kalla dessa organ. Den gemensamma kommunförvaltning som är motiverad av skattepolitiska skäl, av näringslivets struktur och av kommunikationer och annat, skall naturligtvis

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

inte brytas sönder. Kommundelsförsamlingen skall ha begränsad kompetens och handha vissa lokala uppgifter som inte rubbar planeringen för kommunen i dess helhet. Vi förutsätter att den utredning som nu har tillsatts skall ta vårt förslag under övervägande. Utskottets formulering pekar också i den riktningen. Vi kan därför vara nöjda med vad utskottet har föreslagit och jag hemställer därför om bifall till utskottets utlåtande i dess helhet.

Herr LARSSON i Luttra (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det gäller ett anförande som herr Gustafsson i Kårby höll före middagsrasten. I detta efterlyste han innebörden i en passus i mitt anförande angående kommunförbundens inflytande på utredningsresultatet. Vad jag avsåg var att Landskommunernas förbund och Stadsförbundet var väl företrädade i utredningen och därför hade stora möjligheter att föra fram de synpunkter som förbunden företräder och därmed påverka utredningens resultat.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Får jag börja med en randanmärkning? Bland det myckna som förvänat mig i denna debatt är att så många har sökt skapa ett intryck av att det skulle gå att hejda urbaniseringsprocessen genom att sammanföra ren jordbruksbygd med större tätorter. Jag kan inte förstå att resultatet blir annat än att totalsiffrorna ser bättre ut. Själva jordbruksbygdens förhållanden blir ju oförändrade.

Jag lyssnade med stort intresse på inrikesministerns anförande. Det gav mig den behållningen, att det står klart för mig att det finns djupgående skillnader mellan inrikesministern och oss beträffande de grundläggande värderingarna i fråga om den framtida strukturen här i landet. Inrikesministern tog urbaniseringsprocessen som utgångs-

punkt och frågade: Är det någon som tror att vi kan vända strömmen tillbaka till jordbruket? Jag vill på detta svara att vi inte tror det. Jag fick intrycket att inrikesministern framför sig ser en samhällsbild som består dels av extrem jordbruks- och skogsbygd, dels av stadsbildningar. Någoting däremellan finns inte för honom. Det är där våra uppfattningar skiljer sig. Vi vill bevara de mindre, jag vill säga trivsammare tätorter som vi med mycken möda byggt upp. Vi vill ha dem som replikpunkter för medborgarna i den kringliggande jordbruksbygden utöver de tätorter som bildar kommunernas centra. Jag är rädd att man med denna reform kommer att utarma de små tätorterna, och jag vill redan inledningsvis påpeka denna fara.

Centerpartiet är positivt inställt till strävandena att ge våra framtida kommuner en sådan struktur och storlek, som garanterar att man bibehåller och stärker den kommunala självstyrelsen och gör kommunerna till geografiskt lämpligt uppbyggda enheter med hänsyn till de kommunala uppgifternas karaktär och omfattning. Om någon till äventyrs inom eller utom centerpartiet anser, att vårt partis ståndpunkt i denna fråga i grunden är negativ, så är ett sådant påstående i grunden felaktigt. Jag vill sammanfatta min inställning med att säga — och det har framhållits tidigare — att innan vi tar ställning till en framtida indelningsreform, måste vi klargöra följande frågor.

1) Vi måste lösa frågan om den kommunala skatteutjämningen. Där räcker det ingalunda, herr statsråd, med den ökning av 30 miljoner kronor till de särskilt skattetyngda kommunerna, som inrikesministern talade om i sitt anförande. Det gäller att skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar för kommunerna att föra en expansiv kommunalpolitik och lösa sina uppgifter. Jag kan inte förstå annat än att samhället måste solidariskt garantera att kommuner-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

na får ett grundunderlag att bygga på. Principen bör enligt min mening vara, att man så långt möjligt får chans till samma kommunala standard för samma skatteuttag.

2) Vi måste ha klarhet i målsättningen för samhällets lokaliseringspolitik. På den punkten pågår för närvarande såvitt jag vet och hoppas ett fruktbringande arbete. Resultaten har vi emellertid inte sett ännu.

3) Vi måste ha klarhet i hur kompetensfördelningen och ansvaret för de samhällseliga uppgifterna i framtiden skall fördelas mellan stat, kommuner och landsting. Även på det området pågår en rad utredningar. Vi har frågan om landstingens framtida kompetens- och arbetsformer, frågan om det framtida huvudmannaskapet för mentalsjukvården och åldringsvården, frågan om polisväsendets förstatligande samt indelningsfrågorna i storstadsregionerna Göteborg, Stockholm och Malmö. Vi vet i dag ingenting om, huruvida kommunerna även i framtiden skall bära en dryg andel av folkpensionskostnaderna, vilka jag anser det vara riktigt att överflytta på staten. Riksdagen har inte beslutat om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun i fråga om enhetsskolan etc.

När klarhet nåtts kring dessa väsentliga frågor, då står vi på en helt annan grund. Då kan vi resonera från helt andra utgångspunkter om hur våra framtida kommunbildningar bör se ut. Därför tillåter jag mig att säga, att riksdagen i dag saknar det nödvändiga sakliga underlaget för att ta ställning till denna reform. Vi har helt enkelt börjat reformera i fel ända. Vårt parti hade varit berett att resonera när klarhet hade vunnits på de punkter jag här åberopat. Att rubricera en sådan ståndpunkt som negativism är att vända upp och ner på begreppen.

Jag skall inte tynga debatten med att ytterligare kritisera den enligt min mening olyckliga forcering av hela denna

fråga, som jag föreställer mig i sig rymmer en stor del av anledningen till den splittring som nu förekommer. Jag vill för min del ifrågasätta, om riksdagen någonsin har presenterats en reform med så genomgripande verkningar och konsekvenser för hela vårt samhällsliv och samhällsstruktur, som är baserad på så lösa premisser.

Herr Gustafsson i Kärby hänvisade till det särskilda yttrande som avgavs till indelningssakkunnigas betänkande av herrar Dahlman och Edling. De beskriver på ett mycket målade sätt, hur man på grund av tidsnöden inte har haft möjlighet att ingående pröva det sakmaterial, på vilket utredningen har byggt sina ståndpunktstaganden. Det finns skäl att framhålla, att på det sättet bör man helt enkelt icke stifta lag. Vårt lilla land är ju känt för att vara en av de mest stabila och mest metodiskt arbetande demokratierna i Väst-europa. Vi borde haft tid och råd att kosta på oss en grundlig utredning kring alla de frågekomplex som sammanhänger med kommunindelningsfrågan, innan vi tar ståndpunkt. Jag säger detta, herr talman, med så stor bestämmdhet, därför att jag i motsats till många andra anser, att vad riksdagen i dag beslutar innebär att vi definitivt tar ställning till en ny kommunreform.

Vi skall inte invagga oss i den föreställningen, att vad riksdagen i dag beslutar i denna fråga innebär att man antar några mer eller mindre lösa principer byggda på frivillighetens grund och att man sedan får se om det blir något med det hela. Framför allt bör man inte inge kommunalmännen ute i bygderna den föreställningen, ty den är felaktig. Nej, riksdagsmajoriteten beslutar i dag om rikets indelning i kommunblock. Lagen träder i kraft om ungefär en månad, närmare bestämt den 1 april. Länsstyrelserna åläggs att göra upp förslag till indelning i kommunblock efter att ha hört vissa länsmyndigheter och kommunerna. Inom ett år, närmare

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

bestämt före den 31 mars 1963, skall länsstyrelserna insända planerna till Kungl. Maj:t för fastställande.

Nå, men hur blir det då med frivilligheten? Ja, ingen kommun får frihet att stå utanför kommunblocken. På den punkten råder det, har jag märkt, på vissa håll en del missuppfattningar. Kommunblocket får frihet att besluta, huruvida man vill ha samarbetsnämnd inrättad eller inte. Men propositionen och konstitutionsutskottets utlåtande är så utformade, att riksdagen i dag uppmanar länsstyrelserna att ta initiativ till samarbetsnämnder. Det heter ordagrant i utskottets utlåtande: »För att främja samverkan mellan kommunerna bör statsmakterna på skilda sätt verka för att en samarbetsnämnd med rådgivande och förslagsställande funktion tillskapas för varje kommunblock. Initiativ till bildandet av sådan nämnd bör tagas av länsstyrelsen.»

Enskild kommun får rätt att stå utanför denna samarbetsnämnd. Men hur blir det i praktiken? Ja, det måste väl bli så, att ingen kommun vare sig kan eller vill stå utanför detta överkommunala organ, som kommer att utrustas med så väsentliga befogenheter. Den kommun som skulle välja en sådan linje skulle obönhörligen ställas vid sidan av den kommunala utvecklingen och komma på efterkälken. Den skulle bli ett område, som kom att svältas ut när det gäller t. ex. investeringar. Därför menar jag att kommunerna är nödsakade, inte genom tvingande lagbestämmelser, det erkänner jag gärna, men genom omständigheternas egen makt att delta inte bara i kommunblocken, som är obligatoriska, utan också i samarbetsnämnderna. Jag tycker att vi skall vara realistiska och erkänna, att majoriteten i dag i verkligheten beslutar om rikets indelning i nya kommuner. Det är bara i fråga om tidpunkten, som man i dag inte säger något bestämt.

Får jag sedan, herr talman, med några ord beröra de motiv som anförts för

reformen. Ett av motiven för såväl brådskan som reformen som sådan var enhetsskolans genomförande. På den punkten vill jag gärna säga till inrikesministern, att som jag har uppfattat saken har han närmast fått bakläxa av sin kollega ecklesiastikministern i dennes egenskap av ordförande i skolberedningen. Skolberedningens yttrande får väl närmast tolkas så, att reformen inte är behövlig för enhetsskolans genomförande. I vart fall har motivet med de näringsgeografiska regionerna inget stöd i skolberedningens yttrande, eftersom beredningen har nämnt siffran 6 500 som lämpligt underlag för högstadieområdet, medan de näringsgeografiska regionerna förutsätter ett långt högre befolkningstal.

Ett annat motiv har varit det existerande interkommunala samarbetet, som här har omnämnts. Vi vet att ett sådant samarbete existerar, men om vi ser på de kommunalförbund, som vi hade 1960, skall vi finna att deras antal var 247 och att av dessa — och det är det intressanta — inte mindre än 147 hade tillskapats för att lösa polisväsendets organisation. Nära $\frac{2}{3}$ av de existerande kommunalförbunden fanns alltså till för att lösa en uppgift, som nu alla tycks vara ense om att staten skall överta.

Jag har kommit till den slutsatsen, att principen om de näringsgeografiska regionerna innebär, att man pekar ut *städerna* och *köpingarna* i detta land som kommuncentra och sedan delar in den *omgivande landsbygden* i kommuner kring dessa centra. Utgångspunkten för resonemanget kring principen om de näringsgeografiska regionerna har varit, att ju större en stad eller en tätort är, desto större omland utövar den dragningskraft på i fråga om arbetskraften och desto större omland är den kommersiellt centrum för. Konklusionen har också mycket riktigt ifrån den utgångspunkten för indelningssakkunniga blivit, att ju större staden eller kö-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

pingen är, desto större skall kommunen kring densamma vara.

Nu frågar jag mig, och jag måste fråga också kammarens ledamöter: Kan detta vara en rimlig princip, när man går att fatta beslut om en ny kommunindelning? Jag svarar för min del bestämt nej på den frågan! Det har väl alltid varit så, att städerna har utgjort kommersiella centra och alltid kommer att utgöra sådana. Det har alltid varit så, att städerna utövat dragningskraft på arbetskraften, men såvitt jag kan förstå har detta mycket litet att göra med de principer, som man bör tillämpa när man antar en ny kommunindelning. Principen bör enligt min mening vara att tillskapa enheter, som är lagom stora i administrativt hänseende för att lösa de kommunala uppgifterna.

Indelningssakkunniga har låtit genomföra en försöksundersökning, som visar hur kommunerna skulle komma att se ut, om man tillämpar principen om de näringsgeografiska regionerna vid en indelningsreform. Det är att märka, att det är den principen, som riksdagen i dag fastlägger. Jag skulle vilja ta mitt eget län som exempel. Jag har aldrig tyckt att det är särskilt roligt att dra fram lokala exempel, men det belyser frågan i princip, om jag nu får tala om hur man har tänkt sig saken i fråga om Hallands län.

Vi har för närvarande 33 landskommuner. Enligt det nya förslaget skall vi få 5. I samtliga fall skulle städerna vara centralorter. Man har talat om ett invånarantal på 8 000. Jag har räknat fram att medeltalet år 1975 för de halländska fem kommunerna med de fem städerna som centralorter skulle bli 34 600 invånare. Det är någonting annat än 8 000 å 10 000. Det finns en utredning som visar, att en fjärdedel av kommunerna i landet skulle få ett invånarantal av 27 000, och de skulle inrymma 65 procent av landets befolkning. Men det intressanta — och det belyser också principen om de närings-

geografiska regionerna — är, om jag fortfarande håller mig till Halland, att vår största stad Halmstad, som i dag har ett invånarantal på cirka 40 000, skulle få ett invånarantal på över 68 000 år 1975. Ju mindre våra övriga fyra städer sedan är, desto mindre skulle också kommunerna omkring dem bli. Ja, så verkar enligt min uppfattning principen om de näringsgeografiska regionerna i praktiken.

Jag hoppas nu att ingen kommer och säger: Ja, men det är inte så här det skall gå till. Vi skall hoppas att det blir modifikationer och att länsstyrelserna kommer att se det på ett helt annat sätt. Ja, men det är denna princip som konstitutionsutskottets majoritet i dag fastlägger och som riksdagen förmodligen kommer att antaga.

Då menar jag att detta kommer att leda till att de små, trivsamma tätortsbildningar som vi med mycken möda har byggt upp kommer att sättas på svältkost. De riskerar att socialt tyna bort. Man kommer medvetet att inrikta den kommunala investeringsaktiviteten på staden, centralorten. Det är där vi sätter in huvudkritiken. Vi vill inte ha dessa mastodontenheter. Jag skall villigt erkänna att de nuvarande kommunerna i många fall är för små för att lösa sina uppgifter, och jag är personligen inte främmande för en reform, som skapar enheter av en storleksordning på låt oss säga 6 000—8 000 invånare, lagom stora att exempelvis bilda underlag för ett enhetsskoleområde.

Men jag vill om man efter utredning kommer fram till att en ny indelning är behövlig också, herr talman, be kammarens ledamöter att ett ögonblick fundera på vad som har hänt under dessa tio år som vi har haft den nu existerande kommunindelningen. Det har förekommit en väldig expansion inom dessa kommunala enheter. Man har byggt upp kommunala förvaltningscentra, man har investerat i skolor och ålderdomshem, man har planerat för

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

vatten och avlopp, man har börjat bygga trivsamma egnahemsområden. Vad vi är rädda för är att en hel del av detta kommer att raderas, just därför att man kommer att rikta investeringsansträngningarna i framtiden på den utpekade centralorten, som i de flesta fall blir liktydlig med stad eller köping.

Sedan är jag rädd för att det i denna nya centralort kommer att uppstå en investeringspsykos, som kan innebära att vi får göra mycket dyrköpta erfarenheter i form av felinvesteringar. Jag säger detta därför att det finns sociologiska undersökningar som visar, att ju högre standarden stiger i ett land, desto flera replipunkter söker sig medborgarna för sina olika kontaktbehov. Jag delar därför den uppfattning som i förmiddags här framfördes av herr Boo, då han sade att det är mycket möjligt att det kan gå för oss som det har gått i USA, nämligen att människorna i framtiden söker sin boendemiljö i mindre tätorter — låt vara att man sedan kan ha sin arbetsplats i en större stad eller i ett industricentrum.

Jag vill också säga, att det väl ändå är någonting tämligen enastående i svensk lagstiftning, att man skall ge särskild remisskompetens åt samarbetsnämnderna, ett organ som inte är lagfäst. Man kommer att tillmäta deras åsikt särskild betydelse och de kommer att få mycket stort inflytande.

Herr talman! Jag ser att min värderade vän herr Wedén står efter mig på talarlistan och jag skall därför till sist bara rikta några ord till honom. Liberalismen har i detta land förnämliga historiska traditioner när det gäller att slå vakt om den kommunala självförvaltningen och folkstyrelsetanken över huvud taget, och jag beklagar för min del att folkpartiet i dag inte slår vakt om dessa traditioner på samma sätt som man tidigare har gjort, när man vet att vi står inför en reform som innebär så väsentlig risk för att man urholkar den kommunala självförvaltningens fram-

tidsmöjligheter. Jag emotser med största intresse herr Wedéns principiella förklaring i denna väsentliga fråga.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Efter herr Antonssons lugna och trevliga anförande känner jag mig nästan ledsen över att vid mina överväganden ha kommit till andra slutsatser än han synes ha gjort. Jag hoppas dock att om en liten stund kunna ge honom svar på den fråga han ställde om vad det från liberala utgångspunkter kan finnas för grundval för dessa andra slutsatser.

I synnerhet när jag lyssnade till herr Eliasson i Sundborn på förmiddagen men även då jag hörde en del avsnitt av herr Antonssons anförande nyss, tyckte jag mig finna väsentligt starkare sakliga argument för en positiv inställning till den hållning som konstitutionsutskottets majoritet nu har intagit än för motsatsen. Både herr Eliasson och herr Antonsson var mycket angelägna att betona: Centerpartiet har inte någon negativ hållning. De ansåg också att det i väldigt många fall var befogat att skapa större kommunenheter. De ansåg att detta var en förutsättning för att kommunerna på ett riktigt sätt skall kunna fylla sina funktioner gentemot medborgarna.

Däri ligger ju i själva verket i mycket hög grad ett principiellt erkännande av det berättigade i att på något sätt nu ändå ta itu med dessa problem.

Efter allt vad som har sagts tidigare vill jag bara till argumenten för en positiv inställning till konstitutionsutskottets majoritets utlåtande helt kort foga ett par synpunkter, som jag haft anledning att i någon mån beakta även i kommunal verksamhet. Det har påpekats flera gånger — även av indelnings-sakkunniga — att lösningen av de kommunala uppgifterna inom byggnadsplaneringen och samhällsplaneringen i vidsträckt bemärkelse underlättas om kommunerna är större än de nu i många

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

fall är. Även om vi, herr talman, får mer vidsträckta kommuner, t. ex. av den storleksordning som herr Antonsson senast nämnde — 6 000—8 000 tror jag var den siffra han anförde — eller t. o. m. 8 000—10 000, blir det ändå när det gäller bebyggelseplanering i stort nödvändigt med interkommunalt samarbete över större regioner än den enskilda kommunen utgör för att dessa frågor skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt. Detta gäller inte bara storstadsregionerna Stockholm, Göteborg, Malmö utan även många andra regioner.

Jag tyckte att inrikesministern och herr Heckscher i sitt meningsutbyte på förmiddagen i detta avseende talade förbi varandra. Herr Heckscher undrade — och herr Antonsson var inne på samma tema: Vart skulle det leda om de stora kommunerna växte ut över alla gränser? Är det verkligen meningen att dessa skall uppsluka andra kommuner som ligger omkring dem, även om dessa mindre kommuner i och för sig har livskraft och förmåga att självständigt fullgöra de uppgifter de bör åta sig? Jag tror inte att detta är meningen. Däremot är jag övertygad om att det också i sådana fall, och även om en annan kommunindelning växer fram successivt och på de frivilliga vägar som konstitutionsutskottet nu har angivit — så blir det nödvändigt med interkommunalt samarbete även mellan större kommuner för att bebyggelseplaneringen i stort skall ske på ett betryggande sätt. Detta gäller inte minst om vi — vilket jag livligt hoppas — skall få en större småhusbebyggelse. Det gäller också vid den enligt min mening lyckliga utvecklingen dithän, att många människor som har sitt arbete i städer och tätorter föredrar att bosätta sig ute på landsbygden. Då blir samarbete nödvändigt inom större regioner än de enskilda kommunerna utgör.

En annan sak, herr talman, som här

talat för en positiv inställning till konstitutionsutskottets förslag är behovet av genomtänkt ekonomisk långsiktspåläggning inom kommunerna. Indelnings-sakkunniga t. ex. säger: »En avvägning på längre sikt av utgiftsbehovet, skattesatsens höjd, upplåningsbehovet m. m. torde utgöra en förutsättning för att stadga skall kunna erhållas i kommunens ekonomi.» Det har redan nu visat sig svårt även för betydligt större kommuner än som här avses att få en sådan tillfredsställande stadga och ekonomisk långtidsplanering. En sådan förutsätter givetvis ett visst mått av ekonomisk expertis på tjänstemannaplanet, som de små kommunerna har svårt att skaffa sig.

Därmed, herr talman, skulle jag vara framme vid den punkt, där jag tror att jag kan ge herr Antonsson svar på hans fråga. Han sade att det hade varit utmärkande för den svenska liberalismen att den slagit vakt om den kommunala demokratien. Det har fällt så många vackra ord om den förut i dag, att jag skulle vilja försöka med anledning av herr Antonssons fråga att framhålla ett par saker som jag tycker är väsentliga i det fallet.

Det finns för närvarande en ganska utpräglad tendens till att de kommunala förtroendemännen på många håll är på väg att drunkna i försöken att penetrera detaljfrågor, vilka i själva verket bäst kan handläggas på utredningsplanet av tjänstemän med viss specialkompetens. Risker är att de kommunala förtroendemännen i sin lätt förklarliga ambitiösa iver sysslar för mycket med detaljfrågor, tappar bort helhetssynen på de lokala problemen eller väsentliga avsnitt av dem, får svårare att hålla reda på de stora utvecklingslinjerna inom kommunen. Det är det som skall vara de kommunala förtroendemännens främsta uppgift. Och det är inte till förmån för den kommunala demokratien om den kommer i bakgrunden.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Det är klart att makten över besluten beträffande hur kommunerna på olika, väsentliga områden skall utvecklas alltid måste ligga i de kommunala förtroendemännens händer. Det skall man slå vakt om. Men för att de kommunala förtroendemännen också skall få en klar uppfattning om konsekvenserna av de olika beslut de fattar är det nödvändigt att bygga besluten på ett tillfredsställande underlag, ett tillfredsställande utredningsmaterial, en bedömning av utvecklingstendenserna. Även om t. ex. prognoser alltid är osäkra och måste så vara är det bättre att ha en sådan osäker vetskap än att inte ha någon alls. En förutsättning för att de kommunala förtroendemännen verkligen skall behålla det väsentliga greppet om utvecklingen, skall kunna besluta med någon känsla för konsekvenserna av besluten, är alltså att man kan skapa kommuner som är tillräckligt stora för att detta material skall komma fram. Det kräver naturligtvis ett visst minimum av organisation på tjänstemannasidan.

Det har talats om motsättningen mellan tjänstemannainflytande och förtroendemannainflytande. Jag tror inte att den motsättningen existerar. Om man vill bevara den verkliga makten över besluten i de kommunala förtroendemännens händer, är det klokt att sikta mot en sådan avvägning av kommunernas storlek som gör det möjligt att inom de kommunala organen få fram det tillfredsställande underlaget för sådana beslut.

Det har i många anföranden framklingat en underton i debatten i dag. Den undertonen har haft melodien, att om man kan lasta av kommunerna en del stora uppgifter, som de nu har, så kanske ändå alltsammans löser sig till det bästa och allt kan i stort sett vara bra som det är utan att man gör något särskilt.

Som påpekats tidigare kan naturligtvis omfördelningar mellan primärkom-

muner, landsting och stat, utöver dem som nu är aktuella eller som ligger i blickfältet, bli erforderliga även i framtiden. Jag tror att de kan bli erforderliga inte bara i en riktning utan i båda riktningarna. Men det finns ett perspektiv på detta som jag knappast tycker att man understrukt med tillräcklig skärpa tidigare. Det är ungefär följande.

Ibland brukar man litet elakt säga om en del experter — ofta överdrivet och orättvist — att de lär sig mer och mer om mindre och mindre tills de till slut kan allting om ingenting. Om man drar ut konsekvenserna av förhoppningen att man genom att ge kommunerna mindre faktiska uppgifter, ett mindre tyngande ansvar, skulle kunna lösa problemen, så är det något av samma resonemang som detta om experterna. De som för resonemanget hävdar i själva verket, att om kommunerna får besluta suveränt om mindre och mindre som blir mer och mer betydelselöst så skulle man kunna bevara den nuvarande ordningen, medan de stora och betydelsefulla sakerna då får beslutas mera centralt på annat håll. Jag kan inte finna, herr talman, att detta ur liberal synvinkel skulle vara någon lycklig utveckling.

Det finns en vändning i propositionen som kanske inte är så alldeles lyckad. Inrikesministern har i dag lagt upp den kommunala demokratin på ett helt annat sätt, men jag vill dröja vid den ändå ett ögonblick. Det sägs t. ex. att problemet kommunal effektivitet kontra kommunal demokrati är ett avvägningsfråga, som det givetvis kan råda delade meningar om och där meningarna kan växla från tid till annan. Det torde dock innebära en stark förenkling av problemet att påstå att vi nu står vid en gräns då effektivitetskravet inte kan drivas längre av hänsyn till den kommunala demokratin.

Jag vill ännu en gång påpeka att när inrikesministern talade i dag hade han ett helt annat och vidare grepp på den-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

na sak. Formuleringen i propositionen, vilken för övrigt är återgiven i utskottets ingress, visar däremot ett tämligen sterilt och byråkratiskt sätt att se på detta problem som ju har en annan och djupare och riktigare aspekt.

Här är enligt min mening när allt kommer omkring inte en fråga som i första hand gäller den eller den kommunala organisationsformen eller kommunindelningens effektivitet i och för sig ur rent förvaltningsmässiga synpunkter. De synpunkterna måste komma i andra hand. Jag tycker att först och främst måste frågan ställas ungefär så här och det gjorde också inrikesministern på förmiddagen: På vilket sätt blir det bäst för medborgarna själva?

I det sammanhanget presterade statsrådet Johansson i sitt anförande förut i dag en kraftfull och svepande och, jag höll på att säga, lysande framställning av en liberal inställning till frågan om befolkningsomflyttningar och näringslivets lokalisering. Jag uppskattar naturligtvis denna liberala inställning, och jag vill liksom han tillägga att det även med en sådan inställning ingalunda alltid är säkert att t. ex. företagsamheten skall gå före och befolkningsomflyttningarna komma efter till den. Det kan ur mänskliga, medborgerliga och samtidigt också ur samhällsekonomiska effektivitetssynpunkter ibland vara bättre att företagsamheten går dit där befolkningen finns, där det finns etablerade kommunala maskinerier, där det inte behöver göras stora nyinvesteringar i skolor, bostäder och allehanda andra inrättningar. Det är befogat att stimulera en sådan utveckling. Det är såvitt jag kan upptäcka inga djupgående meningsskiljaktigheter mellan inrikesministerns uppfattning och min. Det fattas bara annat eftersom han så briljant gav uttryck för en liberal inställning i dessa avseenden.

Huvudfrågan är alltså på vilket sätt det blir bäst för medborgarna själva. På vilket sätt blir bebyggelseplanerna

och bostadsmiljöerna bäst för dem, på vilket sätt får de den bästa möjliga socialvården, åldringsvården och hälsovården, på vilket sätt är det lättast att ge deras barn den bästa tillgången på de nya skolorna o. s. v., på vilket sätt går det bäst att få fram de nödvändiga planerna för allt detta och erhålla de erforderliga medlen för att förverkliga planerna? Och på vilket sätt får de bäst inflytande över planernas utformning och medlens användning?

Av de skäl som jag här antytt och som många andra talare tidigare berört tror jag att det är bra att man nu startar med att åstadkomma de instrument och den metodik för planering som det är fråga om att riksdagen skall besluta.

Herr Antonsson sade att vad riksdagen nu går att besluta om är i verkligheten en ny och genomgripande kommunindelning. Jag kan inte dela den uppfattningen. Vad riksdagen nu går att besluta om är — i synnerhet efter de förtydliganden som konstitutionsutskottsmajoritetens utlåtande innebär — att man skall skaffa sig instrument och en ram för *planeringen* av en ny kommunindelning. Riksdagen fattar inte nu beslut om en ny kommunindelning, om den bifaller konstitutionsutskottets förslag. Den fattar beslut om en planering. Den utsträckning i vilken planerna kommer att förverkligas blir beroende av kommunernas ställningstaganden.

Herr Heckscher och flera andra talare har sagt att det är inte riktigt så. Herr Heckscher använde visst uttrycket att detta ändå måste utöva ett psykologiskt inflytande. Det finns också andra former av inflytande som andra talare har vidrört. Det är klart att om en bra plan presenteras, så utövar den inflytande. Den ter sig otvivelaktigt stimulerande för många kommunalmän. De ser de framtida möjligheterna i ett nytt ljus. Men det är väl intet skäl att avstå från planeringen. Det är tvärtom ett skäl för den. Om planerna å andra sidan blir dåliga får de göras om. Jag

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

har den meningen, herr talman, att det är uttryck för en ganska onödig skugg-rädsla att motsätta sig skapandet av de instrument och den ram som här är åsyftad och vars ändamål är att göra det bättre för de enskilda medborgarna.

Herr talman! Jag skulle vilja sluta med att återge, jag vill inte kalla det en sedelärande historia, ty det vore en överdrift och det är heller inte någon historia utan ett faktiskt historiskt förlopp. Jag märkte att herr Andersson i Linköping och herr Heckscher tidigare i dag gav sig ut på en resa i Europa och förde ett meningsutbyte om EEC i förhållande till den fråga vi nu behandlar. Jag skall inte ta upp det resone-mangiet, men det slumpar sig faktiskt så att jag av en helt annan anledning och för ett helt annat syfte härom kvällen råkade läsa en framställning av ett skede i det brittiska samhällets utveckling under senare delen av 1920-talet som även hade en del att säga om en stor och betydelsefull kommunindel-ningsreform som då vidtogs där. Det var en reform som i förhållande till det läge som då förelåg i Storbritannien hade ofantligt mycket mera vittgående konsekvenser och en mycket vidare syftning än vad det beslut kan få som riksdagen kommer att ställas inför i kväll.

Det var inga småsaker den omlägg-ningen förde med sig i Storbritannien. Jag kan som exempel på vad den inne-bar — ehuru jag inte ställer upp det som något föredöme för en svensk kom-munindelningsreform — nämna att den betydde en minskning av de kommu-nala organ som hade självständig be-skattningsrätt från över 15 000 till mindre än 2 000. Det var ett mycket radikalt ingrepp, och det trampades naturligtvis på många ömma liktornar. Det genomfördes under Mr. Baldwins andra regering. Den främsta drivkraf-ten bakom reformen var Mr. Neville Chamberlain.

Jag vill som ett kuriosum återge vad

Times i London skrev när parlamentet hade fattat detta beslut: »Denna re-form, som varit regeringens stora steg under den nuvarande sessionen, har alltså förts i hamn. Det är en åtgärd, som upphovsmännen kan vara stolta över. Det kan med säkerhet förutses, att när historien om det brittiska sam-hällets utveckling under nuvarande tid skall skrivas, så kommer lagen om den lokala självstyrelsen av 1929 att ha sin plats som en av de stora åtgärderna under det tjugonde seklet. Knappast nå-gonsin under vår parlamentariska his-toria har en regering under det sista året av en parlamentsperiod vågat ta ett steg, som så litet vädjat till de po-pulära stämningar, vilka partitaktiker-na så ivrigt vill vädja till, men samti-digt ett steg som så helt överensstäm-mer med allt det som är solitt och stats-mannamässigt ur synvinkeln av landets bästa. Förtjänsten av detta remarkabla framsteg måste i första hand ges till Mr. Neville Chamberlain. Inte heller skall det glömmas bort hur mycket i denna reform som berott på Mr. Win-ston Churchills uppslagsrikedom och mod.»

Jag har inte citerat detta i avsikt att dra några historiska paralleller. Det vare mig fjärran att ikläda herr inri-kesministern, herr Mac Hamrin, herr Hammar eller några andra, som här har talat för konstitutionsutskottets ma-joritet, Neville Chamberlains eller Win-ston Churchills mantel. Jag hoppas att ingen av dem blir ledsen om jag säger, att passformen inte i alla avseenden skulle vara fullständig. Men det är klart att inrikesministern och de andra her-rar jag nämnde har stuckit in en arm i en av ärmarna — om det nu finns så-dana — på den mantel som uppbars av Chamberlain och Churchill. Och herr Larsson i Luttra och herr Nilsson i Göingegården har också stuckit in en arm i den. Men herr Eliasson i Sund-born, herr Magnusson i Tumhult, herr Heckscher och andra vill inte ens att

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

en flik av denna mantel skall svepa kring deras politiska ben.

Jag beklagar detta, ty jag är övertygad om att Times hade rätt och att den brittiska reformen mot bakgrunden av den tidens förhållanden var en mycket radikal reform. I den frågan var de personer som stod bakom den sannerligen inte konservativa. De tog under avsevärda politiska påfrestningar ett steg som ledde det brittiska samhället framåt.

De åtgärder som vi nu står i begrepp att fatta beslut om har väsentligt mindre dimensioner. Men jag tycker ändå att det skulle vara uppmuntrande, om en mycket stor majoritet i den svenska riksdagen ville ge uttryck för åtminstone en fläkt av den radikalismens anda som i detta avseende behärskade Chamberlain och Churchill för mer än trettio år sedan.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om vi skulle ta blodprov, herr Wedén, beträffande vilket parti, folkpartiet eller centerpartiet, som visat de bästa statsmannaegenskaperna i den meningen att man inte låtit tillfälliga stämningar och partitaktik vara avgörande utan vågat ta ansvar tror jag nog att centerpartiet skulle stå sig ganska bra i konkurrensen. Påpekandet tycker jag var litet överdrivet från herr Wedéns sida.

Herr Wedén sade vidare att den argumentation, som jag förde, gav stöd för bifall till utskottsmajoritetens förslag, eftersom man även från vårt håll betonar att något måste göras. Men har herr Wedén glömt folkpartiets paroll, att man skall pröva först och besluta sedan? Att den taktiken inte passar i EEC-frågan framgår av sammanhanget, men här finns tillfälle att pröva folkpartiets rekommendationer genom att utreda frågan ordentligt och undersöka vad man på olika vägar kan göra,

innan man tar ställning och spikar principerna för ny kommunindelning.

Herr Wedén försökte klargöra vad liberalismen menade med kommunal självstyrelse, och det var såvitt jag kunde finna att bilda större kommuner och skaffa fler specialister på tjänstemannasidan. Är det i och för sig ägnat att bidra till att stärka den kommunala självstyrelsen? Det har jag svårt att förstå. Att vi nödgas få flera specialister därför att kommunerna görs stora är väl ingenting som i sig underlättar överblicken över hela fältet för vare sig förtroendemännen eller tjänstemännen. Det kan vara nödvändigt att göra kommunsammanslagningar, men det är ingenting som talar för att stora kommuner automatiskt innebär en förstärkning av den kommunala självstyrelsen. Jag tror inte att man kan ta så lätt på detta problem som herr Wedén gjorde.

Herr Wedén ger sig in på ett bedömande av andra partiers ställningstagande i fråga om lokaliseringspolitiken. Han anser att idén om en aktiv lokaliseringspolitik är speciellt utmärkande för liberalismen. Jag kan inte erinra mig från de första diskussionerna här i riksdagen om behovet av lokaliseringspolitik att det var folkpartiet som gick i spetsen för den. Kanske liberalismen numera börjar återvända i folkpartiets program. Är det liberalism att driva en aktiviserad lokaliseringspolitik, har det ändå hänt något glädjande.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Framtiden får nog utvisa, herr Wedén, om det blir så ärofyllt att ikläda sig den mantel som herr Wedén apostroferade. Åtminstone är jag inte övertygad om att så blir fallet.

Jag skulle önska att herr Wedén en stilla stund ville betrakta ett yttrande som är fällt av Waldemar Svensson i Ljungskile. Herr Wedén var förtjust i

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

planer och planering. Waldemar Svensson i Ljungkile sade vid ett tillfälle: »Planer är nog bra, om de nu är bra.»

Jag menar att dessa planer icke är bra just därför att man utgår från näringsgeografiska regioner. Jag har i mitt anförande försökt bevisa att dessa icke är en lämplig norm att lägga till grund för en ny kommunindelning.

Herr Wedén var dessutom förtjust över eller betraktade det åtminstone som ett ofrånkomligt faktum att vi får flera tjänstemän och färre förtroendemän. Jag vill i anslutning till att jag i slutet av mitt anförande apostroferade liberalismens insatser på detta område, säga att vi bör komma ihåg, herr Wedén, att 1862 års kommunallagar antogs som en följd av en liberal opinion som reagerade mot de starka centraliseringstendenser som då var rådande i vårt samhälle. I dag tycker jag mig kunna konstatera att herr Wedén är på väg att gå i motsatt riktning.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det kanske är litet långt att gå tillbaka till år 1862 för att finna argument mot vad jag yttrade förut. Jag vill mycket starkt betona, herr talman, att om man verkligen på allvar vill motarbeta en centralisering och om man vill bevara det väsentliga i den kommunala självstyrelsen och förtroendemännens inflytande, då skall man vara mycket försiktig med att motverka sådana modesta förslag som det i dag föreliggande. Den saken är nog alldeles säker, herr talman, att om kommunerna inte på ett skäligt sätt klarar de uppgifter som medborgarna med god rätt anser att de skall klara, om de blir för små eller fortsätter att vara för små, om de inte visar en tillräcklig framsynthet av det slag som herr Larssons i Luttra anförande var en så utomordentligt god exponent för, då får man centraliseringstendenser, då bygger man under skälen för centraliseringsåtgär-

der. Är man däremot på den kommunala sidan mera framsynt, avlägsnar man argumenten för centralisering. Så har jag sett situationen.

Nu skall herrar Eliasson i Sundborn och Antonsson inte göra några ansträngningar att försöka lägga in för mycket i vad jag sade om tjänstemän och förtroendemän. Jag vill upprepa, herr talman, att jag inte tror att moderna kommuner i ett modernt samhälle klarar av sina uppgifter på ett bra sätt och inte heller att förtroendemännen kan få tillräckligt underlag för att fatta beslut med fullt medvetande om konsekvenserna utan tillgång till kvalificerade tjänstemän. Det innebär inte att man förringar och försvagar förtroendemännens inflytande. Det innebär att man skapar ett säkrare och ett starkare sakligt underlag för deras beslut.

Herr talman! Herr Eliasson måtte på något vis ha blivit personligt berörd av vad jag citerade om partitaktiker. Såvitt jag erinrar mig fanns dessa omdömen om partitaktik och sådant endast i det citat som jag återgav ur London Times från mars 1929. Om herr Eliasson fann sig särskilt träffad av det kan jag inte hjälpa det. Skälen måste i så fall ligga helt på hans egen sida.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad om jag har missförstått herr Wedén, men av hans anförande fick jag den uppfattningen att om man från vårt partis sida inte accepterade majoritetens förslag, visade man prov på oförmåga att våga ta ståndpunkt, därför att detta förslag kunde vara impopulärt.

Vidare har jag inte, herr Wedén, sagt att varje ökning av kommunernas tjänstemannastab betyder en försvagning av demokratin. Det är uppenbart att vi ute i kommunerna inte kan undvara tjänstemännen. Men om det skapas stora kommuner med en mängd specialis-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

ter, kan man inte förneka att det blir svårare för de enskilda förtroendemännen att överblicka det hela.

Om herr Wedén anser att den inställning, som han i detta avseende företräder, är uttryck för liberalism, så får han väl göra det. Den överensstämmer i varje fall inte med centerpartiets politik. Men det tycks inte vara så lätt att klargöra vad liberalism är. Häromkvällen sade herr Ohlin i TV att folkpartiet inte ibland tar ställning för och ibland emot regeringspolitiken, utan folkpartiet följer en bestämd och klar linje. Efter all kritik, som under den senaste tiden riktats mot centerpartiet därför att vi vågade göra upp med socialdemokraterna i en skattefråga, får man nu bevitna att $\frac{3}{4}$ av folkpartiets utskottsrepresentanter och socialdemokraterna går tillsammans. Det må vara ursäktligt, om jag efter alla skopor av ovelt, som vi på centerhåll fått för vad som hände i höstas frågar vad det är som nu inträffat. TV-programmet bar rubriken »Sex månader före valet». Betyder detta uttalande om att folkpartiet har en klar och bestämd kurs och inte ibland är för och ibland emot regeringspolitiken, att vi i alla frågor under riksdagen kan räkna med en uppgörelse mellan folkpartiet och regeringen?

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn tog upp en i och för sig intressant allmänpolitisk fråga och försökte draga en parallell mellan den ställning, som folkpartiets representanter i konstitutionsutskottet med ett undantag intagit till detta förslag, och den uppgörelse som före höstriksdagen träffades mellan centerpartiet och socialdemokraterna i skattefrågan. Detta är en mycket felaktig parallell. Jag måste säga att det är fullt befogat att herr Eliasson och hans meningsfränder har ådragit sig så mycket klander för uppgörelsen från i höstas — en uppgörelse som i realiteten till-

kom innan höstriksdagen samlats, en uppgörelse som träffades i hemlighet utan att något annat parti hade möjlighet att inverka därpå, en uppgörelse där de båda parterna i mycket stor utsträckning band sig utan några möjligheter till vidare diskussioner.

Kommunindelningsfrågan har däremot i flera månader legat hos konstitutionsutskottet och det har förts en mycket fri och öppen debatt om dess problem. Samtliga riksdagsgrupper har haft möjlighet att ta ställning till frågan och till de olika aspekter som framkommit under behandlingen i konstitutionsutskottet, och detta har man också gjort.

Den som inte kan inse skillnaden mellan omständigheterna i det ena och andra fallet är att beklaga.

Herr Eliasson hävdar fortfarande den uppfattningen, att det på något vis är felaktigt att de kommunala förtroendemännen skall kunna bygga sina ställningstaganden på ett tillfredsställande underlag, presenterat av specialister och tjänstemän. Han säger att det måste ändå ligga en fara däri att tillkomsten av större kommuner gör det nödvändigt med flera tjänstemän. Jag tycker inte att det är någon fara, i varje fall inte om förtroendemännen handhar sina uppdrag med tillräckligt intresse, kurlage och ansvarskänsla. Det förefaller mig som om herr Eliasson också skulle vara i stånd att bemästra tjänstemän, som ger honom värdefulla upplysningar.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Efter denna intressanta familjeträta mellan mittpartierna i svensk politik, vilka tydligen redan påbörjat valrörelsen, skulle jag vilja knyta några reflexioner till det föreliggande utskottsförslaget.

När jag har suttit i min bänk och lyssnat till den långa debatten om den nya kommunreformen har det slagit mig att det här framförts i stort sett samma argument som under förhandsdiskussionen om den förra storkommunsrefor-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

men. Vi som hade tillfälle att offentligen söka övertyga människorna om det riktiga i 1952 års kommunreform mötte stor tveksamhet. Man menade att kommunerna skulle bli för stora och att de kommunala enheterna inte skulle kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina uppgifter. I dag är det väl knappast någon här i landet som önskar att 1952 års kommunreform skulle vara ogjord, och jag är övertygad om att några år framåt i tiden kommer förhållandet att vara detsamma när det gäller den kommunreform som nu diskuteras.

Många av reservanternas talesmän har i denna debatt uttryckt starka farhågor för att den kommunala demokratien skulle försvagas, därest det föreliggande förslaget om större kommunala enheter föres ut i praktiska livet. Konsekvensen av detta resonemang är att den kommunala demokratien skulle vara i det närmaste obefintlig uppe i Norrland, där man sedan länge arbetar med kommuner som har en yta på 50, 60, ända upp till hundra kvadratkil. Nu är det inte på det sättet. Man har klarat den detaljen även inom de stora kommunerna, och jag vågar påstå att intresset för de kommunala frågorna är lika väl utvecklat i denna landsända som i andra delar av riket.

Jag tror att man i detta resonemang om den kommunala demokratien i alltför stor utsträckning har förbisett de politiska partiernas och studieorganisationernas betydelse, när det gäller att stimulera till ökat kommunalt engagemang och större intresse för de kommunala frågorna. Dessa organisationer tror jag har en stor uppgift att fylla på det området, och de kommer också säkerligen att intensifiera sitt arbete för att sprida upplysning om kommunala frågor. Departementschefen säger också i propositionen att han har för avsikt att följa dessa frågor. Därför finns det enligt min mening ingen anledning att överdimensionera farhågorna för den kommunala demokratien i denna de-

batt och sedan ta detta som intäkt för en negativ inställning till reformen.

Vidare har man i denna debatt litet mera i förbigående varit inne på någonting som man kallar kommundelegration. Jag tror inte att de skulle stärka den kommunala demokratien, ty därigenom skulle man konservera de gamla kommungränserna. Och avsikten med denna reform måste väl ändå vara att så fort som möjligt försöka smälta ihop den nya och större kommunala enheten.

För min del ser jag kommunindelningsreformen helt enkelt som ett praktiskt försök att anpassa kommungränserna till den utveckling som pågår runt omkring oss, och jag är mycket förvånad över dem som tror sig kunna rida spärr mot denna utveckling. Vad som sker i dag — och som pågått under många år — är ju att människorna självmant flyttar från glesbygden till tätorterna. Bilen ger dem möjlighet att bo i tätorten, där de kan få den service som nutidsmänniskan kräver, även om de har sitt arbete ute i periferien.

Nu menar man tydligen i centerpartiet att det är förkastligt att satsa på tätortsprincipen. Om jag fattat en del centerpartistiska talare rätt, menar de att vi i stället bör gå in för att sprida bebyggelsen runt om i hela kommunen. Jag har mycket svårt att inse att detta vore någonting att sträva efter. Vi har redan nu många exempel på hur människor byggt sig ett eget hem ute i glesbygden och hur de, när de av en eller annan anledning tvingats flytta, har tvingats att realisera villan för att alls bli av med den. Då frågar jag mig: Tjänar man verkligen landsbygdsbefolkningens intressen, om man stimulerar en utveckling i den riktningen?

Man talar ofta om hur nödvändigt det är att lokalisera industrien till landsbygden. Erfarenheten visar dock att företagarna, om de skall etablera sig, kräver att kommunerna har färdigplanerad tomtmark och bostäder, skolor och sociala anordningar — kort sagt

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

en väl utbyggd kommunal service. Detta orkar inte de små och ekonomiskt svaga kommunerna med. Om de skall kunna hävda sig i konkurrensen om industrien, måste de i regel skaffa sig ett stabilt befolkningsunderlag och en väl utbyggd tätort att hänvisa till. Det är just här som de näringsgeografiska synpunkterna kommer in i bilden, och de är utan tvekan nödvändiga i sammanhanget.

Jag tror inte heller att man kommer ifrån en kommunreform enbart genom en ändring av huvudmannskapet för de kommunala förvaltningsuppgifterna eller genom att kräva en annan kostnadsfördelning mellan stat och kommun. Här är det knappast fråga om ett antingen/eller utan om ett både/och.

Jag vill här passa på tillfället att understryka den passus i utskottsutlåtandet, där man meddelar att årets riksdag kommer att få ta ställning till förslag om en avsevärd höjning av de kommunala skattelindringsbidragen. Men ännu viktigare är att 1958 års skattentjäningskommitté snart blir färdig med sitt arbete, så att förslag kan föreläggas senast 1964 års riksdag. Jag kan inte underlåta att säga, att det ju aldrig kan vara rimligt att man i den ena kommunen skall betala 6 kronor per skattekrona till skolväsendet, medan man i den andra kommunen slipper undan med 1 krona. Det kan inte heller vara rättvist att de som råkat bosätta sig i en norrlandskommun skall betala 5 kronor av varje beskattningsbar hundralapp i folkpensionskostnad, medan den som har sin mantalsskrivningsort i mera tätbefolkade delar av landet skall slippa undan med en 50-öring.

Eftersom glesbygdskommunerna ofta får släppa ifrån sig den yngre och färdigutbildade arbetskraften, är det inte heller för mycket begärt att kostnaderna för ungdomens utbildning, lika väl som kostnaderna för folkpensionerna till de äldre som stannar kvar, fördelas på ett rättvisare sätt mellan landets kommuner.

När det gäller den senare frågan vill jag hänvisa till den motion som väckts vid årets riksdag och som är underskriven av en hel rad socialdemokratiska riksdagsmän. Vi får väl återkomma till diskussionen om kommunbidragen när den frågan aktualiseras här i kammaren.

Herr talman! Det föreliggande förslaget till ny kommunreform ligger väl i linje med utvecklingen. Nödig hänsyn har tagits till de skiftande problem som finns ute i kommunerna. Den uppställda befolkningssiffran, 8 000 invånare år 1975, är inte något heligt tal. Det får varieras efter lokala förhållanden. Och det är givet att man i åtskilliga fall kommer att få underskrida den siffran, särskilt i Norrland med dess stora avstånd. Men man bör nog inte låta sig lockas till att rucka alltför mycket på den angivna normsiffran. Då kanske vi om ett tiotal år på nytt står inför nödvändigheten att göra en ny kommunreform. Erfarenheterna från 1952 års storkommunreform får inte alldeles falla oss ur minnet, när dagens beslut skall omsättas i praktiken.

Genom sin frivillighet lägger reformen helt över ansvaret för vad som skall ske på de kommunala förtroendemännen. Jag tror att vi med gott samvete kan överlåta åt våra kommunalt förtroendevalda att med ledning av de planer, som skall upprättas av länsstyrelserna, själva avgöra när och hur dessa planer skall omsättas i praktisk handling. Med kännedom om kommunalmännens goda omdöme och ansvar är jag för min del beredd att ge dem detta förtroende.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr ANDERSSON i Knäred (cp):

Herr talman! Låt mig omedelbart knyta an till herr Nilssons i Östersund anförande. Han påtalade orättvisorna i att

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

vissa kommuner skall betala mångdubbelt mer till exempelvis folkpensionskostnader och skolkostnader än vissa andra kommuner. Det avsnittet av herr Nilssons anförande var faktiskt nära nog ord för ord samma saker som tidigare under debatten framhållits av herr Eliasson i Sundborn och herr Boo. Jag vill också helt ansluta mig till de synpunkterna.

Men, herr Nilsson i Östersund, hade det då inte varit skäl i att verkligen få vissa garantier för att dessa synpunkter blivit tillgodosedda innan man går in för en ny kommunindelning? En ny kommunindelning löser ju ingalunda problemen i herr Nilssons eget län, som kanske är vårt värsta avfolkningslän. Man löser inte det stora problemet med en ny kommunindelning; det enda man åstadkommer är möjligen att man förvärrar ett redan förut mycket besvärligt problem.

Herr Nilsson pekade här på en socialdemokratisk motion beträffande vissa förbättringar i statsstödet till folkpensionskostnaderna. Vi kommer väl ganska snart att få ta ställning till den saken i samband med behandlingen av propositionen angående socialförsäkringen i stort. Jag vill beklaga att socialministern och finansministern här inte alls har biträtt de propåer beträffande fördelningen av kostnaderna mellan stat och kommun, som vi från samtliga borgerliga partier på utredningsplanet har lagt fram. Jag hoppas i alla fall att därvidlag så småningom få herr Nilssons i Östersund stöd.

Det var intressant att i debatten lyssna på hur de ledamöter av kammaren som tillhört de indelningssakkunniga har försökt påvisa att de under det halvår dessa arbetat hunnit mycket ingående penetrera hela detta stora frågekomplex. Man förklarar det så att promemorior och utredningar serverats färdiga. Det hade bara gällt att läsa in materialet och fatta beslut. Tiden att tänka har blivit tämligen begränsad,

förmodar jag, och tiden till att ta kontakt med partigrupperna har väl också inskränkts till ett minimum eller i vissa fall helt saknats.

Att arbetet var brådiskande kan man väl förstå. Redan innan utredningen lagt fram sitt förslag fanns det t. ex. på länsstyrelserna tjänstemän tillsatta, som skulle ta hand om kommunplaneringen. De har väl arbetat där under hela 1961, och åtskilliga planer är alltså utarbetade eller på god väg att bli färdiga. Jag förstår därför hur bekymmersamt det skulle ha blivit om propositionen hade fallit.

Man måste emellertid ifrågasätta om det är nödvändigt att varje socialdemokratisk inrikesminister skall göra en ny kommunindelning. Är det inte en smula överdriven ambition?

I varje fall borde det rimligen inte ha varit mera brådiskande än att man kunde ha gett tidsutrymme för en ingående granskning av problemen. Det hade varit rimligt om man hade fått tillfälle att avvakta de utredningar som behandlar närliggande problem. Detta är dock ett problemkomplex av sådan omfattning, att det inte kan vara tillräddligt att fatta förhastade beslut.

Inrikesministern gav en skildring av befolkningsutvecklingen i landet, med den allt starkare markerade avfolkningen av landsbygden. Han talade om att 73 procent av Sveriges befolkning i dag bor i tätorter, och siffran skulle inom några år öka till inte mindre än 80 procent. Man bör då i rimlighetens namn klarlägga vad som menas med »tätort» i denna statistik. Jo, med tätorter avses samhällen med minst 200 invånare. I denna belysning blir perspektivet faktiskt inte fullt så skrämmande.

Skall man å andra sidan bilda nya kommuner baserade på regionprincipen, blir det såsom herr Antonsson påpekade här tidigare med exempel från hans och mitt hemlän, att vi genom regionprincipen får endast fem kom-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

muner, städer eller vad det kan bli för kommunbeteckning. Det skulle i alla händelser inte bli mer än fem kommuner. Skall sedan stadsregionen eller storstaden Göteborg ta upp den norra delen, blir det inte mer än fyra kvar. Man kan då ifrågasätta huruvida vederbörande har klart för sig hur länsindelningen skulle påverkas av en sådan indelningsprincip. Har vi över huvud taget behov av en länsindelning, en mellaninstans, och hur skall den i så fall utformas?

Det hävdas att en kommunindelningsreform i stor utsträckning skulle lösa ojämnheter i det kommunala skatteunderlaget. Jag hörde vid en konferens i detta hus under förra året inrikesministern ge ett exempel på hur den nya kommunindelningen skulle klara skatteutjämningen. Han slog samman landets skattestarkaste och landets skattesvagaste kommuner, vilka ju råkar ligga intill varandra, Kiruna och Karesuando, och fick på det sättet enkelt och behändigt en ekonomiskt mycket bärkraftig kommun med ett gott skatteunderlag per invånare. Tyvärr är det inte i allmänhet så enkelt att lösa problemen, eftersom de skattesvaga områdena i dominerande utsträckning utgör sammanhängande områden, hela län eller landsändar. Norrland är i stort sett ett skattesvagt område, även om man kan dra fram sådana här speciella exempel.

Jag kan i det sammanhanget peka på ett anförande som hölls under remissdebatten i första kammaren av herr Hjalmar Nilsson i Kramfors, ett anförande som av olika orsaker — bland annat emedan det gick ut i TV — blev uppmärksammat över hela landet. Det innehöll många kloka synpunkter. Han tryckte mycket hårt på frågan om en lokalisering av näringslivet till områden i landet, där man nu får konstatera att hela län är avfolkningsområden. Detta gäller ju inte bara Norrland. Herr Alemyr har inter-

PELLERAT rörande bekymren för avfolkningen i hans hemlän, Kalmar län. Det finns andra län där problemen är ungefär desamma. Där måste verkliga krafttag till av en helt annan art än en ny kommunindelning, om några resultat skall uppnås. En kommunal skatteutjämning är härvidlag väsentligt viktigare.

Det är i och för sig rätt underligt att det år 1962 inte ens finns utrymme för en så liten sak som förbättring av statsbidraget till skolmåltiderna, där riksdagen år efter år av regeringen beställt förslag. Jag anför detta som ett exempel på den oförmåga som trots allt tycks finnas.

Inrikesministern sade i ett avsnitt av sitt anförande ungefär så: Jag trodde verkligen att man inom centerpartiet och högern skulle ställa sig solidarisk till strävandena att hjälpa glesbygderna till den höga sociala standard som städerna och tätorterna har uppnått. Inrikesministern menade, att detta uppnår man med den nya kommunindelningen.

Jag vill då understryka vad flera talare framhållit: Vi är rädda för att den nya kommunindelningen i stället leder till en utarmning av betydande områden. Att sådana planer hysas framgick inte minst av en ledare i regeringsorganet häromdagen, där man hänfullt slog fast att det finns utvecklingsplaner utarbetade som skulle erfordra ett befolkningsunderlag på 70 miljoner, om de skulle förverkligas. Man menar givetvis att man måste mönstra ut en mängd av dessa planer, och självfallet är det de små orterna som då i första hand skall mönstras ut för att man i stället skall kunna satsa på de stora regionerna, vilka många menar skall dominera i fortsättningen: Örestad, Göteborgs- och Stockholmsregionen och eventuellt Luleåregionen. Däremellan skulle det bli allt glesare områden.

Detta komplex av frågor hade verkligen behövt diskuteras betydligt

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

grundligare än vad som varit möjligt med den forcerade takt i vilken principerna för ny kommunindelning drivits igenom. Frågorna är av sådan storleksordning att det funnits all anledning till åtskillig begrundan. Då hade det säkerligen också varit möjligt att uppnå enighet. Under nuvarande förhållanden är det rätt naturligt att vi anmält opposition, och jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande som framställts av herr Boo.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Herr Andersson i Knäred lämnade en upplysning som kan vara värd att notera. Han sade att utredningen hade haft mycket dåliga kontakter med partigrupperna och att sådana kontakter i vissa fall helt saknats. Eftersom herr Andersson kunde uttala sig med sådan bestämdhet kan jag inte tyda hans yttrande på annat sätt än att han avser sitt eget parti, och det ger kanske en förklaring till centerpartiets ställningstagande.

Herr Andersson tog också upp frågan om storstadsregionerna och nämnde begreppet Örestad. Han tyckte det kunde finnas anledning att diskutera dessa ting i riksdagen, och nog kan det vara sant. Men jag vill med en gång säga ifrån att Örestad är ett begrepp som skapats i debatten, och för närvarande kan man därom endast säga, att saken har påskyndat en diskussion om regionplaneringen. Det finns följaktligen inte några utkristalliserade planer på ett förverkligande av dessa tankar i annan mån än att diskussionen nu pågår. Det är mycket möjligt att vi i all framtid får anledning återkomma till saken.

Självfallet är det med viss tveksamhet man som representant för en av landets större städer tar till orda i denna debatt, då propositionen som sådan inte berör förhållandena i en stad som Malmö. Men det har talats rätt mycket om den kommunala demokratien, och jag skulle gärna vilja ge några repliker till dem som deltagit i den diskussionen.

Herr Hamrin i Jönköping ängslades i förmiddags för den gamla fina bygdedemokratien — han var rädd att den skulle komma att försvinna. Herr Heckscher var särskilt bekymrad för hur det skulle gå med inflytandet från trädgårdsmästarna i Hässelby när det gällde den kommunala politiken i Stockholm. Nu känner jag mycket litet till stockholmsförhållandena, men jag har ändå svårt att föreställa mig att trädgårdsmästarna i Hässelby har mindre att säga till om än exempelvis medborgarna i Klara eller Hagalund. Det är väl hugget som stucket. De har lika mycket eller lika litet — vilket uttryck man nu vill använda — att säga till om.

Man skulle efter att ha hört de båda nämnda talarna vara böjd för att tro att intresset för de kommunala frågorna är väsentligt större i den lilla kommunen och att insynen där är bättre än i de större städerna. Man kan dock fråga sig om detta är det verkliga förhållandet.

I höstas kom det ut en liten s. k. Verdandiskrift, skriven av Lars Furhoff. Där gjordes ett inlägg i denna debatt. Furhoff gjorde följande påstående: »Folk i allmänhet deltar inte med något större intresse i de kommunala angelägenheterna. De kommunala valen präglas av de rikspolitiska frågorna.»

Jag tror detta är en riktig iakttagelse, och vi finner i år att det som upptakt till de kommunala valen är en inrikespolitisk diskussion i TV med partiledarna som skall stimulera intresset.

Han vågar också påståendet: »Det är endast i de allra största städerna det förekommer en viss kommunaldebatt.» Han hänvisar här till att det endast är i pressen i de större städerna, som de kommunala frågorna väcker någon uppmärksamhet i tidningssammanhang. Många ute på landsbygden måste orientera sig om de kommunala sammanhangen genom att läsa i storstadspressen om den diskussion som försiggår i storstäderna.

När jag hörde herr Hamrins i Kalmar

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

anförande kom jag att tänka på en liten notis som jag läste i gårdagens nummer av Skånska Dagbladet. Det gällde en kommunalman som hade förskingrat omhänderhavda medel. Det stod följande om honom: »Den dömde kommunalmannen stod praktiskt taget ensam för den kommunala förvaltningen, och under senare år brydde han sig inte om att föra böcker.»

Vad har detta med den kommunala demokratien att göra? Jo, det är ett uttryck för det intresse som visades i den kommunen för de kommunala angelägenheterna.

Nu vill jag inte påstå att alla småkommuner saknar möjlighet att hävda sig när det gäller den kommunala servicen och inte heller att det kommunala intresset där är mindre än i de större kommunerna men man kan inte visa motsatsen.

Folkomflyttningarna skapar problem för landsbygdskommunerna. Kraven på service är lika stora i landsbygdskommunerna som i tätorterna. Vad sker om man inte kan hålla jämna steg? Folk flyttar, skatteunderlaget sjunker, utdebiteringen stiger för dem som är kvar — så skildras förhållandena i en ledare i Skånska Dagbladet av den 23 november 1961, d. v. s. några dagar efter det centerpartiet avlämnade sin motion i denna fråga. Man skriver vidare i denna ledare: »En reform går helt enkelt inte att undvika. För att börja med centerns motion må därför konstateras att ett blankt nej till ändrad kommunindelning inte motsvarar en realistisk situation. Skulle denna negativism bli vägledande för statsmakternas handlande i denna fråga löper man risk att göra vissa områden av vårt land en björntjänst.» Detta är man alltså nu i färd med på centerpartihåll.

Herr talman! Bara ett par ord om de s. k. kranskommunerna. Vad beträffar de tre största städerna pågår som bekant utredningar rörande dessa och jag skall därför inte ta upp deras problem,

men jag ställer mig ändå frågan hur det förhåller sig med den kommunala demokratien i de kranskommuner där man till följd av utvecklingen tvingas på det ena området efter det andra sluta avtal med den närliggande staden för att kunna ordna de kommunala angelägenheterna. Kommunalmännen i dessa kranskommuner kan väl ändå inte anses stå på jämställd fot med sina förhandlingsmotståndare? Här finns problem som det gäller att finna andra lösningar på.

Det viktigaste för den kommunala demokratien är att väljarna genom information om kommunala problem får en känsla av medansvar och medinflytande. Här har de politiska organisationerna en stor och ansvarsfull uppgift i den kommunala självstyrelsen och man kan våga påståendet att det i dagens läge inom dessa utvecklas en större aktivitet än tidigare. Även om antalet förtroendemän begränsas genom framtida inkorporeringar och bildandet av storkommuner, behöver det ej betyda att behandlingen av de kommunala ärendena begränsas till fåtalet i de beslutande organen. Detta har jag närmast velat säga som en replik till herr Heckscher som ömmade för trädgårdsmästarna i Hässelby.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! I ett så sent skede av en debatt är det mesta som kan sägas redan sagt och ett införande nu måste bli en upprepning, vilket inte är helt ovanligt i denna församling. Å andra sidan kan det finnas anledning att upprepa en del ting.

Vi är eniga på åtskilliga punkter. Det gäller kommunernas uppgifter. Vi ställer betydligt större anspråk än förr på den kommunala servicen för befolkning och näringsliv. Många kommuner har, sådana förhållandena nu är, svårt att klara sina uppgifter på tillfredsställande sätt. Alla är vi väl också överens om att söka skapa bättre betingelser för den kommunala verksamheten och

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

ingen bestrider väl att kommunsammanslagningar i en del fall kan vara nödvändiga. Vi vet att flera kommuner har hemställt om medgivande till sammanslagningar. Sådana är ju möjliga med nuvarande ordning.

Den reform som regeringen nu med stöd av folkpartiets majoritet är i färd med att genomdriva måste sägas vara en reform i panikens tecken. Trots de uppskov som har skett i ett par omgångar har frågan forcerats på ett planlöst och olyckligt sätt. Den utredning som tillsattes inom inrikesdepartementet hösten 1959 fick såvitt jag vet inte ens några skriftliga direktiv. De parlamentariska representanterna tillkallades först under sommaren 1960 och redan i februari 1961 lämnade utredningen sitt betänkande. Två av de sakkunniga har som tidigare påpekats i ett särskilt yttrande angivit att ärendet forcerats fram i sådant tempo att de inte fått tid att penetrera spörsmålen på tillfredsställande sätt. Man frågar efter anledning till denna forcering. När frågan diskuterades i riksdagen hösten 1960 förklarade regeringen att det var grundskolans genomförande som krävde en ny kommunindelning — vilken i så fall hade kommit alldeles för sent eftersom länskolnämnderna då redan var i färd med att planera grundskolan. Men numera erkänner man att grundskolan kan genomföras utan någon kommunindelningsreform. Man medger i propositionen att det ur statsmakternas synpunkt inte behövs någon allmän kommunindelning. En indelningsförändring skulle ligga främst i kommunernas eget intresse, heter det nu i propositionen. Mindre än hälften av de kommuner som avgivit remissyttranden över utredningens betänkande har uttalat sig för reformen. Man frågar sig då om det numera kan anföras något annat motiv för reformen än möjligen prestigesynpunkter.

Man kan inte heller komma ifrån att regeringsförslaget är en reformpolitik i

bakvänd ordning. Hela frågan gäller att kommunerna måste få ett tillfredsställande befolkningsmässigt och ekonomiskt underlag. Ingen kan bestrida att kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna nu är orimlig. Kommunavgifterna är mycket ojämnt fördelade på landets invånare. Skolkostnaderna t. ex. varierar mellan en krona och sex kronor och folkpensionsavgifterna mellan trettio öre och fem kronor. Ingen kan bestrida nödvändigheten av en rimligare fördelning mellan stat och kommun och av en effektiv skatteutjämning. Naturligtvis kan kommunsammanslaggningar i vissa fall medföra skatteutjämning. Men i stort sett kan man inte på det sättet lösa kommunernas ekonomiska problem, inte ens — det vill jag understryka — om man gör de nuvarande landstingsområdena till primärkommuner. Frågan om skatteutjämning är under utredning. Resultatet av denna bör bli en rimligare kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna och en viss kommunalskatteutjämning.

Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag bara citera ett par ord från debatten 1946 då konstitutionsutskottets högt värderade talesman herr Fast yttrade: »Denna kommunindelningsreform bör inte göras om åtminstone på en mansålder».

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Det kan, som här sagts av många i dag, synas logiskt att man, innan man gör en kommunindelning, utreder förhållandet mellan stat, landsting och kommuner. Men om man vill göra det i ett samhälle som har en sådan dynamisk utveckling som vårt, blir utredningen aldrig färdig. Den spontana viljan från kommunernas sida att gå samman i olika kombinationer är så stark att man på något sätt måste försöka leda utvecklingen, så att den blir till fördel för det hela.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Förhållandena är också mycket olika i olika delar av landet; det har man märkt av de anföranden som hållits här i dag. I vissa landsdelar är behovet av en indelningsreform mera påträngande, i andra mindre. I mitt eget län, Uppsala län, gick kommunsammansläggningen 1952 mycket hårt fram. 84 kommuner blev 24. En kommun består av tio gamla och en annan av fem. Kommunalfullmäktigeordföranden i en kommun som består av fem gamla sade vid en kommunkonferens för en tid sedan: Ge oss tre års frist för att klara det här frivilligt men gör sedan en obligatorisk kommunindelning som 1952. På många håll i bygderna finns en klar vilja att gå mycket hårdare fram än enligt det nu liggande förslaget, som bara syftar till att ge en ram för frivilliga överenskomelser.

Jag skulle vidare vilja påpeka att den starka vilja som finns hos många i riksdagen att decentralisera uppgifter som nu handläggs på det centrala planet, fordrar starka kommuner, kommuner som har tillräcklig kapacitet att ta hand om de större uppgifterna.

Den statliga tillsynen och rådgivningen kan minskas och ges en annan karaktär om kommunerna ges större möjligheter att klara sådana frågor. En kommunal självstyrelse som bara består i att betala räkningar är inte en självstyrelse som vi har anledning att slå vakt om. Kommunerna skall inte vara något självändamål, utan de skall fungera så att de kan klara de uppgifter de har eller får.

Det har talats om svårigheterna att samsa landsbygd och stad. Jag vill då påpeka att det går mycket bra i t. ex. Karlskoga. När Karlskoga skulle bli stad ville man utesluta vissa landsbygdskommuner, men dessa satte sig till beaktat motstånd. Där fungerar det hela, såvitt jag vet, mycket bra. Liknande erfarenheter har man i Bollnäs stad och Bollnäs landskommun som har gått samman, och även i Ljusdals stad och

Ljusdals landskommun liksom i Lycksele stad och Lycksele landskommun som förbereder sammanslagning går det bra. I alla dessa fall hade man en gemensam församling, och det har gjort känslöskälen lättare att övervinna än om det varit olika församlingar. Men känslöskäl får väl inte avgöra dessa frågor. Statsmakterna har i flera år förberett dessa sammanslagningar ur andra synpunkter. Man har stiftat gemensam kommunallag för land och stad, gemensam hälsovårdsstadga och gemensam byggnadsstadga; över huvud taget strävar man till gemensam lagstiftning för land och stad.

Sedan skulle jag vilja göra några små randanmärkningar till utskottsutlåtandet och propositionen.

När man tänker på de planer, som länsstyrelserna skall upprätta, kan de göras upp på mycket olika sätt. Vad som är en näringsgeografisk region är inte alldeles klart. Regionerna kan göras större eller mindre. Går man in för mycket storvulna planer, tar ett par tre städer i länet och kring dessa bygger upp en näringsgeografisk region, som mycket väl kan motiveras, med en ganska stor stad i centrum och många kommuner där omkring, misstänker jag att det samarbete som börjar där blir mycket valhänt. Det kanske blir så löst och man känner sig kanske inte så sammanhållen, att det ger resultat i någon kommunsammanslagning i det långa loppet. De länsstyrelser däremot — och det kanhända att det blir de allra flesta — som går försiktigt fram och försöker skapa mindre regioner, som också kan sägas vara näringsgeografiskt riktiga, kan plocka ut alla tätorter, som över huvud taget kan tänkas bilda kärna i en kommun, och får därigenom flera kommunblock inom sina län. Där är släktskapen större mellan kommunerna och man kan lättare tänka sig ett samarbete. Själva den tekniska uppläggnings av denna regionindelning, som skall ske av länsstyrelsen med hjälp av

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

experter och i samråd med kommunerna, kan sålunda bli avgörande för hur det kommer att te sig. Jag tror då att om man gör upp alltför storvulna planer, ger det mindre resultat i form av kommunsammanslagningar än om man går försiktigt fram.

Det står vidare i utredningsbetänkandet, i propositionen och tyvärr även i utskottsutlåtandet att man skall försöka att i samarbetsnämnderna, som det för övrigt inte finns några regler för — det finns blott utkast till en lag, som inte läggs fram i propositionen — sätta in kommunalmän i framskjuten ställning. Jag tycker att man skall bespara sig sådana råd. De är till intet förpliktande. Det kan inte skrivas in i en kommunallag, att kommunerna skall ha folk i framskjuten eller mindre framskjuten ställning i en viss nämnd. Detta avgör kommunalmännen själva på sätt som bäst passar dem, och det kan tänkas att i det här sammanhanget just vissa kommunalmän i framskjuten ställning är de som omöjliggör ett samarbete. Det kan hända att man får lov att ta andra personer för att få till stånd generationsväxling och därefter ett verkligt samarbete.

Det har framhållits, att man inte bara skall vänta tills man avgjort frågan om förhållandet mellan landsting och kommun. Man skall också vänta tills en ny länsindelning blivit genomförd. Men det är det som är en av nyheterna i propositionen, att inrikesministern säger att kommunerna skall vara byggsstenarna för det blivande länet och man skall skapa kommuner, oberoende av länsgränserna. Detta måste ske först och sedan får man anpassa länsgränserna därefter. Därför kan man inte heller stanna för länsstyrelsen som fastställelsemyndighet, utan det bör vara Kungl. Maj:t. Det kanske blir en av de svåraste frågorna för Kungl. Maj:t att avgöra och klara av, när planerna för olika län kommer att visa olika resultat. Det gäller då att medla inte bara

mellan länsstyrelserna utan även landstingen och berörda kommuner.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets utlåtande.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Kommunindelningsfrågan är helt naturligt en stor fråga för alla kommuner och alla kommunalt intresserade och engagerade personer. Av talarlistans omfång och av den debatt som hittills förts här att döma är frågan dessutom mycket kontroversiell. När man läser utskottets utlåtande och reservationerna, frapperas man emellertid av att det i så många stycken åtminstone till synes råder samstämmighet i bedömningarna av olika frågekomplex.

Alla försäkrar att full frivillighet skall tillämpas även i fråga om eventuella samarbetsnämnder och i fråga om att över huvud taget slå samman kommuner. Alla är överens om att den kommunala demokratin är av allra största värde och att den måste bevaras. Alla anser att en omfördelning av uppgifter mellan staten, primär- och sekundärkommuner behöver ske och att en bättre ekonomisk utjämning kommunerna emellan måste komma till stånd.

Om man är överens om åtskilliga med kommunindelningen sammanhängande problem, är dock samstämmigheten inte så stor i fråga om slutsatserna av bedömningarna. Utskottsmajoriteten har efter en i varje fall i slutskedet ovanligt brådslande behandling i utskottet i stort sett tillstyrkt propositionen, medan reservanterna yrkat avslag med olika motiveringar och med olika tilläggsyrkanden.

Jag tycker för min del att det är egendomligt att denna fråga har lagts fram nu, innan pågående och väntade utredningar, som har ett påtagligt samband med frågan, är färdiga. Jag behöver inte upprepa alla spörsmål som

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

borde klarläggas innan man går till beslut i denna fråga. De har tidigare berörts i många anföranden. Jag kan bara hänvisa till vad herr Magnusson i Tumhult sade i början av debatten.

Det är ju så att det redan nu finns möjlighet för de kommuner som frivilligt vill gå samman att göra det. Om man är överens om full frivillighet, talar därför mycket starka skäl för att man bör uppskjuta beslutet i denna fråga. Först när utredningar av olika aktuella frågeställningar lagt fram sina förslag, bör man ta upp frågan igen till förnyad behandling. Jag vill därför, herr talman, i första hand yrka bifall till första delen av reservation 2, som innebär avslag på propositionen och förslag om en del utredningar vilkas resultat skall avvaktas innan man tar upp frågan igen. Om riksdagen ändå skulle besluta om en lagändring, yrkar vi i andra delen av reservation 2 på vissa enligt vår mening väsentliga förbättringar av förslaget.

En planering hos länsstyrelserna kan naturligtvis i och för sig vara lämplig för samordning av olika önskemål om frivilliga sammanslagningar. Det har redovisats att det är ungefär 200 kommuner som önskar gå samman, och inrikesministern nämnde här tidigare att det är åtskilliga av dessa som redan har sina problem i departementet för behandling. Men planerna vid länsstyrelserna bör enligt vår mening närmast ha karaktären av en intern arbetsplan för länsstyrelsens eget behov och vara sådan att den kan ändras. Genom rådgivning kan länsstyrelsen med planen som bakgrund medverka till att man på lång sikt uppnår kommuner med lämplig arrondering och bärkraft. Men om man över huvud taget tror på en frivillig kommunsammanslagning, vilket jag gör, finns ingen anledning att man ger dessa planer onödigt officiell karaktär genom att de fastställas av Kungl. Maj:t, och därför har vi före-

slagit att länsstyrelsen själv skall fastställa planerna.

Inrikesministern menade att det skulle vara emot kommunalmännens intresse om riksdagen följde högerens förslag i det här avseendet. Jag har svårt att förstå vad kommunalmännen skulle ha emot ett sådant arrangemang. Skulle någon vara missbelåten med den plan som man har fastställt i länsstyrelsen, finns ju möjlighet att överklaga länsstyrelsens beslut hos Kungl. Maj:t. För övrigt har planen, som vi ser det, endast rådgivande karaktär. Om två kommuner vill gå samman, har jag svårt att förstå att länsstyrelsen kan vägra detta, även om det skulle strida emot den plan som man har i länsstyrelsen. Man kan råda dem att vända sig åt annat håll, men om de ändå står fast vid sina önskemål, då måste de få gå samman, eftersom det skall vara full frivillighet.

I propositionen och utskottsutlåtandet har man i princip anslutit sig till tanken att kommunerna skall bestå av näringsgeografiskt stabila områden kring en centralort. Principen är naturligtvis i många fall tillämplig, och många kommuner torde redan nu vara uppbyggda enligt denna. Men att göra principen till regel tror jag inte är lyckligt, särskilt där enligt denna princip stora landsbygdsområden kommer att anslutas till stora eller medelstora städer. Resultatet blir i många avseenden olyckligt för de mindre kommunerna, vilka kommer att liksom drunkna i den större enheten.

I propositionen redovisas på sidan 64 Kiruna stadsfullmäktiges yttrande i detta avseende, och jag ber att få läsa upp ett litet citat av detta: »Det kan enligt fullmäktige icke bestridas att kommunbildningar av sådan typ har betydande nackdelar från kommunaladministrativ synpunkt, varför starka betänkligheter möter mot att utöka antalet dylika kommunenheter.»

Nu hade herr Wiklund i Öjebyn nå-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

gon förklaring till detta yttrande, men jag förmodar att man menar vad man säger i Kiruna.

En av de nackdelar som man i yttrandet från Kiruna åsyftar torde vara att den kommunala självstyrelsen ovillkorligen måste bli lidande och att yterområdena kan tänkas komma att få stora svårigheter att få sina speciella önskemål tillgodosedda. Utskottsmajoriteten berör också denna fråga och medger att vissa problem kommer att aktualiseras. Man menar att alla tänkbara åtgärder för att förstärka den kommunala självstyrelsen förutsättningslöst bör prövas, och man hälsar med tillfredsställelse departementschefens tillkännagivna avsikt att genom återkommande överläggningar med företrädare för kommunerna försöka få till stånd åtgärder, vilka kan stärka den kommunala demokratien.

Men, herr talman, är inte detta en ovanligt bräcklig grund att stå på? Hade det inte varit bättre att göra dessa överväganden och överläggningar innan man beslutar om en ny kommunindelningsreform?

Herr talman! Med det jag sagt och med de ytterligare motiveringar som tidigare har framlagts från vårt håll bl. a. av herr Heckscher och herr Magnusson i Tumbult som jag helt instämmer i, ber jag att få yrka bifall till reservation 2 av herr Svenningsson m. fl. i dess helhet med den komplettering som lämnats av herr Magnusson i Tumbult.

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Ett genomgående drag i den debatt, som har förts i denna kommunindelningsfråga, har varit att man från alla partier ansett den ha en stor och genomgripande betydelse för landskommunernas framtida strukturutveckling. Däremot skiljer sig bedömningarna avsevärt i fråga om propositionens inverkan på kommunernas förmåga att kunna tillvarata och ge en bättre kom-

munal service till kommuninvånarna. Centerpartiet har hävdat propositionens oförmåga att leda till resultat, som vi kan anse vara tillfredsställande. Detta har bl. a. givit den socialdemokratiska tidningspressen anledning att anklaga centerpartiet för att, som man säger, »försöka ösa sand i samhällsmaskineriet» och använda sig av kommunindelningsfrågan i valspekulativt syfte.

Jag måste, herr talman, trots mina få riksdagsår och naturligtvis med all respekt för äldre kammarledamöters större kunnande, ändock i detta mitt första debattinlägg i kammaren få något reagera mot de tillvitelser, som man här gör. Jag kan förstå att inrikesministern möjligtvis kan beklaga, att full politisk enighet inte kunnat uppnås kring denna proposition. Men det måste väl ändå vara så i ett demokratiskt styrelseskick, att partibildningar och människor kan ha rättighet att redovisa en annan inställning till frågors lösande — utan att fördenskull bli påsatta en etikett, som inte svarar mot det riktiga förhållandet.

I dagens sakfråga har jag den uppfattningen, herr talman, att propositionen är alltför tidigt väckt. Jag tror att denna uppfattning delas av många — även av kommunalmän som står inrikesministern politiskt nära. Jag grundar min uppfattning på det förhållandet att jag anser en översyn av kommunindelningen i en framtid för sannolik, men att man här har angripit problemet från fel utgångspunkt. Den befolkningsomflyttning som pågått under årtionden har medfört en koncentration av människor till vissa regiondelar av landet, vilket innebär ett betydligt större problem än de kommuner utgör, från vilka människor har flyttat och vilka inrikesministern och utskottsmajoriteten i dag anser vara för små för att fortfarande kunna fungera som självständiga enheter.

Därför hade det sannolikt varit av större intresse att först få en kartlägg-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

ning av de stora regionernas fortsatta utveckling, denna utvecklings inverkan på samhället ur miljö- och försvarssynpunkt m. m. Man skulle sålunda där- efter gjort en översyn av landets samtliga länsgränser under beaktande av storstadsregionerna och av landstingens framtida arbetsuppgifter. Här kan visserligen erinras att det redan i dag förekommer samarbete mellan landstingen för att lösa kommunernas samarbetsfrågor. Men lika väl kan invändas att det landstingsinterkommunala arbetet i en framtid kan komma att ökas. Här kan en parallell dras med de nuvarande små kommunalförbunden, som man med den nya kommunindelningen vill undvika. Följden av detta resonemang måste då bli att lika väl som kommunerna i dag anses för små att klara sina uppgifter, lika väl kan det bli nödvändigt att göra landstingsarbetet effektivare genom ändrade gränser för deras områden. Man skulle sålunda först efter det att dessa utredningar presenterats ha diskuterat en översyn av kommunindelningen.

Nu föredrar inrikesministern att gå den motsatta vägen, från kommunerna och uppåt. Jag är inte övertygad om att den vägen kommer att visa sig vara den riktiga. Den kommer nog i stället att bli ganska törnbeströdd, bl. a. därför att de kommuner som i dag ligger i länens gränstrakter, ogärna helt eller delvis uppgår i ett annat län utan att med bestämdhet veta hur framtida länsgränser en gång kommer att fastställas. Beträffande de nu diskuterade kommunernas storlek och invånarantal framhåller man att riktmärket vid planeringen bör vara att en kommun år 1975 skall ha minst 8 000 invånare. Jag förstår inte vad man har för stöd för denna utgångspunkt. Vi rör oss redan i dag med så oerhört skiftande förutsättningar för olika uppgifters genomförande. Befolkningsunderlaget för t. ex. distriktssjuksköterska bör utgöra 2 000 invånare och för

vissa yrkesundervisningsuppgifter cirka 30 000 invånare. Rent erfarenhetsmässigt kan sägas att vissa förvaltningsuppgifter synes kunna fungera med ännu större invånarantal.

Jag tror därför att det är farligt att nu fastställa ett visst invånarantal såsom önskvärt utan att först ha angripit själva grundorsaken till det förda resonemanget om ändrad kommunindelning, nämligen den stora befolkningsomflyttning som pågår. Det hade varit lyckligt om man först gjort ett försök att komma till rätta med stora befolkningscentras tillväxt. Jag gör detta bedömande mot bakgrunden av utvecklingen i min egen valkrets, Kalmar län, där en mycket livlig befolkningsomflyttning pågått under många år. Folkmängden kulminerade redan 1880, då länet hade cirka 245 000 invånare. Trots födelseöverskott under årtionden har befolkningssiffran fram till 1961 sjunkit med drygt 10 000 invånare — under en tid då landets befolkning i övrigt ökat från 4,5 till 7,5 miljoner. Mot bakgrunden av dessa siffror, som visar utvecklingen inom ett så pass stort geografiskt område som Kalmar län, vill jag påstå att invånarantalet 8 000 inte utgör någon reell framtidsbedömning av befolkningsomflyttningens karaktär i fortsättningen då av detta framgått att länet i sin helhet haft nettoutflyttning. Därför vore det realistiskt att, innan man går i författning om att bilda nya kommuner, uppbyggda kring A-, B- och C-regioner om vars framtida värde man inget vet, först gripa sig an med grundorsaken till befolkningsomflyttningen, nämligen att det inom ifrågakvarande områden i dag saknas attraktiva arbetstillfällen. Ingenting annat än intensivare industrilokaliseringsarbete kan bryta nuvarande trend. Först sedan detta problem lösts kan man skapa kommuner och län med stabilare invånarantal. För ingen tror väl att de nya kommunbildningar, som skapas av stör-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

re geografiska enheter och byggs upp kring en serviceattraktiv tätort, enbart av dessa skäl skulle ha större möjligheter att intressera nya industriföretag för etablering än exempelvis de städer i dag har som ligger inom Kalmar län och som icke har förmått att uppta den befolkningsutflyttning som ägt rum från länets kommuner. Resultatet för länet i dess helhet har tvärtom blivit denna nettoutflyttning.

Med detta menar jag att de nya tätorterna ur den synpunkten inte skulle ha större möjligheter än de tätorter som skapats och utbyggt sedan 1952 har. Om inte en vidgad och intensifierad lokaliseringsverksamhet äger rum, så blir följden i de orter där länens städer inte förmår absorbera landskommunens arbetskraftsreserv en konstant nettoutflyttning. Detta kommer att påverka även landstingens verksamhet. Sjukvårdsinrättningarna måste exempelvis ha ett visst befolkningsunderlag för att fungera. Vad man i ett sådant läge skulle riskera att förlora i investerat kapital i dessa inrättningar är oerhörda summor, som i dag inte kan överblickas.

Ett accepterande av propositionen och utskottsutlåtandet innebär alltså, herr talman, ett accepterande av den fortsatta befolkningsomflyttningen till ett fåtal bebyggelsecentra i landet. Den grund som här läggs för de nya kommunbildningarna är byggd på »lösansand», när man inte samtidigt är beredd att diskutera ett fördelande av landets sysselsättningsmöjligheter. Om regeringens krafter inriktats på en medverkan till ett förflyttande av arbetstillfällena till arbetskraften, i lika hög grad som nu på att förflytta arbetskraften till arbetstillfällena, så skulle vi sannolikt ha haft en bättre bedömningsgrund för den viktiga fråga vi nu skall fatta beslut i.

Herr talman! En fullständig utredning av storstadsregionernas tillväxt, länsgränsernas justering med tanke på

nuvarande kommunikationsmedel och landstingens kommande arbetsuppgifter och därefter en översyn av kommunerna, där man tagit sikte på att skapa bättre möjligheter för den enskilde att behålla den anknytning han genom traditionen haft till sin bygd, skulle ha givit ett bättre resultat än det som kan åstadkommas genom det föreliggande förslaget.

Herr TRANA (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att framföra några reflexioner, särskilt i anknytning till utskottsreservanternas argument, rörande bedömningen av den allmänna giltigheten av reservanternas, framför allt centerreservanternas, ståndpunktstaganden. Dessa reflexioner gör jag med utgångspunkt från en nära trettioårig erfarenhet av kommunalt arbete i beredande, beslutande och verkställande kommunala organ i en bygd som kanske mer än de flesta fått vidkännas de negativa följderna av vårt samhälles allt mer accentuerade strukturomvandling. Jag har under denna tid medverkat i två kommunsammanslagningar, dels den genomlag år 1952 genomförda, dels en den 1 januari 1957 efter frivillig överenskomstelse vidtagen kommunsammanslagning.

Vid den år 1952 genomförda kommunkonstruktionen sammanfördes i den nya enheten fem tidigare landsbygdskommuner med i stort sett samma struktur. Ingen av dessa tidigare självständiga kommuner tillförde den nya enheten, som fick namnet Frösåkers storkommun, någon centralort som kunde göra anspråk på att vara eller att bli den naturliga samlingspunkten, administrativt eller ur allmän servicesynpunkt, i den nybildade storkommunen. Den kommunala administrationsapparaten fick under en följd av år hanka sig fram med provisoriska lösningar samtidigt som bygdens sedan århundraden hävdvunna central- och

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

serviceort, Östhammars stad, i övrigt fortsatte att fylla sin tidigare funktion. Här förelåg alltså i princip de allmänna förutsättningar som utgör den kanske viktigaste grundstenen i indelnings-sakkunnigas förslag till ny kommunindelning.

Storkommunens ansvariga ledning blev också ganska snart rent erfarenhetsmässigt övertygad om att det var ett stort missgrepp att bygdens naturliga centrum, tätorten, vilken låg mitt i storkommunen, icke redan år 1952 införlivades med densamma. I fullständig enighet men med markerat stöd från centerpartiets och socialdemokraternas representanter upptogs därefter de förhandlingar med stadens representanter som ledde fram till den frivilliga kommunsammanslagningen år 1957. Denna sammanslagning bestod formellt i att landsbygdskommunen inkorporerades av staden men reellt i det motsatta förhållandet. Ingendera parten har hittills förlorat på förbindelsen. Möjligheterna till enhetlig överblick och planering har utökats, och tidigare konkurrensförhållanden mellan stads- och landsbygds-kommunen har bortfallit.

I det nu föreliggande utskottsutlåtandet lika väl som i de till utlåtandet knutna reservationerna understryks starkt att utformningen av de nya kommunbildningarnas status bör ske under hänsynstagande till att den kommunala självbestämmanderätten inte bara bibehålles utan om möjligt förstärks. Målsättningen är alltså i detta avseende gemensam, men som så ofta annars skiljer sig uppfattningarna då det gäller att bedöma vilka åtgärder som bör vidtas för att med bevarad kommunal självbestämmanderätt komma till rätta med de problem som av alla anses nödvändiggöra mer eller mindre vittgående åtgärder.

Med beaktande av fortsatt kommunal självbestämmanderätt såsom målsättning har — fränsett divergerande uppfattningar i detaljfrågor — de fles-

ta remissorgan med vidare överblick, liksom departementschefen och utskottsmajoriteten, ansett sig i huvudsak kunna biträda indelningssakkunnigas förslag; dock förutsattes en ytterligare markerad frivillighet för kommunerna. Reservanterna däremot underkänner i huvudsak de föreslagna åtgärderna i det framlagda förslaget. De ifrågasätter starkt att dessa vid ett genomförande kommer att leda till det åsyftade resultatet. De yrkar därför i första hand avslag på propositionen och föreslår i stället att vissa pågående utredningar först skall slutföras och nya — bl. a. avseende möjligheterna till stärkande av den kommunala självstyrelsen — igångsättes. Man tror med andra ord att man på andra vägar än de av utskottsmajoriteten förordade skall kunna komma till rätta med den nuvarande kommunproblematiken.

I motiveringen för reservation nr 3 slås till en början fast att den kommunala självstyrelsen är en grundval för vår demokrati. Reservanterna understryker sedan »att ett bevarande och stärkande av den kommunala självstyrelsen är av största betydelse för strävandena såväl att så långt möjligt decentralisera styrelsen som att bereda medborgarna möjligheter till aktivitet i vår demokrati».

Jag kan helt instämma i det första konstaterandet. Beträffande det andra, som pläderar för decentralisering i stället för koncentration av den kommunala styrelsen, synes det mig som om reservanterna gjort sig skyldiga mera till önsketänkande än till vad som erfarenhetsmässigt kan sägas utgöra en saklig anvisning om den kommunala självstyrelsens möjligheter. Man kan naturligtvis anse att ju flera som är med och bestämmer desto fullödigare är demokratin, men det är väl inte demokratin som term utan demokratiens funktionsmässiga möjligheter, som måste värdebedömas. Mot den bakgrunden är jag helt övertygad om att kommun-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

sammanslagningen år 1952 genom den stora minskningen av antalet kommuner med åtföljande starka gallring i den kommunala representationen betydde en genomgående kvalitetshöjning av densamma, vilket väl också måste betyda en starkare garanti för ett funktionsdugligt kommunalt självstyre. Samma följdverkningar tror jag att ett genomförande av det förslag som nu debatteras kommer att få. Sedan är det ju en annan sak, att de företeelser, som ligger till grund för samhällets struktumvandling, är av den art att de oftast försiggår på ett plan som i allmänhet ligger utom räckhåll för den kommunala självstyrelsens befogenhetsområde.

I reservanternas motivering medges, att kommunsammanslagningar i viss utsträckning måste betraktas som nödvändiga för förbättring av den kommunala verksamheten. Men man kan å andra sidan icke godkänna de principer för indelningen som förordas i propositionen. Man befärar bl. a. att sammanförande av större städer med omgivande landsbygdskommuner kan komma att medföra svårigheter för de senare att hävda sina intressen. Detta kan naturligtvis vara riktigt om stadsbefolkningen blir alltför dominerande beträffande sådan service, som icke regleras genom lag och författning. Å andra sidan kan väl ifrågasättas om sådan service ändock skulle komma till stånd om landsbygdskommuner med begränsade ekonomiska resurser lämnades åt sig själva. Den hittillsvarande utvecklingen motsäger icke antagandet att så ej skulle bli fallet.

Man befärar vidare att motsatta förhållandet skulle kunna bli rådande i de fall då ett vidsträckt landsbygdsområde skulle sammanföras med en mindre stad. Därvid synes man bortse ifrån att staden eller tätorten enligt propositionen förutsättes vara den från början naturliga centralorten för kringliggande landsbygd. Att förmoda att lands-

bygdsrepresentanterna i sådant fall inte skulle känna ansvar för utvecklingen av sin egen centralort synes mig vara en förvånande nedvärdering av dessa representanters rent kvalitetsmässiga egenskaper.

Min egen låt vara begränsade erfarenhet säger mig att detta är en felbedömning av reservanterna. Tvärtom torde en kommunindelning enligt det framlagda förslaget verksamt komma att bidra till en utjämning och samman-smältning av de hittillsvarande ofta motstridiga tätorts- och landsbygdsintressena.

Med utgångspunkt från den föreslagna reformens inverkan på den kommunala demokratien framhåller reservanterna vidare, att en realistisk bedömning synes ge vid handen, att reformen sannolikt skulle betyda en försvagning av den kommunala självstyrelsen, och man säger vidare att det inte kan hållas för säkert att den nuvarande koncentrationsprocessen kommer att motsvara befolkningens spontana önskningsningar.

Synpunkterna om demokratien låter jag anstå, det skulle föra för långt, och jag har tidigare snuddat vid dem. Men flykten från landsbygden har enligt mitt förmenande i mycket ringa utsträckning berott av människornas spontana önskningsningar. Den har däremot i största utsträckning varit beroende av att människorna måst söka sig till de platser där de kunnat erhålla arbete och utkomst. Och eftersom detta icke är en företeelse typisk enbart för vårt land, utan för alla industriländer över hela världen, tror jag också att det i detta avseende är så gott som omöjligt att vända på utvecklingen utan vidtagande av för vårt styrelseskick hittills främmande tvångsåtgärder. Jag tror att man kan vidtaga åtgärder, som lindrar och i viss mån utjämnar verkningarna, och jag tror att förslaget om en ny kommunindelning är en sådan åtgärd.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Vä (cp):

I de allra flesta av de anföranden som hållits här i dag om kommunindelningen liksom i den diskussion som tidigare har förts beträffande denna fråga har skäl anförts för att denna kommunindelning är lämplig och nödvändig. Man får emellertid inte glömma bort att det här gäller inte endast en grupp av landets befolkning. Det gäller inte enbart landsbygden med alla dess problem beträffande trivsel och dylikt, utan det gäller även städer och köpingar.

I den allmänna samhällsdebatten tycks man vara ense om att det bör skapas en levande landsbygd som får behålla sin särprägel. Den gamla kommunala självstyrelsen har också utgjort ett av huvudtemata i dagens debatt och även i tidigare förda debatter, och alla tycks, var och en från sina utgångspunkter, vara ense om att den är värd att bevaras även för framtiden. Man är bara inte ense om på vilket sätt den bäst skall kunna bevaras. Somliga menar att den kommunala självstyrelsen genom en ny kommunindelning skulle kunna förstärkas. Andra menar raka motsatsen. Det var samma förhållande när det gällde remissinstanserna. En del av dem ansåg att den nya reformen skulle stärka den kommunala självstyrelsen. Men omkring 200 kommuner ansåg att reformen skulle innebära en försvagning av densamma. Det torde emellertid trots allt vara svårt att uppnå trivsel, att bevara särprägel och kommunal självstyrelse för de många landsortskommuner som avses skola sammanläggas med närmaste stad eller köping.

Jag representerar inte en kommun som vare sig nu eller efter en eventuell ny indelning kommer att sammanläggas med något större samhälle eller någon köping. I motsats till talaren före mig saknar jag alltså personlig erfaren-

het härav. Men även jag har en mer än trettioårig kommunal erfarenhet bakom mig. Jag vet därför ungefär hur man ser på de olika problemen i landsortskommunerna.

Avstånden till de nya kommunala centra blir väl ofta ganska långa, och landsbygdsbefolkningens inflytande på den samlade kommunala förvaltningen blir inte detsamma i en sådan mastodontkommun. Landskommunernas kommunala förtroendemän försvinner och deras arbetsuppgifter överflyttas till stor del på nytillsatta kommunala tjänstemän. Att detta inte kommer att verka stimulerande på det allmänna intresset för kommunala spörsmål bland invånarna förstår säkert envar. Ett minskat intresse för de kommunala angelägenheterna, minskade möjligheter bland landsbygdsbefolkningen att följa de kommunala frågorna, är under sådana förhållanden en ganska naturlig men enligt min åsikt föga lycklig följd.

Man kan konstatera att ju större en kommun blir befolkningsmässigt sett, desto högre blir kostnaderna för förvaltningen. Frågan är därför vilket system som medför den största effekten och de minsta olägenheterna. Visst finns det kommuner som under nuvarande förhållanden har svårt att bära upp alla de kommunala förvaltningsuppgifterna. Men här är det fråga om hur långt man skall gå i koncentration av den kommunala förvaltningen. Ingen kan bestrida att det uppstår olägenheter när man sammanslår landskommuner med stad eller köping. Olägenheterna är ömsesidiga. Ofta är det väl så att fullmäktigemajoriteten i en stad har det största intresset knutet till den egentliga staden och dess befolkning. De ledamöter däremot som representerar landsbygden anser ofta att kommunalskatten är alldeles för hög i förhållande till vad man får med av den s. k. gemensamma kakan i jämförelse med staden.

Detta kan rent av bli en förstärkning

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

av de krafter som vill bromsa upp utvecklingen, och sådana krafter finns det överallt. Tidigare var det så att kammarkollegium inte ville tillstyrka stadsrättigheter för samhällen med en alltför dominerande landsbygd inom sitt område för att förebygga att sådana här mindre trevliga situationer skulle uppkomma. Även i en stad är den fria kommunala verksamheten av stor betydelse. Det är inte så länge sedan den nu gällande kommunindelningen genomfördes. Knappast tio år har förflutit sedan dess. Ännu är inte alla såren läkta efter den operationen. Man har under den tid som förflutit sedan dess investerat en hel del pengar i kommunala förvaltningslokaler och andra lokaler för den gemensamma trivseln, och så upptäcker man plötsligt att det hela inte var stort mer än ett provisorium. Det är ett problem som här framförts av bland andra herr Antonsson.

Ett av de oftast anförda motiven för den nu föreslagna indelningen är att kommunerna i allmänhet är för ekonomiskt svaga att genomföra alla de uppgifter som man menar att kommunerna bör svara för. Det argumentet har vi hört här i dag och även tidigare.

Främsta orsaken till dessa ökade kostnader är — som det har framhållits från många håll här i dag — att finna i den kostnadsövertäckning som på senaste tid har skett från staten till kommunerna. Om man nu sammanlägger två eller flera kommuner med svagt skatteunderlag kan inte detta — och det har också påpekats i dag — medföra någon ekonomisk förstärkning.

Jag är fullt medveten om att det inte låter sig göra att någon gång, hur länge man än väntar, företa en kommunindelning som kan bli för evigt bestående. Det är klart att förändringar i såväl rent befolkningsmässigt som ekonomiskt avseende kan inträffa och kommer att inträffa som så småningom gör en omprövning nödvändig. Å andra sidan kan man också sätta i fråga om den nuva-

rande uppdelningen av de samhälleliga uppgifterna mellan stat, landsting och kommun är så riktig att man för den skull bör företaga en ny kommunindelning. Tendensen att från staten överföra alltmera på landsting och kommuner torde med tiden tvinga fram en omprövning i stort av frågan om fördelningen av arbetsuppgifterna mellan dessa olika huvudmän.

Först sedan dessa spörsmål har utretts och man har kommit fram till en rimlig och rättvis kostnadsfördelning mellan stat, landsting och kommun och en rättvis kommunalskatteutjämning föreligger, såvitt jag kan förstå, de bästa möjligheterna att genomföra en kommunindelning som kan bli bestående någon längre tid.

Av dessa orsaker ber jag, herr talman, att få biträda yrkandet om avslag på propositionen.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag har skrivit ett särskilt yttrande till utskottets utlåtande som jag med ett par ord skall be att få motivera.

De indelningssakkunniga föreslog att man redan i samband med ett beslut om större kommunenheter skulle uttala sig i riksdagen för ett enhetligt kommunbegrepp. Kungl. Maj:t har inte velat följa detta förslag, och utskottet har i likhet med Kungl. Maj:t skrivit att vissa utredningar bör företagas innan ett definitivt beslut på denna punkt kan fattas. Jag instämmer i dessa synpunkter, och det är självklart att de utredningar som nu pågår beträffande de särskilda rättigheter och skyldigheter som städerna har först måste avslutas. Jag har dock den meningen att det redan nu hade varit möjligt att göra ett principiellt uttalande i enlighet med vad de indelningssakkunniga föreslog om att inrätta en enhetlig typ av primärkommun.

De kommunala sammanslagningar som kommer att ske, kommer att resultera i att det sida vid sida ligger kom-

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

muner med ungefär samma struktur, ungefär lika stora och näringspolitiskt sett ungefär likartade, som kommer att sortera under olika lagstiftning. En del kommer att vara landskommuner och andra stadskommuner. Det är angeläget att denna skillnad i kommuntyp så snart som möjligt utraderas. Därför, herr talman, har jag framfört dessa synpunkter.

Inrikesministern uttalade i dag att en ny kommunindelning inte löser alla de kommunala problem som man har att brottas med. Större kommuner skapar förutsättningar för en förbättrad kommunal service. Men det behövs också andra åtgärder för att dessa många problem skall lösas. Härvidlag krävs skatteutjämning, förbättring av kommunikationerna och en aktiv lokaliseringspolitik. Jag vill för min del som ett starkt önskemål på denna punkt framföra att samhällets resurser då det gäller lokaliseringpolitiken bleve större än de nu är. De samhälleliga resurserna räcker inte. En ny lagstiftning måste säkerligen till för att möjliggöra en rimlig spridning av den industriella verksamheten ute i landet.

Den romantiska tron — som framförts i dag från centerpartistiskt håll — att människorna utan särskilda åtgärder ändå så småningom återvänder till den kommun som de tidigare har lämnat uppfattar jag inte som realistisk. För att hejda avflyttningen och befolkningsuttunnningen är det säkert i stället nödvändigt med en förstärkning av statens resurser på detta område.

Jag lyssnade med stort intresse till min länsbänkskamrat herr Dahlgren, som var inne på lokaliseringsfrågorna. Han framförde synpunkter som jag personligen är beredd att skriva under. Han ställde ganska långtgående krav på att samhället skall vara aktivt på detta område. Jag skulle vilja fråga herr Dahlgren, hur långt han vill gå när det gäller att ge samhället resurser till en mera effektiv lokaliseringspolitik. Har centerpartiet någon ideologi på den punkten?

Såsom socialist är jag själv naturligtvis redo att tillstyrka att staten får mycket vittgående resurser för att skapa en mera effektiv lokalisering av näringslivet än den nuvarande. Jag har den meningen att det aldrig går att klara av exempelvis mitt eget och herr Dahlgrens läns stora bekymmer, om man inte gör en insats genom ett kraftigt statsingripande.

För mig är det litet underligt att centerpartisterna ibland med ena handen tillbakavisar det som kallas statstvång och samhällsdirigering samtidigt som de i lämpliga ögonblick med andra handen kastar ut paroller med krav på statsingripanden som, såvitt jag kan bedöma dem, är av klart socialistisk karaktär.

Jag skulle vara tacksam, om kammaren i dessa debattens sista minuter fick upplysning om huruvida centerpartiet och herr Dahlgren på denna punkt har någon ideologi.

Jag noterar samtidigt med tacksamhet att herr Dahlgren deklarerar att han för sin del inte kommer att använda frågan om kommunindelningen i valrörelsen. Han anser inte att centerpartiet kommer att göra politik av denna fråga. Jag vet inte hur det kommer att bli med den saken, men jag tror att valrörelsen i Kalmar norra län kommer att vinna på herr Dahlgrens deklaration att han för sin del inte vill göra politik av frågan.

Herr talman! Det har under dagens debatt ideligen hänvisats till den kommunala självstyrelsen och den kommunala demokratien. Från många håll har hävdats att den lilla kommunen bättre än den stora kommunen tillgodoser de krav på kommuninvånarnas medverkan i styrelsen som begreppet kommunal demokrati innefattar. Är det alldeles säkert? Vi känner nog alla till exempel på små kommuner som styres ganska självständigt av en människa eller en handfull människor utan påtagligt intresse av att fördela uppdrag och ansvar åt andra. Medborgarnas villighet att medverka till kommunernas styrelse är

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

säkerligen beroende av helt andra faktorer än kommunernas storlek. De politiska partierna och folkbildningsorganisationerna har en betydande uppgift då det gäller att aktivisera människornas intresse för det fenomen som kallas kommunal demokrati.

Herr DAHLGREN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alemyr har haft vänligheten att till mig rikta en fråga angående centerpartiets inställning till lokaliseringsspolitiken. Det finns givetvis många vägar att beträda i detta avseende. En god grund att bygga vidare på när det gäller att få till stånd en radikal ändring av nuvarande missförhållanden skulle vara att man över huvud taget skapade ett företagsvänligt klimat genom att bl. a. underlätta och förbättra kapitalförsörjningen till företagen. Man skulle också genom skatteefftergifter kunna stimulera till ett nyetablerande av företag.

Jag skulle vilja rekommendera herr Alemyr att studera de motioner beträffande dessa problem som avgivits av centerpartiet, och jag vore mycket tacksam, om vi från centerpartiets sida kunde hoppas på herr Alemyrs och hans meningsfränders stöd och medverkan när dessa motioner kommer upp till behandling i riksdagen.

I övrigt vill jag uttrycka den förhoppningen att den lokaliseringssutredning som nu arbetar skall snabbt komma med förslag till positiva lösningar av hela problemkomplexet.

Vad beträffar herr Alemyrs fråga om valrörelsen i Kalmar län o. s. v. vet jag inte, om det är kutym att här i riksdagen diskutera sådana saker — jag är så nykommen att jag inte har någon erfarenhet därav. Men jag skulle vilja säga att om de gamla, kloka socialdemokratiska kommunalmän som finns ute i bygderna kommer sannolikt att reagera mot det beslut som här fattas, och om man från det hållet vill göra politik

av saken, så har jag inte någon möjlighet att påverka detta.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! De båda frågor som jag ställde till herr Dahlgren hade aktualiserats av herr Dahlgrens eget anförande. Han tog där upp spörsmålet huruvida centerpartiet skulle komma att i valrörelsen använda frågan om kommunindelningen, och han deklarerade att han för egen del inte ämnade göra detta, något som jag med tacksamhet noterade.

Min andra fråga gällde centerpartiets ideologi beträffande lokaliseringsspolitiken. Herr Dahlgren svarade mig att man måste skapa ett företagsvänligt klimat. Jag förstår inte riktigt detta svar. Det kan väl inte bli tal om ett företagsvänligt klimat som skulle särskilt gagna avfolkningsbygderna. Om man vidtar skatteåtgärder eller andra åtgärder, som enligt herr Dahlgrens mening är företagsvänliga, måste dessa åtgärder gagna företagsamheten var den än uppträder, och detta är inte detsamma som lokaliseringsspolitik.

Vill herr Dahlgren och centerpartiet medverka till att ge de svenska statsmakterna resurser att vidta sådana åtgärder, att det kommer ut företag i de bygder som nu lider av avfolkningen? För min del skulle jag gärna såsom socialist vara med om att staten placeerar industrier i det på invånare uttunnade Kalmar län, där vi båda bor.

Herr DAHLGREN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har här redan pekat på medel att åstadkomma ett företagsvänligare klimat, nämligen att skapa en bättre kapitalförsörjning till företagen och att exempelvis medverka till skatteefftergifter, och jag vill säga till herr Alemyr att staten redan i dag har resurser att genomföra sådana åtgärder utan lagändringar.

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag vill helt kort spinna vidare på två teman i den föregående debatten. Det ena anknyter till det honnörssord som talarna här bollat med, nämligen kommunal självstyrelse.

Givetvis är det ur alla synpunkter tillfredsställande att man över lag slår vakt om den kommunala självstyrelsen. Men jag tycker att många av talarna har sett alltför formellt på denna självstyrelse och endast tagit hänsyn till fullmäktiginstitutioner, nämnder och styrelser. Det avgörande är väl ändå att kommunerna har uppgifter och möjligheter att fullgöra dessa, och när jag nu utan tvekan ansluter mig till propositionen och konstitutionsutskottets utlåtande är det just därför att jag betraktar det väsentliga i den kommunala självstyrelsen vara att kommunerna erhåller sådana möjligheter.

Från dessa utgångspunkter är det mycket svårt för mig att förstå dem som menar att man skall förstärka eller åtminstone bevara den kommunala självstyrelsen genom att reducera antalet uppgifter för kommunerna. Nu skall jag inte, herr talman, vid denna sena timme slå in öppna dörrar genom att polemisera mot denna uppfattning, som glädjande nog varit svagt företrädd i dagens debatt.

Låt mig emellertid uttrycka den tanken, att jag gärna skulle se att man kunde vidga primärkommunernas uppgifter, men det förutsätter en förstärkning av deras arbetsmöjligheter. Här kommer vi in på det som ändå måste vara det centrala i debatten, nämligen att kommunerna skall erhålla bärkraft.

I anslutning till de intressanta citat ur London Times som herr Widén återgav vill jag säga, att den självständiga beskattningsrätten är grundvalen för vår kommunala självstyrelse. Men vad hjälper det att en sådan självständig beskattningsrätt finns inskriven i författningen om kommunerna har svag bärkraft och därför inte kan få in några större

skatteinkomster? Då har de svårt att fylla de funktioner som vi vill att de skall fylla, de kan inte ge medborgarna den service som dessa begär, inte utgöra den grundval för näringslivet som också är önskvärd.

Ur denna synpunkt har jag mycket svårt att förstå den uppfattning som exempelvis herr Svensson i Vä utvecklade för en stund sedan från denna talarstol, nämligen att man skulle försöka undvika att lägga samman landskommuner med städer och att man snarare skulle föra samman landskommuner, som är svaga. Det är nämligen sant, som sagts många gånger förut, att det är svårt att göra två sådana kommuner rikare genom sammanläggning. Man behöver, om man skall skapa bärkraftiga kommuner, tillämpa centralortsprincipen: förena landsbygd och städer på många håll. Nu kan man inte driva denna princip hundra procentigt, man måste nyansera bilden. Det finns kommuner som man inte kan klara enbart genom att förstärka deras skattekraft, genom att man ökar deras område och befolkningstal. Det är uppenbarligen nödvändigt med särskilda åtgärder för vissa typer av kommuner.

När jag lyssnat till denna debatt har jag fått ett intryck av att man litet var är intresserad av en kommunindelningsreform, men man gör ändå på sina håll motstånd. Man är kanske för negativ och konservativ för att gå med på allt, och då kryper man bakom detta resonemang att man vill ha utrett vilka uppgifter som skall tillfalla den ena eller andra av primärkommuner, landsting och städer. Sådana utredningar är naturligtvis svåra att göra.

När jag för flera timmar sedan lyssnade till herr Heckscher, kom jag ösoökt att tänka på den ganska omfattande litteratur om politik och statskunskap som jag försökt penetrera och vari problemet om statens uppgifter behandlas. Nutida statskunskap behandlar inte den saken, men det gjorde den äldre skolan. Som

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

alla vet blev resultatet rent negativt. Möjligen kom man fram till att statens uppgifter inte kunde fastställas. Nu menar givetvis herr Heckscher att det skall vara praktiska utredningar och att man skall göra utredningar i en bestämd situation. Men, herr talman, vilken bestämd situation gäller det? Samhället förändras ju undan för undan. Såvitt jag förstår får man vänta i det oändliga, om man skall avvakta resultatet av utredningar om vilka uppgifter som skall åvila staten, kommunerna och landstingen. Sådana avvägningar måste göras i fråga efter fråga. Och därför kan man vara trygg, om man kryper bakom kravet på sådana utredningar, innan man företar indelningsreformer.

Det andra tema som jag här vill ta upp är den skillnad man försöker konstruera fram mellan stad och landsbygd. Jag tror inte att det finns några sådana motsättningar, som man försökt göra gällande i denna debatt. Tvärtom flyter stad och landsbygd ihop. Särskilt gäller detta kring städerna. Där får man kranskommuner, som är svåra att skilja från staden. Varken bebyggelsemässigt eller näringsgeografiskt finns där några skillnader. Människorna har staden som sin serviceort, och de får också i stor utsträckning sina inkomster därifrån. Jag tror inte heller att det föreligger några skillnader i kulturellt avseende, och jag har mycket svårt att se att det finns speciella bygdekulturer, att det finns ett kulturmönster i staden och ett annat i de kringliggande kranskommunerna.

När det nu har skett en sådan utjämning, har jag svårt att förstå varför man inte kan godta centralortsprincipen och bygga upp kommuner med den bärkraft som följer med att de utgör enheter kring en centralort. Ty — och nu återvänder jag till utgångspunkten — det som ändå i det långa loppet konstituerar den kommunala demokratiska självstyrelsen är dess egen effektivitet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Först upptages det i reservationerna 1), 2) och 3) gjorda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 180 år 1961. Om detta yrkande avslås, förfaller de yrkanden som framställts under mom. A 2) i reservationen 2) av herr Sveningsson m. fl. och under mom. 1 b) i reservationen 3) av herrar Harald Pettersson och Boo. Propositioner ställes beträffande utskottets hemställan under mom. 1), avseende lagförslaget samt principerna för uppgörande av planer för kommunindelning, varefter vissa i reservationerna 2) och 3) gjorda yrkanden om skrivelser till Kungl. Maj:t ställes under proposition vart för sig. Slutligen upptages utskottets hemställan under mom. 2), avseende de i ämnet väckta motionerna.

Om kammaren skulle bifalla det reservationsvis framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 180 år 1961, kommer särskilt meddelande att lämnas rörande voteringsordningen för övriga omröstningar i ärendet.

Det i reservationerna 1) av herr Hamrin i Jönköping, 2) av herr Sveningsson m. fl. och 3) av herrar Harald Pettersson och Boo framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 180 år 1961

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag å detsamma; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Tumhult begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det i reservationerna 1), 2) och 3) till konstitutionsutskottets utlåtande nr 1 framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 180 år 1961, röstar

Ja;

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit ifrågakavande yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Tumbult begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 70 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit berörda yrkande.

Utskottets hemställan under mom. 1), avseende lagförslaget samt principerna för uppgörande av planer för kommunindelning

Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till det i reservationen 2) av herr Sveningsson m. fl. under B 1) framställda yrkandet med av herr Magnusson i Tumbult under överläggningen föreslagen komplettering; samt 3:o bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av godkännande av den i reservationen 3) av herrar Harald Pettersson och Boo anförda motiveringen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Tumbult begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande

kontrapositionen begärde dock herr Boo votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 1) i konstitutionsutskottets utlåtande nr 1 antager utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till det i reservationen 2) av herr Sveningsson m. fl. under B 1) framställda yrkandet med av herr Magnusson i Tumbult under överläggningen föreslagen komplettering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av godkännande av den i reservationen 3) av herrar Harald Pettersson och Boo anförda motiveringen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Boo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 36 ja och 30 nej, varjämte 148 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till det i reservationen 2) av herr Sveningsson m. fl. under B 1) framställda yrkandet med av herr Magnusson i Tumbult under överläggningen föreslagen komplettering.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Tumbult begärde emellertid rösträkning, varför voting medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 143 ja och 33 nej, varjämte 37 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Det i reservationen 2) av herr Sveningsson m. fl. under B 2) framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag å detsamma; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Tumbult begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det i reservationen 2) av herr Sveningsson m. fl. under B 2) framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Tumbult begärde emellertid rösträkning, varför voting medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 33 nej, varjämte 39 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit berörda yrkande.

Det i reservationen 2) av herr Sveningsson m. fl. under C framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag å detsamma; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Tumbult begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det i reservationen 2) av herr Sveningsson m. fl. under C) framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit ifrågakarande yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Tumbult begärde

Vissa frågor rörande de statliga företagsformerna

emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 35 nej, varjämte 39 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit berörda yrkande.

Det i reservationen 3) av herrar Harald Pettersson och Boo under 2) framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag å detsamma; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Boo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det i reservationen 3) av herrar Harald Pettersson och Boo under 2) framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit ifrågasvarande yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Boo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 67 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit berörda yrkande.

Utskottets hemställan under mom. 2), avseende de i ämnet väckta motionerna

Förklarades besvarad genom kammarens i det föregående fattade beslut.

Vissa frågor rörande de statliga företagsformerna

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 (bilaga 2, s. 15—36 i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 3 januari 1962) hade till behandling upptagits vissa frågor rörande de statliga företagsformerna.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hilding* (I: 441) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården (II: 520), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte uttala, att överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket borde bibehållas i avvaktan på ytterligare överväganden med beaktande jämväl av verkets organisations- och arbetsformer i övrigt.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1962/63, i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 3 januari 1962 förordats, medge

1) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, eller till avlöningar till icke-ordinarie personal, som erfordrades till följd av att dylik anslagspost blivit i en icke förutsedd omfattning belastad *antingen* med utgifter för avlöning åt icke-ordinarie tjänsteman, som vikarierat å ordinarie tjänst, vilken vore obesatt eller

Vissa frågor rörande de statliga företagsformerna

vars innehavare åtnjutit ledighet för offentligt uppdrag eller av annan anledning mot avstående av hela lönen, eller med kostnader, som sammanhängande med att icke-ordinarie ersättare behövde anlitas vid vakanthållande av ordinarie tjänst eller vid längre tids ledighet med helt eller delvis bibehållen lön för ordinarie eller icke-ordinarie tjänsteman,

2) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som påkallades med hänsyn till tillämpningen av reglerad befordringsgång för i statsrådsprotokollet berörda personalkategorier,

3) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som kunde bli erforderliga för bestridande av övergångsförmåner till befattningshavare å vissa i ortsgruppshänseende nedflyttade orter,

4) överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter på grund av merkostnader till följd av kontraktsanställning,

5) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som kunde erfordras på grund av ökade administrationskostnader i samband med pensionsregleringen för statsanställda m. fl.;

B. att riksdagen måtte besluta, att de personalförteckningar, som riksdagen fastställde innan riksdagen meddelat beslut i anledning av lönegradsplaceringsförslag, som framlades i särskild ordning, skulle gälla endast i den mån annat icke följde av vad riksdagen beslutade i samband med behandlingen av nämnda förslag;

C. att riksdagen måtte godkänna de i bilagan till statsrådsprotokollet i detta ärende upptagna förslagen om placering i lönegrad av vissa tjänster m. m.;

D. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för genomförande av förslaget under C.;

E. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 441 och II: 520 godkänna att överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket avvecklades samtidigt med avvecklingen av motsvarande institution vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk,

2) godkänna Kungl. Maj:ts förslag i övrigt rörande statens affärsdrivande verk m. m.

I motiveringen anförde utskottet bland annat följande:

Utskottet har vid sin prövning av de av föredragande departementschefen upptagna frågorna rörande de statliga företagsformerna inte funnit anledning till någon erinran eller något särskilt uttalande på grund av vad i förevarande sammanhang anförts eller föreslagits, såvitt avser de allmänna övervägandena samt spörsmål berörande de affärsdrivande verken. Utskottet ansluter sig sålunda till förslaget i angivna hänseenden.

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Nilsson* i Göingegården och *Palm*, vilka ansett att ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Utskottet har vid sin prövning av de av föredragande departementschefen upptagna frågorna rörande de statliga företagsformerna inte funnit anledning till annan erinran, såvitt avser de allmänna övervägandena samt spörsmål berörande de affärsdrivande verken, än att utskottet anser att den i 34 § sekretesslagen angivna tidsgränsen icke bör förlängas från två år till fem år i avvaktan på resultatet av offentlighetskommitténs arbete.»;

2) av herr *Boman*, fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Sundin*, *Per-Olof Hanson*, *Svensson* i Stenkyrka, *Nilsson* i Göingegården, *Gustafsson* i Skellefteå, *Antonsson*, *Nelander* och *Palm*, vilka ansett

Vissa frågor rörande de statliga företagsformerna

att utskottet under E. 1) bort hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 441 och II: 520 uttala att överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket borde bibehållas tills vidare i avvaktan på resultatet av pågående överväganden rörande verkets organisation.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr PALM (h):

Herr talman! Jag vill med några få ord motivera reservation nr 1 av fröken Andersson m. fl.

Departementschefen har begärt att få förlänga den i 34 § sekretesslagen angivna tidsgränsen från två år till fem år. Vi anser emellertid att det finns skäl att avvakta ett beslut i denna fråga. Provisorier bör enligt vår mening inte tillgripas under den tid offentlighetskommittén håller på med sitt arbete. Kommittén har blivit tillfrågad och svarat, att den för närvarande inte kan ta ställning, och det finns därför så mycket större anledning att avvakta resultatet av kommitténs arbete.

Ifrågavarande lagrum i 34 § sekretesslagen avser enligt Malmgren, Sveriges grundlagar, att i erforderlig utsträckning möjliggöra affärsmässighet inom den offentliga förvaltningen med tillbörligt hänsynstagande jämväl till det behov av offentlig kontroll som med styrka framträder på områden, där stora ekonomiska intressen står på spel, så att exempelvis maktmissbruk och obehörigt gynnande av enskilda kan beivras. Detta gäller ju alltfjämt, och det finns goda skäl att inte bara tänka på första ledet, alltså affärsmässigheten inom de offentliga företagen, utan jämväl på andra ledet, kontrollen, som framträder på områden där stora ekonomiska intressen står på spel.

I detta avsnitt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av fröken An-

dersson m. fl. avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Vad beträffar reservation nr 2 skall jag inskränka mig till att framhålla att denna berör om inte samma så dock liknande förhållanden. Vad beträffar överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket pågår överväganden inom verket rörande organisationsfrågor, och det borde vara motiverat att avvakta resultatet av dessa eftersom det på intet sätt är nödvändigt att just nu fatta beslut i denna fråga. Jag ber därför att få yrka bifall även till reservation nr 2.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande nr 14 behandlas också å s. 4 överrevisorsinstitutionen. Företagsformsutredningen har föreslagit slopande av institutionen vid de affärsdrivande verken, och i propositionen sägs på ett par rader, att i detta sammanhang bör man ta ställning till slopande av överrevisorererna också vid väg- och vattenbyggnadsverket. Jag skall gärna bekänna, att jag anser överrevisorsinstitutionen också vid de affärsdrivande verken — och då inte minst vid statens järnvägar — ha varit av stort värde och gärna skulle ha sett dem bibehållna. Ett slopande har ju avstyrkts bl. a. av kommerskollegium, som särskilt understryker att sakrevisionen bör omhändertas av personer med särskilda kvalifikationer och kunskaper och att detta lättare torde tillgodoses om uppdraget som hittills anförtrots åt speciellt utvalda personer.

Nu har som sagt departementschefen utan hörande av remissinstanserna helt kort dekretat, att de också vid väg- och vattenbyggnadsverket verksamma överrevisorererna bör slopas. Eftersom just inom detta verk för närvarande pågår en omorganisation anser vi reservanter, liksom motionärerna, att överrevisorsinstitutionen här tills vidare bör bibehållas i väntan på resultatet av

Vissa frågor rörande de statliga företagsformerna

dessas överväganden. De torde komma att framläggas till hösten, och omorganisationen borde följaktligen kunna vara i kraft inom något år. Reservationen innebär alltså, att riksdagen i dag inte skall ta ställning till sakfrågan. Man kan ju också fråga sig, varför riksdagen skall ha så brått att avhända sig ett eget kontaktorgan med ett statligt verk sådant som detta. Någon splittring i revisionen tror jag inte på. Det rör sig ju här om en sakrevision, som inte riktigt är jämförbar med annan revision utan som ser på förhållandena mera i stort och även är beredd att ge vissa råd för arbetets planering. Jag befarar att riksrevisionsverket dels inte har tillräckliga resurser för ett sådant arbete, dels inte alls får samma kontakt som överrevisorerna haft. Jag tror att de betytt åtskilligt, inte minst för vägväsendet.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen nr 2 av herr Boman m. fl.

I detta anförande instämde herrar Jönsson i Ingemarsgården (fp), Löfroth (fp) och Antonsson (cp).

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! I reservation nr 1 yrkas avslag på förslaget om en förlängning av den i sekretesslagen angivna tidsgränsen för hemlighållande av handlingar i de affärsdrivande verken från två till fem år.

Utskottsmajoriteten anser det vara en tämligen naturlig sak, att de statliga affärsdrivande verken i detta avseende bör ha samma ställning som de privata företagen, som över huvud taget inte har någon skyldighet att lämna ut sina handlingar. Det kan knappast vara av någon större grad angeläget att de handlingar det här är fråga om skall kunna lämnas ut.

För övrigt är inte denna verksamhet befriad från myndigheternas insyn, ty både statens revisionsorgan och riksdagens revisorer har möjlighet att granska alla handlingar.

Jag ber att i detta avseende få yrka bifall till utskottets förslag.

Vad gäller reservation nr 2 anser utskottsmajoriteten, att det finns samma skäl att avskaffa överrevisorsinstitutionen inom väg- och vattenbyggnadsverket som det fanns att avskaffa överrevisorerna vid SJ och vattenfallsstyrelsen.

I föl genomfördes, som alla känner till, en koncentration och en rationalisering av den statliga verksamheten i så måtto, att man på rationaliseringsidan slog ihop statskontoret och statens organisationsnämnd och på revisionssidan det gamla riksräkenskapsverket och statens sakrevision till ett riksrevisionsverk. Om man bibehåller överrevisorsinstitutionen i väg- och vattenbyggnadsverket är det risk för att det uppstår konflikter mellan dessa två organ för revision, nämligen dels riksräkenskapsverket och dels överrevisorsinstitutionen. Det måste ju ur rationell synpunkt vara lämpligare, att rationaliseringen sköts av rationaliseringsverket och revisionen av riksrevisionsverket även när det gäller väg- och vattenbyggnadsstyrelsens verksamhetsområde.

Herr Nelanders sade att ett av motiven för reservanternas önskan att skjuta på ett beslut är att det pågår en omorganisation inom väg- och vattenbyggnadsverket. Den omorganisation som verket håller på med torde emellertid knappast ha något att skaffa med den sakrevisionella delen av väg- och vattenbyggnadsverkets verksamhet.

Eftersom de föregående talarna fattat sig föredömligt kort, skall jag inte fortsätta längre utan ber även i detta avseende att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav först propositioner i fråga om utskottets *hemställan*, nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den änd-

ring däri, som föranleddes av bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till reservationen 2) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter tagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 98 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter framställde herr talmannen i avseende å *motiveringen* propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av utskottets ifrågavarande motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av fröken Andersson m. fl. angivna, med 1) betecknade reservationen; och godkände kammaren utskottets motivering oförändrad.

§ 3

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Hagberg m. fl. (I: 448) och den andra inom andra kammaren av herr Heckscher m. fl. (II: 526), hade hemställts, dels att riksdagen måtte med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt här vore i fråga, ur budgeten avföra samtliga de anslagsposter, som funnes upptagna i en vid motionerna fogad bilaga 1; dels att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt här vore i fråga, besluta att samtliga de anslag som funnes upptagna i en vid motionerna fogad bilaga 2 skulle vara obetecknade samt minskas med vartdera en tiondedel av det föreslagna anslagsbeloppet; dels att anslag till Omkostnader hos diverse myndigheter måtte beräknas till vissa angivna belopp under andra, femte—åttonde och tionde—tolfte huvudtitlarna; dels att reservationsanslag till Diverse utgifter måtte beräknas till vissa angivna belopp under andra, tredje, femte—åttonde och tionde—tolfte huvudtitlarna; dels att riksdagen i skriftelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att under de avförda anslagen föreliggande medelsbehov måtte i mån av medelstillgång tillgodoses inom ramen för varje huvudtitels här ifrågavarande anslag; dels att riksdagen i skriftelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring av de administrativa reglerna beträffande omkostnadsanslag, att dessa såsom maximerade totalbelopp utan bindande specificering ställdes till vederbörande myndigheters förfogande; dels ock att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att vid varje budgetårs slut till riksdagen lämnades en redovisning för användningen under för-

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

flutna budgetår av anslagen till Diverse utgifter och till Omkostnader hos diverse myndigheter.

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 448 och II: 526 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Nilsson* i Göingegården och *Palm*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 448 och II: 526,

1) godkänna i motionerna förordad överflyttning av medel från sak- och bidragsanslag till anslag till Diverse utgifter resp. Omkostnader hos diverse myndigheter, vilken överflyttning beräknades medgiva en total minskning av medelsbehovet med omkring 10 procent;

2) godkänna i motionerna förordad ändring beträffande vissa angivna större omkostnadsanslag, vilken ändring beräknades medgiva en total minskning av medelsbehovet med omkring 10 procent;

3) hos Kungl. Maj:t hemställa, att efter utgången av varje budgetår skulle till riksdagen lämnas en redovisning för användningen under budgetåret av de i motionerna föreslagna anslagen till Diverse utgifter resp. Omkostnader hos diverse myndigheter.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr PALM (h):

Herr talman! Detta ärende är väl känt för kammarens ledamöter sedan många år tillbaka. Den behandling det har fått i utskottet har varit ganska slentrianmässig. »Då några nya skäl inte anförts till stöd för de framställda yrkandena», heter det, »kan utskottet inskränka sig till att hänvisa till riksdagens tidigare avslagsbeslut i ämnet». Men nog finns det en del nya skäl att åberopa för detta förslag, som enkelt uttryckt innebär att riksdagen anvisar

klumpsummor för vissa ändamål och sedan låter vederbörande myndighet göra en fördelning av medlen inom ramen för ett med 10 procent nedskuret anslagsbelopp. Bl. a. har Svenska stadsförbundet gjort en utredning och så sent som i december 1961 rekommenderat sina medlemmar att följa utredningens anvisningar. Det heter där att man i högre grad måste inrikta sig på s. k. kostnadsredovisning. Det bör vara möjligt att med utgångspunkt från bokföringen göra sådana analyser av kostnaderna, att man kan bedöma om dessa, sedda i relation till vad som har åstadkommits för dem, är rimliga eller inte. Kostnadsanalysen kan ge upplysningar om var åtgärder för att öka effektiviteten kan sättas in. Vidare — och här kommer man in på något som direkt beröres i motionerna — säger Stadsförbundets kommitté, att man bör komma ifrån den mycket långt gående detaljspecifikation som hittills varit vanlig i budgeten.

Dessa synpunkter gäller den kommunala budgeten men är i lika hög grad tillämpliga på den statliga. Det inte minst viktiga skälet för den nämnda kommittén att rekommendera en sådan budgetprincip är att det bör vara lättare att göra nämnder och funktionärer kostnadsinriktade om den centrala dirigeringen genom budgeten inte går alltför långt i detalj utan uppmärksamheten i stället inriktas på den samlade kostnaden för en viss verksamhet, ställd i relation till vad som presteras.

Detta är alltså själva innehållet i den tankegång, som går ut på att man inte skall detaljredovisa utan i samlade summor låta vederbörande inom departement eller myndigheter bedöma vad som är av högsta angelägenhetsgrad.

Vidare har det hänt någonting annat just i detta sammanhang. Chefen för LKAB Arne Lundberg har med sin tidigare erfarenhet från statsförvaltningen fått en ny syn på tingen genom den inblick han fått i detta storföretags drift

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

och skötsel. Han har bland annat nyligen i tidskriften Tiden redovisat sina intryck och underkänt den statliga budgetens uppställning och den brist på kostnadsredovisning, som han kunnat konstatera — det är naturligtvis inte en total brist, men en brist som är påfallande jämförd med de förhållanden som råder inom ett storföretag i samma avseende.

Jag erinrar mig att herr Darlin från denna talarstol vid något tillfälle sagt, att det skulle vara nyttigt, om finansministern finge byta roll med en företagare. Jag tror inte att det skulle behövas ett rollbyte för längre tid utan det kunde nog räcka med att finansministern semestervikarierade för Arne Lundberg i LKAB för att hans intresse för kostnadsredovisning skulle stegras.

Hithörande frågor utgör ett stort problem och borde bli föremål för en stort upplagd utredning. Men utredningskvaren mal, som vi alla vet, långsamt, och under tiden borde andra åtgärder vidtas för att pressa fram detta kostnadsmedvetande, som inte kommer fram med den budgetredovisning som vi för närvarande har. De förslag som här föreligger skulle i högsta grad stimulera till en sådan kostnadsgranskning och kostnadsanalys inom departementen och inom myndigheterna och kanske rent av möjliggöra, att man kunde få samma arbete utfört även inom den nya ram, som man skulle få efter en 10-procentig nedskärning.

Jag skall med detta, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Med hänvisning till statsutskottets utlåtande nr 24 år 1959, nr 15 år 1960 och nr 15 år 1961 och likaledes med hänvisning till andra kammarens protokoll för den 11 februari 1959, den 17 februari 1960 och den 15 februari 1961 ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Heckscher begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Palm begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 169 ja och 35 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggs-

stat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1962/63,

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för svenska FN-styrkor m. m., och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter,

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 30 § 3 mom. kommunal-skattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om särskild varus katt,

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skattefrihet för belopp, som utgår

på grund av vissa s. k. riskgarantier, och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475), m. m.;

bankoutskottets utlåtande nr 3, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av en av justitieombudsmannen gjord framställning angående åtgärder i syfte att trygga justitieombudsmannaämbetets behov av kvalificerad personal,

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,

nr 5, i anledning av väckt motion om utredning rörande sänkning av äkten-skapsåldern,

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl. samt till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 19 juni 1919 (nr 367) om fri rättegång,

nr 7, i anledning av väckt motion om införande av en övre åldersgräns för nämndemän, och

nr 8, i anledning av väckt motion om tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling,

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den

Viss allmän hastighetsbegränsning för motorfordon — Upphävande av 23 § jaktlagen

30 juni 1944 (nr 461), dels ock i ämnet väckta motioner, och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1961 vid dess fyrtiofemte sammanträde fattade beslut; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen), dels ock i ämnet väckt motion,

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 mars 1946 (nr 81) om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin, och

nr 3, i anledning av motioner angående avstängning av skogsbilväg.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 5**Viss allmän hastighetsbegränsning för motorfordon**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner rörande viss allmän hastighetsbegränsning för motorfordon.

Tredje lagutskottet hade behandlat två i riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 75 i första kammaren av herrar *Ferdinand Nilsson* och *Hermansson* samt nr 103 i andra kammaren av herr *Björkänge m. fl.*

I motionerna hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning av möjligheterna att med beaktande av hittills vunna erfarenheter av hastighetsbegränsning införa en generell hastighetsbegränsning till 90 km/tim».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 75 och II: 103, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BJÖRKÄNGE** (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de i ärendet väckta motionerna.

Herr **LEVIN** (s):

Herr talman! Jag kan fatta mig lika kort som herr Björkänge. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6**Upphävande av 23 § jaktlagen**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motion om upphävande av 23 § jaktlagen.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr **LEVIN** (s):

Herr talman! Kammaren tycker kanske att det är tjatigt att på nytt ta upp frågan om den famösa § 23 i jaktlagen — det är ju mindre än ett år sedan vi sist behandlade den saken. Men ibland kan det faktiskt vara befogat att tjata, och det är det i allra högsta grad i detta fall. Sedan saken sist förevar har massor av nya exempel visat vart det leder med den utformning som jaktlagen har fått på denna punkt och den tolkning som åklagarmyndigheter och domstolar tillämpar. Gång på gång har genom tidningarna gått skildringar av hur samvetslösa människor i skydd av denna lag etablerar sig som kattfångare och praktiskt taget rensar hela samhällen från katter. Naturligtvis blir det alltid

Upphävande av 23 § jaktlagen

de tamaste huskatterna som i första hand blir offer för denna trafik. De förvildade katterna låter inte fånga sig så lätt. Det kan inte i längden få fortgå att människor som blivit överbevisade om stöld av sina grannars tamkatter aningen slipper åtal eller i händelse av åtal blir frikända från straffansvar med hänvisning till § 23 i jaktlagen.

Låt mig slå fast, att den som stjälar sina grannars och andras katter är en tjuv och att de som köper upp tjuvgodset är hälare. Det är inte bara min uppfattning, utan jag vet att den delas av den stora allmänheten. Är det då inte orimligt att vi även i fortsättningen skall ha kvar det smyghål i jaktlagen som legaliserar stölden, ja, som gör kattstölden till ett fullt hederligt yrke. Det kan väl knappast ha föresvävat dem som stiftade den nu gällande jaktlagen, att den skulle få sådana konsekvenser. Men sedan vi nu fått massor av bevis för att så blivit fallet, är det då inte rimligt att se till att lagen ändras eller upphäves?

I de domarregler som återfinnes i Sveriges rikets lag förutsättes ju, att lag som blivit skadlig därför att den inte tjänar menigas bästa skall upphävas. Den här lagen tjänar i sin nuvarande utformning inte menigas bästa men väl kattjuvarnas. Därför är det också på hög tid att den korrigeras.

Under debatten vid förra årets riksdag framhöll jag flera fall av upprörande kattstölder, där vederbörande anmälts till åtal genom djurägaren eller djurskyddsförening men där den åtalade i de fall där anmälan lett till åtal frikännts från ansvar trots klara bevis och erkännande. I samtliga fall har frikännandet skett med hänvisning till jaktlagen. I vissa fall har även hänvisats till de kommentarer till denna lag som föreligger. Jag skulle i dag kunna mångfaldiga dessa exempel, men jag skall inte trötta kammaren därmed utan endast ta ett par var på sitt sätt belysande exempel på vilka för vanliga människor

upprörande och orimliga saker som denna lag sanktionerar.

På en plats i Skåne hade en person sett sin katt springa och leka ute på gården, men den försvan just som en bil hade observerats stanna för en liten stund. Man misstänkte att det var en kattjuv som varit i farten och efterhörde vid järnvägsstationen om någon sändning av katter därifrån skulle ske. Någon dag därefter kom en sändning katter till stationen för transport till Stockholm, och vid besök på stationen igenkände ägaren sin katt och fick också tillstånd att ta den med sig hem. Han lät sig emellertid inte nöja därmed utan anmälde stölden av katten till polisen. Efter ett rätt vidlyftigt utredningsarbete kom det fram vem som tagit katten, men eftersom det ej kunde styrkas att katten tillgripits på ägarens gårdsplan eller trädgård avskrev landsfiskalen målet med motiveringen att »katt, som anträffas utanför ägarens gård eller trädgård må av jakträttsinnehavaren eller hans folk saklöst dödas enligt jaktlagen, och då får katt anses sakna värde». Här var det således inte fråga om att den som tagit katten skulle behöva ha jakträtt där katten befann sig.

Jag skall ta ett fall till, som visserligen är helt olikt detta men som på sitt sätt är belysande för hur samvetslösa människor utnyttjar jaktlagens möjligheter. I ett samhälle i Mellansverige hade en familj en mycket tillgiven katt. I familjen fanns två flickor, på 3 och 5 år, som katten vuxit upp tillsammans med. Han var de små flickornas bästa lekkamrat. En dag när katten gick ute i trädgården kom en främmande hund och skrämde den över vägen in på en grannstomt. Katten sprang där upp i ett träd, och hunden ställde sig nedanför trädet och skällde, som hundar ofta har för sed. Grannen, som inom parentes sagt var nyinflyttad, gick fram och såg vad hunden skällde på. När han såg katten gick han in och hämtade sitt gevär och sköt katten där den satt i trädet. Vem

som helst kan tänka sig vilken sorg det blev i hemmet där man mistat sin kära katt. En annan granne som varit vittne till »jakten» blev både arg och ledsen. Då maken och fadern i kattägarfamiljen inte var hemma — han låg borta på anläggningarbete — gick grannen till landsfiskalen och anmälde saken. Där fick han emellertid beskedet att ingenting kunde göras. Enligt jaktlagen hade kattjägaren varit i sin fulla rätt, och något åtal kunde det naturligtvis inte bli tal om.

Nu kan man kanske säga, att grymma och hjärtlösa människor har alltid funnits och kommer alltid att finnas, men är det rimligt att vi därför skall ha en lag som skyddar sadisterna i stället för att näpsa dem? I sitt utlåtande till 1961 års riksdag uttalade tredje lagutskottet på denna punkt, att ett utnyttjande av den rätt stadgandet gav många gånger föreföll opåkallat ur jaktvårdssynpunkt och upprörande för den enskilde kattägaren. Det är så sant. Det är i högsta grad upprörande inte bara för kattägaren utan för alla som har känsla för djur och för människor också för den delen. Även i det nu föreliggande utlåtandet uttalar utskottet, att hänsynen till den enskilde kattägarens intresse av att få behålla djuret uppenbarligen kräver att stadgandet inte bör gå längre än som ur viltvårdssynpunkt oundgängligen krävs. Utskottet hänvisar emellertid till att frågan nu är föremål för övervägande av 1949 års jaktutredning. Nu har frågan således enligt utskottet varit föremål för övervägande inom utredningen sedan snart ett år. Hur länge skall vi behöva vänta på något resultat av dessa överväganden? Finns det verkligen inom utredningen god vilja att få någon rättelse av det oeffterrättliga tillstånd vi nu har, bör det vara en ganska enkel sak att klara den uppgiften — även om jag naturligtvis vet att utredningen har många andra ting att syssla med.

Så länge ingen ändring sker, så länge lagen har den orimliga utformning den

Införande av interimistiska körkort

nu har, så länge blir det nödvändigt att tjata och så länge kommer det också att tjasas.

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Her Levin ställde inget yrkande, och jag skall därför fatta mig kort och helt enkelt yrka bifall till utskottets hemställan. Men jag vill samtidigt säga, att jag för min personliga del hyser ganska stora sympatier för de motioner som herr Levin har väckt på denna punkt. Jag respekterar också den lidelse som han lägger i dagen när han gör sig till något slags riddare för de värnlösa djur som han talar om. Men med hänsyn till att detta nu ligger under utredning, är det inte annat att göra än att avvakta resultatet av utredningen. Även jag hoppas dock att utredningen snart framlägger förslag, så att herr Levin slipper tjata om och om igen i detta ärende.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7

Införande av interimistiska körkort

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motioner rörande införande av interimistiska körkort.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Jag har till utskottets utlåtande fogat en reservation. Den är blank inte bara för husfridens skull, ty jag har ansett mig kunna avstå från att motivera den, eftersom utskottet nämnt att kommunikationsministern signalerat en utredning rörande förarutbildningen. Men jag delar inte utskottets negativa inställning till motionärernas synpunkter. Tvärtom, jag beklagar att man ej fäst mera avseende vid den

Införande av interimistiska körkort

eller vid de enligt min åsikt mycket kloka synpunkter som i denna fråga framlades av den Mossbergska trafiksäkerhetsutredningen.

Efter det utskottet behandlat motionerna har två lördagar och två söndagar förflutit. Måndagarnas olyckskrönikor har varit en utomordentligt talande motivering för de interimistiska körkort. Dystra rubriker såsom »Ovan bilförare i svår vurma», »Yngling med nytt körkort behärskade ej bilen», talar sitt tydliga språk. Förarutbildningen är inte avslutad i och med körkortsprovet. I t. ex. England får den nyblivne körkortsinnehavaren under viss tid efter provet köra med ett L på bilen. Det betyder Learning och tjänstgör som en påminnelse för bilföraren om att andra har sina ögon på honom — kanske också som en varning till medtrafikanterna: Rädde sig den som kan! Redan vetskapen om att missöden under den första tiden efter körkortsprovet kan medföra, icke ett indragande av körkortet på lättvindigare grunder än nu utan ett uppskjutande av erhållande av definitivt körkort vore ett bra stöd för den nye bilföraren. Det är inte någon ny sak detta — det har vi på flera områden av samhällslivet — att en examen inte blir definitiv förrän kunskaper som visats vid ett prov har tillämpats en liten tid i praktiken. Man brukar inte vara så rädd i denna församling för att införa administrativt besvärliga anordningar. Utskottets farhågor för den administrativa belastning som ett bifall till motionerna skulle medföra kan jag för min del inte dela.

Herr talman! Jag har inget yrkande i avvaktan på resultatet i den av kommunikationsministern bebadade utredningen.

I detta anförande instämde herr *Börjesson* i Falköping (cp).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, såvitt propositionen avser jordbruksärenden,

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss kronoegendom, och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i visst fall från betalningsskyldighet till kronan.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 64, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till 1961 års riksdag, nr 180, angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner, jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 65, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

§ 10

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 660, av herr *Hedlund m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 39, angående vissa frågor berörande domänverket, och

nr 661, av herr *Vigelsbo m. fl.*, i an-

ledning av Kungl. Maj:ts proposition nr
44, angående ersättning till Ester Ols-
son m. fl.

Dessa motioner bordlades.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 0.20 på natten.

In fidem
Sune K. Johansson
